Θρησκευτικά Α΄ Γυμνασίου

Ένα ταξίδι ζωής:

Η συνάντηση Θεού και ανθρώπου μέσα από τις βιβλικές διηγήσεις

Θρησκευτικά Α΄ Γυμνασίου

Ένα ταξίδι ζωής:
Η συνάντηση Θεού και ανθρώπου
μέσα από τις βιβλικές διηγήσεις

Το βιβλίο μαθητή για τη διδασκαλία του Μαθήματος των Θρησκευτικών της Α' Γυμνασίου βασίστηκε στα παρακάτω:

α. *Φάκελος Μαθήματος. Η θρησκεία στη ζωή, στην ιστορία και στον πολιτισμό. Πορεία και ανάπτυξη. Έντυπο Υλικό στα Θρησκευτικά Α΄ Γυμνασίου*, που επιμελήθηκαν οι Όλγα Γριζοπούλου – Δρ. Θεολογίας, Παναγιώτης Υφαντής – Καθηγητής Τμήματος Θεολογίας ΑΠΘ, Βάσω Γώγου – Θεολόγος, Φιλόλογος, Απόστολος Μπάρλος – Θεολόγος, MTh Θεολογίας.

β. *Φάκελος Μαθήματος. Η θρησκεία στη ζωή, στην ιστορία και στον πολιτισμό. Πορεία μέσα από αντιθέσεις. Έντυπο Υλικό στα Θρησκευτικά Β' Γυμνασίου*, που επιμελήθηκαν οι Θανάσης Νευροκοπλής – MTh Θεολογίας, Παναγιώτης Υφαντής – Καθηγητής Τμήματος Θεολογίας ΑΠΘ, Λάσκαρης Ιατρόπουλος – MTh Θεολογίας, Ζωή Τερλιμπάκου – Δρ. Θεολογίας, Διονυσία Χατζή – MTh Θεολογίας.

γ. *Φάκελος Μαθήματος. Η θρησκεία στη ζωή, στην ιστορία και στον πολιτισμό. Από το τοπικό στο οικουμενικό. Έντυπο Υλικό στα Θρησκευτικά Γ' Γυμνασίου*, που επιμελήθηκαν οι Γεώργιος Στριλιγκάς – Θεολόγος, Φιλόλογος, Γεώργιος Παπαδόπουλος – Θεολόγος, Φιλόλογος, Αρσένιος Αρσενάκης – ΜΔΕ Θεολογίας, Μαρία Χατζηαποστόλου – Δρ. Θεολογίας.

δ. *Θρησκευτικά Α' Γυμνασίου. Παλαιά Διαθήκη. Προϊστορία του Χριστιανισμού*, που επιμελήθηκαν οι Όλγα Γκριζοπούλου – Δρ. Θεολογίας και η Πηγή Καζλάρη – Θεολόγος.

ε. *Θρησκευτικά Β' Γυμνασίου. Καινή Διαθήκη. Ο Ιησούς Χριστός και το έργο του*, που επιμελήθηκαν οι Γέωργιος Τσανανάς (†) και Απόστολος Μπάρλος – Master Θεολογίας.

στ. *Θέματα από την Αγία Γραφή. Α' Εκκλησιαστικού Γυμνασίου*, που επιμελήθηκαν οι Σωτήριος Δεσπότης – Καθηγητής Τμήματος Κοινωνικής Θεολογίας και Θρησκειολογίας ΕΚΠΑ, Νικόλαος Παύλου – Δρ. Θεολογίας, Συντονιστής ΕΕ, Αθανάσιος Στογιαννίδης – Επίκουρος Καθηγητής Τμήματος Θεολογίας ΑΠΘ.

ζ. Σύγχρονα δημοσιευμένα γραπτά και πολυτροπικά κείμενα.

Δημιουργήθηκε με την ευθύνη της **άμισθης Επταμελούς Επιστημονικής Επιτροπής,** η οποία συγκροτήθηκε από το ΙΕΠ στις 19/12/2019 με σκοπό:

Α) Εισήγηση για την βέλτιστη δυνατή μεταβατική λύση του ζητήματος με στόχο την πλήρη συμμόρφωση των Προγραμμάτων Σπουδών του Μαθήματος των Θρησκευτικών με τις αποφάσεις του Σ.τ.Ε., για το χρονικό διάστημα που θα απαιτηθεί μέχρι τη συγγραφή και εφαρμογή των νέων Προγραμμάτων Σπουδών και του αντιστοίχου διδακτικού υλικού για το Μάθημα των Θρησκευτικών

Β) Εισήγηση για τους τρόπους και τις μεθόδους εφαρμογής των αποφάσεων του Σ.τ.Ε., του ΕΔΔΑ και της ΑΠΔΠΧ, όσον αφορά σε όλες τις υπόλοιπες πτυχές των αποφάσεων αυτών που συνδέονται με το Μάθημα των Θρησκευτικών, με έμφαση στη διατήρηση της υποχρεωτικότητας του Μαθήματος και τη διαδικασία απαλλαγής των μαθητών/μαθητριών

Εικονογράφηση εξωφύλλου: Μπάμπης Πυλαρινός (Global party / Ακρυλικό σε καμβά)

Την ευθύνη για την επιμέλεια του παρόντος βιβλίου είχε ως μέλος της επιτροπής ο **Αθανάσιος Στογιαννίδης**, Επίκουρος Καθηγητής Τμήματος Θεολογίας ΑΠΘ.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Θρησκευτικά Α΄ Γυμνασίου

Βιβλίο Μαθητή

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»
ΑΘΗΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Α΄ Θεματική Ενότητα:

Η Αγία Γραφή: Η συνάντηση Θεού και ανθρώπου καταγράφεται σε κείμενα

1. Το πέρασμα σε μια νέα σχολική κοινότητα, έναν καινούριο κύκλο ζωής (Γυμνάσιο)
2. Ο Θεός συναντά τον άνθρωπο. Οι εμπειρίες της συνάντησης καταγράφονται στις βιβλικές διηγήσεις. Οι εμπειρίες της συνάντησης καταγράφονται στις βιβλικές διηγήσεις
3. Αγία Γραφή: Μία ολόκληρη βιβλιοθήκη

Β΄ Θεματική Ενότητα:

Θεός και άνθρωπος στην Ορθόδοξη Παράδοση: μια σχέση ζωής

4. Ο άνθρωπος: «Αυτός ο κόσμος ο μικρός ο μέγας» χωρίς Θεό;
5. Ο άνθρωπος ως κατ' εικόνα και καθ' ομοίωση Θεού δημιουργία
6. Ο άνθρωπος ως δημιουργός
7. Από την εικόνα στην ομοίωση

Γ΄ Θεματική Ενότητα:

Πού είναι ο Θεός; Η σχέση ζωής περνάει μέσα από δοκιμασίες

8. Το πρόβλημα του κακού στον σύγχρονο κόσμο
9. Η έκφραση της οδύνης στην τέχνη
10. Ποιος ευθύνεται για το κακό; Ποιος μπορεί να μας σώσει από το κακό;

Δ΄ Θεματική Ενότητα:

Ο Θεός γίνεται άνθρωπος: Το πιο συγκλονιστικό γεγονός της ιστορίας του ανθρώπου

11. Γνώμες των ανθρώπων για τον Ιησού Χριστό
12. Ποιος είναι ο Ιησούς Χριστός;
13. Ο Ιησούς Χριστός διδάσκει και φανερώνει έναν νέο τρόπο ζωής
14. Ο Ιησούς Χριστός φανερώνει με σημεία έναν καινούριο κόσμο
15. Ο Ιησούς Χριστός προσφέρει τη ζωή Του... για να ζήσει ο άνθρωπος

Ε΄ Θεματική Ενότητα:

Ένας καινούριος κόσμος ξεπροβάλλει: Χριστός ανέστη

16. Η ανάγκη να αλλάξει ο κόσμος
17. Μια νέα αρχή… από τον Τάφο τον κενό
18. Ο Θεάνθρωπος Ιησούς Χριστός: Η ελπίδα του κόσμου

ΣΤ΄ Θεματική Ενότητα:

Η Εκκλησία μεταμορφώνει τον κόσμο

19. Δράση και αγώνας για τη μεταμόρφωση της ζωής και του κόσμου
20. Η Βασιλεία του Θεού. Τι είναι τελικά;

Ζ΄ Θεματική Ενότητα:

Η Εκκλησία ως κιβωτός σ' ένα ταξίδι χωρίς τέλος

21. Η συνάντηση Θεού και ανθρώπου συνεχίζεται… Η Αποκάλυψη του Ιωάννη
22. Η πορεία προς τα έσχατα μέσα από εικόνες και παραβολές
23. Η ζωή μαζί με τον Χριστό: μια πορεία γεμάτη εκπλήξεις

Α’ ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

Η Αγία Γραφή: Η συνάντηση Θεού και ανθρώπου καταγράφεται σε κείμενα

Η Βίβλος του Γουτεμβέργιου

Εισαγωγικά

Αρχίζοντας τη φοίτησή σας σε μια νέα σχολική κοινότητα, το Γυμνάσιο, βρίσκεστε μπροστά σε πολλές αλλαγές και νέες απαιτήσεις. Για να μεταμορφώσετε αυτήν τη νέα πραγματικότητα σε πολύτιμη εμπειρία, θα χρειαστείτε έμπνευση, δύναμη, καλή οργάνωση και, το κυριότερο, ενότητα και πνεύμα συνεργασίας. Να είστε όλοι μαζί! Ο καθένας για όλους και όλοι για τον καθένα σε αυτό το καινούριο ταξίδι που αρχίζει φέτος.

Η Ορθόδοξη Εκκλησία θεμελιώνεται στην Αγία Γραφή. Εκεί καταγράφονται οι εμπειρίες της συνάντησης Θεού και ανθρώπου. Μέσα στα πολύτιμα κείμενά της, μαθαίνουμε για τον τρόπο με τον οποίον ο Θεός δρα μέσα στην ιστορία του ανθρώπου, προσφέροντας ζωή!

Στη θεματική αυτή ενότητα, αρχικά θα μοιραστείτε τις δικές σας εμπειρίες στη νέα φάση ζωής που αρχίζετε. Αυτό θα βοηθήσει στη συνέχεια να κατανοήσετε ορισμένα βασικά ερωτήματα που μας παρουσιάζει η Αγία Γραφή.

Περιεχόμενα – Διδακτικές Ενότητες

1. Το πέρασμα σε μια νέα σχολική κοινότητα, ένα καινούριο κύκλο ζωής

2. Ο Θεός συναντά τον άνθρωπο, για να του προσφέρει ζωή! Οι εμπειρίες της συνάντησης καταγράφονται στις βιβλικές διηγήσεις

3. Αγία Γραφή: Μια ολόκληρη βιβλιοθήκη

1. Το πέρασμα σε μια νέα σχολική κοινότητα, έναν καινούριο κύκλο ζωής (Γυμνάσιο)

i. Το πέρασμα από το Δημοτικό στο Γυμνάσιο

«Την πρώτη μέρα του σχολείου ανέβηκα τα σκαλιά που οδηγούν από το προαύλιο στο κτήριο του Γυμνασίου. Στη μέση της σκάλας γύρισα το κεφάλι μου και αντίκρισα το Δημοτικό. Στάθηκα μια στιγμή και μετά κοίταξα μπροστά μου, πήρα μια βαθιά ανάσα και συνέχισα να ανεβαίνω. Πριν μπω στο Γυμνάσιο, μου ήρθαν στο μυαλό τα τελευταία λόγια της αποφοίτησής μας από την έκτη Δημοτικού: "Προχωράμε με το μυαλό στο Γυμνάσιο και την καρδιά στο Δημοτικό". Έτσι κι εγώ, τις πρώτες μέρες της νέας σχολικής χρονιάς σκεφτόμουν συνέχεια το Δημοτικό. Τώρα όμως έχει περάσει ένας μήνας. Ένα κομμάτι της καρδιάς μου θα ανήκει για πάντα στο Δημοτικό μου. Το άλλο, όμως, το έχει κερδίσει ήδη το Γυμνάσιο, που έγινε μια αγκαλιά για μας, ένα δεύτερο σπίτι».

Άννα-Μαρία, περιοδικό *νεογράφημα* 8/11, Θεσσαλονίκη 2016

Η γιορτή, Μπάμπης Πυλαρινός

ii. Πού πας καραβάκι με τέτοιο καιρό;

- Πού πας καραβάκι με τέτοιον καιρό;
Σε μάχεται η θάλασσα, δεν τη φοβάσαι;
Ανέμοι σφυρίζουν και πέφτει νερό,
πού πας καραβάκι με τέτοιον καιρό;

- Για χώρα πηγαίνω πολύ μακρινή
θα φέξουνε φάροι πολλοί να περάσω
βοριάδες, νοτιάδες θα βρω μα θα φτάσω
με πρίμο αγεράκι, μ' ακέριο πανί.

- Κι αν οι κάβοι σού στήσουν τη νύχτα καρτέρι;
Απάνω σου αν πέσει το κύμα θεριό
και πάρει τους ναύτες και τον τιμονιέρη;
Πού πας καραβάκι με τέτοιον καιρό;

- Ψηλά στο εκκλησάκι του βράχου που ασπρίζει
για μένα έχουν κάμει κρυφή λειτουργία
ορθός ο Χριστός το τιμόνι μου αγγίζει
στην πλώρη μου στέκει η παρθένα Μαρία.

Ποίηση: Ζ. Παπαντωνίου, μουσική: Α. Μάνου

iii. Από το Ημερολόγιο της Άννας Φρανκ

Πρόκειται για το ημερολόγιο που κρατούσε η Γερμανοεβραία Άννα Φρανκ στο Άμστερνταμ, όσο καιρό κρυβόταν με την οικογένειά της από τους Γερμανούς, κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Η Άννα Φρανκ και η οικογένειά της συνελήφθησαν από την Γκεστάπο. Επέζησε μόνο ο πατέρας της, Όττο Φρανκ, χάρη στον οποίο εκδόθηκε το 1947 το ημερολόγιο. Έχει μεταφραστεί σε 30 γλώσσες.

Την πρώτη μέρα στο Γυμνάσιο έβρεχε πολύ. Ένα μεγάλο πλήθος από παιδιά βρίσκονταν στο σχολείο: ομάδες αγοριών και κοριτσιών στέκονταν ολόγυρα κουβεντιάζοντας. Κάποιοι περιδιάβαιναν απ' τη μια ομάδα στην άλλη αναγνωρίζοντας φίλους και γνωστούς και ρωτώντας «σε ποια τάξη πας;». Εκτός από την Λιζ, δεν ήξερα ούτε έναν που θα μπορούσε να είναι συμμαθητής μου κι αυτό δεν ήταν και πολύ ευχάριστο. Στην τάξη μας, ο δάσκαλος φώναξε και έλεγξε τα ονόματα των μαθητών, μας ενημέρωσε για το ποια βιβλία έπρεπε να παραγγελθούν και κάποιες άλλες λεπτομέρειες. Για να πω την αλήθεια, ήμουν βαθιά απογοητευμένη. Περίμενα τουλάχιστον να δω το πρόγραμμα και να γνωρίσω τον διευθυντή του σχολείου. Όταν επέστρεψα στο σπίτι έκανα μια συναρπαστική περιγραφή των εμπειριών μου, αλλά για να λέμε την αλήθεια, δεν ήξερα για το σχολείο, τους δασκάλους, τα παιδιά και το πρόγραμμα τίποτε περισσότερο από όσα και πριν! Το σχολείο άρχισε μια βδομάδα αργότερα. Και πάλι έβρεχε. Μας χώρισαν σε ομάδες των είκοσι. Αυτό σήμαινε ότι θα ανήκα πια σ' αυτή την ομάδα συμμαθητών.

Από το Ημερολόγιο της Άννας Φρανκ

iv. Μια καινούρια ματιά… στο «αλφαβητάρι» της Εκκλησίας!

Φέτος, στο Μάθημα των Θρησκευτικών, θα συναντήσεις ορισμένα θέματα, τα οποία ήδη σου είναι γνωστά από τις τάξεις του Δημοτικού. Και, μάλλον, είναι για σένα εύλογο το ερώτημα: Για ποιον λόγο να μελετήσω και πάλι τα ίδια; Η απάντηση είναι πολύ απλή: Τώρα, που έχεις μεγαλώσει, μπορείς να βλέπεις τα ίδια πράγματα με μια διαφορετική ματιά. Το βιβλίο που κρατάς στα χέρια σου, είναι μία περιήγηση σ' ένα… ταξίδι, στο οποίο περιγράφεται η συνάντηση Θεού και ανθρώπου. Αν και έχεις ακούσει αρκετά για τις «περιπέτειες» αυτού του ταξιδιού, τώρα μπορείς να τις διαβάσεις ξανά εμβαθύνοντας περισσότερο. Μην διστάσεις, λοιπόν, να γνωρίσεις εκ νέου το «αλφαβητάρι» της Εκκλησίας. Αξίζει τον κόπο, γιατί θ' ανακαλύψεις κάτι καινούριο, κάτι που σου ήταν άγνωστο πρωτύτερα…

Συλλαβίζοντας… το αλφαβητάρι της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Καλό ξεκίνημα!

Προτάσεις για εργασίες και δραστηριότητες στην τάξη

1. Σε ένα χαρτάκι σημειώστε σκέψεις και συναισθήματα από την πρώτη σας μέρα στο Γυμνάσιο. Στη συνέχεια, διαβάστε για λίγα λεπτά ο καθένας μόνος του τα κείμενα της Άννας Φρανκ και της Άννα-Μαρίας. Βρίσκετε ομοιότητες με όσα γράψατε; Συζητήστε τις με τον/την διπλανό/ή σας.
2. Ακούστε το μελοποιημένο ποίημα «Πού πας καραβάκι με τέτοιο καιρό» κι αφήστε τον εαυτό σας να περιπλανηθεί στους στίχους και τη μουσική του. Στη συνέχεια, χωριστείτε σε μικρές ομάδες (4-5 ατόμων). Κάθε ομάδα, αφού διαλέξει μια στροφή από το ποίημα, ας διαβάσει προσεκτικά τους στίχους. Προσπαθήστε ως ομάδα να αποδώσετε με την τεχνική «Ομαδικό Γλυπτό» το κύριο συναίσθημα που σας προκαλούν οι στίχοι της στροφής που διαλέξατε. Συζητήστε στην τάξη όλα όσα παρουσίασαν οι ομάδες και συσχετίστε τα με τα συναισθήματα που σας προκαλεί ο ερχομός σας στο Γυμνάσιο.
3. Συζητήστε με τον/την διπλανό/ή σας το ερώτημα: Η Αγία Γραφή είναι το "αλφαβητάρι" της Εκκλησίας; Και αν ναι, για ποιον λόγο; Στη συνέχεια ανακοινώστε στην τάξη τα συμπεράσματα της συζήτησής σας.

2. Ο Θεός συναντά τον άνθρωπο. Οι εμπειρίες της συνάντησης καταγράφονται στις βιβλικές διηγήσεις.

i. Κείμενα στα οποία αποτυπώνονται εμπειρίες ζωής

Όπως είδαμε στην προηγούμενη διδακτική ενότητα, ο άνθρωπος διψά να γίνει παντοδύναμος, να αποκτήσει κάτι το θεϊκό μέσα του, να γίνει κάτι σαν τον Θεό και, επίσης, να κατακτήσει την απόλυτη ευτυχία. Στις αναζητήσεις αυτές του ανθρώπου, η Αγία Γραφή δίνει απαντήσεις, ο οποίες αποτελούν, πραγματικά, μια απρόσμενη έκπληξη! Στην Αγία Γραφή περιγράφεται ένα μεγάλο και συναρπαστικό Ταξίδι. Είναι μια πορεία γεμάτη εκπλήξεις ή μάλλον μία συν-οδοιπορία του Θεού με τους ανθρώπους. Στο πλαίσιο αυτής της συμπόρευσης ο άνθρωπος βιώνει την παρουσία του Θεού μέσα στην ιστορία. Πρόκειται, λοιπόν, για ένα ταξίδι γεμάτο εμπειρίες!

Η Αγία Γραφή είναι ένα σύνολο 76 βιβλίων που καταγράφουν την εμπειρία της συμπόρευσης του ανθρώπου με τον Θεό

Το ταξίδι του Αβραάμ από την Ουρ προς την Χαναάν (József Molnár)

Η περιπέτεια ξεκινά με το ταξίδι του Αβραάμ, ο οποίος αποχωρίζεται την πατρική του εστία, και μαζί με τη γυναίκα του, τη Σάρρα του, «ανοίγεται» σε άγνωστα και ξένα μέρη, έχοντας μοναδικό όπλο την πίστη και την αφοσίωση σ' έναν Θεό, ο οποίος συνομιλεί μαζί του και εκείνος Τον αναγνωρίζει και Τον ευχαριστεί ως πρόσωπο μοναδικό και ανεπανάληπτο. Το Ταξίδι της Βίβλου φτάνει σ' ένα σημείο κορύφωσης με το Βιβλίο της Αποκάλυψης, για να συνεχιστεί μέσα στη ζωή της ίδιας της Εκκλησίας.

Πηγή: Σωτήριος Δεσπότης / Νικόλαος Παύλου / Αθανάσιος Στογιαννίδης, *Θέματα από την Αγία Γραφή. Α' Εκκλησιαστικού Γυμνασίου* (υπό έκδοση), σελ. 10.

Ο Αβραάμ «ανοίγεται» στο Άγνωστο σε αντίθεση προς τον Οδυσσέα που νοσταλγεί να επιστρέψει στο σπίτι ο Αβραάμ μαζί με τη γυναίκα του και τον ορφανό ανιψιό του Λωτ εγκαταλείπει την πατρική εστία και τα «είδωλα» που λατρεύονταν εκεί.

Ας δούμε όμως λίγο αναλυτικότερα ορισμένα στοιχεία:

Η συγγραφή της Παλαιάς Διαθήκης διήρκεσε περίπου μια ολόκληρη χιλιετία μέχρι να γεννηθεί ο Κύριος Ιησούς. Πρόκειται για κείμενα στα οποία «καθρεπτίζονται οι συγκρούσεις και οι αντιφάσεις της ζωής – όπως π.χ. η ζήλια και ο φθόνος του Κάιν απέναντι στον Άβελ. Τέτοιες καταστάσεις, που οδηγούν σε συγκρούσεις, μάλλον μάς είναι γνωστές από την καθημερινότητα στο σχολείο, αλλά και τη σχέση μας με τους άλλους. Επίσης, η Παλαιά Διαθήκη, γνωστή και ως «Πρώτη Διαθήκη», αποκαλύπτει πόσο εύθραυστη είναι η ζωή του ανθρώπου, γεμάτη ρίσκο και κινδύνους. Ο άνθρωπος δεν είναι ικανός να αντιμετωπίσει μόνος τον πόνο και τον θάνατο. Και ακριβώς για τον λόγο αυτό, χρειάζεται να συνδέσει τη ζωή του με την πηγή της ζωής, τον ελευθερωτή Θεό, όπως ακριβώς ένα κινητό, όσο εξελιγμένο κι αν είναι, πρέπει να φορτισθεί για να μπορεί να λειτουργήσει.

Wiener Genesis (Κώδικας που περιέχει απόσπασμα από το βιβλίο της Γένεσης σε μετάφραση των Εβδομήκοντα – η συγγραφή του έγινε μάλλον κατά το α’ μισό του 6ου αι. μ.Χ.). Εδώ απεικονίζεται ο πειρασμός του Ιωσήφ.

Το πρώτο χρονολογικά βιβλίο της Καινής Διαθήκης (Α’ Επιστολή του Αποστόλου Παύλου προς Θεσσαλονικείς) συγγράφηκε περίπου το 50 μ.Χ. στην Κόρινθο, ενώ το τελευταίο (η Αποκάλυψη) στα τέλη του 1ου αι. Το κεντρικό σημείο αναφοράς στην Καινή Διαθήκη είναι η παρουσία του Θεανθρώπου Ιησού Χριστού στη γη. Αυτή πραγματοποιήθηκε κατά την περίοδο της βασιλείας του πρώτου Ρωμαίου αυτοκράτορα, του Οκταβιανού Αυγούστου (27 π.Χ. - 14 μ.Χ.). Για σαρανταένα ολόκληρα χρόνια αυτός ο αυτοκράτορας έφερε τη γαλήνη, την τάξη, το αίσθημα της ασφάλειας, καθώς και κάποια ευημερία σε μια αυτοκρατορία πολυπολιτισμική, πολυθρησκευτική και «παγκοσμιοποιημένη».

Ωστόσο, αυτές οι πολιτικές συνθήκες δεν συγκινούσαν τον απλό άνθρωπο, ο οποίος, ζώντας σε μεγάλες πόλεις, ερχόταν αντιμέτωπος μ’ ένα περιβάλλον ηθικής και οικονομικής εξαθλίωσης, διότι η ιδιοκτησία της γης είχε μαζευτεί στα χέρια των ολίγων. Ο άνθρωπος της καθημερινότητας ένιωθε ένα τεράστιο κενό μέσα στην ψυχή του. Μέσα σ’ έναν τέτοιο κόσμο, ο Ιησούς Χριστός φέρνει κάτι ολότελα καινούριο και επαναστατικό: προσφέρει

στον άνθρωπο τη δυνατότητα να απαλλαχτεί από τον φόβο του θανάτου και την απόγνωση, δωρίζοντάς του τον καινούριο κόσμο της Βασιλείας του Θεού, την Εκκλησία, το ίδιο Του το Σώμα.

Η πρώτη σελίδα από το Κατά Ματθαίον Ευαγγέλιο (Codex Harleianus 5784)

Η Εκκλησία, όπως δηλώνει η ετυμολογία της λέξης, αποτελεί μια πρόσκληση, μια «έκκληση». Για ποιο πράγμα; Είναι πρόσκληση και έκκληση για έξοδο από τον εγωισμό μας· μια έξοδος που έχει ως στόχο να συναντήσουμε τον προσωπικό Θεό και να αγκαλιάσουμε τον συνάνθρωπό μας και την κτίση ολάκερη.

Η Εκκλησία, το Σώμα του Χριστού, δεν είναι απλώς μια θρησκεία, δηλαδή δεν προσπαθεί να ικανοποιήσει τον ευσεβή πόθο του ανθρώπου να συναντήσει κάτι ή κάποιον που υπερβαίνει τις ανθρώπινες δυνάμεις. Ούτε επίσης αποτελεί όπιο, δηλαδή το παυσίπονο ενός ετοιμοθάνατου που υποφέρει· πολύ περισσότερο η Εκκλησία προσφέρει στον άνθρωπο το φάρμακο της αθανασίας, όπως θα δούμε σε επόμενες ενότητες. Η Εκκλησία τοποθετεί την Αγία Γραφή πάνω στα άγια λείψανα των μαρτύρων της, εκεί που το ψωμί και το κρασί «μεταμορφώνονται» σε Σώμα και Αίμα του Ιησού Χριστού. Πριν τη Θεία Κοινωνία, ο «λόγος του Λόγου» της μεταμορφώνει και αυτός τις ζωές μας, μεταγγίζοντας αληθινή ελπίδα.

Πηγή: Σωτήριος Δεσπότης / Νικόλαος Παύλου / Αθανάσιος Στογιαννίδης, *Θέματα από την Αγία Γραφή. Α' Εκκλησιαστικού Γυμνασίου* (υπό έκδοση), σσ. 7-10.

ii. Ο Θεός δρα μέσα στην ιστορία

Πάπυρος 46, ένας από τους παλαιότερους παπύρους της Καινής Διαθήκης. (Το απόσπασμα που απεικονίζεται εδώ είναι το ακόλουθο: 2 Κορ, 11,33- 12,9)

Η Βίβλος είναι γεμάτη αφηγήσεις και περιπέτειες! Στα κείμενά της δεν θα πάρουμε απάντηση στο ερώτημα *ποιος είναι ο Θεός*· αυτό το οποίο κατά κύριο λόγο μαθαίνουμε μέσα από τη Βίβλο, είναι το *πώς δρα ο Θεός*. Έτσι, βλέπουμε ότι ο Θεός είναι φίλος του ανθρώπου (φιλάνθρωπος) και του χαρίζει την ελευθερία από κάθε τι που τον σκλαβώνει. Οι αφηγήσεις της Βίβλου χαρακτηρίζονται ως δραματικές, διότι περιγράφουν γεγονότα τα οποία εκτυλίσσονται με απρόσμενο τρόπο, δηλαδή έχουν κατάληξη που δεν την περιμένουμε. Αρκετές φορές οι αφηγήσεις δεν έχουν ευτυχές τέλος (happy end), ενώ άλλοτε προσκαλείται ο ίδιος ο αναγνώστης να συμπληρώσει ή και να πραγματοποιήσει το τέλος της αφήγησης. Κάτι τέτοιο συμβαίνει π.χ. στο βιβλίο του *Ιωνά*, στο *Κατά Μάρκον Ευαγγέλιο* και στις *Πράξεις*. Επίσης, υπάρχουν και περικοπές που διαθέτουν όχι έναν, αλλά πολλούς Επιλόγους, όπως π.χ. το *Κατά Ιωάννην Ευαγγέλιο*.

Ανεξάρτητα από την ποικιλία αυτή, η συγγραφή και η ανάγνωση των βιβλικών διηγήσεων έχει πάντοτε έναν μοναδικό σκοπό: Να συνειδητοποιήσουμε ως μέλη της Εκκλησίας δύο πράγματα: πρώτον, ότι η παρουσία του Θεού στη ζωή μας αποτελεί το σπουδαιότερο δώρο, που μας χαρίστηκε χωρίς κανένα αντάλλαγμα, από ανεξάντλητη αγάπη για εμάς· και δεύτερον ότι, επειδή έχουμε λάβει το δώρο αυτό, οφείλουμε να γίνουμε ευεργέτες των συνανθρώπων μας. Με ποιον τρόπο; Με το να αγωνιζόμαστε ενάντια σε οτιδήποτε καταστρέφει τον άνθρωπο και την κτίση, χαρίζοντας απλόχερα τη συμπαράστασή μας στους αδυνάτους αυτού του κόσμου, διότι πάνω τους αντικρίζουμε μοναδικές Εικόνες του Χριστού.

Πηγή: Σωτήριος Δεσπότης / Νικόλαος Παύλου / Αθανάσιος Στογιαννίδης, *Θέματα από την Αγία Γραφή. Α' Εκκλησιαστικού Γυμνασίου* (υπό έκδοση), σσ. 8-9.

iii. Στις βιβλικές διηγήσεις ο Θεός διαλέγεται με τον άνθρωπο

Η Βίβλος δεν αποτελεί έναν κουραστικό μονόλογο του Θεού. Απεναντίας, σε αυτήν κυριαρχεί, από την αρχή μέχρι το τέλος της, το στοιχείο του διαλόγου. Ο διάλογος αυτός έχει ως σημείο αφετηρίας τον ίδιο τον Θεό, καθώς Εκείνος δημιουργεί τον άνθρωπο, κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσή δική Του. Και επειδή ο άνθρωπος «εικονίζει» τον τριαδικό Θεό, για τον λόγο αυτό μπορεί να επικοινωνεί μοναδικά με τον Δημιουργό του και τον «άλλον».

Η πρόσκληση του Θεού για διάλογο διέπει όλη την Αγία Γραφή. Στην καρδιά αυτής της πρόσκλησης βρίσκεται πάντοτε ο ίδιος ο Θεός, ο οποίος λαμβάνει σάρκα και οστά, γίνεται άνθρω-

Ο διάλογος του Ιησού με τη Σαμαρείτισσα ξεκινά με το «Διψώ»

πος για χάρη του ανθρώπου, συνομιλεί μαζί του, διδάσκει, θαυματουργεί, σταυρώνεται, πεθαίνει και ανασταίνεται. Μέσα στα βιβλία της Αγίας Γραφής ο αναγνώστης συναντά τους ανθρώπους να διαλέγονται με πολλούς και διαφορετικούς τρόπους: Άλλοτε, αντιλαλούν οι κραυγές διαμαρτυρίας προς τον Θεό για την αδικία που φαίνεται να θριαμβεύει· άλλοτε, παρατηρούνται στιγμιότυπα έντονης διαφωνίας μεταξύ των πρωταγωνιστών, όπως π.χ. το 2ο κεφάλαιο της επιστολής *Προς Γαλάτας*, όπου ο Παύλος επιπλήττει τον Πέτρο.

Πηγή: Σωτήριος Δεσπότης / Νικόλαος Παύλου / Αθανάσιος Στογιαννίδης,
Θέματα από την Αγία Γραφή. Α' Εκκλησιαστικού Γυμνασίου (υπό έκδοση), σσ. 9-10.

iv. Ο ρεαλισμός των βιβλικών διηγήσεων

Διαβάζοντας τα κείμενα της Βίβλου, διαπιστώνει κανείς ότι τα πρόσωπα δεν παρουσιάζονται συνήθως χαμογελαστά και «μακιγιαρισμένα», όπως κατά κόρον συμβαίνει στους μεγάλους αστέρες του κινηματογράφου και πολλούς στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Οι «ήρωες» της Αγίας Γραφής (όπως ο Δαβίδ και ο Απόστολος Πέτρος) παρουσιάζονται με μεγάλες πτώσεις αλλά και ανατάσεις. Τα πρόσωπα, λοιπόν, σκιαγραφούνται όπως ακριβώς είναι στην πραγματικότητα, χωρίς ωραιοποιήσεις αλλά και χωρίς να αποκρύπτεται τίποτα, ούτε τα ελαττώματα αλλά ούτε και τα προτερήματα.

Πηγή: Σωτήριος Δεσπότης / Νικόλαος Παύλου / Αθανάσιος Στογιαννίδης,
Θέματα από την Αγία Γραφή. Α' Εκκλησιαστικού Γυμνασίου, Αθήνα (υπό έκδοση), σελ. 10.

Ο Χριστός δίνει το χέρι Του στον Απόστολο Πέτρο
και τον σώζει από την άβυσσο της θάλασσας

Προτάσεις για εργασίες και δραστηριότητες στην τάξη

1. Σε ένα μεγάλο χαρτί σχεδιάζει ο/η καθηγητής/τριά σας το περίγραμμα μιας ανθρώπινης μορφής. Η μορφή αυτή υποτίθεται ότι αναπαριστά ένα πρόσωπο το οποίο διαβάζει την Αγία Γραφή. Κατόπιν, ο/η καθηγητής/τρια αναρτά στον τοίχο το περίγραμμα αυτό. Στη συνέχεια, οι μαθητές καλούνται να γράψουν: α. εντός του περιγράμματος τις σκέψεις και τα συναισθήματα του απεικονιζόμενου προσώπου, που του γεννιούνται καθώς διαβάζει την Αγία Γραφή. β. εκτός του περιγράμματος τις σκέψεις και τα συναισθήματα άλλων που παρατηρούν το πρόσωπο αυτό να διαβάζει την Αγία Γραφή.
2. Συζητήστε με τον/την διπλανό/ή σας το παρακάτω ερώτημα: -Χρειαζόμαστε την Αγία Γραφή; Στη συνέχεια ανακοινώστε στην τάξη τα συμπεράσματα της συζήτησης αυτής.
3. Με τη βοήθεια του/της καθηγητή/τριας θεολόγου αναζητήστε εικόνες ή πίνακες, στους οποίους αποτυπώνονται οι παρακάτω βιβλικές διηγήσεις: «Κάιν και Άβελ», «ο Δεκάλογος», «η άρνηση του Πέτρου». Στη συνέχεια, γράψτε για κάθε εικόνα έναν σύντομο σχολιασμό ξεκινώντας με τη φράση «Η Αγία Γραφή είναι ένα έργο το οποίο μιλά για…»

3. Η Αγία Γραφή: μια ολόκληρη βιβλιοθήκη

i. Τα μέρη της Αγίας Γραφής

Η λέξη **κανών** στα ελληνικά σημαίνει το εργαλείο με το οποίο ελέγχεται η ευθυγράμμιση μιας επιφάνειας ή μιας γραμμής. Άλλωστε κανόνα λέγαμε και τον χάρακα. Σημαίνει επίσης ό,τι χρησιμοποιείται ως πρότυπο για την εκτέλεση ενός έργου.

Πηγή: Όλγα Γκριζοπούλου / Πηγή Καζλάρη, *Θρησκευτικά Α' Γυμνασίου. Παλαιά Διαθήκη. Προϊστορία του Χριστιανισμού*, σελ. 13.

Ανοίγοντας την Αγία Γραφή, βλέπουμε ότι πρόκειται για δύο αχώριστα ενωμένες συλλογές βιβλίων, μία αρχαιότερη και μία νεότερη: την Παλαιά Διαθήκη, που αποτελείται από 49 βιβλία, και την Καινή Διαθήκη, από 27. Σήμερα, όταν χρησιμοποιούμε τη λέξη διαθήκη, εννοούμε την «τελευταία θέληση» κάποιου ανθρώπου. Στη Βίβλο, όμως, η λέξη «διαθήκη» έχει την έννοια της συμφωνίας του Θεού με τους ανθρώπους. Τα βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης μιλούν για την παλαιότερη συμφωνία που έκλεισε ο Θεός μ' ένα λαό, τον Ισραήλ, πριν τον ερχομό του Χριστού στον κόσμο. Τα βιβλία της Καινής Διαθήκης κάνουν λόγο για τη νεότερη συμφωνία και σχέση που πραγματοποίησε ο ίδιος ο Ιησούς Χριστός με όλους τους ανθρώπους. Επειδή η χριστιανική Εκκλησία από πολύ νωρίς συνειδητοποίησε τη σημασία αυτών των κειμένων για τους πιστούς, φρόντισε να τα διαφυλάξει. Έτσι, ύστερα από μακροχρόνιες συζητήσεις συνέθεσε γύρω στον 3ο αι. μ.Χ. έναν «κλειστό» κατάλογο των βιβλίων της Παλαιάς και της Καινής Διαθήκης, στον οποίο δηλαδή κανείς δεν μπορεί να αφαιρέσει ή να προσθέσει κάτι. Η συλλογή αυτών των 76 βιβλίων αποτελεί τον **Κανόνα της Αγίας Γραφής**.

Πηγή: Όλγα Γκριζοπούλου / Πηγή Καζλάρη, *Θρησκευτικά Α' Γυμνασίου. Παλαιά Διαθήκη. Προϊστορία του Χριστιανισμού*, σελ. 13.

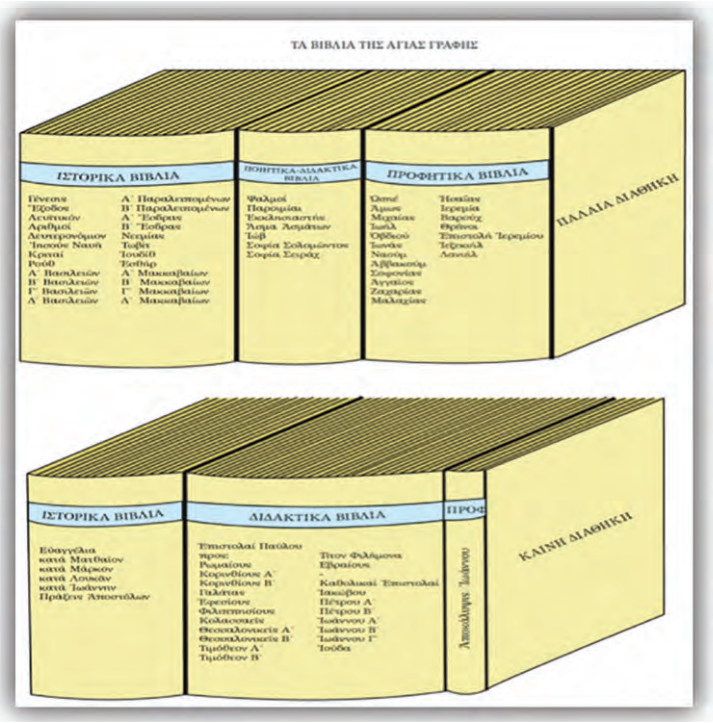

ii. Η ενότητα Παλαιάς και Καινής Διαθήκης

Γιατί άραγε τα βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης, οι ιερές δηλαδή γραφές του ισραηλιτικού λαού, είναι και για τους χριστιανούς ιερά; Γιατί περιέχονται στη χριστιανική Αγία Γραφή αχώριστα δεμένα με τα βιβλία της Καινής Διαθήκης;

Πρώτα πρώτα χρειάζεται να μην ξεχνάμε πού στηρίζουν την πίστη τους οι χριστιανοί: στο γεγονός ότι ο Θεός φανερώθηκε στον κόσμο για να σώσει τους ανθρώπους· δηλαδή να τους φανερώσει την αλήθεια, να τους θεραπεύσει από το κακό και να δώσει αληθινό νόημα στη ζωή τους. Αυτή η φανέρωση (= *Αποκάλυψη*) έγινε για πρώτη φορά στα πολύ παλιά χρόνια σ' έναν άνθρωπο, τον Αβραάμ.

Μ' αυτόν ο Θεός έκλεισε την πρώτη συμφωνία σωτηρίας (= *Διαθήκη*). Στη συνέχεια η Διαθήκη κλείστηκε όχι μόνο με τον Αβραάμ και τους απογόνους του, αλλά και μ' όλο το λαό που προήλθε απ' αυτούς, τον Ισραήλ (= *Παλαιά Διαθήκη*). Στον Ισραήλ ο Θεός έδωσε τις μεγάλες υποσχέσεις για τη σωτηρία των ανθρώπων. Και με τον Ισραήλ προετοίμασε τον κόσμο να δεχτεί και να καταλάβει τον Χριστό. Όλη αυτή η μακραίωνη πορεία και προετοιμασία περιγράφεται στα βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης, απ' όπου προέρχονται τα φετινά μας μαθήματα. Μέσα στον ισραηλιτικό λαό γεννήθηκε και έζησε και ο Ιησούς Χριστός. Ο Χριστός έκλεισε μια νέα συμφωνία σωτηρίας με τους ανθρώπους (= *Καινή Διαθήκη*). Όχι πια μόνο με τον ισραηλιτικό λαό, αλλά με όλους τους λαούς της γης. Έτσι, η υπόσχεση του Θεού στον Αβραάμ για τη σωτηρία του κόσμου εκπληρώθηκε και η Παλαιά Διαθήκη ολοκληρώθηκε.

Ο Χριστός: το Φως του κόσμου!

Η ανάγνωση της Αγίας Γραφής συνδέεται με την προσευχή ενός Ορθόδοξου χριστιανού

Στο σημείο αυτό χρειάζεται να εξηγήσουμε και κάτι άλλο. Ο Χριστός με τη διδασκαλία και τη ζωή του ερμήνευσε στους ανθρώπους τα γεγονότα της Παλαιάς Διαθήκης. Τους έκανε να δουν τα παλιά με καινούρια μάτια. Για να το καταλάβουμε καλύτερα αυτό, μπορούμε να φανταστούμε ότι καθόμαστε στο μισοσκότεινο δωμάτιό μας, που το γνωρίζουμε σπιθαμή προς σπιθαμή, και ξαφνικά μπαίνει μέσα λαμπρό το φως του ήλιου. Τα χρώματα ζωντανεύουν και μπορούμε να δούμε και την παραμικρή λεπτομέρεια.

Ταυτόχρονα, όλα μοιάζουν σαν καινούρια! Έτσι έγινε κι όταν ο Χριστός ήρθε στη γή. Η Παλαιά Διαθήκη «φωτίστηκε» από τη διδασκαλία Του και τη ζωή Του αλλιώς. Γι' αυτό οι χριστιανοί μπόρεσαν να ανακαλύψουν στην Παλαιά Διαθήκη καινούριες αλήθειες και μηνύματα (πέρα απ' αυτές που αναγνωρίζει ο Ιουδαϊσμός).

Ως χριστιανικό βιβλίο, λοιπόν, η Παλαιά Διαθήκη κατέχει σημαντική θέση στη λατρεία της Εκκλησίας. Στις ακολουθίες διαβάζονται κείμενά της. Πολλοί ύμνοι αναφέρονται σε πρόσωπα και γεγονότα που βρίσκουμε στις σελίδες της. Στην εικονογράφηση των ναών συναντάμε πολλά θέματά της.

Πηγή: Όλγα Γκριζοπούλου / Πηγή Καζλάρη, *Θρησκευτικά Α' Γυμνασίου. Παλαιά Διαθήκη. Προϊστορία του Χριστιανισμού*, σελ. 15.

iii. Μιλώντας για τη θεοπνευστία των κειμένων της Αγίας Γραφής

Συχνά ακούμε να λέγεται ότι η Αγία Γραφή, άρα και η Παλαιά Διαθήκη, είναι ένα βιβλίο θεόπνευστο. Αυτό βέβαια δε σημαίνει ότι ο Θεός «φώναξε» από τον ουρανό ή ψιθύρισε «στο αυτί» κάποιων ανθρώπων. Τι εννοούμε, λοιπόν, λέγοντας ότι ο Θεός ενέπνευσε τους ανθρώπους; Εννοούμε ότι μίλησε στις καρδιές τους, εκεί όπου ο άνθρωπος παίρνει ελεύθερα αποφάσεις και τίποτε δεν μπορεί να του επιβληθεί με τη βία. Τους φανέρωσε (= αποκάλυψε) αλήθειες που μόνοι τους οι άνθρωποι δεν θα μπορούσαν να καταλάβουν: ότι ο Θεός είναι ένας

Η Αγία Γραφή μπορεί να «φωτίσει» τα αδιέξοδα του ανθρώπου

και κυρίαρχος όλου του κόσμου, ποιο είναι το καλό και το κακό, πώς να φέρονται ο ένας στον άλλο, πώς να φροντίζουν την πλάση όλη, ποιος είναι ο προορισμός των ανθρώπων και του κόσμου. Και το πιο σπουδαίο: με ποιον τρόπο ο άνθρωπος σχετίζεται με τον Θεό. Όλα αυτά είναι οι θεόπνευστες αλήθειες που ο Θεός φανέρωνε σταδιακά μέσα από τα γεγονότα της ιστορίας του ισραηλιτικού λαού.

Ανάμεσα σ' αυτόν τον λαό βρέθηκαν κάποιοι άνθρωποι που πίστευαν βαθιά στον Θεό. Όλη τους η ζωή έγινε μάτια και αυτιά που έβλεπαν και άκουγαν τις θεόπνευστες αλήθειες και τις αναγνώριζαν μέσα στην καθημερινή ζωή. Όμως όλα αυτά δεν τα κράτησαν για τον εαυτό τους. Θέλησαν να τα μοιραστούν με τους άλλους ανθρώπους και γι' αυτό έγραψαν κείμενα.

Πηγή: Όλγα Γκριζοπούλου / Πηγή Καζλάρη, *Θρησκευτικά Α' Γυμνασίου. Παλαιά Διαθήκη. Προϊστορία του Χριστιανισμού*, σελ. 18.

Ο Θεός δημιουργεί τον άνθρωπο κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσή Του
(Ψηφιδωτό, Cappella Palatina, Παλέρμο της Σικελίας)

iv. Η «γλώσσα» της Αγίας Γραφής είναι μερικές φορές συμβολική

Τα όσα περιγράφονται σε ορισμένα κείμενα της Αγίας Γραφής, όπως π.χ. στη διήγηση για τη Δημιουργία του κόσμου και του ανθρώπου ή για τον πύργο της Βαβέλ, δεν αποτελούν ένα είδος δημοσιογραφικού ρεπορτάζ. Οι θεόπνευστοι συγγραφείς της Βίβλου ορισμένες φορές

χρησιμοποιούν γλώσσα ποιητική. Τι σημαίνει αυτό; Η ποιητική και συμβολική γλώσσα δεν είναι κυριολεκτική, όπως εκείνη των μαθηματικών και της φυσικής. Είναι «μεταφορική», π.χ. η έκφραση «Ήλιος της Δικαιοσύνης» είναι μια ποιητική και συμβολική έκφραση. Δεν υπάρχει στην πραγματικότητα ήλιος που να έχει ως ιδιότητα τη δικαιοσύνη. Ωστόσο, η έκφραση αυτή θέλει με αυτόν τον τρόπο να δηλώσει κάτι άλλο, κάτι που δεν είναι ορατό στα μάτια μας, αλλά μπορούμε να το γευτούμε με τον νου και την καρδιά μας.

Πηγή: Σωτήριος Δεσπότης, Νικόλαος Παύλου, Αθανάσιος Στογιαννίδης, *Θέματα από την Αγία Γραφή. Α' Εκκλησιαστικού Γυμνασίου*, Αθήνα (υπό έκδοση), σσ. 15-16.

Προτάσεις για εργασίες και δραστηριότητες στην τάξη

1. Δημιουργήστε σ' ένα φύλλο χαρτί μια δική σας αυτοσχέδια ζωγραφιά με θέμα: «Η Αγία Γραφή, μια ολόκληρη βιβλιοθήκη!»
2. Εξερευνήστε στο διαδίκτυο τον όρο: «Αγία Γραφή»
3. Ποιες γνώμες έχετε ακούσει για την Αγία Γραφή;
4. Τι θα θέλατε να μάθετε σχετικά με την Αγία Γραφή;
5. Με βάση όσα έχετε μάθει στη διδακτική αυτή ενότητα, ποιο είναι το κεντρικό θέμα της Αγίας Γραφής;
6. Παρατηρήστε προσεχτικά την εικόνα που παρατίθεται σε προηγούμενη σελίδα της ενότητας αυτής και έχει ως θέμα: «Η Αγία Γραφή "φωτίζει" τα αδιέξοδα του ανθρώπου». Στη συνέχεια, απαντήστε στα ακόλουθα ερωτήματα: α. - Τι ακριβώς βλέπετε; β. - Ποιες σκέψεις, ποιοι προβληματισμοί και ποια ερωτήματα σας δημιουργούνται παρατηρώντας την εικόνα αυτή;
7. Παρατηρήστε προσεχτικά την εικόνα που παρατίθεται σε προηγούμενη σελίδα της ενότητας αυτής και έχει ως θέμα: «Ο Θεός δημιουργεί τον άνθρωπο κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσή Του». Στη συνέχεια, απαντήστε στα ακόλουθα ερωτήματα: α. - Τι ακριβώς βλέπετε; β. - Ποιες σκέψεις, ποιοι προβληματισμοί και ποια ερωτήματα σας δημιουργούνται παρατηρώντας την εικόνα αυτή;
8. Παρατηρήστε προσεχτικά την εικόνα που παρατίθεται λίγο παρακάτω και έχει ως θέμα: «Το ιερό Ευαγγέλιο τοποθετημένο στο ιερό κουβούκλιο του Επιταφίου του Χριστού τη Μ. Παρασκευή το βράδι». Στη συνέχεια προσπαθήστε να γράψετε έναν σύντομο τίτλο, ο οποίος μπορεί να συνοψίσει το σημαντικότερο νόημα που εκφράζει κατά τη γνώμη σας η εικόνα αυτή.

Το ιερό Ευαγγέλιο τοποθετημένο στον Επιτάφιο του Χριστού τη Μ. Παρασκευή το βράδυ

Β’ ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

Θεός και άνθρωπος στην Ορθόδοξη Παράδοση: μια σχέση ζωής

«Κύριε, Σώσόν με»

Εισαγωγικά

Η διδασκαλία της Ορθόδοξης Εκκλησίας για το νόημα και το σκοπό της ζωής του ανθρώπου θεμελιώνεται στην Αγία Γραφή. Μέσα από τις διηγήσεις της μαθαίνουμε ότι ο άνθρωπος δημιουργήθηκε κατ' εικόνα και καθ' ομοίωση του Θεού. Ποια σημασία, όμως, έχει για την Ορθόδοξη Εκκλησία αυτή η τόσο σημαντική αλήθεια; Στις σελίδες που ακολουθούν θα προσπαθήσουμε να ανακαλύψουμε την απάντηση!

Περιεχόμενα – Διδακτικές Ενότητες

4. Ο άνθρωπος: «Αυτός ο κόσμος ο μικρός ο μέγας» χωρίς Θεό;

5. Ο άνθρωπος ως κατ' εικόνα και καθ' ομοίωση Θεού δημιουργία

6. Ο άνθρωπος ως δημιουργός

7. Από την εικόνα στην ομοίωση

4. «Αυτός ο κόσμος ο μικρός ο μέγας» χωρίς Θεό;

Ο άνθρωπος του Βιτρούβιου (Leonardo da Vinci)

i. Η εικόνα του ανθρώπου: από τον Οδυσσέα μέχρι τους υπερήρωες των σύγχρονων κόμικς

Οι άνθρωποι του Ομήρου μάχονται με τα σπαθιά και τα λόγια. Είναι φυσικοί, απροσποίητοι, καυχησιάρηδες, άτρομοι, ριψοκίνδυνοι. Προβάλλονται στο φως του μύθου γεμάτοι ψυχική ευγένεια, εντιμότητα και καλοσύνη. Σέβονται τον νεκρό αντίπαλο, αισθάνονται τον πόνο του νικημένου, αλλά υποτάσσονται στη σκληρή ανάγκη του πολέμου. Όλη η πανουργία τους εξαντλείται σ' ένα ξύλινο άλογο. Ο αγέρωχος και ακατανίκητος πολεμιστής γίνεται η δόξα του τόπου του, ο αθάνατος μύθος. Γίνεται παραμύθι και τραγούδι. Φτερώνει τις καρδιές, ταξιδεύει μέσα στα όνειρα των κοριτσιών, βαυκαλίζει τους πόθους των νέων. Στους δύσκολους καιρούς της σκλαβιάς, όταν ένας λαός υπομένει δεινό ζυγό, μεταμορφώνεται σε νανούρισμα, σε προσευχή, σε διδασκαλία.

Ο Μπάτμαν του Βιτρούβιου

Ο πόλεμος άρχισε να χάνει ένα μέρος απ' την ομορφιά του από τότε που ο άνθρωπος μπόρεσε να αντικαταστήσει τα αγχέμαχα με τα εκηβόλα όπλα. Κι άρχισε να μεταμορφώνεται σε ολόσωμη φρίκη από τότε που εστοχάστηκε να συντρίψει το ηθικό του αντιπάλου του, χτυπώντας τον άμαχο πληθυσμό. Αυτό ήταν ήδη μια ατιμία. Οι ατιμίες ολοένα και πολλαπλασιάζονται στους καιρούς μας. Οι ακήρυκτοι πόλεμοι, οι πόλεμοι της ενέδρας, οι αιφνιδιασμοί, σε εποχές φαινομενικής, έστω, ειρήνης, είναι έξω από τους κανόνες του αιματηρού παιχνιδιού που είναι ο πόλεμος. Τώρα έρχονται οι πύραυλοι: ένας τεχνικός, κρυμμένος κάπου αθέατος, ήσυχος, ψύχραιμος, δεν έχει παρά να πατήσει ένα κουμπί και να αφανίσει λαούς. Η φυσική ρώμη, η γενναιότητα, που θα μπορούσε, κατά την περίσταση, να γίνεται και γενναιοφροσύνη, δεν παίζει πια κανένα ρόλο. Η επική χειρονομία έχει πεθάνει. Έτσι είμαστε αναγκασμένοι να ομολογήσουμε πως οι άγριοι του παρθένου δάσους, οι απολίτιστοι, πολεμούν τιμιότερα από τους πολιτισμένους.

The Vitruvian mouse

Τα παραμύθια μιλούν συχνά με θαυμασμό για τους αρχαίους εκείνους πολεμιστές της Αραβικής ερήμου. Ένας χαλίφης, που έχει σκοτώσει, απάνω στ' άλογο, με το δαμασκηνό σπαθί του, στρατιές, μπορούσε και να συγκινηθεί από το χαμόγελο ενός παιδιού, από τον θρήνο μιας μάνας, να χαρίσει τη ζωή σ' έναν έξυπνο άνθρωπο, γιατί του είπε ένα νόστιμο αστείο. Είχε τις αδυναμίες του και τις ευαισθησίες του ο αιματοπότης χαλίφης. Ο πολιτισμένος δεν ξέρει τίποτε από τούτα. Είναι το συνειδητό έγκλημα, η οργανωμένη κακοήθεια. Κι αυτό νομίζω είναι το απογοητευτικότερο. Ζούμε σε μια εποχή μίσους και αγωνίας. Η Ιστορία μνημονεύει πολλές τέτοιες εποχές. Αλλά εκείνες δεν είχαν υποτάξει την επιστήμη. Οι περισσότερές τους μάλιστα ήταν κι ολωσδιόλου αγράμματες. Δηλαδή: εντιμότερες.

Ιωάννης Μ. Παναγιωτόπουλος, *Το τέλος του ηρωισμού*

ii. Η δύναμη και η αδυναμία του σύγχρονου ανθρώπου

Με την άνοδο του φασισμού ο πόθος εξουσίας και η πεποίθηση πως αποτελεί δικαίωμα έφτασαν σε νέα ύψη. Εκατομμύρια εντυπωσιάζονται από τις νίκες της εξουσίας και εκλαμβάνουν αυτό σαν ένδειξη δύναμης. Ασφαλώς η εξουσία πάνω σ' ένα λαό είναι έκφραση ανώτερης δύναμης από καθαρά υλική άποψη. Αν έχω τη δύναμη πάνω σ' ένα άλλο πρόσωπο να το σκοτώσω, τότε είμαι "ισχυρότερος" απ' αυτό. Όμως από ψυχολογική άποψη, ο πόθος της εξουσίας δεν πηγάζει από δύναμη αλλά από αδυναμία. Είναι η έκφραση της ανικανότητας του ατομικού εγώ να σταθεί μόνο του και να ζήσει. Είναι η απεγνωσμένη προσπάθεια για την απόκτηση δευτερογενούς δύναμης, εκεί που λείπει η αυθεντική δύναμη.

Έριχ Φρομ, *Ο φόβος μπροστά στην ελευθερία*

Όσιος Πορφύριος
ο Καυσοκαλυβίτης

Ο Χριστός είναι η χαρά, το φως το αληθινό, η ευτυχία. Ο Χριστός είναι η ελπίδα μας. Η σχέση με τον Χριστό είναι αγάπη, είναι έρωτας, είναι ενθουσιασμός, είναι λαχτάρα του θείου. Ο Χριστός είναι το παν. Αυτός είναι η αγάπη μας. [...] Η χαρά είναι ο ίδιος ο Χριστός. Είναι μία χαρά, που σε κάνει άλλο άνθρωπο. [...] Αυτή είναι η θρησκεία μας. Εκεί πρέπει να πάμε. Ο Χριστός είναι ο Παράδεισος, παιδιά μου. Τι είναι Παράδεισος; Ο Χριστός είναι. Από δω αρχίζει ο Παράδεισος. Είναι ακριβώς το ίδιο· όσοι εδώ στη γη ζουν τον Χριστό, ζουν τον Παράδεισο. Έτσι είναι, που σας το λέγω. [...] Όποιος αγαπάει τον Χριστό και τους άλλους, αυτός ζει τη ζωή.

Ζωή χωρίς τον Χριστό είναι θάνατος, είναι κόλαση, δεν είναι ζωή. Ο Χριστιανός πονάει για όλους, θέλει όλοι να σωθούν, όλοι να γευθούν τη Βασιλεία του Θεού. Αυτός είναι ο χριστιανισμός. […] Όταν βρεις τον Χριστό, σου αρκεί, δεν θέλεις τίποτ' άλλο, ησυχάζεις. Γίνεσαι άλλος άνθρωπος. Ζεις παντού, όπου υπάρχει ο Χριστός. […] Είσαι ειρηνικός, χαρούμενος, γεμάτος. […] Η ψυχή του Χριστιανού πρέπει να είναι λεπτή, να είναι ευαίσθητη, να είναι αισθηματική, να πετάει, όλο να πετάει, να ζει μες στα όνειρα. […] Όποιος θέλει να γίνει Χριστιανός, πρέπει πρώτα να γίνει ποιητής. Αυτό είναι! Πρέπει να πονάεις. Ν' αγαπάεις και να πονάεις. Να πονάεις γι' αυτόν που αγαπάεις. Η αγάπη κάνει κόπο για τον αγαπημένο.

Γέροντος Πορφυρίου Καυσοκαλυβίτου, *Βίος και Λόγοι.*
(Χανιά: Ιερά Μονή Χρυσοπηγής: [5] 2004), σσ. 217-238

Προτάσεις για εργασίες και δραστηριότητες στην τάξη

1. Συζητήστε με τον/την διπλανό/ή σας το παρακάτω ερώτημα: Ο άνθρωπος κάθε εποχής αναζητά πάντοτε έναν υπερήρωα; Στη συνέχεια κοινοποιήστε σ' όλην την τάξη τα συμπεράσματα της συζήτησής σας.

2. Συζητήστε στην τάξη τα παρακάτω ερωτήματα: Τι είναι αυτό που ποθεί ο άνθρωπος σε κάθε εποχή; Τι προσδοκίες έχει;

3. Συζητήστε με τον/την διπλανό/ή σας το ερώτημα: Ποια είναι τα χαρακτηριστικά των ηρώων ενός δημοφιλούς κόμικ; Στη συνέχεια κοινοποιήστε στην τάξη τα συμπεράσματα της συζήτησης αυτής.

4. Συζητήστε στην τάξη το παρακάτω ερώτημα: Υπάρχουν ορισμένα πράγματα, π.χ. από τον χώρο της τεχνολογίας, που δεν είναι όπως φαίνονται;

5. Συζητήστε στην τάξη το παρακάτω ερώτημα: Χρειάζεται ο άνθρωπος τον Θεό; Ναι ή όχι και γιατί;

6. Συζητήστε με τον/την διπλανό/ή σας το ερώτημα: Διαβάζοντας το κείμενο του Οσίου Πορφυρίου του Καυσοκαλυβίτη (το οποίο παρατίθεται σ' αυτήν τη διδακτική ενότητα), τι προσφέρει, κατά τη γνώμη σας, ο Χριστός στον άνθρωπο; Στη συνέχεια κοινοποιήστε στην τάξη τα συμπεράσματα της συζήτησης αυτής.

7. Παρατηρήστε προσεχτικά τις δύο παρακάτω εικόνες. Στη συνέχεια, απαντήστε στα ακόλουθα ερωτήματα:

α. Τι ακριβώς βλέπετε;

β. Ποιες σκέψεις, ποιοι προβληματισμοί και ποια ερωτήματα σας δημιουργούνται παρατηρώντας τις εικόνες αυτές;

5. Ο άνθρωπος
ως κατ’ εικόνα και καθ’ ομοίωση Θεού δημιουργία

i. Ο άνθρωπος ως δημιούργημα του Θεού: «καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον κατ’ εἰκόνα Θεοῦ», Γεν 1. 26-28

Μετά είπε ο Θεός: «Ας φτιάξουμε τον άνθρωπο σύμφωνα με την εικόνα τη δική μας και την ομοίωση, κι ας εξουσιάζει στης θάλασσας τα ψάρια, στου ουρανού τα πτηνά, στα ζώα και γενικά σ’ όλη τη γη και στα ερπετά που σέρνονται πάνω σ’ αυτήν». Δημιούργησε, λοιπόν, ο Θεός τον άνθρωπο σύμφωνα με τη δική του την εικόνα, «κατ’ εικόνα Θεού» τον δημιούργησε, τους δημιούργησε άντρα και γυναίκα. Τους ευλόγησε και τους είπε: «Να κάνετε πολλά παιδιά, ώστε να πολλαπλασιαστείτε, να γεμίσετε τη γη και να κυριαρχήσετε σ’ αυτήν. Να εξουσιάσετε στης θάλασσας τα ψάρια, στου ουρανού τα πτηνά και σε κάθε ζώο που κινείται πάνω στη γη».

«από το χώμα της γης», Γεν. 2,7

Τότε ο Κύριος ο Θεός έπλασε τον άνθρωπο από το χώμα της γης και φύσηξε μέσα στα ρουθούνια του πνοή ζωής. Έτσι έγινε ο άνθρωπος ζωντανό ον.

ii. «ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς», Γεν 1, 27)

Η Δημιουργία της Εύας, Bible of Souvigny, 12ος αιώνας

Ο Κύριος ο Θεός είπε: «Δεν είναι καλό να είναι ο άνθρωπος μόνος. Θα του φτιάξω έναν σύντροφο όμοιο μ’ αυτόν». Τότε ο Κύριος ο Θεός τον έριξε σε βαθύ ύπνο κι αποκοιμήθηκε· πήρε μία από τις πλευρές του και τη θέση της τη συμπλήρωσε με σάρκα. Μετά, από την πλευρά που πήρε από τον Αδάμ, σχημάτισε μια γυναίκα και την οδήγησε σ’ αυτόν. Τότε ο Αδάμ είπε: «Αυτό επιτέλους είναι κόκαλο από τα κόκαλά μου και σάρκα από τη σάρκα μου. Γυναίκα αυτή θα λέγεται, γιατί απ’ τον άντρα προήλθε».

→ **Στα εβραϊκά το όνομα «Αδάμ» σημαίνει χοϊκός, ενώ «Εύα» σημαίνει ζωή.**

Ἐγώ εἰμι ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινή
(Elena Cherkasova)

Η ισοτιμία της γυναίκας με τον άνδρα

Διότι είμαστε, έλεγε η αγία Ιουλίττα, από το ίδιο φύραμα με τους άνδρες. Έχουμε πλαστεί όπως και αυτοί, σύμφωνα προς την εικόνα του Θεού. Από τον Κτίστη η γυναίκα έγινε έτσι, ώστε εξίσου με τον άνδρα να δέχεται την αρετή. Και πράγματι, δεν είμαστε σε όλα συγγενείς με τους άνδρες; Διότι για την κατασκευή της γυναίκας δεν ελήφθη μόνον η σάρκα, αλλά και «οστούν εκ των οστέων». Επομένως, η σταθερότητα, η δύναμη και η υπομονή δόθηκαν και σε μας από τον Δεσπότη εξίσου με τους άνδρες.

Μεγάλου Βασιλείου, *Εις την μάρτυρα Ιουλίτταν και περί ευχαριστίας*

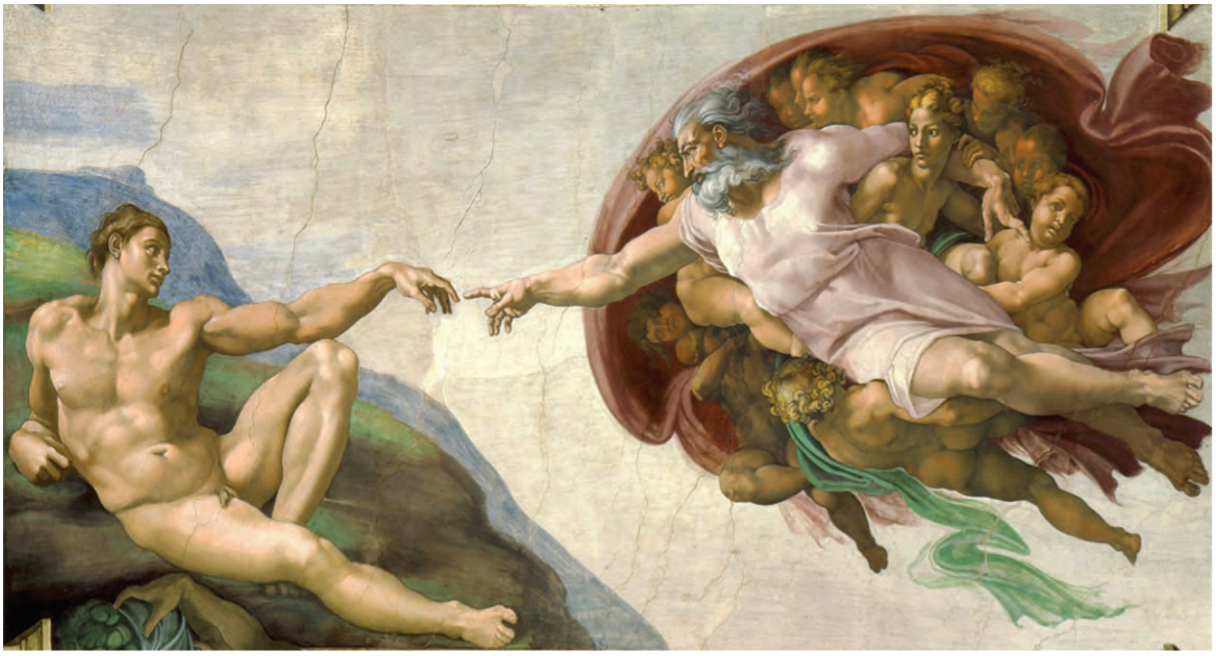

Η δημιουργία του Αδάμ (Μιχαήλ Άγγελος) Cappella Sistina, Βατικανό

iii. Ο άνθρωπος υπάρχει μόνο όταν αγαπάει και αγαπιέται! (Γαλ 5, 13-15)

Ελευθερία και αγάπη, Γαλ. 5,13-15

Ο Θεός, λοιπόν, αδελφοί μου, σας κάλεσε για να ζήσετε ελεύθεροι. Μόνο να μη γίνει η ελευθερία αφορμή για αμαρτωλή διαγωγή, αλλά με αγάπη να υπηρετείτε ο ένας τον άλλο. Άλλωστε, όλος ο νόμος συνοψίζεται σε μία φράση, στο να αγαπήσεις τον πλησίον σου σαν τον εαυτό σου. Αν όμως δαγκώνετε και τρώτε ο ένας τον άλλον, προσέξτε μήπως αλληλοεξοντωθείτε.

Ο ύμνος της αγάπης, Κορ Α 13, 4-8

Πρωτότυπο κείμενο

Ἡ ἀγάπη μακροθυμεῖ, χρηστεύεται, ἡ ἀγάπη οὐ ζηλοῖ, ἡ ἀγάπη οὐ περπερεύεται, οὐ φυσιοῦται, οὐκ ἀσχημονεῖ, οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς, οὐ παροξύνεται, οὐ λογίζεται τὸ κακόν, οὐ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ, συγχαίρει δὲ τῇ ἀληθείᾳ· πάντα στέγει, πάντα πιστεύει, πάντα ἐλπίζει, πάντα ὑπομένει. Ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει.

Μετάφραση στη δημοτική

Εκείνος που αγαπάει έχει μακροθυμία, έχει και καλοσύνη· εκείνος που αγαπάει δε ζηλοφθονεί· εκείνος που αγαπάει δεν κομπάζει ούτε περηφανεύεται· είναι ευπρεπής, δεν είναι εγωιστής ούτε ευερέθιστος· ξεχνάει το κακό που του έχουν κάνει. Δε χαίρεται για το στραβό που γίνεται, αλλά μετέχει στη χαρά για το σωστό. Εκείνος που αγαπάει, όλα τα ανέχεται· σε όλα εμπιστεύεται, για όλα ελπίζει, όλα τα υπομένει. Ποτέ η αγάπη δε θα πάψει να υπάρχει.

iv. Ο άνθρωπος ως διάκονος του πλησίον

Η ανατρεπτική δύναμη της διακονίας, Μκ 9, 35

Ο Νιπτήρας (Elena Cherkasova)

Κάθισε τότε ο Ιησούς, φώναξε τους δώδεκα και τους λέει:

«Όποιος θέλει να είναι ο πρώτος, θα πρέπει να γίνει ο τελευταίος απ' όλους κι ο υπηρέτης όλων».

Ο Χριστός πλένει τα πόδια των μαθητών Του

Ιδιόμελο απόστιχο των Αίνων του Όρθρου της Μεγάλης Δευτέρας

Πρωτότυπο κείμενο

Κύριε, τὰ τελεώτατα φρονεῖν, τοὺς οἰκείους παιδεύων Μαθητάς, μὴ ὁμοιοῦσθαι τοῖς ἔθνεσιν ἔλεγες εἰς τὸ κατάρχειν τῶν ἐλαχιστοτέρων· οὐχ οὕτω γὰρ ἔσται ὑμῖν τοῖς ἐμοῖς Μαθηταῖς, ὅτι πτωχὸς θέλων ὑπάρχω, ὁ πρῶτος οὖν ὑμῶν, ἔστω πάντων διάκονος, ὁ δὲ ἄρχων ὡς ὁ ἀρχόμενος, ὁ προκριθεὶς δὲ ὡς ὁ ἔσχατος· καὶ γάρ ἐλήλυθα αὐτὸς τῷ πτωχεύσαντι Ἀδὰμ διακονῆσαι, καὶ λύτρον δοῦναι ἀντὶ πολλῶν τὴν ψυχὴν τῶν βοώντων μοι· Δόξα σοι.

Μετάφραση στη δημοτική

Κύριε, μαθαίνοντας τους μαθητές σου να σκέφτονται σωστά, τους έλεγες να μην εξομοιώνονται με τους εθνικούς στην καταδυνάστευση των πιο αδύναμων. «Δε θα συμβαίνει αυτό σ' εσάς, τους μαθητές μου, καθώς κι εγώ [ο δάσκαλός σας] έγινα φτωχός με τη θέλησή μου. Ο πρώτος ανάμεσά σας να είναι υπηρέτης όλων· ο αρχηγός [να είναι] σαν τον υπήκοο και ο διακεκριμένος σαν τον τελευταίο. Γιατί κι εγώ ο ίδιος έχω έρθει για να υπηρετήσω τον Αδάμ, που τα 'χασε όλα [τον χρεωκοπημένο], και να δώσω τη ζωή μου ως λύτρα για όλους αυτούς που μου φωνάζουν, δόξα Σοι».

Εἶδες τὸν ἀδελφόν σου, εἶδες Κύριον τὸν Θεόν σου.
Αββάς Δωρόθεος, *Επιστολαί διάφοροι*

Καταυλισμός προσφύγων, Τανζανία, Σεμπαστιάο Σαλγάδο, 1994

Όμως, δεν ήταν έτσι εξαρχής...

Ήρθαν έτσι τα πράγματα, ώστε γύρω μας να αφθονούν οι γυμνοί και οι άστεγοι. Είναι πάμπολλοι οι πρόσφυγες που χτυπούν τις πόρτες μας. Πάμπολλοι είναι και οι ξένοι και οι μετανάστες. Όπου κι αν κοιτάξεις, θα δεις χέρια απλωμένα σε ζητιανιά. Για σπίτι έχουν το ύπαιθρο. Κατάλυμα βρίσκουν στις στοές, στις παρόδους και στα ερημικότερα σημεία της αγοράς. Φωλιάζουν σε τρύπες όπως οι νυχτοκόρακες και οι κουκουβάγιες.

Τα ρούχα τους είναι διάτρητα κουρέλια. Για χωράφι έχουν τη διάθεση όσων δίνουν ελεημοσύνη. Για τροφή ό,τι τύχει. Πίνουν νερό από τις κρήνες όπως τα ζώα και για ποτήρια έχουν τις χούφτες τους. Για αποθήκη έχουν την κοιλιά τους, όσο μπορεί αυτή να συγκρατήσει ό,τι μπαίνει μέσα. Τραπέζι τους είναι τα γόνατά τους διπλωμένα. Κρεβάτι, το έδαφος. Λουτρό, κάποιος ποταμός ή λίμνη, όπως τα έχει προσφέρει ακατέργαστα και κοινά σε όλους ο Θεός. Η ζωή τους είναι πλέον γεμάτη μετακινήσεις και αγριάδα, όμως δεν ήταν έτσι εξαρχής. Ας όψονται η συμφορά και η ανάγκη.

Γρηγόριος Νύσσης, *Περί φιλοπτωχείας και ευποιΐας*

Προτάσεις για εργασίες και δραστηριότητες στην τάξη

1. Αναζητήστε στο διαδίκτυο πληροφορίες για την Elisabeth Behr-Sigel. Τι σας κάνει εντύπωση, καθώς μελετήσατε τη βιογραφία της;
2. Παρατηρήστε τη «Δημιουργία του Αδάμ», έργο που φιλοτέχνησε ο Μιχαήλ Άγγελος και το οποίο βρίσκεται στην Cappella Sistina στο Βατικανό. Στη συνέχεια απαντήστε στα παρακάτω ερωτήματα: α. - Τι ακριβώς βλέπετε; β. - Ποιες σκέψεις, ποιοι προβληματισμοί και ποια ερωτήματα σας δημιουργούνται παρατηρώντας την εικόνα αυτή;
3. Συζητήστε στην τάξη το παρακάτω ερώτημα: - Τι σημαίνει για μας το γεγονός πως όλοι οι άνθρωποι είναι δημιουργίες κατ' εικόνα του Θεού. Στη συνέχεια, χωριστείτε σε ομάδες. Σε κάθε ομάδα δημιουργήστε ένα κολάζ με πορτρέτα ανθρώπων κάθε ηλικίας, φυλής και φύλου. Κατόπιν, αποτυπώστε τις ιδέες, τις σκέψεις και τους προβληματισμούς σας πάνω στο κολάζ.
4. Σε συνεργασία με τον ή τη φιλόλογο διερευνήστε το παρακάτω θέμα: Η θέση της γυναίκας στην αρχαία Ελλάδα και στον ιουδαϊκό κόσμο στα χρόνια πριν από τον Χριστό.

6. Ο άνθρωπος ως δημιουργός

i. Ο άνθρωπος στην κτίση: Βασιλιάς, οικονόμος ή ιερέας;

Ο άνθρωπος δίνει τα ονόματα, Γεν. 2. 15,19-20

Η ονοματοδοσία των ζώων από τον Αδάμ, Ιερά Μονή Αναπαυσά, Μετέωρα, 16ος αιώνας

Πήρε, λοιπόν, ο Κύριος ο Θεός τον άνθρωπο και τον έβαλε μέσα στον κήπο της Εδέμ για να τον καλλιεργεί και να τον προσέχει. Ο Κύριος έπλασε από το έδαφος όλα τα ζώα του αγρού και τα πτηνά του ουρανού και τα έφερε μπροστά στον άνθρωπο, για να δει πώς θα τα ονομάσει. Και ό,τι όνομα έδινε ο άνθρωπος σε κάθε ζωντανή ύπαρξη, αυτό ήταν και το όνομά της.

Οι οδύνες μετά την παρακοή, Γεν 3. 16-20

Και στη γυναίκα είπε ο Θεός: «Θ' αυξήσω κατά πολύ τη θλίψη και τους πόνους της κυοφορίας σου, και με πόνους θα γεννάς τα παιδιά σου. Η επιθυμία σου θα στρέφεται προς τον άντρα σου, αλλά αυτός θα σε εξουσιάζει». Μετά είπε στον Αδάμ: «Επειδή άκουσες τη γυναίκα σου κι έφαγες από το δέντρο, απ' το οποίο σε είχα διατάξει να μη φας, καταραμένη θα είναι η γη εξαιτίας σου. Με μόχθο θα την καλλιεργείς σ' όλη σου τη ζωή. Αγκάθια και τριβόλια θα σου βλασταίνει και θα τρως το χορτάρι του αγρού. Με τον ιδρώτα του προσώπου σου θα τρως το ψωμί σου, ώσπου να ξαναγυρίσεις στη γη από την οποία προήλθες, γιατί χώμα είσαι, και στο χώμα θα επιστρέψεις». Ο Αδάμ ονόμασε τότε τη γυναίκα του «Εύα», γιατί αυτή έγινε μητέρα όλης της ανθρωπότητας.

Οι ωδίνες της κτίσης, Ρωμ 8, 22

Ξέρουμε καλά ότι ώς τώρα όλη η κτίση στενάζει και κραυγάζει από πόνο σαν την ετοιμόγεννη γυναίκα.

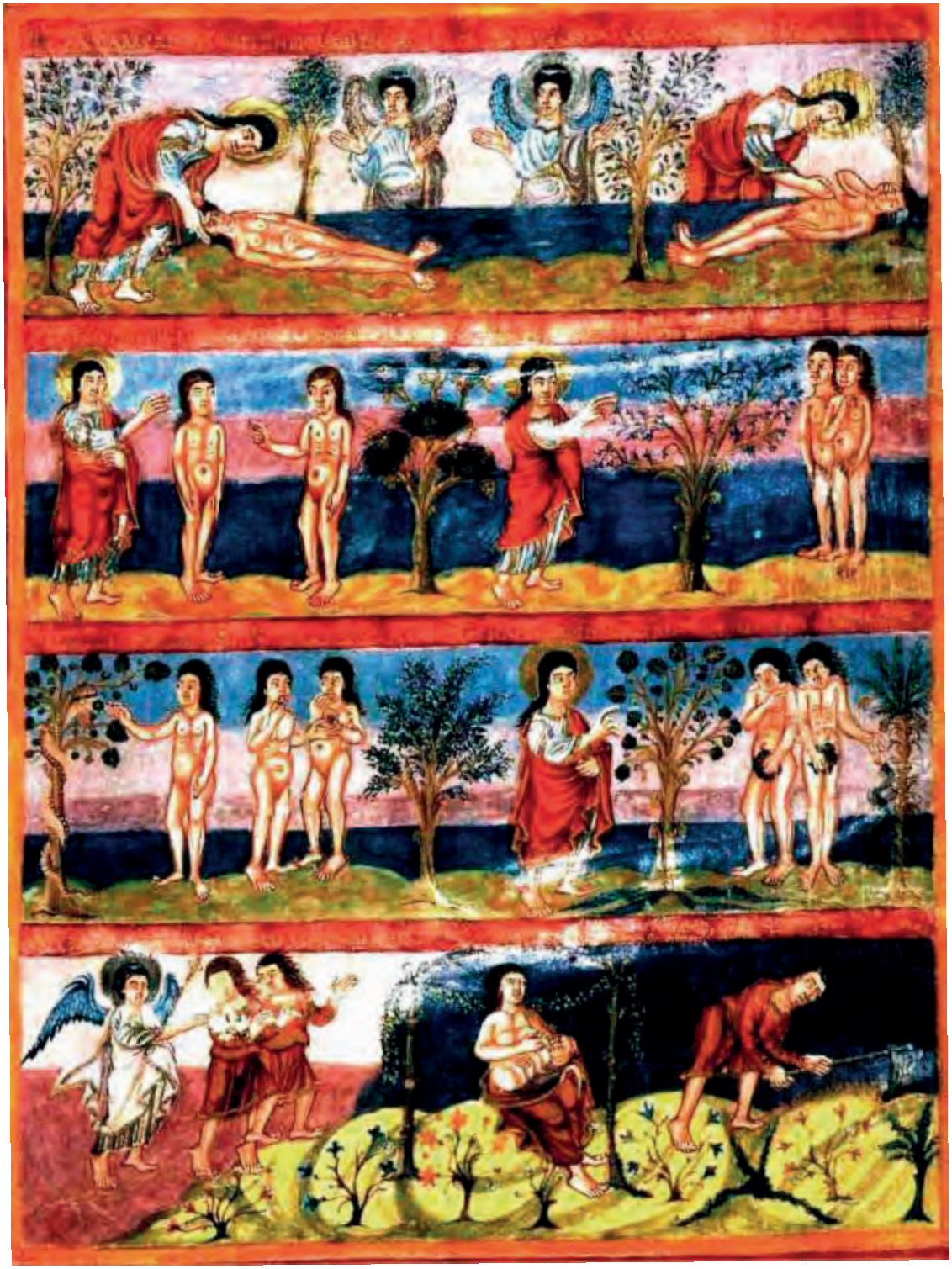

Η ιστορία του Αδάμ και της Εύας
Grandval Bible, fol. 5b References: Backhouse: The Illuminated Page, No. 6 (9ος αι.)

Ευχές από τη Θεία Λειτουργία του Ιωάννου Χρυσοστόμου

Πρωτότυπο κείμενο

Ὑπὲρ εὐκρασίας ἀέρων, εὐφορίας τῶν καρπῶν τῆς γῆς, καὶ καιρῶν εἰρηνικῶν, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Ὑπὲρ πλεόντων, ὁδοιπορούντων, νοσούντων, καμνόντων, αἰχμαλώτων καὶ τῆς σωτηρίας αὐτῶν, τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.

Μετάφραση στη δημοτική

Για καθαρό αέρα, ευφορία στους καρπούς της γης και καιρούς ειρηνικούς, ας παρακαλέσουμε τον Κύριο.

Γι' αυτούς που ταξιδεύουν στη θάλασσα και στη στεριά, για τους αρρώστους, γι' αυτούς που υποφέρουν, για τους αιχμαλώτους και για τη σωτηρία τους ας παρακαλέσουμε τον Κύριο.

Η ελεήμων καρδία

Τι είναι καρδία ελεήμων; Είναι η καρδιά που φλέγεται από αγάπη για όλη την κτίση: για τους ανθρώπους, τα πουλιά, τα ζώα, τους δαίμονες και κάθε κτίσμα. Και καθώς ο άνθρωπος τα φέρνει στη μνήμη του, τα μάτια του τρέχουν δάκρυα. Από την πολλή και σφοδρή συμπόνια, σφίγγεται η καρδιά του και δεν μπορεί να υποφέρει ή να ακούσει ή να δει κάποια βλάβη ή κάτι, έστω και λίγο λυπηρό, να γίνεται στην κτίση. Γι' αυτό και προσεύχεται συνέχεια με δάκρυα για τα άλογα ζώα, τους εχθρούς της αλήθειας και γι' αυτούς που τον βλάπτουν, ζητώντας από τον Θεό να τους φυλάει και να τους συγχωρήσει.

Ισαάκ ο Σύρος, *Τα ευρεθέντα Ασκητικά*

Ο άνθρωπος ως ιερέας της Δημιουργίας

Ο λυτρωτής (Hildegard von Bingen, Scivias 2.1,12ος αιώνας)

Ως ένα βασικό στοιχείο της χριστιανικής μας ανθρωπολογίας κατά τη διάρκεια του εικοστού πρώτου αιώνα, χρειάζεται να επανενεργοποιήσουμε την πατερική ιδέα του ανθρώπινου προσώπου ως μεσίτη μεταξύ ουρανού και γης, ως κοσμικό λειτουργό, ως ιερέα της δημιουργίας. Αγκαλιάζοντας όλη την ποικιλία της δημιουργίας, κάθε ανθρώπινη ύπαρξη είναι ένας δεύτερος κόσμος, ένα μεγάλο σύμπαν μέσα σε ένα μικρό, «οἷόν τινα κόσμον δεύτερον, ἐν μεγάλῳ μικρόν».

Επίσκοπος Διοκλείας Κάλλιστος Ware,
Η Ορθόδοξη Θεολογία στον 21ο αιώνα

ii. Ο άνθρωπος ως δοξολογική ύπαρξη

Ψαλμός 135, 1-9

Πρωτότυπο κείμενο

Αἰνεῖτε τὸ ὄνομα Κυρίου, αἰνεῖτε, δοῦλοι, Κύριον, οἱ ἑστῶτες ἐν οἴκῳ Κυρίου, ἐν αὐλαῖς οἴκου Θεοῦ ἡμῶν. αἰνεῖτε τὸν Κύριον, ὅτι ἀγαθὸς Κύριος· ψάλατε τῷ ὀνόματι αὐτοῦ, ὅτι καλόν· ὅτι τὸν Ἰακὼβ ἐξελέξατο ἑαυτῷ ὁ Κύριος, Ἰσραὴλ εἰς περιουσιασμὸν ἑαυτῷ. ὅτι ἐγὼ ἔγνωκα ὅτι μέγας ὁ Κύριος, καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν παρὰ πάντας τοὺς θεούς. πάντα, ὅσα ἠθέλησεν ὁ Κύριος ἐποίησεν ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῇ, ἐν ταῖς θαλάσσαις καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἀβύσσοις· ἀνάγων νεφέλας ἐξ ἐσχάτου τῆς γῆς, ἀστραπὰς εἰς ὑετὸν ἐποίησεν· ὁ ἐξάγων ἀνέμους ἐκ θησαυρῶν αὐτοῦ.

Μετάφραση στη δημοτική

Αινείτε τον Κύριο! Αινείτε του Κυρίου την ύπαρξη· αινείτε τον οι αφοσιωμένοι του! Εσείς που υπηρετείτε στο ναό του, στης κατοικίας του Θεού μας τις αυλές. Αινείτε τον Κύριο, γιατί είναι καλός· την ύπαρξή του υμνολογήστε, γιατί είναι αγαπητή. Αυτός για δικό του διάλεξε τον Ιακώβ, τον Ισραήλ για να του ανήκει. Το ξέρω πως μεγάλος είναι ο Κύριός μας, ανώτερος απ' όλους τους θεούς. Όλα όσα θέλησε ο Κύριος τα έκανε, στα ουράνια και στη γη, στις θάλασσες και σ' όλους τους βυθούς. Αυτός από της γης τις άκρες σύννεφα ανεβάζει, ρίχνει αστραπές και προκαλεί βροχή· αυτός, που βγάζει ανέμους απ' τ' αμπάρια του.

Ψλ 136, 1-9 και 23-26

Πρωτότυπο κείμενο

Ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ, ὅτι ἀγαθός, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ· ἐξομολογεῖσθε τῷ Θεῷ τῶν θεῶν· ἐξομολογεῖσθε τῷ Κυρίῳ τῶν κυρίων· τῷ ποιήσαντι θαυμάσια μεγάλα μόνῳ· τῷ ποιήσαντι τοὺς οὐρανοὺς ἐν συνέσει· τῷ στερεώσαντι τὴν γῆν ἐπὶ τῶν ὑδάτων· τῷ ποιήσαντι φῶτα μεγάλα μόνῳ· τὸν ἥλιον εἰς ἐξουσίαν τῆς ἡμέρας· τὴν σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρας εἰς ἐξουσίαν τῆς νυκτός, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ· [...] ὅτι ἐν τῇ ταπεινώσει ἡμῶν ἐμνήσθη ἡμῶν ὁ Κύριος, καὶ ἐλυτρώσατο ἡμᾶς ἐκ τῶν ἐχθρῶν ἡμῶν· ὁ διδοὺς τροφὴν πάσῃ σαρκί. ἐξομολογεῖσθε τῷ Θεῷ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

Μετάφραση στη δημοτική

Τον Κύριο δοξολογήστε, γιατί είναι καλός, κι αιώνια διαρκεί η αγάπη του! Δοξολογήστε τον Θεό των θεών! Δοξολογήστε τον Κύριο των κυρίων! Είναι ο μόνος που έκανε μεγάλα θαύματα. Έκανε με σοφία τους ουρανούς. Απάνω στα νερά τη γη τη στέριωσε. Έκανε τους μεγάλους φωτοδότες: τον ήλιο να κυριαρχεί τη μέρα, το φεγγάρι και τ' άστρα τη νύχτα να κυριαρχούν. Αιώνια διαρκεί η αγάπη του! [...] Μες στην ταπείνωσή μας μας θυμήθηκε και μας λευτέρωσε από τους εχθρούς μας. Αυτός σε κάθε ύπαρξη δίνει τροφή. Δοξολογήστε τον Θεό των ουρανών! Αιώνια διαρκεί η αγάπη Του!

iii. Η παραβολή των ταλάντων (Μτ 25, 14-30)

Η βασιλεία του Θεού μοιάζει μ' έναν άνθρωπο ο οποίος, φεύγοντας για ταξίδι, κάλεσε τους δούλους του και τους εμπιστεύτηκε τα υπάρχοντά του. Σ' άλλον έδωσε πέντε τάλαντα, σ' άλλον δύο, σ' άλλον ένα, στον καθένα ανάλογα με την ικανότητά του, κι έφυγε αμέσως για το ταξίδι. Αυτός που έλαβε τα πέντε τάλαντα πήγε, τα εκμεταλλεύτηκε και κέρδισε άλλα πέντε. Κι εκείνος που έλαβε τα δύο τάλαντα κέρδισε επίσης άλλα δύο. Εκείνος όμως που έλαβε το ένα τάλαντο πήγε κι έσκαψε στη γη και έκρυψε τα χρήματα του κυρίου του.

Ύστερα από ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, γύρισε ο κύριος εκείνων των δούλων και έκανε λογαριασμό μαζί τους. Παρουσιάστηκε τότε εκείνος που είχε λάβει τα πέντε τάλαντα και του έφερε άλλα πέντε λέγοντας: «Κύριε, μου εμπιστεύτηκες πέντε τάλαντα· κοίτα, κέρδισα με αυτά άλλα πέντε». Του είπε ο κύριός του: «Εύγε, καλέ και έμπιστε δούλε! Αποδείχτηκες αξιόπιστος σε μικρές υποθέσεις, γι' αυτό θα σου εμπιστευτώ μεγαλύτερες. Έλα να γιορτάσεις μαζί μου». Παρουσιάστηκε κι ο άλλος με τα δύο τάλαντα και είπε: «Κύριε, μου εμπιστεύτηκες δύο τάλαντα· κοίτα, κέρδισα άλλα δύο. Του είπε ο κύριος του: «εύγε, καλέ και έμπιστε δούλε! Αποδείχτηκες αξιόπιστος σε μικρές υποθέσεις, γι' αυτό θα σου εμπιστευτώ μεγαλύτερες. Έλα να γιορτάσεις μαζί μου». Παρουσιάστηκε κι εκείνος που είχε λάβει το ένα τάλαντο και είπε:

«Κύριε, ήξερα πως είσαι σκληρός άνθρωπος. Θερίζεις εκεί όπου δεν έσπειρες και συνάζεις καρπούς εκεί που δε φύτεψες. Γι' αυτό φοβήθηκα και πήγα και έκρυψα το τάλαντό σου στη γη. Να τα λεφτά σου. Και του αποκρίθηκε ο κύριός του: «Δούλε κακέ και οκνηρέ, ήξερες πως θερίζω όπου δεν έσπειρα, και συνάζω καρπούς απ' όπου δε φύτεψα! Τότε έπρεπε να βάλεις τα χρήματά μου στην τράπεζα κι εγώ, όταν θα γυρνούσα πίσω, θα τα έπαιρνα με τόκο. Πάρτε του, λοιπόν, το τάλαντο και δώστε το σ' αυτόν που είχε τα δέκα τάλαντα. Γιατί σε καθέναν που έχει, θα του δοθεί με το παραπάνω και θα 'χει περίσσευμα· ενώ απ' όποιον δεν έχει, θα του πάρουν και τα λίγα που έχει».

Δοξαστικό των Αποστίχων του Όρθρου της Μεγάλης Τρίτης

Ἰδού σοι τὸ τάλαντον, ὁ Δεσπότης ἐμπιστεύει, ψυχή μου, φόβῳ δέξαι τὸ χάρισμα, δάνεισαι τῷ δεδωκότι, διάδος πτωχοῖς, καὶ κτῆσαι φίλον τὸν Κύριον, ἵνα στῇς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, ὅταν ἔλθῃ ἐν δόξῃ, καὶ ἀκούσῃς μακαρίας φωνῆς. Εἴσελθε, δοῦλε, εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου. Αὐτῆς ἀξίωσόν με, Σωτήρ, τὸν πλανηθέντα, διὰ τὸ μέγα σου ἔλεος.

Προτάσεις για εργασίες και δραστηριότητες στην τάξη

1. Αναζητήστε στο διαδίκτυο το βίντεο με θέμα «Το ραγισμένο δοχείο». Στη συνέχεια συζητήστε μέσα στην τάξη τις σκέψεις, τα συναισθήματα και τους προβληματισμούς σας.
2. Συζητήστε με τον/την διπλανό/ή σας το ερώτημα: -Πώς δημιουργεί ο Θεός τον άνθρωπο. Στη συνέχεια γράψτε τα συμπεράσματά σας σ' ένα χαρτί και κοινοποιήστε τα στην τάξη.
3. Διαβάστε τους Ψαλμούς 135 και 136. Ποιες σκέψεις και ποια συναισθήματα σάς γεννιούνται, διαβάζοντας τους Ψαλμούς αυτούς;

7. Από την εικόνα στην ομοίωση

i. Άγιος Λουκάς ο ιατρός

Ο Άγιος Λουκάς γεννήθηκε το 1877 στο Κερτς της Κριμαίας. Παντρεύτηκε και απέκτησε τέσσερα παιδιά, έχασε όμως τη σύζυγό του από φυματίωση και δεν ξαναπαντρεύτηκε. Σε όλη του τη ζωή ήταν από λίγο έως εξαιρετικά φτωχός, καθώς είτε ο μισθός του ήταν μικρός είτε βρισκόταν στη φυλακή είτε, όταν του πρόσφεραν χρήματα για κάποια θεραπεία, υποδείκνυε άλλα πρόσωπα και ζητούσε τα χρήματα να δοθούν απευθείας σε αυτά. Ο άγιος Λουκάς ως ιατρός δημοσίευσε σαράντα επιστημονικά έργα. Το 1920 εξελέγη καθηγητής της ανατομίας και χειρουργικής στο Πανεπιστήμιο της Τασκένδης και με τη δική του μέθοδο τοπικής αναισθησίας έκανε εγχειρήσεις με μεγάλη επιτυχία. Στο επαρχιακό νοσοκομείο του χωριού Ρομάνοφκα, όπου εργαζόταν, οι γιατροί δέχονταν 25-30 ασθενείς την ώρα, οι χώροι ήταν μικροί και αποπνικτικοί, ώστε πολλοί λιποθυμούσαν, και στο ίδιο δωμάτιο τρεις γιατροί δέχονταν ταυτόχρονα τρεις διαφορετικούς ασθενείς. Κάτω από αυτές τις συνθήκες, ο Βαλεντίν (όπως ήταν το κατά κόσμον όνομά του) εργαζόταν εντατικά στα εξωτερικά ιατρεία και περιόδευε στα χωριά, αναλαμβάνοντας και το χειρουργικό τμήμα. Μέσα σ' ένα χρόνο έκανε 300 χειρουργικές επεμβάσεις.

Ο άγιος Λουκάς ήταν πάντοτε πιστός Χριστιανός. Στο χειρουργείο είχε πάντα την εικόνα της Παναγίας, μπροστά στην οποία προσευχόταν για λίγα λεπτά πριν από κάθε επέμβαση. Το 1921 χειροτονήθηκε ιερέας και αργότερα επίσκοπος Τασκένδης. Από τότε συνδύαζε ποιμαντικά και ιερατικά καθήκοντα. Παρέμεινε αρχίατρος του Γενικού Νοσοκομείου Τασκένδης, χειρουργούσε καθημερινά και παρέδιδε μαθήματα στην Ιατρική Σχολή, πάντα με το ράσο και το σταυρό του. Από το 1922 και μέχρι την τελευταία του πνοή, γνώρισε συλλήψεις, βασανιστήρια και εξορίες από το καθεστώς της Σοβιετικής Ένωσης. Φυλακίστηκε και εξορίστηκε συνολικά έντεκα χρόνια. Το 1947 τού απαγορεύθηκε να μιλά στους φοιτητές, σταμάτησαν να τον καλούν στα ιατρικά συμβούλια και τον απέλυσαν από ιατρικό σύμβουλο. Καθώς όμως εκείνος ενδιαφερόταν για τον ανθρώπινο πόνο, έβγαλε ανακοίνωση ότι «δέχεται καθημερινά, εκτός Κυριακών και εορτών, κάθε άνθρωπο που θέλει τη βοήθειά του», με αποτέλεσμα να καταφθάνουν στο διαμέρισμά του καθημερινά αμέτρητοι άνθρωποι απ' όλη την Κριμαία. Οι ταλαιπωρίες ουσιαστικά κατέστρεψαν την υγεία του και τα τελευταία εννέα χρόνια της ζωής του ήταν τυφλός. Ο αρχιεπίσκοπος Λουκάς φέρεται από τους πιστούς να εμφάνισε πολλά πνευματικά χαρίσματα όσο ακόμα ζούσε. Κοιμήθηκε στις 11 Ιουνίου του 1961. Οι αρχές απαγόρευσαν την εκφορά του νεκρού από τους κεντρικούς δρόμους της πόλης, πράγμα που προκάλεσε τη λαϊκή αγανάκτηση ακόμα και των αλλόδοξων. Τελικά οι αρχές αναγκάστηκαν να υπο-

χωρήσουν, η εκφορά έγινε στην κεντρική λεωφόρο της Συμφερούπολης και διήρκεσε τρεισήμισι ώρες. Τη νεκρική πομπή ακολούθησε πλήθος κόσμου, η κυκλοφορία σταμάτησε, ενώ τα μπαλκόνια, οι ταράτσες και τα δέντρα ακόμα, ήταν γεμάτα ανθρώπους. Τον Νοέμβριο του 1995 ανακηρύχτηκε άγιος με απόφαση της Ουκρανικής Ορθόδοξης Εκκλησίας και η μνήμη του εορτάζεται στις 11 Ιουνίου.

Πηγή: https://el.orthodoxwiki.org

ii. Αγία Φιλοθέη

Αγία Φιλοθέη

Μια φορά κι ένα καιρό ήταν μια ηλιογέννητη καλότυχη βασιλοπούλα, που ζούσε μέσα στα βελούδα, στα μετάξια και στα όνειρα. «Ρηγούλα» τ' όνομά της, που πα' να πει βασιλοπούλα. Παλάτι της, το αρχοντικό των Μπενιζέλων. Νανούρισμα να κοιμηθεί το καλότυχο, ο «μαρμαρωμένος βασιλιάς». Έτσι θα μπορούσε ν' αρχίσει κανείς ν' ανιστορεί τον βίο της Αγίας Φιλοθέης, της Κυράς. Οι χρόνοι που γεννήθηκε η Ρηγούλα ήταν οι χρόνοι που «όλα τα 'σκιαζε η φοβέρα και τα πλάκωνε η σκλαβιά». Ήτανε τότες οι χρονιές που «σβησμένες όλες οι φωτιές οι πλάστρες μες στη χώρα». Ήτανε τότες που ο Σταυρός πολεμούσε με τα μισοφέγγαρα.

Μεγάλο το έχει του γονιού κι η μόνη κληρονόμος η Ρηγούλα. Πρέπει, λοιπόν, ανάλογα στο γένος και στα πλούτη της, να μορφωθεί η μοναχοκόρη των Μπενιζέληδων. Και μεγαλώνει, βασιλοπούλα ίδια, η Ρηγούλα και φτάνει τη στιγμή που οι γονείς όλου του κόσμου ονειρεύονται να παντρευτεί! Κακοπαντρεύεται όμως η μοσχοθυγατέρα και στον τρίτο χρόνο πεθαίνει ο άνδρας της. Μα κι οι γονείς της πέθαναν κι αυτοί και μένει έτσι ολομόναχη στον κόσμο. Τη θλίψη της, την πίκρα της, όμως, η Ρηγούλα, την κάνει κινητήρια δύναμη. Η πίστη της νερό φουσκωμένο, μπόλικο, τρέχει και πριν φανεί ένας Κοσμάς Αιτωλός, πριν έρθει ο Ευγένιος Βούλγαρης, ο Μηνιάτης, πρώτη αυτή πιάνει το ασύλληπτο πως, όποιος χαθεί για την Ορθοδοξία, πρέπει να θεωρηθεί χαμένος και για το Γένος.

Πετάει μ' απόφαση τα ρούχα της Αθηναίας κυράς η Μπενιζέλου, μαζί πετάει και τ' όνομά της, το Ρηγούλα. Φορεί τα ρούχα της καλογριάς, φορεί κι ένα καινούργιο όνομα: Φιλοθέη η Αθηναία. Και η μεγάλη περιουσία των Μπενιζέλων χρησιμοποιείται για να χτιστεί ο Παρθενώνας της Φιλοθέης. Στην αρχή έχει πλάι της τις υπηρέτριες του πατρικού της, τις μαθαίνει τέχνη και γράμματα. Σιγά σιγά στην καρδιά της τουρκοκρατημένης Αθήνας δημιουργείται μια Πρόνοια, που όμοιά της και πλάι της μονάχα η Βασιλειάδα μπορεί να σταθεί. Διακόσιες κοπέλες, από τα πρώτα σπίτια της Αθήνας, αφήνουν μισοτελειωμένα τα προικόπανα κι έρχονται πλάι στην «Κυρά». Γιατί, «Κυρά» ονομάζουν οι Αθηναίοι την καλογριά τους. Φτιάχνει το πρώτο γηροκομείο της Αθήνας πλάι στο μοναστήρι κι ανάβει έτσι το πρώτο φως μες στην

Η Αγία Φιλοθέη διδασκάλισσα των Ελληνίδων

Αθήνα. Για τα παιδιά πάλι που θα κρατήσουν όλο το βάρος του Ελληνισμού και της Ορθοδοξίας, άλλο κτήριο να μάθουν τέχνη, γράμματα, να μάθουν πως είναι Χριστιανοί κι Έλληνες. Και μόλις μπαίνουν σε αυλάκι αυτά, σηκώνει τα μανίκια η Φιλοθέη και φτιάχνει Νοσοκομείο, μα και ξενοδοχείο με την παλιά, την πρώτη έννοια της λέξης. Για τους ξένους, τους γυρολόγους που, καθώς γύριζαν στον τόπο τους, λέγαν πως κάτι καινούργιο γίνεται στην Αθήνα. Κι ο οδοιπόρος που πορευότανε κάτω από το λιοπύρι της Αττικής και ξεραίνονταν τα σωθικά του από τη δίψα, έβρισκε πηγή να δροσιστεί απ' το πηγάδι που άνοιξε η Κυρά έξω από την Αθήνα, το «Ψυχικό». Την Κυρά την ξέρουν πια οι Έλληνες, μα και οι Τούρκοι που ψάχνουν να βρουν αφορμή να την τσακίσουν την καλογριά. Και βρήκαν την αιτία: Κάτι Ελληνοπούλες, που τις είχαν αρπάξει οι αλλόθρησκοι, θέλουν να σώσουν την πίστη τους. Προσπέφτουνε στην ηγουμένη. Τις κρύβει η Κυρά, μα πιάνεται απ' τους Τούρκους που τη βασανίζουνε σκληρά: «την πίστη σου ή τη ζωή σου». Μα άρχοντες σεβαστοί μιλούν στους Τούρκους κι ημερεύουνε έτσι τ' αγρίμια. Και λεύτερη η καλογριά, ξεκινάει να πάει απέναντι στη Τζια να ετοιμάσει και εκεί μοναστηράκι. Εστία αντίστασης στον κατακτητή και τον αλλόθρησκο.

Βράδυ, παραμονή του Διονυσίου του Αρεοπαγίτη ήτανε, συνάχτηκαν για ολονυχτία οι καλογριές και τότες ήτανε που σπάσανε τις πόρτες οι αντίχριστοι. Την πιάσανε, την χτύπησαν τόσο, όσες ήταν και οι καλοσύνες της, και πεθαμένη, πες, την παρατήσανε. Βοτάνια, γιατροσόφια τής βάζαν στις πληγές οι καλογριές, μα η βουλή του Θεού ήταν ν' αναπαυτεί ο εργάτης Του. Στις 19 Φεβρουαρίου ξεκουράστηκε. Μια φορά κι έναν καιρό ήταν μια ηλιογέννητη καλότυχη βασιλοπούλα, που ζούσε μέσα στα βελούδα, στα μετάξια και τα όνειρα. Και πούλησε

τα βελούδα, τα μετάξια και τα όνειρα. Και πούλησε τα βελούδα και τα μετάξια και τα ’κανε σπιτικό για τους κατατρεγμένους. Μια φορά κι έναν καιρό, μαζί μας επερπάτησε μια Γυναίκα, άξια Γυναίκα να την πεις, μαζί μας επερπάτησε η Οσία Φιλοθέη.

Γαλάτεια Γρηγοριάδου-Σουρέλη, *Μια φορά κι έναν καιρό μαζί μας επερπάτησε η Οσία Φιλοθέη*

Ημερολόγιο ήσυχο στον τοίχο, μια ημερομηνία
κι οι άγιοι σιωπηλοί, χλωμοί κι αναμάρτητοι,
σημειωμένοι μόνο με το μικρό τους όνομα,
όπως τους φώναζε η μητέρα τους.
Κύριε, κανείς δεν ήθελε να μεγαλώσει.

Τάσος Λειβαδίτης, *Αγιότητα*

Μορφή (π. Σταμάτης Σκλήρης)

Προτάσεις για εργασίες και δραστηριότητες στην τάξη

1. Διηγηθείτε με δικά σας λόγια ορισμένα περιστατικά από τη ζωή του Αγίου Λουκά του ιατρού και της Αγίας Φιλοθέης.
2. Ο Άγιος Λουκάς ο ιατρός και η Αγία Φιλοθέη έζησαν σε διαφορετικά περιβάλλοντα και αντιμετώπισαν διαφορετικά προβλήματα. Ωστόσο, και οι δύο είχαν αφετηρία την ίδια πίστη και το ίδιο όραμα. Σε έναν πίνακα με δύο στήλες προσπαθήστε να περιγράψετε πώς ανταποκρίθηκε ο καθένας στα διαφορετικά προβλήματα της εποχής του.

Γ’ ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

Πού είναι ο Θεός; Η σχέση ζωής περνάει μέσα από δοκιμασίες

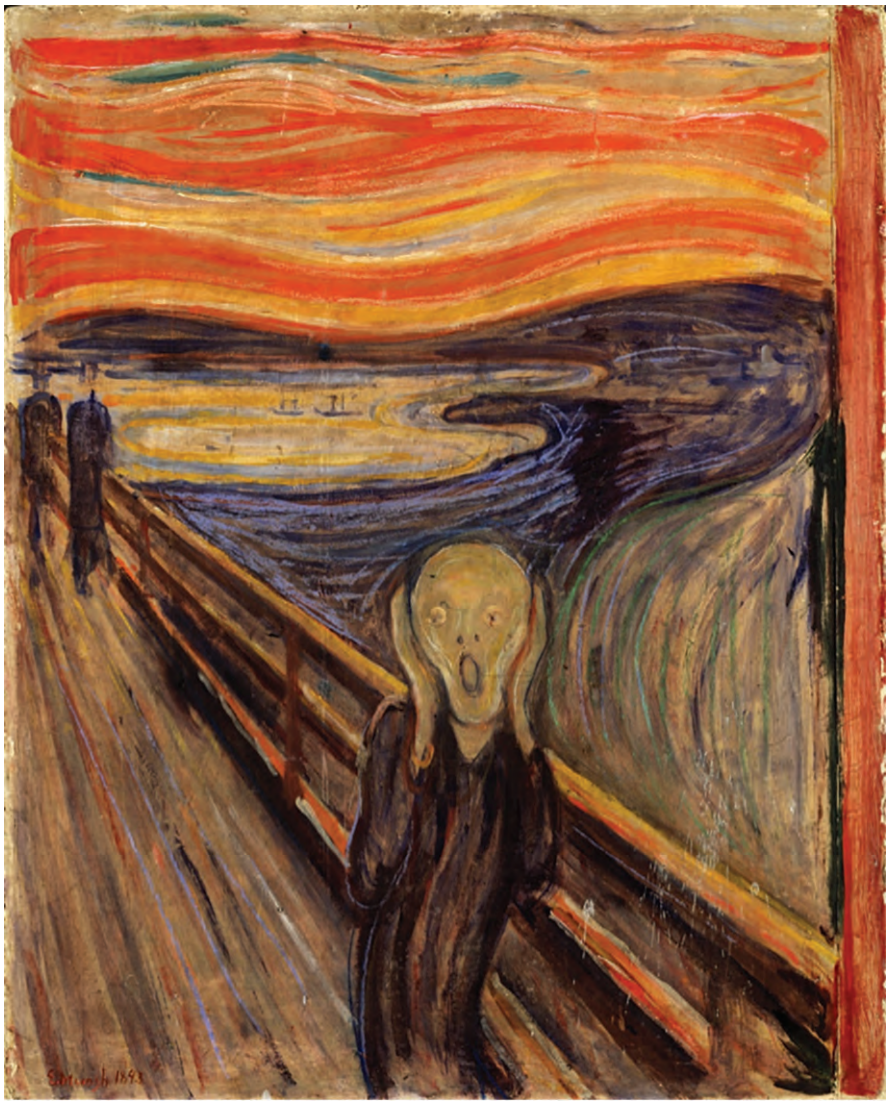

Η Κραυγή (Edvard Munch)

Εισαγωγικά

Όπως είδαμε στην προηγούμενη Θεματική Ενότητα, ο άνθρωπος δημιουργήθηκε κατ' εικόνα και καθ' ομοίωση του Θεού. Προικίστηκε από τον Θεό μ' ένα τόσο σπουδαίο δώρο! Κι όμως... η ιστορία του ανθρώπινου γένους δείχνει ότι το δώρο αυτό δεν αξιοποιείται πάντα με τον σωστό τρόπο. Ο άνθρωπος αποτυγχάνει να βρει την αληθινή ευτυχία στη ζωή του, όταν αποφασίζει ο ίδιος να διακόψει τη σχέση του με τον Θεό. Γιατί συμβαίνει αυτό άραγε; Και πώς η διακοπή αυτής της σχέσης με τον Θεό οδηγεί σε δυσάρεστες συνέπειες; Τα ερωτήματα αυτά θα επεξεργαστούμε στην καινούρια μας Θεματική Ενότητα.

Περιεχόμενα – Διδακτικές Ενότητες

8. Το πρόβλημα του κακού στον σύγχρονο κόσμο

9. Η έκφραση της οδύνης στην τέχνη

10. Ποιος ευθύνεται για το κακό; Ποιος μπορεί να μας σώσει από το κακό;

8. Το πρόβλημα του κακού στον σύγχρονο κόσμο

i. Σύγχρονες μορφές του κακού

«Εκατοντάδες άνθρωποι σκοτώθηκαν και τραυματίστηκαν σε μια έξαρση βίαιων επιθέσεων στην Ευρώπη τα τελευταία δύο χρόνια. Αυτά τα σκληρά εγκλήματα δεν είχαν ως στόχο τους μόνο άτομα, αλλά ήταν επιθέσεις ενάντια σε ολόκληρες κοινωνίες, στις ελευθερίες και στον τρόπο ζωής τους. Η ανάγκη να προστατευθούν οι άνθρωποι από αυτήν την απρόκλητη βία είναι ξεκάθαρη, αλλά αυτό δεν είναι κάτι που μπορεί να επιτευχθεί με οποιοδήποτε τρόπο. Ακόμα περισσότερο, δεν είναι κάτι που πρέπει ή μπορεί να επιτευχθεί καταπατώντας τα ίδια τα δικαιώματα τα οποία οι κυβερνήσεις υποστηρίζουν ότι υπερασπίζονται».

John Dalhuisen, Διευθυντής της Διεθνούς Αμνηστίας για την Ευρώπη

«Η αδικία είναι μεγάλη αμαρτία. Όλες οι αμαρτίες έχουν ελαφρυντικά, η αδικία δεν έχει· μαζεύει οργή Θεού. […] Πώς να κάνουν προκοπή οι άνθρωποι με τόσες αδικίες; […] Τι κατόρθωσαν σήμερα οι άνθρωποι του 20ού αιώνος με τον πολιτισμό! Παλάβωσαν τον κόσμο, μόλυναν την ατμόσφαιρα, τα πάντα. Η ρόδα, αν ξεφύγει από τον άξονα, γυρίζει συνέχεια χωρίς σκοπό. Έτσι και οι άνθρωποι, άμα ξεφύγουν από την αρμονία του Θεού, βασανίζονται! Παλιά υπέφεραν οι άνθρωποι από τον πόλεμο· σήμερα υποφέρουν από τον πολιτισμό. […] Τότε ο πόλεμος έφερνε θάνατο. Τώρα ο πολιτισμός φέρνει αρρώστια».

Παϊσίου Αγιορείτου, *Με πόνο και αγάπη για τον σύγχρονο άνθρωπο*

Αναζήτηση των αναγκαίων για τη ζωή

Προτάσεις για εργασίες και δραστηριότητες στην τάξη

1. Με αφετηρία το κείμενο με τις θέσεις του John Dalhuisen, αναζητήστε παραδείγματα με όψεις του κακού στην εποχή μας. Δουλέψτε πρώτα ατομικά και στη συνέχεια ομαδικά.
2. Πώς κρίνετε τη διαπίστωση του Αγίου Παϊσίου «Όλες οι αμαρτίες έχουν ελαφρυντικά, η αδικία δεν έχει». Με ποια παραδείγματα θα τεκμηριώνατε τη θέση σας;
3. Στην αρχή αυτή της διδακτικής ενότητας παρατίθενται ορισμένες εικόνες, οι οποίες παραπέμπουν σε εμπειρίες οδύνης στον σύγχρονο κόσμο. Βρείτε (ή σκεφτείτε) εικόνες με τις οποίες θα τις αντικαθιστούσατε, εάν το θέμα της σύνθεσης ήταν η «ελπίδα».

9. Η έκφραση της οδύνης στην τέχνη

i. Πεζογραφία και Ποίηση

Η λειτουργία της [τραγωδίας] είναι ανθρωπογνωστική και ο ρόλος της παιδευτικός: η αναπαράσταση ανθρώπινων καταστάσεων και αντιδράσεων (αγάπη, πόνος, μίσος, εκδίκηση κ.ά.) διευρύνει τις γνώσεις του θεατή για την ανθρώπινη φύση και συμπληρώνει την εμπειρία του. Η συναισθηματική συμμετοχή των θεατών στα διαδραματιζόμενα γεγονότα, με τη δικαίωση του τραγικού ήρωα ή την αποκατάσταση της κοινωνικής ισορροπίας και της ηθικής τάξης, οδηγεί στη λύτρωση, στον εξαγνισμό τους· οι θεατές "καθαίρονται", γίνονται πνευματικά και ηθικά καλύτεροι, έχοντας κατανοήσει βαθύτερα τα ανθρώπινα. Διαπιστώνουν, μέσω του οίκτου και του φόβου που νιώθουν για τον πάσχοντα ήρωα, ότι ο αγώνας και ο ηρωισμός (αν και η έκβαση είναι συχνά τραγική) συνδέονται αναπόσπαστα με την ανθρώπινη κατάσταση.

Στέφος Α., Στεργιούλης Ε., Χαριτίδου Γ., *Ιστορία της Αρχαίας Ελληνικής Γραμματείας*

Σοφοκλής, *Αντιγόνη* (απόσπασμα)

Το χρήμα, είναι το χειρότερο κακό στους ανθρώπους.
Αυτό γκρεμίζει πολιτείες και κάνει άντρες να ξεπορτίζουν απ’ τα σπίτια τους,
στρέφει το μυαλό των ανθρώπων στο κακό,
τους μαθαίνει της πανουργίας τους δρόμους
και να κάνουν κάθε ασέβεια [...]

Πολλά γεννούν το δέος· το μέγα δέος ο άνθρωπος γεννά [...]

Τέχνες μαστορικές σοφίστηκε που δεν τις βάζει ο νους,
κι όμως μια στο καλό, μια στο κακό κυλάει.

Σοφοκλής, *Αντιγόνη,* Α΄ στάσιμο

Βιτσέντζος Κορνάρος, *Ερωτόκριτος* (απόσπασμα)

Του Κύκλου τα γυρίσματα, που ανεβοκατεβαίνουν,
και του Τροχού, που ώρες ψηλά κι ώρες στα βάθη πηαίνουν·
και του Καιρού τα πράματα, που αναπαημό δεν έχουν,
μα στο Καλό κ’ εις το Κακό περιπατούν και τρέχουν·
και των Αρμάτω’ οι ταραχές, όχθρητες, και τα βάρη [...]

Κορνάρος Βιτσέντζος, *Ερωτόκριτος*

Φιοντόρ Ντοστογιέφσκι, *Ο μέγας Ιεροεξεταστής*

Ποιος άλλος μπορεί να κυριαρχήσει πάνω στους ανθρώπους, αν όχι εκείνος που κυριαρχεί την συνείδησή τους και που κρατάει στα χέρια του το ψωμί τους;

Ντοστογιέφσκι Φ., *Αδελφοί Καραμάζοφ*

Οδυσσέας Ελύτης, *Πολλά δε θέλει ο άνθρωπος*

Πολλά δε θέλει ο άνθρωπος
να 'ν' ήμερος να 'ναι άκακος
λίγο φαΐ λίγο κρασί
Χριστούγεννα κι Ανάσταση
κι όπου φωλιάσει και σταθεί
κανείς να μην του φτάνει εκεί

Μα ήρθαν αλλιώς τα πράματα
τονε ξυπνάν χαράματα
τον παν τον φέρνουν πίσω μπρος
του τρώνε και το λίγο βιος
κι από το στόμα τη μπουκιά
πάνω στην ώρα τη γλυκιά
τού τηνε παίρνουνε κι αυτή
χαρά στους που 'ναι οι Δυνατοί!

[...] Χαρά στους που 'ναι οι Δυνατοί
γι' αυτούς δεν έχει χόρταση.

Ελύτης Οδ., *Ο ήλιος ο ηλιάτορας*

Μπέρτολτ Μπρεχτ, Σε σκοτεινούς καιρούς

Δε θα λένε: Τον καιρό που η βελανιδιά τα κλαδιά της ανεμοσάλευε.
Θα λένε: Τον καιρό που ο μπογιατζής τσάκιζε τους εργάτες.
Δε θα λένε: Τον καιρό που το παιδί πετούσε βότσαλα πλατιά στου ποταμού το ρέμα.
Θα λένε: Τον καιρό που ετοιμάζονταν οι μεγάλοι πόλεμοι.
Δε θα λένε: Τον καιρό που μπήκε στην κάμαρα η γυναίκα.
Θα λένε: Τον καιρό που οι μεγάλες δυνάμεις συμμαχούσαν ενάντια στους εργάτες.
Μα δε θα λένε: Ήτανε σκοτεινοί καιροί.
Θα λένε: Γιατί σωπαίναν οι ποιητές τους;

Μπρεχτ Μπ., *Τα ποιήματα*

Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, *Αμαρτίας φάντασμα*

Φευ! διατί από όλην αυτήν την λόχμην, την ποικίλην και πολύχρωμον και ανθοφορούσαν να εξέρχωνται άκανθαι, συρίζουσαι γλώσσαι, έχιδναι; Και πώς ηλλοιώθη το κάλλος της φύσεως, και το μιαρόν πνεύμα εισέβαλεν εις τα έργα του Θεού, τα οποία ο ίδιος επεθεώρησε «και ιδού καλά λίαν;» [...] Πόθεν το κράτος της αμαρτίας;

Παπαδιαμάντης Αλ., *Άπαντα*, τόμ. 3ος

ii. Μουσική

Από τον χώρο της μουσικής, αναφορικά με το θέμα το οποίο πραγματεύεται αυτή η διδακτική ενότητα, αξίζει να κάνουμε μνεία στην 3η Συμφωνία (Symphony of Sorrowful Songs) του Πολωνού συνθέτη Henryk Górecki.

Η Συμφωνία των Θρήνων, όπως είναι ευρύτερα γνωστό το έργο του πολωνού συνθέτη, είναι ένας συγκινητικός θρήνος για ορχήστρα και σοπράνο, σε τρεις πράξεις, η καθεμιά από τις οποίες επικεντρώνει στο αίσθημα της απελπισίας, του χωρισμού και της απώλειας που βιώνει γονιός και παιδί ως αποτέλεσμα του πολέμου.

Πηγή: http://www.megaron.gr/default.asp?la=1&pid=5&evID=3614

Henryk Górecki
(1933-2010)

iii. Ζωγραφική

Ο Marc Chagall ζωγράφισε την εικόνα της Λευκής Σταύρωσης, το 1938, λίγο πριν την έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, για να μιλήσει για τον πόνο και την οδύνη που είχαν βιώσει και επρόκειτο να βιώσουν οι άνθρωποι λόγω της βίας του πολέμου.

Η λευκή σταύρωση
(Marc Chagall)

Ο πόλεμος είναι από τα πλέον ηχηρά παραδείγματα φανέρωσης του κακού στον κόσμο, επειδή είναι συνυφασμένος με τη βία και την καταστροφή. Συνήθως οφείλεται στην ανθρώπινη απληστία, ενώ σε όλες τις περιπτώσεις δημιουργεί απώλειες, πόνο και δυστυχία.

Η καταστροφή (Α. Τάσσος)

Η *Πιετά* του Μιχαήλ Αγγέλου (1498-1499) απεικονίζει το νεκρό σώμα του Ιησού Χριστού, το οποίο κρατεί η Θεοτόκος μετά τη Σταύρωση και την Αποκαθήλωση. Η μετριασμένη θλίψη στο πρόσωπο της Θεοτόκου υπαινίσσεται την Ανάσταση.

Η Πιετά (Μιχαήλ Άγγελος)

iv. Κινηματογράφος

Αφίσα για την ταινία "The Grapes of Wrath"
(= «Τα σταφύλια της οργής»)

Λίγα λόγια για την ταινία: Μεταφορά στον κινηματογράφο του λογοτεχνικού αριστουργήματος του Τζον Στάινμπεκ *Τα σταφύλια της οργής*, από τον σκηνοθέτη Τζον Φορντ (1940). Στην ταινία παρουσιάζεται η ιστορία ταπεινών και καταφρονεμένων ανθρώπων στα χρόνια της μεγάλης οικονομικής κρίσης, στις αρχές της δεκαετίας του 1930 στην Αμερική, αμέσως μετά την οικονομική καταστροφή του 1929.

Προτάσεις για εργασίες και δραστηριότητες στην τάξη

1. Δουλέψτε ατομικά ή/και σε ομάδες:
2. Πώς σχολιάζετε τη φράση από την *Αντιγόνη* ότι ο άνθρωπος «μια στο καλό, μια στο κακό κυλάει»; Διαπιστώνετε κάποια αντίστοιχη θέση στο κείμενο του *Ερωτόκριτου*;
3. Πώς συσχετίζετε τη θέση για την αξία του χρήματος στο κείμενο της *Αντιγόνης* με τη θέση για την εξουσία στη φράση του Ντοστογιέφσκι;
4. Άραγε γιατί ο Παπαδιαμάντης χρησιμοποιεί τη λέξη «αμαρτία», όταν μιλάει για την αγριότητα στο φυσικό περιβάλλον; Αναζητήστε τη σημασία της.
5. Αφού διαβάσετε τα κείμενα των Ελύτη και Μπρεχτ, συγκεντρώστε φράσεις σε δύο πίνακες που θα φτιάξετε, με θέμα: α) «οδύνη», και β) «ελπίδα».
6. Μελετήστε τον πίνακα «Λευκή Σταύρωση» του Marc Chagall. Τι βλέπετε; Ποια ερμηνεία δίνετε σε αυτά που βλέπετε; Τι θα θέλατε να διερευνήσετε ακόμη;
7. Δείτε την «Πιετά» του Μιχαήλ Αγγέλου. Σημειώστε αυθόρμητα πέντε λέξεις σχετικά με το έργο. Μελετήστε το έργο προσεκτικότερα. Σημειώστε ξανά πέντε λέξεις σχετικά με αυτό. Εξηγήστε την τυχόν μετακίνησή σας από την αρχική ματιά.
8. Μελετήστε την εικόνα του Α. Τάσσου και στην ομάδα σας γράψτε ένα σύντομο σενάριο, το οποίο να τελειώνει με τη σκηνή που βλέπετε. Εκφράστε το με δραματοποίηση.
9. Αναζητήστε μια βυζαντινή εικόνα με θέμα τον Επιτάφιο Θρήνο ή την Αποκαθήλωση και συγκρίνετέ την με την «Πιετά» του Μιχαήλ Αγγέλου. Ποιες ομοιότητες και ποιες διαφορές εντοπίζετε; Ποια ερμηνεία δίνετε σε αυτές;
10. Μπορείτε να δείτε την ταινία «Τα σταφύλια της οργής». Σημειώστε γεγονότα οδύνης. Συζητήστε: α) τα αίτιά τους, β) από τι έπαιρναν κουράγιο οι άνθρωποι που τα βίωναν.

10. Ποιος ευθύνεται για το κακό;
Ποιος μπορεί να μας σώσει από το κακό;

i. Η πτώση των πρωτοπλάστων ως άρνηση της σχέσης με τον Δημιουργό της ζωής (Γεν 3, 1-24)

«Απ' όλα τα ζώα του αγρού, που είχε δημιουργήσει ο Κύριος ο Θεός, το φίδι ήταν το πιο πανούργο. Είπε λοιπόν το φίδι στη γυναίκα: "Αλήθεια είπε ο Θεός να μη φάτε από κανένα δέντρο του κήπου;". Η γυναίκα τού απάντησε: "Μπορούμε να φάμε καρπούς απ' όλα τα δέντρα, εκτός από κείνο που βρίσκεται στη μέση του κήπου. Ο Θεός είπε να μη φάμε τον καρπό του, ούτε καν να τον αγγίξουμε, για να μην πεθάνουμε". Τότε το φίδι είπε στη γυναίκα: "Όχι βέβαια! Δε θα πεθάνετε· ξέρει όμως ο Θεός ότι την ημέρα που θα φάτε απ' αυτό, θα ανοιχτούν τα μάτια σας και θα γίνετε σαν θεοί, και θα γνωρίζετε το καλό και το κακό".

Η γυναίκα είδε ότι οι καρποί του δέντρου ήταν εύγευστοι, ελκυστικοί και ξεσήκωναν την επιθυμία για την απόκτηση γνώσης. Πήρε, λοιπόν, από τους καρπούς του κι έφαγε· έδωσε και στον άντρα της που ήταν μαζί της, και έφαγε κι αυτός. Τότε άνοιξαν τα μάτια και των δύο και κατάλαβαν ότι ήταν γυμνοί. Έραψαν, λοιπόν, φύλλα συκιάς και έφτιαξαν καλύμματα για να σκεπάσουν τη γύμνια τους.

Τότε άκουσαν το θόρυβο που έκανε ο Κύριος ο Θεός, καθώς περπατούσε στον κήπο το δειλινό, και κρύφτηκαν απ' αυτόν ο Αδάμ και η γυναίκα του ανάμεσα στα δέντρα του κήπου. Αλλά ο Κύριος ο Θεός φώναξε τον Αδάμ και του είπε: "Πού είσαι;".

Εκείνος απάντησε: "Σε άκουσα στον κήπο, φοβήθηκα και κρύφτηκα, γιατί είμαι γυμνός". "Ποιος σού είπε πως είσαι γυμνός;", ρώτησε ο Θεός. "Μήπως έφαγες από το δέντρο που σου είχα απαγορέψει να φας;"

Ο Αδάμ αποκρίθηκε: "Η γυναίκα που μου έδωσες, εκείνη μού πρόσφερε έναν καρπό και έφαγα".

Ο Κύριος ο Θεός ρώτησε τη γυναίκα: "Γιατί το έκανες αυτό;" Εκείνη απάντησε: "Το φίδι με εξαπάτησε και έφαγα".

Τότε είπε ο Κύριος ο Θεός στο φίδι: "Γι' αυτό που έκανες, καταραμένο να 'σαι μόνο εσύ απ' όλα τα ζώα της γης! Με την κοιλιά θα σέρνεσαι και χώμα θα τρως σ' όλη σου τη ζωή. Έχθρα θα βάλω ανάμεσα σ' εσένα και στη γυναίκα, κι ανάμεσα στο σπέρμα σου και στο σπέρμα της. Εκείνος θα σου συντρίψει το κεφάλι κι εσύ θα του πληγώσεις τη φτέρνα".

Και στη γυναίκα είπε: "Θ' αυξήσω κατά πολύ τη θλίψη και τους πόνους της κυοφορίας σου, και με πόνους θα γεννάς τα παιδιά σου. Η επιθυμία σου θα στρέφεται προς τον άντρα σου, αλλά αυτός θα σε εξουσιάζει". Μετά είπε στον Αδάμ: "Επειδή άκουσες τη γυναίκα σου κι έφαγες από το δέντρο, απ' το οποίο σε είχα διατάξει να μη φας, καταραμένη θα είναι η γη εξαιτίας σου. Με μόχθο θα την καλλιεργείς σ' όλη σου τη ζωή. Αγκάθια και τριβόλια θα σου βλασταίνει και θα τρως το χορτάρι του αγρού. Με τον ιδρώτα του προσώπου σου θα τρως το ψωμί σου, ώσπου να ξαναγυρίσεις στη γη από την οποία προήλθες, γιατί χώμα είσαι, και στο χώμα θα επιστρέψεις".

Ο Αδάμ ονόμασε τότε τη γυναίκα του «Εύα» γιατί αυτή έγινε μητέρα της ανθρωπότητας. Ο

Κύριος ο Θεός έφτιαξε για τον Αδάμ και τη γυναίκα του δερμάτινους χιτώνες και τους έντυσε. Και σκέφτηκε: "Τώρα πια ο άνθρωπος έγινε σαν ένας από εμάς στο να γνωρίζει το καλό και το κακό. Υπάρχει, λοιπόν, κίνδυνος ν' απλώσει το χέρι του και να φάει από το δέντρο της ζωής και να ζήσει αιώνια". Έτσι, ο Κύριος ο Θεός έδιωξε τον άνθρωπο από τον κήπο της Εδέμ, για να καλλιεργεί τη γη απ' την οποία είχε προέλθει.

Αφού, λοιπόν, έδιωξε τον άνθρωπο, έβαλε στα ανατολικά του κήπου τα χερουβίμ και το πύρινο περιστρεφόμενο ξίφος, για να φυλάνε το δρόμο που οδηγούσε στο δέντρο της ζωής».

Για να καταλάβουμε την παραπάνω ιστορία θα πρέπει να τη φανταστούμε σαν ένα δράμα που παίχτηκε στην καρδιά του ανθρώπου… Για να μας το δείξει αυτό ο συγγραφέας της Γενέσεως χρησιμοποίησε ιδιαίτερα εκφραστικές εικόνες. Κατ' αρχάς το απαγορευμένο δέντρο και την εντολή. Μ' αυτές τις εικόνες καταλαβαίνουμε ότι ο άνθρωπος δημιουργείται ελεύθερος. Ο ίδιος θα αποφασίσει αν θα συνεχίσει να εμπιστεύεται το δημιουργό του και να έχει σχέση μαζί του ή όχι.

Στη συνέχεια υπάρχει το φίδι. Είναι μια εικόνα που περιγράφει τον πειρασμό, ο οποίος φωλιάζει ύπουλα στην ψυχή του ανθρώπου σπέρνοντας αμφιβολία και δυσπιστία προς τον δημιουργό Θεό. Φτάνει μάλιστα μέχρι το σημείο να αντιστρέφει την αλήθεια, παρουσιάζοντας τον άνθρωπο να κινδυνεύει από τον Θεό. Ο διάλογος του φιδιού με τη γυναίκα μάς θυμίζει το διάλογο που ο καθένας ανοίγει με τον εαυτό του πριν πάρει μια μεγάλη απόφαση. Και ο απαγορευμένος καρπός που τελικά γεύονται οι άνθρωποι είναι η απόφαση που πήραν ελεύθερα. Αποφασίζουν δηλαδή να ζήσουν στηριγμένοι αποκλειστικά στις δικές τους δυνάμεις, μακριά από την προστατευτική αγάπη του Θεού που χαρίζει τη ζωή.

Στη θεολογική γλώσσα, όταν αναφερόμαστε σ' αυτή τη διήγηση, μιλάμε για πτώση. Πράγματι ο άνθρωπος απέτυχε, ξέπεσε, αμάρτησε. Διέκοψε τη σχέση του με τον Θεό. Όμως μια τέτοια άρνηση της θεϊκής αγάπης επηρεάζει και όλες τις άλλες σχέσεις του. Κι αυτές ξεπέφτουν. Έτσι, όλες οι χαρές της ανθρώπινης ζωής, η γέννηση, η συζυγική σχέση, η εργασία γίνονται πόνος, καταπίεση και βάσανα.

Όλγα Γριζοπούλου / Πηγή Καζλάρη, *Θρησκευτικά Α΄ Γυμνασίου,. Παλαιά Διαθήκη. Προϊστορία του Χριστιανισμού*, σσ. 139-140.

ii. Η υπόσχεση της σωτηρίας: Πρωτευαγγέλιο (Γεν 3, 15)

Παρ' όλες τις αποτυχίες των Πρωτοπλάστων, ο Θεός μεριμνά για τη σωτηρία του ανθρώπου. Στο βιβλίο της Γένεσης διαβάζουμε τα ακόλουθα: «Έχθρα θα βάλω ανάμεσα σ' εσένα και στη γυναίκα, κι ανάμεσα στο σπέρμα σου και στο σπέρμα της. Εκείνος θα σου συντρίψει το κεφάλι κι εσύ θα του πληγώσεις τη φτέρνα» (Γεν 3, 14). Σύμφωνα με την Παράδοση της Εκκλησίας μας, η υπόσχεση αυτή χαρακτηρίζεται ως «Πρωτευαγγέλιο», δηλαδή ως η πρώτη αγγελία της χαρμόσυνης είδησης ότι ο Θεός θα λυτρώσει τον άνθρωπο.

iii. Πώς εισέβαλε το κακό στον κόσμο; Από την χαρά του παραδείσου στη ζωή «χωρίς» τον Θεό

Στην Ορθόδοξη Εκκλησία είναι σαφές ότι η παρουσία του κακού στην ανθρώπινη ζωή είναι το αποτέλεσμα της ελεύθερης επιλογής του ανθρώπου να διακόψει τη σχέση του με την ίδια τη Ζωή, δηλαδή τον Θεό. Η επιλογή αυτή συνιστά την αμαρτία

Μπέκος, Γ. Το κακό σήμερα, περ. *Σύναξη*, τ. 94 (2005), σ. 9

Η κατεξοχήν «Πτώση»: Το «Κρυφτό» με τον Θεό Πατέρα

Η επιθυμία του ανθρώπου να γεμίσει τη ζωή του με ευτυχία και να γνωρίσει τον κόσμο γύρω του, δεν είναι κάτι κακό. Ο ίδιος ο Θεός έσπειρε μέσα στην ψυχή του την επιθυμία αυτή. Αυτό φαίνεται στα κείμενα της Αγίας Γραφής. Τότε, γιατί θεωρείται ότι οι Πρωτόπλαστοι διέπραξαν αμαρτία, όταν δοκίμασαν τον απαγορευμένο καρπό; Ποιο είναι ακριβώς το πρόβλημα;

Το προβληματικό στοιχείο εδώ είναι το γεγονός ότι οι Πρωτόπλαστοι κατασκευάζουν μια ψεύτικη εικόνα για τον Θεό· αντί να νιώσουν πως ο Θεός είναι πατέρας τους και πως τους συντροφεύει σε κάθε τους βήμα και ότι ο ίδιος θέλει την πρόοδο και την ευτυχία τους, δημιουργούν την λάθος αντίληψη, ότι ο Θεός είναι ένας τιμωρός και εκδικητής, αστυνομεύοντας τη ζωή τους και προσπαθώντας να εμποδίσει την ευτυχία τους.

Οι Πρωτόπλαστοι ακούνε τα βήματα του Θεού μέσα στον παράδεισο και τρομοκρατούνται. Γιατί;

Διότι σταματούν να έχουν εμπιστοσύνη στο πρόσωπο του Θεού. Και εδώ ακριβώς βρίσκεται η αποτυχία τους και η δυστυχία τους. Και αυτή η αποτυχία εκφράζεται στην παράδοση της Ορθόδοξης Εκκλησίας με τη λέξη «αμαρτία».

Πηγή: Σωτήριος Δεσπότης / Νικόλαος Παύλου / Αθανάσιος Στογιαννίδης, *Θέματα από την Αγία Γραφή. Α' Εκκλησιαστικού Γυμνασίου* (υπό έκδοση), σελ. 26.

iv. «Ελάτε να χτίσουμε μια πόλη, κι έναν πύργο που η κορφή του να φτάνει στους ουρανούς»: ο Πύργος της Βαβέλ και η επιθυμία για δόξα και φήμη! (Γεν 11, 1-9)

«Αρχικά οι κάτοικοι της γης μιλούσαν όλοι μία γλώσσα και χρησιμοποιούσαν τις ίδιες λέξεις. Καθώς μετακινούνταν από την ανατολή, βρήκαν μια πεδιάδα στη χώρα της Σεναάρ κι εγκαταστάθηκαν εκεί. Τότε είπαν μεταξύ τους: "Ελάτε να κατασκευάσουμε πλίθρες και να τις ψήσουμε στη φωτιά". Έτσι για τις οικοδομές άρχισαν να χρησιμοποιούν πλίθρες αντί για πέτρες και πίσσα αντί για λάσπη. Μετά είπαν: "Ελάτε να χτίσουμε μια πόλη κι έναν πύργο που η κορφή του να φτάνει στους ουρανούς. Έτσι θα γίνουμε ονομαστοί και δε θα διασκορπιστούμε πάνω στη γη". Κατέβηκε, λοιπόν, ο Κύριος να δει την πόλη και τον πύργο. Και είπε ο Κύριος: "Τώρα όλοι αυτοί αποτελούν ένα λαό με κοινή γλώσσα· [...] Από 'δω και πέρα τίποτε απ' όσα θα σκέφτονται να κάνουν δε θα τους είναι αδύνατο. Εμπρός, ας κατέβουμε κι ας επιφέρουμε εκεί σύγχυση στη γλώσσα τους, ώστε να μην καταλαβαίνει ο ένας τη γλώσσα του άλλου"».

Οι άνθρωποι για να αφήσουν «όνομα» - φήμη αιώνια, συσπειρώνονται όχι για να καλλιεργήσουν τη γη. Επιστρατεύουν όλη την τεχνολογία για να κτίσουν έναν πύργο και να γεφυρώσουν το χάσμα με τον ουρανό. Δεν ομονοούν ενάντια στον Θεό αλλά χωρίς Εκείνον. Ο Κύριος δεν τιμωρεί με εκδίκηση. Δεν στέλνει κεραυνό και φωτιά ούτε σεισμό να θανατώσει τους υβριστές κάτω από τα ερείπια. Όπως σκύβει ένας πατέρας για να δει τον πύργο που κτίζει ο γιος του στην άμμο, έτσι κάνει και Εκείνος. Δίνει διαφορετικές γλώσσες και οι άνθρωποι σκορπάνε στο πρόσωπο της γης για να μην ενωθούν και πάλι για κάτι που ουσιαστικά θα τους καταστρέψει.

Η ιστορία του Πύργου της Βαβέλ βοηθάει τον σημερινό άνθρωπο να καταλάβει τις δυνατότητές του. Παρά την τεχνολογική πρόοδο που έχει σημειώσει, πρέπει να καταλάβει τα όριά της και να φροντίζει να τη χρησιμοποιεί για την ωφέλεια της ανθρωπότητας και όχι για την καταστροφή της.

Πηγή: Σωτήριος Δεσπότης / Νικόλαος Παύλου / Αθανάσιος Στογιαννίδης, *Θέματα από την Αγία Γραφή. Α' Εκκλησιαστικού Γυμνασίου* (υπό έκδοση), σελ. 34.

Ο πύργος της Βαβέλ (Pieter Bruegel the Elder)

ν. Είναι η αμαρτία απλώς μία παράβαση;

α. Διακοπή μιας σχέσης ζωής

Το γεγονός ότι ο Αδάμ και η Εύα έφαγαν από το δέντρο της γνώσης του καλού και του κακού, αποτελεί αμαρτία και όχι αρετή. Γιατί; Τι είναι η αμαρτία; Τι έρχεται στο νου μας καθώς ακούμε τη λέξη αυτή; Πρόκειται μήπως για ένα συνώνυμο της λέξης «παράβαση»; Μήπως ο Θεός έβαλε στους ανθρώπους κάποιους κανόνες και καιροφυλαχτεί πότε οι άνθρωποι θα παραβούν τους κανόνες αυτούς, για να τους τιμωρήσει; Μήπως τελικά η πτώση του ανθρώπου δεν έγκειται στη βρώση του καρπού, αλλά στο γεγονός ότι έπαψαν τη συνομιλία με τον Θεό, «παί-

Γιατί;

ζοντας κρυφτό» δεν ομολόγησαν την πράξη τους αλλά «πέταξαν» την ευθύνη στον «άλλον»; Σύμφωνα με τη βιβλική διήγηση, ο Θεός δεν είναι εκδικητής. Ο Θεός κατ΄ ουσία δεν καταριέται τους ανθρώπους. Τους φανερώνει τι συνέπειες είχαν οι πράξεις τους. Όταν γεννιόμαστε, δεν κουβαλάμε ένα στίγμα, αλλά ερχόμαστε σε μια κατάσταση που βιώνει την «απειλή του θανάτου».

Οι Πρωτόπλαστοι μόλις δοκιμάζουν τον απαγορευμένο καρπό, τότε διαπιστώνουν ότι είναι γυμνοί. Αυτό δείχνει ότι κάτι αλλάζει στη ζωή τους, κάτι το οποίο *οι ίδιοι επέλεξαν* και *οι ίδιοι προκάλεσαν*. Τι ακριβώς; Να γίνουν σαν τον Θεό, χωρίς όμως να λάβουν υπόψη τους τις υποδείξεις και τις οδηγίες που Εκείνος τούς έδωσε. Κι όμως ο Θεός αντί για φύλλα συκιάς, τους χάρισε δερμάτινα «πουκάμισα».

Αυτό που χαρακτηρίζεται ως αμαρτία δεν είναι τίποτε άλλο παρά η απόφαση του ανθρώπου να ζήσει χωρίς τον Θεό, μακριά από τον Θεό· η απόφαση του ανθρώπου να γίνει κάτι σπουδαίο, να βρει την ευτυχία στη ζωή του, χωρίς όμως να θέλει να έχει οποιαδήποτε σχέση με την πηγή της ζωής, τον Θεό.

Πηγή: Σωτήριος Δεσπότης / Νικόλαος Παύλου / Αθανάσιος Στογιαννίδης, Θέματα από την Αγία Γραφή. Α’ Εκκλησιαστικού Γυμνασίου (υπό έκδοση), σσ. 24-25.

Ζωή με τον Θεό Πατέρα

β. «Μετανοήστε για να ζήσετε» (Ιεζ 18, 31-32)

«Σταματήστε τις παραβάσεις σας εναντίον μου κι ανανεώστε την καρδιά σας και το φρόνημά σας. Γιατί θέλετε να πεθάνετε, Ισραηλίτες; Ξέρετε ότι εγώ δε χαίρομαι όταν ένας άνθρωπος πρέπει να πεθάνει. Αυτό το λέω εγώ, ο Κύριος ο Θεός. Μετανοήστε, λοιπόν, για να ζήσετε!» (Ιεζ 18, 31-32).

γ. «Παιδί μου, σου συγχωρούνται οι αμαρτίες»: Η θεραπεία του παραλύτου της Καπερναούμ (Μκ 2, 1-12)

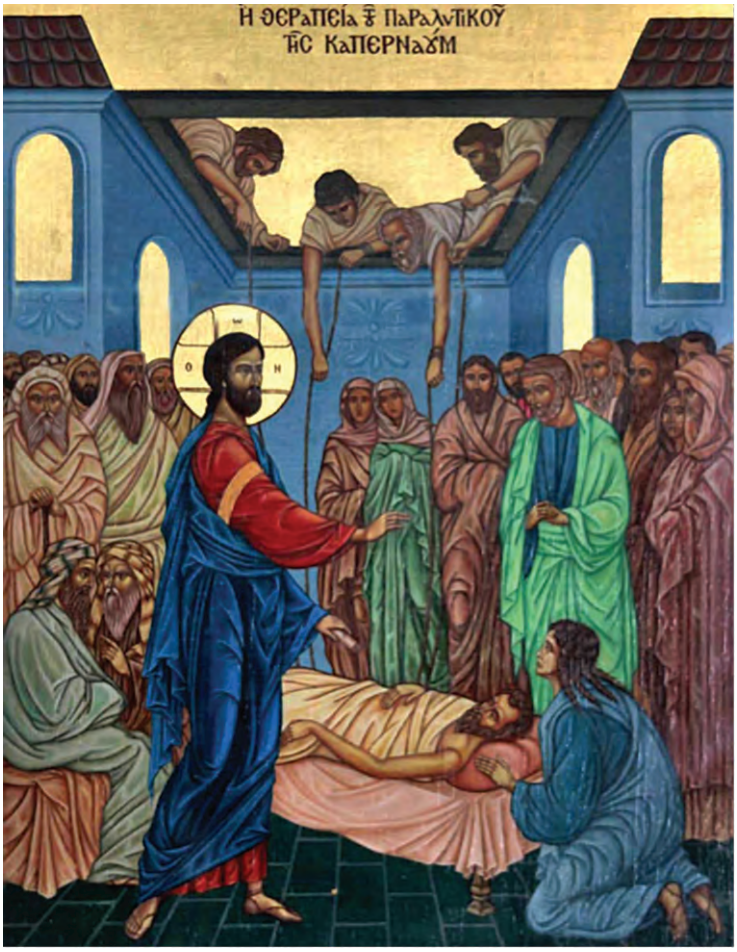

Η θεραπεία του παραλύτου της Καπερναούμ

«Ύστερα από μερικές μέρες μπήκε πάλι ο Ιησούς στην Καπερναούμ και διαδόθηκε ότι βρίσκεται σε κάποιο σπίτι. Αμέσως συγκεντρώθηκαν πολλοί, ώστε δεν υπήρχε χώρος ούτε κι έξω από την πόρτα· και τους κήρυττε το μήνυμά του. Έρχονται τότε μερικοί προς αυτόν, φέρνοντας έναν παράλυτο, που τον βάσταζαν τέσσερα άτομα. Κι επειδή δεν μπορούσαν να τον φέρουν κοντά στον Ιησού εξαιτίας του πλήθους, έβγαλαν τη στέγη πάνω από ’κει που ήταν ο Ιησούς, έκαναν ένα άνοιγμα και κατέβασαν το κρεβάτι, πάνω στο οποίο ήταν ξαπλωμένος ο παράλυτος.

Όταν είδε ο Ιησούς την πίστη τους, είπε στον παράλυτο: "Παιδί μου, σου συγχωρούνται οι αμαρτίες". Κάθονταν όμως εκεί μερικοί γραμματείς και συλλογίζονταν μέσα τους: "Μα πώς μιλάει αυτός έτσι, προσβάλλοντας τον Θεό; Ποιος μπορεί να συγχωρεί αμαρτίες; Μόνον ένας, ο Θεός". Αμέσως κατάλαβε ο Ιησούς ότι αυτά σκέφτονται και τους λέει: "Γιατί κάνετε αυτές τις σκέψεις στο μυαλό σας; Τι είναι ευκολότερο να πω στον παράλυτο: *Σου συγχωρούνται οι αμαρτίες* ή να του πω, *Σήκω, πάρε το κρεβάτι σου και περπάτα;* Για να μάθετε λοιπόν ότι ο Υιός του Ανθρώπου έχει την εξουσία να συγχωρεί πάνω στη γη αμαρτίες" – λέει στον παράλυτο: "Σ’ εσένα το λέω, σήκω, πάρε το κρεβάτι σου και πήγαινε στο σπίτι σου". Εκείνος σηκώθηκε αμέσως, πήρε το κρεβάτι του και μπροστά σ’ όλους βγήκε έξω, έτσι που όλοι θαύμαζαν και δόξαζαν τον Θεό: "Τέτοια πράγματα", έλεγαν, "ποτέ μέχρι τώρα δεν έχουμε δει"».

(Μκ 2, 1-12)

δ. «Πάντας ανθρώπους θέλει σωθήναι» (Α΄ Τιμ 2, 1-4)

«Σας παρακαλώ πρώτα απ’ όλα να κάνετε δεήσεις, προσευχές, παρακλήσεις, ευχαριστίες για όλους τους ανθρώπους, για τους κυβερνήτες και για όλους εκείνους που ασκούν την εξουσία, ώστε να ζούμε ήρεμα και ειρηνικά με ευσέβεια κι ευπρέπεια από κάθε άποψη. Αυτό είναι καλό κι ευπρόσδεκτο από τον σωτήρα μας Θεό, ο οποίος θέλει να σωθούν όλοι οι άνθρωποι και να γνωρίσουν σε βάθος την αλήθεια». (Α΄ Τιμ 2, 1-4)

Συμπεράσματα:

Ακολουθώντας τις βασικές γραμμές της βιβλικής σκέψης θα μπορούσαμε να συνοψίσουμε όλα τα παραπάνω με την παρατήρηση ότι η αμαρτία νοείται ως διατάραξη της ισορροπίας των σχέσεων του ανθρώπου με τον εαυτό του, το περιβάλλον του και τον Θεό, η οποία επεκτάθηκε στη συνέχεια στο σύνολο της Δημιουργίας. Εκδήλωση της δυσαρμονίας αυτής στον ανθρώπινο βίο είναι η φθορά και η ασθένεια με αποκορύφωμα τον θάνατο. Με τον θάνατο και την ανάσταση του Χριστού καταργείται η δύναμη της αμαρτίας και αποκαθίστανται οι οντολογικές της συνέπειες για τον άνθρωπο. Εμφανής εκδήλωση της αποκατάστασής της είναι η σωματική ίαση, που προσφέρεται από τον ίδιο τον Κύριο προ της αναστάσεώς του και από τους αποστόλους μετά από αυτήν.

Χώρος της νέας αυτής πραγματικότητας είναι η Εκκλησία και μέσο η λειτουργική πράξη. Δι' αυτής η βιβλική διδασκαλία αποκτά «σάρκα και οστά» και καθίσταται μέρος της πραγματικότητας, που βιώνει ο άνθρωπος κάθε εποχής. Συγχρόνως, διά της προβολής της βιβλικής διδασκαλίας, η εκκλησιαστική λειτουργική πράξη προστατεύεται από την παρερμηνεία της ως μαγικής πραγματικότητας ή δικανικής πράξης. Διατηρεί έτσι τον πραγματικό της χαρακτήρα ως σημείον επαφής του ανθρώπου με τη ζωογόνο και αναστάσιμη χάρη του Θεού.

Παπαρνάκης Α., *Αμαρτία και θάνατος στη βιβλική θεολογία*

Προτάσεις για εργασίες και δραστηριότητες στην τάξη

1. Δουλέψτε ατομικά ή/και σε ομάδες: Ποια σημεία από τη διήγηση για την πτώση των πρωτοπλάστων δείχνουν ότι το ανθρώπινο λάθος ήταν μια «πτώση»; Σημείωσε το επιχείρημά σου ατομικά και στη συνέχεια συζήτησε στην ομάδα σου.
2. Προσπαθήστε να ξαναγράψετε ένα τμήμα του κειμένου για την πτώση των πρωτοπλάστων, αντικαθιστώντας τις συμβολικές εικόνες της διήγησης με πρόσωπα και γεγονότα που παραπέμπουν στη σύγχρονη εποχή.
3. Στο τετράδιό σας δημιουργήστε ένα σύντομο γλωσσάρι με τις βασικές έννοιες αυτής της διδακτικής ενότητας.
4. Χωριστείτε σε ομάδες. Διαβάστε τον Ψαλμό 27. Στη συνέχεια, σε κάθε ομάδα ξεχωριστά συζητήστε το παρακάτω ερώτημα: - Ποια είναι τα συναισθήματα του συγγραφέα του Ψαλμού αυτού; Κατόπιν, ανακοινώστε στην τάξη τα συμπεράσματα της συζήτησής σας.
5. Φανταστείτε τον προφήτη Ιεζεκιήλ να μιλάει δημόσια στους ανθρώπους της εποχής του ή της εποχής μας, με τα λόγια του παραπάνω κειμένου (Ιεζ 18, 31-32). Ποια νομίζετε ότι θα ήταν τα συναισθήματα των ακροατών του; Τι σκέφτεστε εσείς γι' αυτούς;
6. Στο κείμενο Α΄ Τιμ 2, 1-4, πώς αναλύεται η θέση ότι το μήνυμα της λύτρωσης απευθύνεται προς «όλους τους ανθρώπους»;

Δ’ ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

Ο Θεός γίνεται άνθρωπος: Το πιο συγκλονιστικό γεγονός της ιστορίας του ανθρώπου

Ο Χριστός φέρων τον Σταυρόν
(Δομήνικος Θεοτοκόπουλος)

Εισαγωγικά

Ο Θεός δεν άφησε τον άνθρωπο μόνο του. Ούτε, βέβαια, επρόκειτο ποτέ να τον αφήσει στην τύχη του. Πάντα ήταν, είναι και θα είναι μαζί του. Το πιο συγκλονιστικό γεγονός αυτής της συνάντησης Θεού και ανθρώπου αποτέλεσε η Ενανθρώπηση του Θεού. Ο Θεός γίνεται άνθρωπος, για να μπορέσει ο άνθρωπος να φτάσει κοντά στον Θεό και να γευτεί τη δύναμη και τη μεγαλοπρέπειά Του. Η παρουσία του Χριστού χάρισε στους ανθρώπους την ελπίδα, προσφέροντας ζωή και λύτρωση από την αμαρτία και τον θάνατο. Τι ακριβώς όμως σημαίνουν όλα αυτά; Για να μπορέσουμε να λάβουμε απάντηση στο ερώτημα αυτό, θα πρέπει να διερευνήσουμε ένα άλλο ερώτημα: Ποιος είναι ο Χριστός; Ακριβώς στο σημείο αυτό θα εστιάσουμε την προσοχή μας στα όσα ακολουθούν.

Περιεχόμενα – Διδακτικές Ενότητες

11. Γνώμες των ανθρώπων για τον Ιησού Χριστό

12. Ποιος είναι ο Ιησούς Χριστός;

13. Ο Ιησούς Χριστός διδάσκει και φανερώνει έναν νέο τρόπο ζωής

14. Ο Ιησούς Χριστός φανερώνει με σημεία έναν καινούριο κόσμο

15. Ο Ιησούς Χριστός προσφέρει τη ζωή Του… για να ζήσει ο άνθρωπος!

11. Γνώμες των ανθρώπων για τον Ιησού Χριστό

i. Πρόσωπα της εποχής Του

Ο Ιησούς στον Πιλάτο, Μτ 27, 11-26

Ο Χριστός ενώπιον του Πιλάτου
(Duccio di Buoninsegna)

«Ο Ιησούς στάθηκε μπροστά στο Ρωμαίο διοικητή, κι εκείνος άρχισε την ανάκριση: "Εσύ είσαι λοιπόν ο βασιλιάς των Ιουδαίων;". Ο Ιησούς του αποκρίθηκε: "Ναι, όπως το λες". Άρχισαν τότε να τον κατηγορούν οι αρχιερείς και οι πρεσβύτεροι, μα αυτός δεν έδινε καμιά απάντηση. "Δεν ακούς πόσα σού καταμαρτυρούν;", του λέει ο Πιλάτος. Ο Ιησούς όμως δεν έδινε καμιά απάντηση, κι ο διοικητής απόρησε πολύ γι' αυτό. Υπήρχε η συνήθεια κάθε Πάσχα να ελευθερώνει ο Ρωμαίος διοικητής έναν φυλακισμένο, όποιον θα του ζητούσε ο λαός. Στις φυλακές βρισκόταν τότε ένας πασίγνωστος φυλακισμένος, που λεγόταν Βαραββάς. Όταν συγκεντρώθηκε λοιπόν το πλήθος, ο Πιλάτος τούς ρώτησε: "Ποιον θέλετε να σας ελευθερώσω; Τον Βαραββά ή τον Ιησού, που λένε ότι είναι ο Μεσσίας;". Γιατί είχε καταλάβει πως από φθόνο και μόνο τού είχαν παραδώσει τον Ιησού. Ενώ καθόταν στη δικαστική του έδρα, η γυναίκα του του έστειλε με κάποιον ετούτο το μήνυμα: "Μην κάνεις τίποτα εναντίον αυτού του αθώου, γιατί πολύ ταλαιπωρήθηκα απόψε στ' όνειρό μου εξαιτίας του". Στο μεταξύ οι αρχιερείς και οι πρεσβύτεροι του συνεδρίου έπεισαν το πλήθος να ζητήσουν να ελευθερωθεί ο Βαραββάς και να θανατωθεί ο Ιησούς. Όταν, λοιπόν, τους ξαναρώτησε ο διοικητής: "Ποιον από τους δύο θέλετε να σας ελευθερώσω;" το πλήθος αποκρίθηκε: "Τον Βαραββά!". Τους λέει ο Πιλάτος: "Και τι να τον κάνω τον Ιησού, που λένε ότι είναι ο Χριστός;". Κι όλοι τού λένε: "Να σταυρωθεί!". Ο Πιλάτος ξαναρωτά: «Γιατί; Τι κακό έκανε;». Το πλήθος όμως κραύγαζε με περισσότερη δύναμη: "Να σταυρωθεί!". Όταν είδε ο Πιλάτος πως έτσι δεν πετυχαίνει τίποτα, αλλά αντίθετα γίνεται περισσότερη αναταραχή, πήρε νερό και ένιψε τα χέρια του μπροστά στο πλήθος, λέγοντας: "Εγώ είμαι αθώος για το αίμα αυτού του δικαίου· το κρίμα πάνω σας". Τότε αποκρίθηκε όλος ο λαός και είπε: "Το αίμα του πάνω μας και πάνω στα παιδιά μας". Έτσι τους απέλυσε το Βαραββά, ενώ τον Ιησού τον μαστίγωσε και τον παρέδωσε να σταυρωθεί».

Ο Ιησούς και ο Νικόδημος, Ιω 3, 1-8

«Κάποιος από τους Φαρισαίους που λεγόταν Νικόδημος, άρχοντας των Ιουδαίων, ήρθε στον Ιησού νύχτα και του είπε: "Διδάσκαλε, ξέρουμε πως ο Θεός σε έστειλε να διδάξεις· γιατί κανείς δεν μπορεί να κάνει αυτά τα θαύματα που κάνεις εσύ, αν ο Θεός δεν είναι μαζί του". Ο Ιησούς του είπε: "Σε βεβαιώνω, πως αν δεν γεννηθεί κανείς ξανά, δεν μπορεί να δει τη βασιλεία του Θεού". Τον ρώτησε ο Νικόδημος: "Πώς είναι δυνατόν ένας άνθρωπος ηλικιωμένος πια να γεννηθεί ξανά; Μήπως μπορεί να μπει στην κοιλιά της μάνας του και να γεννηθεί άλλη μια φορά;". Ο Ιησούς τού απάντησε: "Σε βεβαιώνω πως αν κανείς δεν γεννηθεί απ' το νερό κι από το Πνεύμα, δεν μπορεί να μπει στη βασιλεία του Θεού. Ό,τι γεννιέται από τον άνθρωπο είναι ανθρώπινο, ενώ ό,τι γεννιέται από το Πνεύμα είναι πνευματικό. Μην απορείς που σου είπα ότι πρέπει να γεννηθείτε ξανά. Ο άνεμος πνέει όπου θέλει· ακούς τη βοή του, αλλά δεν ξέρεις από πού έρχεται και πού πηγαίνει· έτσι συμβαίνει και με καθέναν που γεννιέται από το Πνεύμα"».

Ιώσηπος, *Ιουδαϊκή Αρχαιολογία*, Βιβλίο 18, 3, 63-64

Εκείνη την περίοδο περίπου έζησε ο Ιησούς, ο σοφός άνθρωπος, αν βέβαια μπορεί κανείς να τον αποκαλέσει άνθρωπο. Ήταν εκείνος που έκανε απίστευτα πράγματα και ήταν ο δάσκαλος ανθρώπων που δέχονται την αλήθεια ευχαρίστως. Προσέλκυσε πολλούς Ιουδαίους αλλά και πολλούς Έλληνες. Ήταν ο Χριστός. Όταν ο Πιλάτος –αφού άκουσε να τον κατηγορούν άνθρωποι που είναι οι επιφανέστεροι ανάμεσά μας– τον καταδίκασε να σταυρωθεί, εκείνοι που από την αρχή τον αγάπησαν δεν έπαψαν να τον αγαπούν. Διότι εμφανίστηκε σ' αυτούς την τρίτη ημέρα αναστημένος, όπως οι προφήτες του Θεού το είχαν προφητέψει μαζί με πολλά άλλα θαυμαστά πράγματα γι' αυτόν. Ενώ οι Χριστιανοί, όπως ονομάστηκαν από αυτόν, δεν έχουν εξαφανιστεί μέχρι σήμερα.

Ο λόγιος Ιώσηπος Φλάβιος γεννήθηκε το 37 μ.Χ. στην Ιερουσαλήμ. Υπήρξε ο πρώτος ιστορικός που έγραψε την ιστορία των Ιουδαίων στο βιβλίο του *Ιουδαϊκή Αρχαιολογία*. Στο έργο του δίνει πληροφορίες για τον Ιησού και τους ανθρώπους του περιβάλλοντός του.

Τάκιτος, *Annales*, 15,44

Έτσι, για να διαψεύσει τις φήμες ο Νέρωνας, θεώρησε ενόχους και υπέβαλε σε βασανιστήρια αυτούς που ήταν μισητοί για τις απεχθείς πράξεις τους και που το πλήθος αποκαλούσε chrestiani [χριστιανούς]. Η ονομασία αυτή προέρχεται από τον Christus [Χριστό] τον οποίο, την εποχή της ηγεμονίας του Τιβέριου, ο έπαρχος Πόντιος Πιλάτος είχε υποβάλει σε μαρτύριο. Ενώ αυτή η βδελυρή δεισιδαιμονία κατεστάλη αμέσως, τώρα έχει επανέλθει και όχι μόνο στην Ιουδαία όπου είχε γεννηθεί το κακό αλλά και στη Ρώμη, όπου συρρέει ό,τι πιο φρικτό και αναίσχυντο υπάρχει στον κόσμο, και βρίσκει εκεί πολυάριθμη πελατεία.

Ο Τάκιτος (56-120) ήταν ένας από τους σημαντικότερους Λατίνους ιστορικούς. Στα δύο μεγάλα του έργα *Annales* (Χρονικά) και *Historiae*, εξετάζει την ιστορία της Ρώμης από τον θάνατο του Αυγούστου (14 μ.Χ.) μέχρι τον θάνατο του Δομιτιανού (96 μ.Χ.).

Κέλσου, *Αληθής Λόγος* [απόσπασμα από το έργο του Ωριγένη Κατά Κέλσου 2.9]

Αν ήταν θεός, δε θα ήταν δυνατόν ούτε να συρθεί δεμένος ούτε πολύ περισσότερο –αυτός, που θεωρείτο Σωτήρας και Υιός και αγγελιοφόρος του Υψίστου Θεού– να εγκαταλειφθεί και να παραδοθεί από τους συντρόφους του και αυτούς που τον συναναστρέφονταν και τον είχαν σαν δάσκαλό τους μακριά απ' όλους.

Ο Κέλσος είναι φιλόσοφος του 2ου αιώνα μ.Χ. και συγγραφέας του έργου *Αληθής Λόγος*. Αν και το έργο του δεν έφτασε ποτέ σε μας στην αρχική του μορφή, η ανασύνθεσή του σε μεγάλο ποσοστό έγινε μέσα από τη διεξοδική ανασκευή των επιχειρημάτων του Κέλσου, τα οποία παραθέτει ο Ωριγένης στο απολογητικό του έργο *Κατά Κέλσου*.

Επίσης: Εξωχριστιανικές μαρτυρίες που επιβεβαιώνουν την ιστορικότητα του Ιησού, εντοπίζονται στα έργα του Σαμαρείτη Θαλλού (Thallus), ο οποίος σε χρονικό που γράφτηκε στη Ρώμη περί το 52 μ.Χ. αναφέρει το σκότος κατά τη Σταύρωση, γεγονός που σώζεται και στη *Χρονογραφία* του Σέξτου Ιουλίου Αφρικανού (περί το 221 μ.Χ.). Ανάλογες πληροφορίες υπάρχουν στο έργο του Σύρου στωικού φιλοσόφου Mara Bar Saraplon, ο οποίος σε επιστολή μετά το 73 μ.Χ. αναφέρει την καταδίκη του Ιησού, καθώς και στου αρχαιοδίφη Γάιου Σουητώνιου (69 - μετά το 120 μ.Χ.).

ii. Φιλόσοφοι και καλλιτέχνες

Πασκάλ Μπρυκνέρ, *Η αέναη ευφορία*

Θάνατος και ανάσταση: ο γιος του Θεού πάνω στο σταυρό του επικυρώνει την τραγικότητα της ανθρώπινης ύπαρξης και την ανυψώνει στην υπεράνθρωπη τάξη της ελπίδας και της αγάπης. Τα πάθη του επιτρέπουν έτσι στον κάθε δυστυχισμένο να τα ξαναζήσει στο δικό του επίπεδο και να συμμετάσχει σε ένα θεμελιακό γεγονός που τον ξεπερνάει κατά πολύ. Οφείλει να φορτωθεί τον προσωπικό σταυρό του και να βρει στον Ιησού έναν οδηγό και έναν συμπαραστάτη φίλο.

Πασκάλ Μπρυκνέρ, *Το παράδοξο του έρωτα*

Τρομερό το αίνιγμα αυτής της εντολής: «Αγάπα τον πλησίον σου ως σεαυτόν». Προφανής ο παραλογισμός: είτε αγαπάμε τον εαυτό μας σε βάρος των άλλων, είτε αγαπάμε τους άλλους εις βάρος του εαυτού μας. Θα έπρεπε λοιπόν να λατρεύουμε ασυγκράτητα τον εαυτό μας, για να υπερχειλίζει η αγάπη μας προς τους άλλους.

Ο Πασκάλ Μπρυκνέρ γεννήθηκε στις 15 Δεκεμβρίου 1948 στο Παρίσι. Είναι συγγραφέας και ανήκει στους αποκαλούμενους «νέους Φιλοσόφους» που έγιναν γνωστοί τις δεκαετίες του ’70 και του ’80. Μεγάλο μέρος του συγγραφικού του έργου είναι αφιερωμένο στην κριτική της γαλλικής κοινωνίας και του πολιτισμού.

Μάρτιν Μπούμπερ, *Οι δύο τύποι της πίστης*

Από τα νιάτα μου αισθανόμουνα τον Ιησού ως μεγάλο αδελφό. Το ότι ο Χριστιανισμός τον θεωρούσε και τον θεωρεί και σωτήρα, μου φαινόταν πάντοτε ένα γεγονός μεγάλης σοβαρότητας, την οποία πρέπει να κατανοήσω για χάρη του και για δική μου χάρη. Αυτά τα αδελφικά και φιλικά αισθήματά μου δυνάμωσαν με τον χρόνο και έγιναν όλο και πιο αγνά, και σήμερα τον βλέπω με πιο δυνατή και πιο αγνή ματιά από ποτέ. Μου είναι πιο βέβαιο από ποτέ ότι του ανήκει μια μεγάλη θέση στην ιστορία της θρησκείας του Ισραήλ.

Ο Μάρτιν Μπούμπερ (1878-1965) ήταν Αυστριακός φιλόσοφος εβραϊκής καταγωγής. Στη φιλοσοφία του τόνιζε την αναγκαιότητα επικοινωνίας Θεού και ανθρώπου. Στο έργο του διακρίνονται επιδράσεις από τον θρησκευτικό μυστικισμό, την Παλαιά Διαθήκη, τη σύγχρονη ψυχολογία και τον ορθολογισμό.

Μαχάτμα Γκάντι, Harijan, 12-6-1937, στο M. K. Gandhi, *What Jesus means to me*

Ο Ιησούς δεν κήρυξε μια νέα θρησκεία, αλλά ένα νέο τρόπο ζωής. Ο Ιησούς είναι αυτός που είπε: «Στη βασιλεία του Θεού δε θα μπει όποιος μου λέει “Κύριε, Κύριε”, αλλά όποιος κάνει το θέλημα του ουράνιου Πατέρα μου».

Ο Ιησούς έζησε και πέθανε μάταια, αν δε μας δίδαξε να ρυθμίζουμε ολόκληρη τη ζωή μας σύμφωνα με τον αιώνιο Νόμο της Αγάπης.

James E. McEldowney, *Μαχάτμα Γκάντι, My Visit with Mahatma Gandhi*

Έχω μεγάλο σεβασμό για τον Χριστιανισμό. Έχω διαβάσει πολλές φορές την Επί του Όρους Ομιλία και έχω κερδίσει πολλά από αυτό. Δε γνωρίζω κανέναν που να έχει κάνει περισσότερα για την ανθρωπότητα από τον Ιησού. Στην πραγματικότητα, δεν υπάρχει τίποτα λάθος με τον Χριστιανισμό, το πρόβλημα είναι με εσάς, τους Χριστιανούς.

Ο Μοχάντας Καραμτσάντ Γκάντι (1869-1948) ήταν Ινδός πολιτικός, στοχαστής, ακτιβιστής και επαναστάτης. Υπήρξε η κεντρική μορφή του εθνικού κινήματος για την ινδική ανεξαρτησία και εμπνευστής της μεθόδου παθητικής αντίστασης χωρίς τη χρήση βίας έναντι των καταπιεστών. Η διδασκαλία του επηρέασε το διεθνές κίνημα για την ειρήνη και μαζί με τον ασκητικό βίο του συνέτειναν στο να καταστεί παγκόσμιο σύμβολο και ορόσημο της φιλοσοφικής και κοινωνικο-πολιτικής διανόησης του 20ού αιώνα.

Τάσος Λειβαδίτης, *Ο αδελφός Ιησούς*

Πιστεύω στα δισταχτικά αδέξια βήματα των ταπεινών και στον Χριστό που διασχίζει την Ιστορία.

Ευαγγελισμός

Ήταν βέβαια πάντα λίγο παράξενος, έμενε στο διπλανό δωμάτιο, όμως εκείνη τη νύχτα βγήκε στο δρόμο κρατώντας μια λάμπα, «τι γυρεύεις;» του λέω, «τη Θεοτόκο» μού λέει – στην ακατάληπτη γλώσσα εκείνων που δίνουν νόημα σε μια εποχή.

Η γέννηση

Έν' άλλο βράδυ τον άκουσα να κλαίει δίπλα. Χτύπησα την πόρτα και μπήκα. Μου 'δειξε πάνω στο κομοδίνο ένα μικρό ξύλινο σταυρό. «Είδες, μου λέει, γεννήθηκε η ευσπλαχνία». Έσκυψα τότε το κεφάλι κι έκλαψα κι εγώ, γιατί θα περνούσαν αιώνες και αιώνες και δε θα 'χαμε να πούμε τίποτα ωραιότερο απ' αυτό.

Η ταφή

Πέθανε ύστερα από λίγες μέρες. Τον θάψαμε στην άκρη ενός παλιού κοιμητηρίου, δυο άνθρωποι όλοι κι όλοι κι ένα περαστικό αδέσποτο σκυλί που είχε σταθεί και μας κοιτούσε. Έβρεχε. Έτσι, κάθε που βλέπω τώρα ένα σκυλί, ξέρω κατά πού πέφτει η Παράδεισος.

Η ανάληψη

Πέρασαν μήνες. Το δωμάτιο δίπλα έμενε άδειο. Ώσπου ήρθε ένας νέος ενοικιαστής. Δεν είχα δει ποτέ το πρόσωπό του, άκουγα μόνο, μέρα νύχτα, αδιάκοπα τα βήματά του στην κάμαρα.

«Αυτός θα πηγαίνει πολύ μακριά», σκεφτόμουν. Τέλος, ένα βράδυ τα βήματα σταμάτησαν.

«Επιτέλους, έφτασε», είπα μέσα μου με ανακούφιση. Το άλλο πρωί έμαθα ότι έφυγε – γιατί, βέβαια, Θεέ μου, κάπου θα υπάρχει ένας κόσμος καλύτερος...

Τάσος Λειβαδίτης, *Ο αδελφός Ιησούς*

Την πόρτα ανοίγω το βράδυ, | τη λάμπα κρατώ ψηλά,
να δούνε της γης οι θλιμμένοι, | να 'ρθούνε, να βρουν συντροφιά.
Να βρούνε στρωμένο τραπέζι, | σταμνί για να πιει ο καημός
κι ανάμεσά μας θα στέκει | ο πόνος, του κόσμου αδερφός.
Να βρούνε γωνιά ν' ακουμπήσουν, | σκαμνί για να κάτσει ο τυφλός κι εκεί

Ο Τάσος Λειβαδίτης (1922-1988) ήταν σημαντικός Έλληνας ποιητής. Γεννήθηκε και πέθανε στην Αθήνα.

Προτάσεις για εργασίες και δραστηριότητες στην τάξη

1. Παρουσιάστε με δικά σας λόγια ορισμένες γνώμες για το πρόσωπο του Ιησού Χριστού, που εξέφρασαν άνθρωποι της εποχής Του.

2. Χωριστείτε σε ομάδες. Σε κάθε ομάδα συζητήστε τα παρακάτω ερωτήματα:
- Ποια είναι τα συναισθήματα που βιώνει ο Πιλάτος, όταν αντικρίζει τον Ιησού Χριστό;
- Ποιες οι σκέψεις του, όταν ακούει τις κατηγορίες των Ιουδαίων εναντίον του Χριστού;
- Ποια είναι τα κίνητρα της απόφασής του;

Στη συνέχεια ανακοινώστε τα συμπεράσματα της συζήτησης στην ολομέλεια της τάξης.

3. Διαβάστε στην τάξη την περικοπή Ιω 3, 1-8. Στη συνέχεια χωριστείτε σε ομάδες. Σε κάθε ομάδα συζητήστε το παρακάτω ερώτημα:
- Ποια είναι τα συναισθήματα που βιώνει ο Νικόδημος, όταν μιλά στον Ιησού Χριστό;

Στη συνέχεια ανακοινώστε τα συμπεράσματα της συζήτησης στην ολομέλεια της τάξης.

12. Ποιος είναι ο Ιησούς Χριστός;

i. Ο Υιός του Θεού γίνεται άνθρωπος. Η Γέννηση του Χριστού ως Ευαγγέλιο

α. Σύλληψη Τιμίου Προδρόμου και Ιησού Χριστού: ένα Δίπτυχο Δημιουργίας!

Στο 1ο κεφάλαιο του Ευαγγελίου του Λουκά γίνεται λόγος για την προαγγελία της γέννησης του Ιωάννη του Βαπτιστή και για την προαγγελία της γέννησης του Ιησού Χριστού. Σύμφωνα με την αφήγηση, άγγελος Κυρίου εμφανίστηκε στον ιερέα Ζαχαρία και του ανάγγειλε ότι η γυναίκα του Ελισάβετ θα γεννήσει γιο.

Ο Ζαχαρίας και η Ελισάβετ με τον μικρό Ιωάννη

«*15 Η προσφορά του θα είναι μεγάλη στο έργο του Κυρίου· κρασί και άλλα δυνατά ποτά δε θα πιει· θα είναι γεμάτος με Πνεύμα Άγιο ήδη από την κοιλιά της μάνας του 16 και θα κάνει πολλούς Ισραηλίτες να επιστρέψουν στον Κύριο το Θεό τους. 17 Αυτός θα προπορευτεί στο έργο του Κυρίου με το πνεύμα και τη δύναμη του προφήτη Ηλία. Θα συμφιλιώσει πατέρες με παιδιά, και θα κάνει τους ασεβείς να αποκτήσουν τη φρόνηση των δικαίων. Έτσι θα ετοιμάσει το λαό να υποδεχτεί τον Κύριο*» (Λκ 1,15-17)

Πηγή: Σωτήριος Δεσπότης / Νικόλαος Παύλου / Αθανάσιος Στογιαννίδης, *Θέματα από την Αγία Γραφή. Α' Εκκλησιαστικού Γυμνασίου* (υπό έκδοση), σελ. 120.

Τον έκτο μήνα της εγκυμοσύνης της Ελισάβετ, ο Θεός έστειλε τον άγγελο Γαβριήλ στην πόλη της Γαλιλαίας Ναζαρέτ, στην παρθένο Μαρία, και της ανάγγειλε το χαρμόσυνο μήνυμα της γέννησης του Σωτήρα της Οικουμένης;

Ευαγγελισμός του Ζαχαρία

«*28 "…Χαίρε εσύ, η προικισμένη με τη χάρη του Θεού! Ο Κύριος είναι μαζί σου. Ευλογημένη απ' το Θεό είσαι εσύ, περισσότερο απ' όλες τις γυναίκες". 29 Εκείνη μόλις τον είδε ταράχτηκε με τα λόγια του και προσπαθούσε να εξηγήσει τι σήμαινε ο χαιρετισμός αυτός. 30 Ο άγγελος της είπε: "Μη φοβάσαι, Μαριάμ, ο Θεός σού έδωσε τη χάρη του· 31 θα μείνεις έγκυος, θα γεννήσεις γιο και θα τον ονομάσεις Ιησού. 32 Αυτός θα γίνει μέγας και θα ονομαστεί Υιός του Υψίστου. Σ' αυτόν θα δώσει ο Κύριος ο Θεός το θρόνο του Δαβίδ, του προπάτορά του. 33 Θα βασιλέψει για πάντα στους απογόνους του Ιακώβ και η βασιλεία του δε θα έχει τέλος"» (Λκ 1,28-33).*

Ευαγγελισμός της Θεοτόκου, (Αντρέι Ρουμπλιώφ)

Πηγή: Σωτήριος Δεσπότης / Νικόλαος Παύλου / Αθανάσιος Στογιαννίδης, *Θέματα από την Αγία Γραφή. Α' Εκκλησιαστικού Γυμνασίου* (υπό έκδοση), σελ. 120.

β. Τριήμερη «Πορεία» από τη Ναζαρέτ στη Βηθλεέμ

Στο Κατά Λουκάν Ευαγγέλιο γίνεται λόγος για την απογραφή που είχε διατάξει ο αυτοκράτορας της Ρώμης Οκταβιανός Αύγουστος (16 Ιανουαρίου 27 π.Χ. - 19 Αυγούστου 14 μ.Χ.) σε όλη τη ρωμαϊκή οικουμένη. Το γεγονός είναι η αφορμή που χρησιμοποιεί ο Ευαγγελιστής για να μιλήσει στη συνέχεια για τη μετάβαση του Ιωσήφ και της Μαρίας από τη Ναζαρέτ στην πόλη του Δαβίδ, τη Βηθλεέμ, με σκοπό να απογραφούν. Εδώ γεννιέται ο Ιησούς, που η Θεοτόκος τον σπαργάνωσε και τον ξάπλωσε σε ένα παχνί, γιατί δε βρήκαν μέρος στο πανδοχείο.

Ο αυτοκράτορας της Ρώμης Οκταβιανός Αύγουστος

γ. Ευαγγελισμός των «περιθωριακών», «ακάθαρτων» βοσκών

Ακολουθεί κατόπιν η αναφορά στους βοσκούς που έμεναν στο ύπαιθρο, για να φυλάνε τα κοπάδια τους. Σε αυτούς εμφανίστηκε ο άγγελος Κυρίου που τους φέρνει το χαρμόσυνο μήνυμα για τη γέννηση του Θεανθρώπου. Τους δίνει και σημάδι για να τον αναγνωρίσουν, ενώ παρουσιάστηκε ένα πλήθος αγγέλων που υμνούσαν τον Θεό. Οι βοσκοί κατόπιν πήγαν και βρήκαν το βρέφος στη φάτνη και το προσκύνησαν. Ταυτόχρονα διηγήθηκαν και τα λόγια που είχε πει ο άγγελος για το παιδί. Όλοι έμειναν έκπληκτοι, ενώ η Μαρία τα σκέπτονταν συνεχώς. Τέλος, οι βοσκοί γύρισαν στα κοπάδια τους δοξολογώντας τον Κύριο γι' αυτά που άκουσαν και είδαν.

Η γέννηση του Χριστού (Herrad von Landsberg - Hortus Deliciarum, 12ος αιώνας)

δ. Ο Κύριος γεννιέται σε μια φάτνη

«6 … ήρθε η ώρα της Μαριάμ να γεννήσει, 7 και γέννησε τον γιο της τον πρωτότοκο. Τον σπαργάνωσε και τον ξάπλωσε σ' ένα παχνί, γιατί δε βρήκαν μέρος στο πανδοχείο» (Λκ 2,6-7).

Πηγή: Σωτήριος Δεσπότης / Νικόλαος Παύλου / Αθανάσιος Στογιαννίδης, *Θέματα από την Αγία Γραφή. Α΄ Εκκλησιαστικού Γυμνασίου* (υπό έκδοση), σελ. 121.

Η περιτομή του Χριστού Απεικόνιση στο Μηνολόγιο του Βασιλείου Β΄ (Βατικανό).

ε. «Σημείον αντιλεγόμενον»: Υπαπαντή στον Ναό (Λκ 2, 21)

Όταν συμπληρώθηκαν οχτώ μέρες, έκαναν στο παιδί περιτομή και του έδωσαν το όνομα Ιησούς, όπως δηλαδή το είχε ονομάσει ο άγγελος προτού ακόμα συλληφθεί στην κοιλιά της μάνας του. Όταν, σύμφωνα με τον Μωσαϊκό νόμο, συμπληρώθηκαν και οι μέρες για τον καθαρισμό τους, έφεραν το παιδί στα Ιεροσόλυμα, για να το αφιερώσουν στον Θεό. Επίσης θα πρό-

Η Υπαπαντή του Χριστού

σφεραν θυσία ένα ζευγάρι τρυγόνια ή δύο μικρά περιστέρια, όπως λέει ο νόμος του Κυρίου. Στα Ιεροσόλυμα βρισκόταν ένας άνθρωπος που τον έλεγαν Συμεών. Ήταν πιστός και ευλαβής, περίμενε τη σωτηρία του Ισραήλ και τον καθοδηγούσε το Πνεύμα το Άγιο. Του είχε φανερώσει, λοιπόν, το Άγιο Πνεύμα ότι δε θα πεθάνει προτού να δει τον Μεσσία. Τότε το Άγιο Πνεύμα τού υπέδειξε να πάει στο ναό. Μόλις οι γονείς έφεραν εκεί το παιδί, τον Ιησού, για να κάνουν σ' αυτό τα έθιμα του νόμου, τον πήρε στην αγκαλιά του, δόξασε τον Θεό και είπε: «Τώρα, Κύριε, μπορείς ν' αφήσεις τον δούλο σου να πεθάνει ειρηνικά, όπως του υποσχέθηκες, γιατί τα μάτια μου είδαν τον σωτήρα που ετοίμασες για όλους τους λαούς, φως που θα φωτίσει τα έθνη και θα δοξάσει τον λαό σου τον Ισραήλ». Ο Ιωσήφ και η μητέρα του θαύμαζαν για όσα λέγονταν γι' αυτόν. Ο Συμεών τούς ευλόγησε και είπε στη Μαριάμ, τη μητέρα του Ιησού: «Αυτός θα γίνει αιτία να καταστραφούν ή να σωθούν πολλοί Ισραηλίτες. Θα είναι σημείο αντιλεγόμενο, για να φανερωθούν οι πραγματικές διαθέσεις πολλών. Όσο για σένα, ο πόνος για το παιδί σου θα διαπεράσει την καρδιά σου σαν δίκοπο μαχαίρι».

Εσωτερική άποψη από τον Ναό της Γεννήσεως στη Βηθλεέμ. Εδώ απεικονίζεται το μέρος όπου, σύμφωνα με την παράδοση, γεννήθηκε ο Χριστός

στ. Η Γέννηση του Χριστού στο Κατά Ματθαίον Ευαγγέλιο

Στην αρχή της αναφοράς του ο Ματθαίος κάνει σαφές πως ο Ιησούς γεννήθηκε στη Βηθλεέμ της Ιουδαίας. Αυτή δεν είναι τυχαία, αφού ο τόπος είχε συνδεθεί με τον μεγάλο βασιλιά του Ισραήλ, τον Δαβίδ, που ήταν ο εκλεκτός του Θεού, και πρόγονος του Μεσσία. Μάλιστα ο Ματθαίος αναφέρει στη συνέχεια και τη (μεταιχμαλωσιακή) προφητεία που περιέχει το βιβλίο του προφήτη Μιχαία για την πόλη.«*Κι εσύ Βηθλέεμ, στην περιοχή του Ιούδα, δεν είσαι διόλου ασήμαντη ανάμεσα στις σπουδαιότερες πόλεις του Ιούδα, γιατί από σένα θα βγει αρχηγός*» (Μτ 2,6).

Ο Συμεών ο Θεοδόχος βαστάζει τον Χριστό στην αγκαλιά του

Σε αυτή είναι φανερή η σχέση Μεσσία-Βηθλεέμ. Κατόπιν γίνεται λόγος για τον βασιλιά Ηρώδη (37 π.Χ.-4 μ.Χ.), ο οποίος είναι ο αρνητικός πρωταγωνιστής της ιστορίας, αφού ήταν ο διώκτης του μικρού Ιησού.

Έτσι, μόλις μαθαίνει από τους Μάγους για τη γέννηση του Ιησού, βάζει σε εφαρμογή σχέδιο εξόντωσής του. Πιο συγκεκριμένα, φωνάζει αρχικά τους αρχιερείς και τους γραμματείς για να πληροφορηθεί πού ακριβώς θα γεννηθεί ο Μεσσίας, μιας και ο ίδιος δε γνώριζε τις ιουδαϊκές παραδόσεις. Στη συνέχεια, αφού το μαθαίνει, ζητάει να του γνωρίσουν πού βρισκόταν το παιδί για να πάει δήθεν και αυτός να το προσκυνήσει. Τέλος, παρουσιάζεται να βγάζει διαταγή να σκοτώσουν όλα τα νήπια της περιοχής της Βηθλεέμ.

Η προσκύνηση των Μάγων
Χριστιανικό και Βυζαντινό Μουσείο Αθηνών.

Ο Ματθαίος παρουσιάζει και το λόγο για τον οποίο ο Ηρώδης καταδίωκε τον Ιησού. Η έκφραση «βασιλεύς των Ιουδαίων» που χρησιμοποιεί για να χαρακτηρίσει τον νεογέννητο σωτήρα του κόσμου στο διάλογο που έχουν οι Μάγοι με τον κυβερνήτη της Παλαιστίνης, αποσαφηνίζει την κατάσταση. Αυτός ο τίτλος, λοιπόν, πριν τη Βαβυλώνια αιχμαλωσία δίνονταν στον βασιλιά, τον ηγέτη του λαού, που θεωρούνταν έτσι ο «Εκλεκτός του Θεού». Μετά την αιχμαλωσία όμως δεν υπήρχε βασιλιάς για να θεωρείται ο Εκλεκτός, αφού ο λαός ήταν υποταγμένος στις μεγάλες αυτοκρατορίες. Οπότε ο τίτλος αποδόθηκε στον Μεσσία που αναμένονταν, τον Λυτρωτή. Ο Ηρώδης και η δυναστεία του ήθελε να παρουσιάζεται ως ο αγαπημένος του Θεού, που είχε τη θεϊκή εύνοια. Εύκολα λοιπόν γίνεται αντιληπτός ο λόγος του μίσους του Ηρώδη: Αφού ο Ιησούς ήταν ο Μεσσίας ήθελε να τον εξοντώσει, θεωρώντας πως η Βασιλεία Του έχει κοσμικό περιεχόμενο.

Ο Ιησούς μετανάστης στην Αίγυπτο

ζ. Χριστούγεννα και σύγχρονος άνθρωπος

Για πολλούς ανθρώπους η γέννηση του Χριστού έχει καταναλωτικό χαρακτήρα και συνδέεται με αγορά αγαθών και εξόδους από την καθημερινότητα. Χωρίς αυτά να είναι απαραίτητα αρνητικές εκδηλώσεις, αφού οι χριστιανοί θέλουν να φωνάξουν τη χαρά τους για τον ερχομό του Θεού και την ενανθρώπησή Του, στο χαρακτήρα της γιορτής θα ταίριαζε ο αγώνας για ικανοποίηση των βασικών αναγκών του συνανθρώπου και η συνειδητοποίηση της μεγάλης ευθύνης που έχουμε ως χριστιανοί για την πραγματοποίηση του θελήματος του Θεού.

Πηγή: Σωτήριος Δεσπότης / Νικόλαος Παύλου / Αθανάσιος Στογιαννίδης, *Θέματα από την Αγία Γραφή. Α' Εκκλησιαστικού Γυμνασίου* (υπό έκδοση), σελ. 121-124.

ii. Ο «ήλιος της δικαιοσύνης» στον κόσμο

Απολυτίκιο των Χριστουγέννων

Ἡ γέννησίς σου Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἀνέτειλε τῷ κόσμῳ τὸ φῶς τὸ τῆς γνώσεως· ἐν αὐτῇ γὰρ οἱ τοῖς ἄστροις λατρεύοντες ὑπὸ ἀστέρος ἐδιδάσκοντο σὲ προσκυνεῖν, τὸν Ἥλιον τῆς δικαιοσύνης, καὶ σὲ γινώσκειν ἐξ ὕψους ἀνατολήν, Κύριε, δόξα σοι.

Η προσκύνηση των Μάγων
(Pietro Perugino, 1504)

Η γέννησή σου, Χριστέ και Θεέ μας, ανέτειλε κι έφερε στον κόσμο το φως της αληθινής γνώσης. Χάρη στη γέννησή σου, εκείνοι που λάτρευαν τα άστρα, διδάχτηκαν από ένα άστρο να προσκυνούν και να πιστεύουν σε σένα, τον Ήλιο της δικαιοσύνης που ανέτειλε από τον ουρανό. Κύριε, δόξα σε Σένα.

iii. Ο Μεσσίας που ανήγγειλαν οι Προφήτες (Ησ 11, 1-10)

Ένα κλωνάρι θα φυτρώσει απ' τον κορμό του Ιεσσαί κι ένα κλαδί θα ξεπροβάλει από τις ρίζες του. Πάνω του θ' αναπαύεται το Πνεύμα του Κυρίου, το πνεύμα αυτό που θα του δίνει σοφία και σύνεση, την ικανότητα ν' αποφασίζει, τη δύναμη να εκτελεί, τη γνώση του Κυρίου, τον σεβασμό στον Κύριο. Η πιο μεγάλη του ευχαρίστηση θα 'ναι να σέβεται τον Κύριο. Τίποτα δε θα κρίνει απ' τα φαινόμενα ούτε θ' αποφασίζει απ' τα λεγόμενα. Αλλά θα κρίνει με δικαιοσύνη τους φτωχούς και θα υπερασπίζεται μ' ευθύτητα τους ταπεινούς της χώρας. Χάρη στις αυστηρές του εντολές στη χώρα θα κρατά την τάξη και με την κρίση του θα θανατώνονται οι ασεβείς. Η δικαιοσύνη κι η πιστότητα θα 'ναι γι' αυτόν σαν το ζωνάρι που τυλίγει τη μέση του. Τότε θα κάθεται ο λύκος παρέα με το αρνί και θα κοιμάται ο πάνθηρας με το κατσίκι αντάμα. Το μοσχαράκι και το λιονταρόπουλο θα βόσκουνε μαζί κι ένα μικρό παιδί θα τα οδηγάει. Η αγελάδα κι η αρκούδα την ίδια θα 'χουνε βοσκή και τα μικρά τους το ίδιο λημέρι· το λιοντάρι θα τρέφεται καθώς το βόδι με άχυρο. Το βρέφος άφοβα θα παίζει στη φωλιά της έχιδνας, το νήπιο που μόλις αποκόπηκε από της μάνας του το γάλα θ' απλώνει το χεράκι του στης κόμπρας τη σπηλιά. Κανένας δε θα προξενεί στον άλλον βλάβη ούτε κακό πουθενά στ' όρος το άγιο του Θεού, γιατί η γνώση του Κυρίου τη χώρα θα σκεπάζει, όπως σκεπάζουν τα νερά τη θάλασσα. Σαν έρθει εκείνη η μέρα, το βλαστάρι από τη ρίζα του Ιεσσαί εκεί θα στέκεται για τους λαούς σημαία. Τα έθνη θα 'ρχονται να του ζητάνε συμβουλή και κατοικία του θα είναι η δόξα του Κυρίου.

Η προσδοκία της έλευσης ενός θεού λυτρωτή εντοπίζεται και στα έργα των αρχαίων κλασικών συγγραφέων. Στο έργο *Προμηθέας Δεσμώτης* του Αισχύλου, ο Προμηθέας –ενώ βρισκόταν φυλακισμένος στον Καύκασο– προλέγει ότι ο λυτρωτής από τα βάσανά του θα γεννηθεί από την παρθένο Ιώ και τον Θεό (στίχ. 772, 834, 848). Αυτός ο θεάνθρωπος θα καταλύσει την εξουσία των παλαιών θεών και θα αφανίσει αυτούς και τη δύναμή τους (στίχ. 908, 920). Στο τέλος του έργου ο Αισχύλος, διά στόματος του Ερμή, προλέγει στον Προμηθέα: «Τέρμα στον πόνο αυτό μην καρτερείς, πριν κάποιος θεός τις συμφορές σου να σηκώσει και στον ανήλιαγο Άδη αντί για σένα στους άφεγγους κατέβει του Ταρτάρου βυθούς» (Αισχύλου, *Προμηθέας Δεσμώτης*, στίχ. 1026). Μερικά χρόνια αργότερα, στο έργο του Πλάτωνα *Απολογία του Σωκράτη*, επαναλαμβάνεται η προσδοκία ενός θεού σωτήρα. Ο Σωκράτης στην απολογία του λέει: «Την υπόλοιπη ζωή σας θα την περάσετε σε πνευματικό λήθαργο, εάν ο Θεός δε στείλει κάποιον άλλον προς εσάς, φροντίζοντας για σας» (Πλάτωνος, *Απολογία Σωκράτους* 18, 31Α). Τέλος, αξίζει να θυμηθούμε πως ο Απόστολος Παύλος, όταν ήρθε στην Αθήνα το 50 μ.Χ. για να κηρύξει τον Χριστιανισμό (Πράξ 17, 22-23), «στάθηκε στη μέση του Αρείου Πάγου και είπε: Αθηναίοι! Σας βλέπω ευλαβέστατους από κάθε άποψη. Πράγματι, ενώ περιδιάβαζα την πόλη σας και έβλεπα τους ιερούς σας τόπους, βρήκα ανάμεσα σ' αυτούς κι ένα βωμό με την επιγραφή στον Άγνωστο Θεό. Αυτόν, λοιπόν, που εσείς λατρεύετε χωρίς να τον γνωρίζετε, αυτόν εγώ τώρα σας τον κάνω γνωστό».

iv. Ο μοναδικός διδάσκαλος (Λκ 11, 27. 19, 48. Μκ 1, 22. 4, 33 και Επί του Όρους Ομιλία: Μτ 5-7)

Τρία χρόνια έδρασε ο Ιησούς. Έπραττε και δίδασκε ακούραστα. Ο Ιησούς ως δάσκαλος αναζητούσε τους ανθρώπους περιοδεύοντας. Τους μιλούσε για τη Βασιλεία του Θεού στη γλώσσα που καταλάβαιναν. Ο Ιησούς δίδασκε παντού. Τον ακολουθούσαν πλήθη ανθρώπων, άνδρες και γυναίκες. Μαθητές του ήταν όλοι όσοι ήθελαν, χωρίς διακρίσεις – αντίθετα με τους Γραμματείς που δίδασκαν σε ειδικούς χώρους, κυρίως στον Ναό και στις συναγωγές, σε ορισμένους μόνο ανθρώπους, και δε δέχονταν μαθήτριες. Κατά τη διδασκαλία του αναφερόταν στις Γραφές.

Ο Χριστός αποχωρίζεται τους μαθητές του (Duccio di Buoninsegna)

Έλεγε, όμως, δικά του πράγματα, καινούρια και πρωτάκουστα. Οι αλήθειες ζωής που δίδασκε εντυπωσίαζαν, άγγιζαν την ύπαρξη των ανθρώπων και προκαλούσαν αλλαγές στη ζωή τους.

Λκ 19, 47-48

Κάθε μέρα δίδασκε στο ναό, οι αρχιερείς όμως, οι γραμματείς και οι προύχοντες του λαού ζητούσαν ευκαιρία να τον εξοντώσουν. Δεν έβρισκαν όμως τον τρόπο, γιατί όλος ο λαός, όταν τον άκουγε, κρεμόταν από τα χείλη του.

Μκ 1, 21-22

Έρχονται στην Καπερναούμ, κι αμέσως το Σάββατο ο Ιησούς μπήκε στη συναγωγή και δίδασκε. Οι άνθρωποι έμεναν κατάπληκτοι από τη διδασκαλία του, γιατί τους δίδασκε με αυθεντία κι όχι όπως δίδασκαν οι γραμματείς.

Επί του Όρους Ομιλία, Μτ 5-7

Όταν ο Ιησούς είδε τα πλήθη, ανέβηκε στο όρος, κάθισε, και οι μαθητές του ήρθαν κοντά του. Τότε εκείνος άρχισε να τους διδάσκει μ' αυτά τα λόγια:

«Μακάριοι όσοι νιώθουν τον εαυτό τους φτωχό μπροστά στον Θεό, γιατί δική τους είναι η βασιλεία του Θεού.

Μακάριοι όσοι θλίβονται για τις αμαρτίες τους και για το κακό που κυριαρχεί στον κόσμο, γιατί αυτοί θα παρηγορηθούν από τον Θεό.

Μακάριοι όσοι φέρονται με πραότητα στους άλλους, γιατί αυτοί θα κληρονομήσουν τη γη της επαγγελίας.

Μακάριοι όσοι πεινούν και διψούν για την επικράτηση του θελήματος του Θεού, γιατί ο Θεός θα ικανοποιήσει την επιθυμία τους.

Μακάριοι όσοι δείχνουν έλεος στους άλλους, γιατί σ' αυτούς θα δείξει ο Θεός το έλεός του.

Μακάριοι όσοι έχουν καθαρή καρδιά, γιατί αυτοί θα δουν το πρόσωπο του Θεού.

Μακάριοι όσοι φέρνουν την ειρήνη στους ανθρώπους, γιατί αυτοί θα ονομαστούν παιδιά του Θεού.

Μακάριοι όσοι διώκονται για την επικράτηση του θελήματος του Θεού, γιατί σ' αυτούς ανήκει η βασιλεία του Θεού.

Μακάριοι είστε, όταν σας χλευάσουν και σας καταδιώξουν και σας κακολογήσουν με κάθε ψεύτικη κατηγορία εξαιτίας μου.

Να αισθάνεστε χαρά και αγαλλίαση, γιατί θ' ανταμειφθείτε με το παραπάνω στους ουρανούς. Έτσι καταδίωξαν και τους προφήτες πριν από σας».

Επί του Όρους Ομιλία (Matthäus-Kirche, Kopenhagen)

Η αληθινή ελεημοσύνη, Μτ 6, 1-4

Να προσέχετε την ελεημοσύνη σας, να μη γίνεται μπροστά στους ανθρώπους, με σκοπό να σας επιδοκιμάσουν. Γιατί, αν γίνεται έτσι, μην περιμένετε ανταμοιβή από τον ουράνιο Πατέρα σας. Όταν κάνεις ελεημοσύνη, μην το διατυμπανίσεις, όπως κάνουν οι υποκριτές στις συναγωγές και στους δρόμους, για να τους τιμήσουν οι άνθρωποι· σας βεβαιώνω πως αυτή η τιμή

είναι όλη κι όλη η ανταμοιβή τους. Εσύ, αντίθετα, όταν δίνεις ελεημοσύνη, ας μην ξέρει ούτε το αριστερό σου χέρι τι κάνει το δεξί σου, για να 'ναι αληθινά κρυφή η ελεημοσύνη σου. Κι ο Πατέρας σου, που βλέπει τις κρυφές πράξεις, θα σε ανταμείψει φανερά.

Έχετε ακούσει πως δόθηκε η εντολή: «Να αγαπήσεις τον πλησίον σου και να μισήσεις τον εχθρό σου». Εγώ όμως σας λέω: Να αγαπάτε τους εχθρούς σας, να δίνετε ευχές σ' αυτούς που σας δίνουν κατάρες, να ευεργετείτε αυτούς που σας μισούν, και να προσεύχεστε γι' αυτούς που σας κακομεταχειρίζονται και σας καταδιώκουν. Έτσι θα γίνετε παιδιά του ουράνιου Πατέρα σας, γιατί αυτός ανατέλλει τον ήλιο του για κακούς και καλούς και στέλνει τη βροχή σε δικαίους και αδίκους. Γιατί, αν αγαπήσετε μόνο όσους σας αγαπούν, ποια αμοιβή περιμένετε από τον Θεό; Το ίδιο δεν κάνουν κι οι τελώνες; Κι αν χαιρετάτε μόνο τους φίλους σας, τι παραπάνω κάνετε από τους άλλους; Μήπως και οι τελώνες το ίδιο δεν κάνουν; Να γίνετε, λοιπόν, κι εσείς τέλειοι, όπως τέλειος είναι και ο Πατέρας σας ο ουράνιος.

Ο Χριστός (Αντώνιος Φίκος)

Η αληθινή προσευχή, Μτ 6, 5-8

Κι όταν προσεύχεσαι, να μην είσαι σαν τους υποκριτές, που τους αρέσει να στέκονται και να προσεύχονται στις συναγωγές και στα σταυροδρόμια, για να κάνουν καλή εντύπωση στους ανθρώπους· σας βεβαιώνω πως αυτή είναι όλη κι όλη η ανταμοιβή τους. Εσύ, αντίθετα, όταν προσεύχεσαι, πήγαινε στο πιο απόμερο δωμάτιο του σπιτιού σου, κλείσε την πόρτα σου και προσευχήσου εκεί κρυφά στον Πατέρα σου· κι ο Πατέρας σου, που βλέπει τις κρυφές πράξεις, θα σε ανταμείψει φανερά. Όταν προσεύχεστε, μη φλυαρείτε όπως οι ειδωλολάτρες, που νομίζουν ότι με την πολυλογία τους θα εισακουστούν. Μη γίνετε όμοιοι μ' αυτούς· γιατί ο Πατέρας σας ξέρει τι έχετε ανάγκη, προτού ακόμα του το ζητήσετε.

Η Κυριακή Προσευχή, Μτ 6, 9-13

Εσείς, λοιπόν, έτσι να προσεύχεστε:
«Πατέρα μας, που βρίσκεσαι στους ουρανούς,
κάνε να σε δοξάσουν όλοι ως Θεό,
να έρθει η βασιλεία σου·
να γίνει το θέλημά σου
και από τους ανθρώπους, όπως γίνεται από τις ουράνιες δυνάμεις.
Δώσε μας σήμερα τον απαραίτητο για τη ζωή μας άρτο.
Και χάρισέ μας τα χρέη των αμαρτιών μας,
όπως κι εμείς τα χαρίζουμε
στους δικούς μας οφειλέτες.
Και μη μας αφήσεις να πέσουμε σε πειρασμό,
αλλά γλίτωσέ μας από τον πονηρό.
Γιατί σ' εσένα ανήκει παντοτινά η βασιλεία, η δύναμη και η δόξα. Αμήν».

Ο όρος «Κυριακή προσευχή» συνιστά την «επίσημη ονομασία του «Πάτερ ημών». «Κυριακή» θα πει του Κυρίου, δηλαδή προσευχή που υπέδειξε ο Κύριος (ο Ιησούς Χριστός). Η προσευχή υπάρχει και στο Κατά Λουκάν Ευαγγέλιο (11, 2-4) με πιο σύντομα και λίγο διαφορετικά λόγια.

Πηγή: Γέωργιος Τσανανάς (†) / Απόστολος Μπάρλος, *Θρησκευτικά Β' Γυμνασίου. Καινή Διαθήκη. Ο Ιησούς Χριστός και το έργο του*, σελ. 81.

Ο αληθινός θησαυρός, Μτ 6, 19-21

Μη μαζεύετε θησαυρούς πάνω στη γη, όπου τους αφανίζει ο σκόρος και η σκουριά, κι όπου οι κλέφτες κάνουν διαρρήξεις και τους κλέβουν. Αντίθετα, να μαζεύετε θησαυρούς στον ουρανό, όπου δεν τους αφανίζουν ούτε ο σκόρος ούτε η σκουριά, κι όπου οι κλέφτες δεν κάνουν διαρρήξεις και δεν τους κλέβουν. Γιατί όπου είναι ο θησαυρός σας, εκεί θα είναι και η καρδιά σας.

Το άγχος για τη ζωή, Μτ 6, 25-33

Εμβλέψατε εις τα πετεινά του ουρανού (Αντώνιος Φίκος)

Γι' αυτό, λοιπόν, σας λέω: Μη μεριμνάτε για τη ζωή σας, τι θα φάτε και τι θα πιείτε, ούτε για το σώμα σας, τι θα ντυθείτε. Η ζωή δεν είναι σπουδαιότερη από την τροφή; Και το σώμα δεν είναι σπουδαιότερο από το ντύσιμο; Κοιτάξτε τα πουλιά που δεν σπέρνουν ούτε θερίζουν ούτε συνάζουν αγαθά σε αποθήκες, κι όμως ο ουράνιος Πατέρας σας τα τρέφει· εσείς δεν αξίζετε πολύ περισσότερο απ' αυτά; Κι έπειτα, ποιος από σας μπορεί με το άγχος του να προσθέσει έναν πήχη στο ανάστημά του; Και γιατί τόσο άγχος για το ντύσιμό σας; Ας σας διδάξουν τα αγριόκρινα πώς μεγαλώνουν· δεν κοπιάζουν ούτε γνέθουν· κι όμως, σας βεβαιώνω πως ούτε ο Σολομών σ' όλη του τη μεγαλοπρέπεια δεν ντυνόταν όπως ένα από αυτά. Αν όμως ο Θεός ντύνει έτσι το αγριόχορτο, που σήμερα υπάρχει κι αύριο θα το ρίξουν στη φωτιά, δε θα φροντίσει πολύ περισσότερο για σας, ολιγόπιστοι; Μην έχετε, λοιπόν, άγχος και μην αρχίσετε να λέτε «τι θα φάμε;» ή «τι θα πιούμε;» ή «τι θα ντυθούμε;», γιατί για όλα αυτά αγωνιούν όσοι δεν εμπιστεύονται τον Θεό· ο ουράνιος όμως Πατέρας σας ξέρει καλά ότι έχετε ανάγκη απ' όλα αυτά. Γι' αυτό πρώτα απ' όλα να επιζητείτε τη βασιλεία του Θεού και την επικράτηση του θελήματός του, κι όλα αυτά θα ακολουθήσουν.

Η κατάκριση, Μτ 7, 1-5

Μην κρίνετε τους συνανθρώπους σας, για να μην σας κρίνει κι εσάς ο Θεός. Με το κριτήριο που κρίνετε θα κριθείτε, και με το μέτρο που μετράτε θα μετρηθείτε. Πώς μπορείς και βλέπεις το σκουπιδάκι στο μάτι του αδερφού σου και δε νιώθεις ένα ολόκληρο δοκάρι στο δικό σου μάτι; Ή πώς θα πεις στον αδερφό σου «άφησέ με να σου βγάλω το σκουπιδάκι από το μάτι σου», όταν έχεις ένα ολόκληρο δοκάρι στο δικό σου μάτι; Υποκριτή! Βγάλε πρώτα από το μάτι σου το δοκάρι, και τότε θα δεις καθαρά και θα μπορέσεις να βγάλεις το σκουπιδάκι από το μάτι του αδερφού σου.

Ο χρυσός κανόνας, Μτ 7, 12

Όλα όσα θέλετε να σας κάνουν οι άλλοι άνθρωποι, αυτά να τους κάνετε κι εσείς· σ' αυτό συνοψίζονται ο νόμος και οι προφήτες.

Ο αληθινός μαθητής, Μτ 7, 21-23

Στη βασιλεία του Θεού δε θα μπει όποιος μού λέει «Κύριε, Κύριε», αλλά όποιος κάνει το θέλημα του ουράνιου Πατέρα μου. Την ημέρα της κρίσεως πολλοί θα μου πουν: «Κύριε, Κύριε, δεν προφητέψαμε στο όνομά σου; Δε διώξαμε δαιμόνια στο όνομά σου; Δεν κάναμε τόσα θαύματα στο όνομά σου;». Και τότε θα τους πω κι εγώ: «Ποτέ δεν σας ήξερα· φύγετε μακριά μου, εσείς που αντιστρατεύεστε το νόμο του Θεού».

Προτάσεις για εργασίες και δραστηριότητες στην τάξη

1. Χωριστείτε σε ομάδες και παρουσιάστε, αυτοσχεδιάζοντας, ένα σύντομο θεατρικό μέσα στην τάξη. Κάθε ομάδα υποδύεται τους κατοίκους της Βηθλεέμ που συζητούν για τους λόγους που οδήγησαν τους τρεις Μάγους στο χωριό τους.
2. Ένας μαθητής υποδύεται έναν από τους βοσκούς που είδε όλα αυτά τα θαυμαστά γεγονότα το βράδυ της γέννησης του Χριστού. Ο μαθητής κάθεται σε μια καρέκλα στο κέντρο της τάξης και αφηγείται τα γεγονότα αυτά.
3. Η τάξη σε ολομέλεια συζητάει για τα θεολογικά μηνύματα των αφηγήσεων του Ματθαίου και του Λουκά για τη γέννηση του Χριστού.
4. Συζητήστε με τον/την διπλανό/ή σας τα παρακάτω ερωτήματα: Τι ενδιαφέρει τους καταναλωτές στις χριστουγεννιάτικες αγορές των μεγαλουπόλεων; Ποια νομίζετε ότι είναι τα συναισθήματά τους; Στη συνέχεια ανακοινώστε στην ολομέλεια της τάξης τα συμπεράσματα της συζήτησής σας.
5. Ξαναδιαβάστε τα βιβλικά κείμενα αυτής της διδακτικής ενότητας. Στη συνέχεια προσπαθήστε να τα ξαναγράψετε, σαν να επρόκειτο να συντάξετε ένα κείμενο που θα δημοσιευτεί σε μια τοπική εφημερίδα.
6. Διαβάστε το «Πάτερ ημών» και προσπαθήστε να απαντήσετε: -Τι νιώθουν όσοι προσφωνούν τον Θεό «Πατέρα»; -Γιατί κυριαρχεί ο πληθυντικός αριθμός; -Τι ζητούν οι πιστοί από τον Θεό; -Τι θα ήταν λογικό να κάνουν οι πιστοί, πριν ζητήσουν συγχώρηση από τον Θεό;

13. Ο Χριστός διδάσκει
και φανερώνει έναν νέο τρόπο ζωής

i. Αγαπά όλους τους ανθρώπους ανεξαιρέτως, ό,τι και αν έχουν πράξει: Η παραβολή του σπλαχνικού Πατέρα (Λκ 15, 11-32)

Τους είπε επίσης ο Ιησούς: «Κάποιος άνθρωπος είχε δύο γιους. Ο μικρότερος απ' αυτούς είπε στον πατέρα του: πατέρα, δώσε μου το μερίδιο της περιουσίας που μου αναλογεί· κι εκείνος τους μοίρασε την περιουσία. Ύστερα από λίγες μέρες ο μικρότερος γιος τα μάζεψε όλα κι έφυγε σε χώρα μακρινή. Εκεί σκόρπισε την περιουσία του κάνοντας άσωτη ζωή. Όταν τα ξόδεψε όλα, έτυχε να πέσει μεγάλη πείνα στη χώρα εκείνη, και άρχισε κι αυτός να στερείται. Πήγε λοιπόν κι έγινε εργάτης σε έναν από τους πολίτες εκείνης της χώρας, ο οποίος τον έστειλε στα χωράφια του να βόσκει χοίρους. Έφτασε στο σημείο να θέλει να χορτάσει με τα ξυλοκέρατα που έτρωγαν οι χοίροι, αλλά κανένας δεν του έδινε. Τελικά συνήλθε και είπε: Πόσοι εργάτες του πατέρα μου έχουν περίσσιο ψωμί, κι εγώ εδώ πεθαίνω της πείνας! Θα σηκωθώ και θα πάω στον πατέρα μου και θα του πω: Πατέρα, αμάρτησα στον Θεό και σ' εσένα· δεν είμαι άξιος πια να λέγομαι γιος σου· κάνε με σαν έναν από τους εργάτες σου. Σηκώθηκε, λοιπόν, και ξεκίνησε να πάει στον πατέρα του.

Ενώ ήταν ακόμη μακριά, τον είδε ο πατέρας του, τον σπλαχνίστηκε, έτρεξε, τον αγκάλιασε σφιχτά και τον καταφιλούσε. Τότε ο γιος του του είπε: Πατέρα, αμάρτησα στον Θεό και σ' εσένα και δεν αξίζω να λέγομαι παιδί σου. Ο πατέρας όμως γύρισε στους δούλους του και τους διέταξε: Βγάλτε γρήγορα την καλύτερη στολή και ντύστε τον· φορέστε του δαχτυλίδι στο χέρι και δώστε του υποδήματα. Φέρτε το σιτευτό μοσχάρι και σφάξτε το να φάμε και να ευφρανθούμε, γιατί αυτός ο γιος μου ήταν νεκρός και αναστήθηκε, ήταν χαμένος και βρέθηκε. Έτσι, άρχισαν να ευφραίνονται.

Ο μεγαλύτερος γιος του βρισκόταν στο χωράφι· και καθώς ερχόταν και πλησίαζε στο σπίτι, άκουσε μουσικές και χορούς. Φώναξε, λοιπόν, έναν από τους υπηρέτες και ρώτησε να μάθει τι συμβαίνει. Εκείνος του είπε: γύρισε ο αδερφός σου κι ο πατέρας σου έσφαξε το σιτευτό μοσχάρι, γιατί του ήρθε πίσω γερός. Αυτός τότε θύμωσε και δεν ήθελε να μπει μέσα. Ο πατέρας του βγήκε και τον παρακαλούσε, εκείνος όμως του αποκρίθηκε: Εγώ τόσα χρόνια σού δουλεύω και ποτέ δεν παράκουσα καμιά εντολή σου· κι όμως σ' εμένα δεν έδωσες ποτέ ένα κατσίκι για να ευφρανθώ με τους φίλους μου.

Όταν όμως ήρθε αυτός ο γιος σου, που κατασπατάλησε την περιουσία σου με πόρνες, έσφαξες για χάρη του το σιτευτό μοσχάρι. Κι ο πατέρας του του απάντησε: Παιδί μου, εσύ είσαι πάντοτε μαζί μου κι ό,τι είναι δικό μου είναι και δικό σου. Έπρεπε όμως να ευφρανθούμε και να χαρούμε, γιατί ο αδερφός σου αυτός ήταν νεκρός κι αναστήθηκε, ήταν χαμένος και βρέθηκε».

Ο σπλαχνικός πατέρας (Marc Chagall)

Ο Ιησούς συχνά μιλούσε με παραβολές. Μ' αυτές φανέρωσε νέες και μοναδικές αλήθειες για τον Θεό, τον άνθρωπο και τον συνάνθρωπο.

α. *Τι είναι και τι φανερώνουν οι παραβολές;*
Οι παραβολές είναι διηγήσεις επινοημένων ιστοριών από την καθημερινή ζωή, παράξενες και μοναδικές, που φανερώνουν με παραστατικό και εντυπωσιακό τρόπο η καθεμιά κάτι ξεχωριστό για τη Βασιλεία του Θεού. Όποιοι τις ακούν ή τις μελετούν, καταλαβαίνουν ποια είναι η πρόταση ζωής που παρουσίασε ο Χριστός στους ανθρώπους.

β. *Γιατί ο Ιησούς δίδασκε με παραβολές;*
Αυτός ήταν ο καλύτερος τρόπος για να διδάξει τις νέες, πρωτάκουστες και ανατρεπτικές αλήθειες ζωής της Βασιλείας του Θεού, ώστε να τον καταλάβουν όλοι. Οι αφηρημένες ιδέες και τα θεωρητικά πράγματα ήταν –και είναι συνήθως– μόνον για λίγους. Οι ακροατές εντύπωναν βαθιά μέσα τους τις αλήθειες που φανέρωναν αυτές οι απλές ιστορίες και δεν τις ξεχνούσαν ποτέ.

ii. Αποδέχεται και συνομιλεί χωρίς διακρίσεις με άντρες και γυναίκες. (Διάλογος με τη Σαμαρείτισσα, Ιω 4, 1- 42)

Όταν λοιπόν έμαθε ο Κύριος ότι οι Φαρισαίοι πληροφορήθηκαν πως ο Ιησούς αποκτά περισσότερους οπαδούς από τον Ιωάννη και τους βαφτίζει –αν και ο ίδιος ο Ιησούς δε βάφτιζε αλλά οι μαθητές του– άφησε την Ιουδαία κι έφυγε πάλι για τη Γαλιλαία. Έπρεπε όμως να περάσει από τη Σαμάρεια. Έφτασε έτσι σε μια πόλη της Σαμάρειας που λεγόταν Συχάρ, κοντά στο χωράφι που είχε δώσει ο Ιακώβ στο γιο του τον Ιωσήφ. Εκεί βρισκόταν το πηγάδι του Ιακώβ. Ο Ιησούς, κουρασμένος από την πεζοπορία, κάθισε κοντά στο πηγάδι· ήταν γύρω στο μεσημέρι.

Οι μαθητές του είχαν πάει στην πόλη ν' αγοράσουν τρόφιμα. Έρχεται τότε μια γυναίκα από τη Σαμάρεια να βγάλει νερό. Ο Ιησούς της λέει: «Δώσε μου να πιω». Εκείνη τού απάντησε:

«Εσύ είσαι Ιουδαίος κι εγώ Σαμαρείτισσα. Πώς μπορείς να μου ζητάς να σου δώσω νερό να πιεις;» –επειδή οι Ιουδαίοι αποφεύγουν κάθε επικοινωνία με τους Σαμαρείτες. Ο Ιησούς της απάντησε: «Αν ήξερες τη δωρεά του Θεού και ποιος είν' αυτός που σου λέει "δώσε μου να πιω", τότε εσύ θα του ζητούσες κι εκείνος θα σου έδινε ζωντανό νερό». Του λέει η γυναίκα:

«Κύριε, εσύ δεν έχεις ούτε καν κουβά, και

Ο Χριστός και η Σαμαρείτισσα,
(Margherita Pavesi Mazzoni)

το πηγάδι είναι βαθύ· από πού, λοιπόν, το ’χεις το τρεχούμενο νερό; Αυτό το πηγάδι μάς το χάρισε ο προπάτοράς μας ο Ιακώβ· ήπιε απ’ αυτό ο ίδιος και οι γιοι του και τα ζωντανά του. Μήπως εσύ είσαι ανώτερος απ’ αυτόν;». Ο Ιησούς τής απάντησε: «Όποιος πίνει απ’ αυτό το νερό θα διψάσει πάλι· όποιος όμως πιει από το νερό που θα του δώσω εγώ, δε θα διψάσει ποτέ, αλλά το νερό που θα του δώσω θα γίνει μέσα του μια πηγή που θ’ αναβλύζει νερό ζωής αιώνιας». Του λέει η γυναίκα: «Κύριε, δώσε μου αυτό το νερό για να μη διψάω, κι ούτε να έρχομαι έως εδώ για να το παίρνω».

Τότε ο Ιησούς της είπε: «Πήγαινε να φωνάξεις τον άντρα σου κι έλα εδώ». «Δεν έχω άντρα», απάντησε η γυναίκα. Ο Ιησούς της λέει: «Σωστά είπες, “δεν έχω άντρα”· γιατί πέντε άντρες πήρες κι αυτός που μαζί του τώρα ζεις δεν είναι άντρας σου· αυτό που είπες είναι αλήθεια». Του λέει η γυναίκα: «Κύριε, βλέπω ότι εσύ είσαι προφήτης· οι προπάτορές μας λάτρεψαν τον Θεό σ’ αυτό το βουνό· εσείς όμως λέτε ότι στα Ιεροσόλυμα βρίσκεται ο τόπος όπου πρέπει κανείς να τον λατρεύει». «Πίστεψέ με, γυναίκα», της λέει τότε ο Ιησούς, «είναι κοντά ο καιρός που δεν θα λατρεύετε τον Πατέρα ούτε σ’ αυτό το βουνό ούτε στα Ιεροσόλυμα. Εσείς οι Σαμαρείτες λατρεύετε αυτό που δεν ξέρετε, εμείς όμως λατρεύουμε αυτό που ξέρουμε, γιατί η σωτηρία έρχεται στον κόσμο από τους Ιουδαίους. Είναι όμως κοντά ο καιρός, ήρθε κιόλας, που οι πραγματικοί λάτρεις θα λατρεύσουν τον Πατέρα με τη δύναμη του Πνεύματος, που αποκαλύπτει την αλήθεια· γιατί έτσι τους θέλει ο Πατέρας αυτούς που τον λατρεύουν. Ο Θεός είναι πνεύμα. Κι αυτοί που τον λατρεύουν πρέπει να τον λατρεύουν με τη δύναμη του Πνεύματος, που φανερώνει την αλήθεια». Του λέει τότε η γυναίκα: «Ξέρω ότι θα έρθει ο Μεσσίας, δηλαδή ο Χριστός· όταν έρθει εκείνος, θα μας τα εξηγήσει όλα». «Εγώ είμαι», της λέει ο Ιησούς, «εγώ, που σου μιλάω αυτή τη στιγμή». Εκείνη την ώρα ήρθαν οι μαθητές του κι απορούσαν που συνομιλούσε με γυναίκα. Βέβαια, κανείς δεν του είπε «τι συζητάς;» ή «γιατί μιλάς μαζί της;». Τότε η γυναίκα άφησε τη στάμνα της, πήγε στην πόλη κι άρχισε να λέει στον κόσμο: «Ελάτε να δείτε έναν άνθρωπο που μου είπε όλα όσα έχω κάνει στη ζωή μου· μήπως αυτός είναι ο Μεσσίας;». Βγήκαν, λοιπόν, από την πόλη κι έρχονταν σ’ αυτόν.

iii. Συγχωρεί «αμαρτωλούς» που έχουν ανοιχτή καρδιά: Η περίπτωση του Ζακχαίου (Λκ 19, 1-10)

Ο Ιησούς μπήκε στην Ιεριχώ και περνούσε μέσα από την πόλη. Εκεί υπήρχε κάποιος, που το όνομά του ήταν Ζακχαίος. Ήταν αρχιτελώνης και πλούσιος. Αυτός προσπαθούσε να δει ποιος είναι ο Ιησούς· δεν μπορούσε όμως εξαιτίας του πλήθους και γιατί ήταν μικρόσωμος. Έτρεξε λοιπόν μπροστά πριν από το πλήθος κι ανέβηκε σε μια συκομουριά για να τον δει, γιατί θα περνούσε από ’κει. Όταν έφτασε ο Ιησούς στο σημείο εκείνο, κοίταξε προς τα πάνω, τον είδε και του είπε: «Ζακχαίε, κατέβα γρήγορα, γιατί σήμερα πρέπει να μείνω στο σπίτι σου». Εκείνος κατέβηκε γρήγορα και τον υποδέχτηκε με χαρά. Όλοι όσοι τα είδαν αυτά διαμαρτύρονταν κι έλεγαν ότι πήγε να

Ο Ιησούς και ο Ζακχαίος (Elena Cherkasova)

μείνει στο σπίτι ενός αμαρτωλού. Τότε σηκώθηκε ο Ζακχαίος και είπε στον Κύριο: «Κύριε, υπόσχομαι να δώσω τα μισά από τα υπάρχοντά μου στους φτωχούς και ν' ανταποδώσω στο τετραπλάσιο όσα έχω πάρει με απάτη». Ο Ιησούς, απευθυνόμενος σ' αυτόν, είπε: «Σήμερα αυτή η οικογένεια σώθηκε· γιατί κι αυτός ο τελώνης είναι απόγονος του Αβραάμ. Ο Υιός του Ανθρώπου ήρθε για ν' αναζητήσει και να σώσει αυτούς που έχουν χάσει το δρόμο τους».

iv. Κηρύττει μια κοινωνία δικαιοσύνης και ταυτίζεται με τους αδυνάτους (Παραβολή της Κρίσης, Μτ 25, 31-46)

Όταν θα έρθει ο Υιός του Ανθρώπου με όλη του τη μεγαλοπρέπεια και θα τον συνοδεύουν όλοι οι άγιοι άγγελοι, θα καθίσει στον βασιλικό θρόνο του. Τότε θα συναχθούν μπροστά του όλα τα έθνη και θα τους ξεχωρίσει, όπως ξεχωρίζει ο βοσκός τα πρόβατα από τα κατσίκια. Τα πρόβατα θα τα τοποθετήσει στα δεξιά του και τα κατσίκια στ' αριστερά του. Θα πει τότε ο βασιλιάς σ' αυτούς που βρίσκονται δεξιά του: «Ελάτε, οι ευλογημένοι απ' τον Πατέρα μου, κληρονομήστε τη βασιλεία που σας έχει ετοιμαστεί απ' την αρχή του κόσμου. Γιατί, πείνασα και μου δώσατε να φάω, δίψασα και μου δώσατε να πιω, ήμουν ξένος και με περιμαζέψατε, γυμνός και με ντύσατε, άρρωστος και μ' επισκεφθήκατε, φυλακισμένος κι ήρθατε να με δείτε». Τότε θα του απαντήσουν οι άνθρωποι του Θεού: «Κύριε, πότε σε είδαμε να πεινάς και σε θρέψαμε ή να διψάς και σου δώσαμε να πιεις; Πότε σε είδαμε ξένο και σε περιμαζέψαμε ή γυμνό και σε ντύσαμε; Πότε σε είδαμε άρρωστο ή φυλακισμένο κι ήρθαμε να σε επισκεφθούμε;». Τότε θα τους απαντήσει ο βασιλιάς: «Σας βεβαιώνω πως, αφού τα κάνατε αυτά για έναν από τους άσημους αδερφούς μου, τα κάνατε για μένα».

Ύστερα θα πει και σ' αυτούς που βρίσκονται αριστερά του: «Φύγετε από μπροστά μου, καταραμένοι· πηγαίνετε στην αιώνια φωτιά, που έχει ετοιμαστεί για τον διάβολο και τους δικούς του. Γιατί, πείνασα και δε μου δώσατε να φάω, δίψασα και δε μου δώσατε να πιω, ήμουν ξένος και δε με περιμαζέψατε, γυμνός και δε με ντύσατε, άρρωστος και φυλακισμένος και δεν ήρθατε να με δείτε». Τότε θα του απαντήσουν κι αυτοί: «Κύριε, πότε σε είδαμε πεινασμένο ή διψασμένο ή ξένον ή γυμνό ή άρρωστο ή φυλακισμένο και δεν σε υπηρετήσαμε;». Και θα τους απαντήσει: «Σας βεβαιώνω πως αφού δεν τα κάνατε αυτά για έναν από αυτούς τους άσημους αδερφούς μου, δεν τα κάνατε ούτε για μένα». Αυτοί λοιπόν θα πάνε στην αιώνια τιμωρία, ενώ οι δίκαιοι στην αιώνια ζωή.

v. Κρίνει αυστηρά την υποκρισία και τη σκληροκαρδία (Ουαί υμίν γραμματείς και Φαρισαίοι υποκριταί, Μτ 23, 13-33)

Αλίμονό σας, γραμματείς και Φαρισαίοι, υποκριτές, γιατί κατατρώτε τις περιουσίες των χηρών, κάνετε όμως μεγάλες προσευχές για να φανείτε καλοί· γι' αυτό η τιμωρία σας θα είναι ιδιαίτερα αυστηρή.

Αλίμονό σας, γραμματείς και Φαρισαίοι, υποκριτές, γιατί κλείνετε στους ανθρώπους το δρόμο για τη βασιλεία των ουρανών. Ούτε εσείς μπαίνετε ούτε το επιτρέπετε σ' όσους θέλουν να μπουν.

Η εκδίωξη των εμπόρων από το Ναό (Δομήνικος Θεοτοκόπουλος)

Αλίμονό σας, γραμματείς και Φαρισαίοι, υποκριτές, γιατί τριγυρνάτε στη στεριά και στη θάλασσα για να κερδίσετε έναν προσήλυτο· κι όταν τον κερδίσετε, τον κάνετε ν' αξίζει για την κόλαση δυο φορές παραπάνω από σας.

Αλίμονό σας, οδηγοί τυφλοί, που λέτε: «Όποιος ορκιστεί στο ναό ο όρκος του δεν πιάνει, όποιος όμως ορκιστεί στο χρυσάφι του ναού πρέπει να τηρήσει τον όρκο του». Μωροί και τυφλοί, τι είναι μεγαλύτερο: το χρυσάφι ή ο ναός που αγιάζει το χρυσάφι; Λέτε ακόμα: «Όποιος ορκιστεί στο θυσιαστήριο ο όρκος του δεν πιάνει· όποιος όμως ορκιστεί στο δώρο που είναι πάνω στο θυσιαστήριο πρέπει να τηρήσει τον όρκο του». Ανόητοι και τυφλοί, τι είναι μεγαλύτερο, το δώρο ή το θυσιαστήριο που αγιάζει το δώρο; Όποιος λοιπόν ορκίζεται στο θυσιαστήριο, ορκίζεται σ' αυτό και σ' ό,τι βρίσκεται πάνω του. Κι όποιος ορκίζεται στο ναό, ορκίζεται σ' αυτόν και σ' εκείνον που κατοικεί μέσα. Κι όποιος ορκιστεί στον ουρανό, ορκίζεται στο θρόνο του Θεού και σ' εκείνον που κάθεται πάνω στο θρόνο.

Αλίμονό σας, γραμματείς και Φαρισαίοι, υποκριτές, γιατί δίνετε στο ναό το ένα δέκατο από το δυόσμο, το άνηθο και το κύμινο, και δεν τηρείτε τις σπουδαιότερες εντολές του νόμου, τη δικαιοσύνη, την ευσπλαχνία και την πιστότητα. Αυτά όμως έπρεπε να κάνετε, χωρίς βέβαια να παραμελείτε κι εκείνα. Τυφλοί οδηγοί, που περνάτε από στραγγιστήρι το κουνούπι και καταπίνετε ολόκληρη καμήλα.

Αλίμονό σας, γραμματείς και Φαρισαίοι, υποκριτές, γιατί καθαρίζετε το εξωτερικό του ποτηριού και του πιάτου, το περιεχόμενό τους όμως προέρχεται από αρπαγή και αδικία. Φαρισαίε τυφλέ, καθάρισε πρώτα το εσωτερικό του ποτηριού και του πιάτου, για να έχει αξία και η εξωτερική τους καθαρότητα.

Αλίμονό σας, γραμματείς και Φαρισαίοι, υποκριτές, γιατί μοιάζετε με τάφους ασβεστωμένους, που εξωτερικά φαίνονται ωραίοι, εσωτερικά όμως είναι γεμάτοι κόκαλα νεκρών και κά-

θε λογής ακαθαρσία. Έτσι κι εσείς, εξωτερικά φαίνεστε ευσεβείς στους ανθρώπους κι εσωτερικά είστε γεμάτοι υποκρισία και ανομία.

Αλίμονό σας, γραμματείς και Φαρισαίοι, υποκριτές, γιατί χτίζετε τάφους για τους προφήτες και διακοσμείτε τα μνήματα των δικαίων του Ισραήλ. «Αν ζούσαμε εμείς», λέτε, «στην εποχή των προγόνων μας, δε θα παίρναμε μέρος μαζί τους στο φόνο των προφητών». Έτσι ομολογείτε πως είστε απόγονοι αυτών που σκότωσαν τους προφήτες. Ολοκληρώστε λοιπόν τώρα εσείς ό,τι άρχισαν οι πρόγονοί σας. Φίδια, γεννήματα οχιάς, πώς θα ξεφύγετε από την τελική κρίση και την κόλαση;

Προτάσεις για εργασίες και δραστηριότητες στην τάξη

1. Συζητήστε με τον/την διπλανό/ή σας τα παρακάτω ερωτήματα:
- Τι γνωρίζετε σχετικά με την έννοια «Μύθος»;
- Τι είναι το «Παραμύθι»;
- Τι είναι η «Παραβολή»;

Στη συνέχεια, ανακοινώστε στην τάξη τα συμπεράσματα της συζήτησής σας.

2. Χωριστείτε σε ομάδες. Συζητήστε, ξεχωριστά σε κάθε ομάδα, το παρακάτω ερώτημα:
- Ήταν εύκολο να κατανοηθούν οι παραβολές του Ιησού από το ακροατήριό του;

Στη συνέχεια ένας εκπρόσωπος από κάθε ομάδα ανακοινώνει στην τάξη τα συμπεράσματα της συζήτησης. Ακολουθεί συζήτηση στην ολομέλεια της τάξης.

3. Ένας από τους μαθητές υποδύεται τον μεγάλο γιο της παραβολής του Σπλαχνικού Πατέρα και διηγείται στην ολομέλεια της τάξης τα γεγονότα της επιστροφής του ασώτου.

4. Ένας από τους μαθητές υποδύεται τον Ζακχαίο και διηγείται στην ολομέλεια της τάξης το γεγονός της συνάντησης με τον Χριστό.

5. Συζητήστε με τον/την διπλανό/ή σας το παρακάτω ερώτημα: Με βάση το κείμενο της παραβολής για τη Μέλλουσα Κρίση, ποιο είναι το κριτήριο βάσει του οποίου οι άνθρωποι αξιολογούνται από τον Θεό; Στη συνέχεια, ανακοινώστε στην τάξη τα συμπεράσματα της συζήτησής σας.

6. Μελετήστε την παρακάτω περικοπή από την Αγία Γραφή: Μτ 23, 13-33. Στη συνέχεια προσπαθήστε να ξαναγράψετε το κείμενο αυτό χρησιμοποιώντας λέξεις και όρους της εποχής μας, ώστε το κείμενο να δίνει την εντύπωση ότι γράφτηκε στις μέρες μας.

14. Ο Χριστός φανερώνει με σημεία έναν καινούριο κόσμο

Τι ονομάζουμε «σημεία» στη γλώσσα της Καινής Διαθήκης

Κατά την εποχή της Καινής Διαθήκης υπήρχαν διάφορα πρόσωπα, τα οποία υπόσχονταν στους απλούς ανθρώπους λύτρωση από τις ασθένειες και τα δεινά τους. Για τα πρόσωπα αυτά είχε διαδοθεί η αντίληψη πως ήταν θαυματοποιοί, δηλαδή ότι με κάποιες μαγικές πρακτικές βοηθούσαν τους ανήμπορους και όσους είχαν ανάγκη γιατρειάς. Και έτσι οι θαυματοποιοί αυτοί προκαλούσαν τον θαυμασμό και τη συγκίνηση.

Για τα θαυμαστά γεγονότα που επιτελεί ο Χριστός χρησιμοποιούμε πολλές φορές στην καθημερινή μας γλώσσα τη λέξη «θαύμα». Ο όρος αυτός όμως δεν αποδίδει το περιεχομένων όσων έπραξε ο Χριστός.

Στην περίπτωση του Χριστού, τα πράγματα είναι εντελώς διαφορετικά: Ο Χριστός δεν επιδιώκει ούτε τον εντυπωσιασμό ούτε και τον θαυμασμό των ανθρώπων. Το κίνητρό του είναι η φιλευσπλαχνία και η φιλανθρωπία.

Οι θαυματουργικές Του ενέργειες, οι «δυνάμεις», όπως χαρακτηρίζονται στο Κατά Μάρκον Ευαγγέλιο, έχουν ως σκοπό να φανερώσουν τον καινούριο κόσμο της Βασιλείας του Θεού. Στα κείμενα των Ευαγγελίων ονομάζονται, επίσης, «σημεία», δηλ. σημάδια - «παράθυρα» μέσα από τα οποία μπορεί να δει κανείς πώς είναι η ζωή μέσα στη Βασιλεία του Θεού· να αντιληφθεί ότι εκεί δεν κυριαρχεί η αμαρτία, ο θάνατος, ο χωρισμός από τον Θεό, η ασθένεια, η θλίψη, η πείνα, η φτώχεια, η καταπίεση, η κοινωνική αδικία. Οι «δυνάμεις» του Χριστού αποκαλύπτουν το γεγονός ότι ο Ιησούς είναι ο Υιός του Θεού και ότι το Ευαγγέλιό Του θεραπεύει, λυτρώνει και ανακαινίζει τον άνθρωπο.

Τέλος, προϋπόθεση για να πραγματοποιηθεί η θαυματουργική ενέργεια του Χριστού είναι η θεϊκή Του δύναμη και η πίστη του ανθρώπου. Επομένως, οι δυνάμεις δεν γίνονται για να προκαλέσουν την πίστη των ανθρώπων, αλλά ακριβώς το αντίστροφο. Για τον λόγο αυτό, στη Ναζαρέτ ο Χριστός αρνείται να κάνει οποιαδήποτε θαυματουργική πράξη, λόγω της απιστίας των συμπατριωτών του.

Πηγή: Σωτήριος Δεσπότης / Νικόλαος Παύλου / Αθανάσιος Στογιαννίδης,
Θέματα από την Αγία Γραφή. Α' Εκκλησιαστικού Γυμνασίου (υπό έκδοση), σσ. 157-159.

i. Χορταίνει τη σωματική και πνευματική πείνα των ανθρώπων: Ο χορτασμός των πεντακισχιλίων (Ιω 6, 1-15)

Μετά απ' αυτά ο Ιησούς έφυγε για την άλλη όχθη της λίμνης της Γαλιλαίας, που λεγόταν Τιβεριάδα. Τον ακολούθησε πλήθος πολύ, γιατί έβλεπαν τα θαύματα θεραπείας των ασθενών, που έκανε. Ο Ιησούς τότε ανέβηκε σ' ένα λόφο κι εκεί καθόταν με τους μαθητές του. Πλησίαζε το Πάσχα, η γιορτή των Ιουδαίων. Καθώς σήκωσε τα μάτια ο Ιησούς και είδε ότι πολύς κόσμος ερχόταν προς το μέρος του, λέει στον Φίλιππο: «Από πού μπορούμε ν' αγοράσουμε ψωμί, για να

φάνε όλοι αυτοί οι άνθρωποι;». Αυτό το είπε για να δει τι θ' απαντούσε ο Φίλιππος, γιατί ο ίδιος ήξερε τι έμελλε να κάνει. Ο Φίλιππος του απάντησε: «Ακόμα και διακόσια δηνάρια να δώσουμε για ψωμιά, δε θα φτάσουν ώστε να πάρει ο καθένας ένα μικρό κομμάτι». Ο Ανδρέας, ένας από τους μαθητές του και αδερφός του Σίμωνα Πέτρου, του λέει: «Είναι εδώ ένα παιδί που έχει πέντε κρίθινα ψωμιά και δύο ψάρια· αλλά τι είναι αυτά για τόσους ανθρώπους;». Τότε είπε ο Ιησούς: «Φροντίστε να καθίσουν οι άνθρωποι κάτω για φαγητό». Το χορτάρι στην περιοχή ήταν πολύ. Κάθισαν λοιπόν κάτω· οι άντρες ήταν περίπου πέντε χιλιάδες. Πήρε τότε ο Ιησούς τα ψωμιά και, αφού είπε ευχαριστήρια προσευχή, τα μοίρασε στους μαθητές και οι μαθητές στον κόσμο που είχε καθίσει κάτω· παρομοίως κι από τα ψάρια έδινε όσο ήθελαν. Όταν χόρτασαν, λέει στους μαθητές του: «Μαζέψτε τα κομμάτια που περίσσεψαν, για να μην πάει τίποτε χαμένο». Τα μάζεψαν, λοιπόν, και γέμισαν δώδεκα κοφίνια με περισσεύματα από τα πέντε κρίθινα ψωμιά, κομμάτια που είχαν περισσέψει απ' αυτούς που έφαγαν. Όταν οι άνθρωποι είδαν πως έκανε ένα τέτοιο θαύμα ο Ιησούς, έλεγαν: «Σίγουρα αυτός είναι ο προφήτης που περιμένουμε να έρθει στον κόσμο». Ο Ιησούς όμως, επειδή κατάλαβε πως σκόπευαν να έρθουν να τον αρπάξουν για να τον κάνουν βασιλιά, έφυγε πάλι και πήγε στο βουνό ολομόναχος.

ii. Προσφέρει στους ανθρώπους το φως! Η θεραπεία του εκ γενετής τυφλού (Ιω 9)

Καθώς πήγαινε στο δρόμο του ο Ιησούς, είδε έναν άνθρωπο που είχε γεννηθεί τυφλός. Τον ρώτησαν, λοιπόν, οι μαθητές του: «Διδάσκαλε, ποιος αμάρτησε και γεννήθηκε αυτός τυφλός, ο ίδιος ή οι γονείς του;». Ο Ιησούς απάντησε: «Ούτε αυτός αμάρτησε ούτε οι γονείς του, αλλά γεννήθηκε τυφλός για να φανερωθεί η δύναμη των έργων του Θεού πάνω σ' αυτόν. Όσο διαρκεί η μέρα, πρέπει να εκτελώ τα έργα εκείνου που μ' έστειλε. Έρχεται η νύχτα, οπότε κανένας δεν μπορεί να εργάζεται. Όσο είμαι σ' αυτόν τον κόσμο, είμαι το φως για τον κόσμο». Όταν τα είπε αυτά ο Ιησούς, έφτυσε κάτω, έφτιαξε πηλό από το φτύμα, άλειψε με τον πηλό τα μάτια του τυφλού, και του είπε: «Πήγαινε να νιφτείς στην κολυμβήθρα του Σιλωάμ» – που σημαίνει «απεσταλμένος από τον Θεό».

Ξεκίνησε, λοιπόν, ο άνθρωπος, πήγε και νίφτηκε και, όταν γύρισε πίσω, έβλεπε. Τότε οι γείτονες κι όσοι τον έβλεπαν προηγουμένως ότι ήταν τυφλός, έλεγαν: «Αυτός δεν είναι ο άνθρωπος που καθόταν εδώ και ζητιάνευε;». Μερικοί έλεγαν: «Αυτός είναι», ενώ άλλοι έλεγαν: «Είναι κάποιος που του μοιάζει». Ο ίδιος όμως έλεγε: «Εγώ είμαι». Τότε τον ρωτούσαν: «Πώς, λοιπόν, άνοιξαν τα μάτια σου;». Εκείνος απάντησε: «Ένας άνθρωπος που τον λένε Ιησού έκανε πηλό, μου άλειψε τα μάτια και μου είπε: "Πήγαινε στην κολυμβήθρα του Σιλωάμ και νίψου"· Πήγα λοιπόν εκεί, νίφτηκα και βρήκα το φως μου». Τον ρώτησαν, λοιπόν: «Πού είναι ο άνθρωπος εκείνος;». «Δεν ξέρω», τους απάντησε.

Τον έφεραν τότε στους Φαρισαίους, τον άνθρωπο που ήταν άλλοτε τυφλός. Η μέρα που έφτιαξε ο Ιησούς τον πηλό και του άνοιξε τα μάτια ήταν Σάββατο. Άρχισαν λοιπόν και οι Φαρισαίοι να τον ρωτούν πάλι πώς απέκτησε το φως του. Αυτός τους απάντησε: «Έβαλε πάνω στα μάτια μου πηλό, νίφτηκα και βλέπω». Μερικοί από τους Φαρισαίους έλεγαν: «Αυτός ο άνθρωπος δεν μπορεί να είναι σταλμένος από τον Θεό, γιατί δεν τηρεί την αργία του Σαββάτου». Άλλοι όμως έλεγαν: «Πώς μπορεί ένας αμαρτωλός άνθρωπος να κάνει τέτοια σημεία;». Και υπήρχε διχογνωμία ανάμεσά τους. Ρωτούν λοιπόν πάλι τον τυφλό: «Εσύ τι λες γι' αυτόν; Πώς εξηγείς ότι σου άνοιξε τα μάτια;». Κι εκείνος τους απάντησε: «Είναι προφήτης».

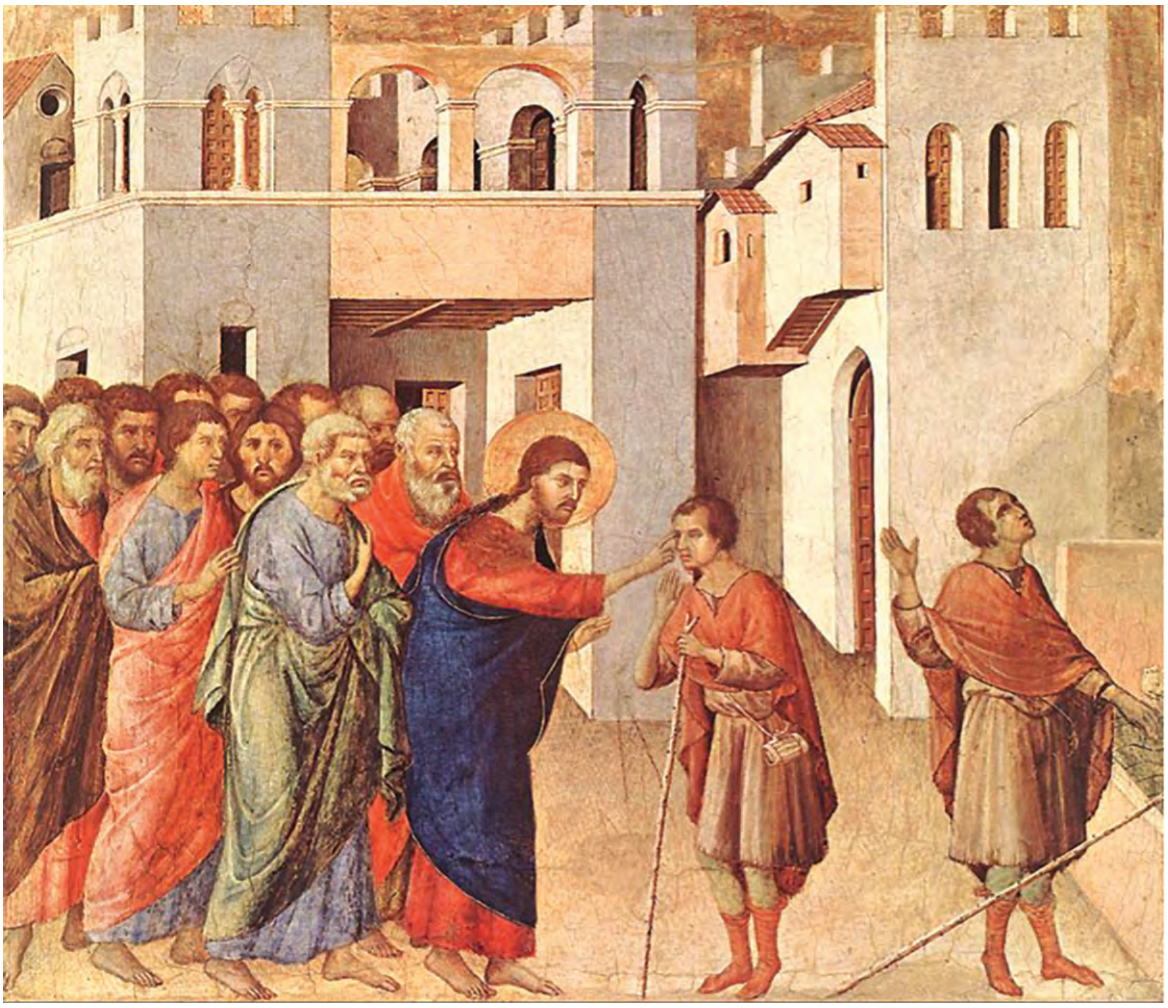

Ο Ιησούς θεραπεύει τον τυφλό (Duccio di Buoninsegna)

Οι Ιουδαίοι όμως δεν εννοούσαν να πιστέψουν πως αυτός ήταν τυφλός κι απέκτησε το φως του, ώσπου κάλεσαν τους γονείς του ανθρώπου και τους ρώτησαν: «Αυτός είναι ο γιος σας που λέτε ότι γεννήθηκε τυφλός; Πώς, λοιπόν, τώρα βλέπει;». Οι γονείς του τότε αποκρίθηκαν: «Ξέρουμε πως αυτός είναι ο γιος μας κι ότι γεννήθηκε τυφλός· πώς όμως τώρα βλέπει, δεν το ξέρουμε, ή ποιος του άνοιξε τα μάτια, εμείς δεν το ξέρουμε. Ρωτήστε τον ίδιο· ενήλικος είναι, αυτός μπορεί να μιλήσει για τον εαυτό του». Αυτά είπαν οι γονείς του, από φόβο προς τους Ιουδαίους. Γιατί, οι Ιουδαίοι άρχοντες είχαν κιόλας συμφωνήσει να αφορίζεται από τη συναγωγή όποιος παραδεχτεί πως ο Ιησούς είναι ο Μεσσίας. Γι' αυτό είπαν οι γονείς του, «ενήλικος είναι, ρωτήστε τον ίδιο». Κάλεσαν, λοιπόν, για δεύτερη φορά τον άνθρωπο που ήταν πριν τυφλός, και του είπαν: «Πες την αλήθεια ενώπιον του Θεού· εμείς ξέρουμε ότι ο άνθρωπος αυτός είναι αμαρτωλός». Εκείνος τότε τους απάντησε: «Αν είναι αμαρτωλός, δεν το ξέρω· ένα ξέρω: πως, ενώ ήμουν τυφλός, τώρα βλέπω». Τον ρώτησαν πάλι: «Τι σου έκανε; Πώς σου άνοιξε τα μάτια;». «Σας το είπα κιόλας», τους αποκρίθηκε, «αλλά δεν πειστήκατε· γιατί θέλετε να το ξανακούσετε; Μήπως θέλετε κι εσείς να γίνετε μαθητές του;». Τον περιγέλασαν τότε και του είπαν: «Εσύ είσαι μαθητής εκείνου· εμείς είμαστε μαθητές του Μωυσή· εμείς ξέρουμε πως ο Θεός μίλησε στον Μωυσή, ενώ γι' αυτόν δεν ξέρουμε την προέλευσή του». Τότε απάντησε ο άνθρωπος και τους είπε: «Εδώ είναι το παράξενο, πως εσείς δεν ξέρετε από πού είναι

ο άνθρωπος, κι όμως αυτός μου άνοιξε τα μάτια. Ξέρουμε πως ο Θεός τους αμαρτωλούς δεν τους ακούει, αλλά αν κάποιος τον σέβεται και κάνει το θέλημά του, αυτόν τον ακούει. Από τότε που έγινε ο κόσμος δεν ακούστηκε ν' ανοίξει κανείς τα μάτια ενός γεννημένου τυφλού. Αν αυτός δεν ήταν από τον Θεό, δε θα μπορούσε να κάνει τίποτα». «Εσύ είσαι βουτηγμένος στην αμαρτία από τότε που γεννήθηκες», του αποκρίθηκαν, «και κάνεις το δάσκαλο σ' εμάς;». Και τον πέταξαν έξω.

Ο Ιησούς έμαθε ότι τον πέταξαν έξω και, όταν τον βρήκε, του είπε: «Εσύ πιστεύεις στον Υιό του Θεού;». Εκείνος αποκρίθηκε: «Και ποιος είναι αυτός, Κύριε, για να πιστέψω σ' αυτόν;». «Μα τον έχεις κιόλας δει», του είπε ο Ιησούς. «Αυτός που μιλάει τώρα μαζί σου, αυτός είναι». Τότε εκείνος είπε: «Πιστεύω, Κύριε», και τον προσκύνησε. Κι ο Ιησούς είπε: «Ήρθα για να φέρω σε κρίση τον κόσμο, έτσι ώστε αυτοί που δε βλέπουν να βρουν το φως τους, κι εκείνοι που βλέπουν ν' αποδειχτούν τυφλοί». Μερικοί Φαρισαίοι που ήταν εκεί μαζί του, άκουσαν τα λόγια αυτά και του είπαν: «Μήπως είμαστε κι εμείς τυφλοί;». «Αν ήσασταν τυφλοί», τους απάντησε ο Ιησούς, «δε θα ήσασταν ένοχοι· τώρα όμως λέτε με βεβαιότητα ότι βλέπετε· η ενοχή σας λοιπόν παραμένει».

Η θεραπεία του εκ γενετής τυφλού (Δομήνικος Θεοτοκόπουλος)

Στη θαυματουργική αυτή ενέργεια (θεραπεία του εκ γενετής τυφλού), ο Ιησούς απορρίπτει την εσφαλμένη αντίληψη των Ιουδαίων της εποχής του ότι η αρρώστια είναι πάντα αποτέλεσμα αμαρτίας. Στον καινούριο κόσμο της Βασιλείας του Θεού προσκαλούνται όλοι οι άνθρωποι χωρίς εξαιρέσεις.

Φτιάχνοντας πηλό με τα χέρια του, θεραπεύει τον εκ γενετής τυφλό, φανερώνοντας ότι, ως Μεσσίας, αναδημιουργεί τον κόσμο, ανακαινίζοντας και το σώμα και την ψυχή των ανθρώπων.

Ο εκ γενετής τυφλός της βιβλικής αυτής διήγησης λαμβάνει το φως του. Τι σημαίνει αυτό; Πρώτον, αποκαθίσταται η όρασή του, δηλ. μπορεί και βλέπει τις ομορφιές του κόσμου. Δεύτερον, διαλύονται τα οποιαδήποτε «σκοτάδια» της ψυχής του, οι οποιεσδήποτε αμφιβολίες, καθώς λαμβάνει από τον Ιησού το δώρο να «βλέπει» την αλήθεια των πραγμάτων και τελικά να πιστεύει και να ομολογεί ότι ο Ιησούς είναι ο αναμενόμενος Μεσσίας.

Ο άνθρωπος καλείται να εισέλθει στον καινούριο κόσμο της Βασιλείας του Θεού και με το σώμα και με την ψυχή του, δηλ. ολόκληρος, όπως τον έπλασε ο Θεός. Εκεί θα βρει γιατρειά και για το σώμα και για την ψυχή του από τον χορηγό της ζωής, τον Τριαδικό Θεό.

Πηγή: Σωτήριος Δεσπότης / Νικόλαος Παύλου / Αθανάσιος Στογιαννίδης, *Θέματα από την Αγία Γραφή. Α' Εκκλησιαστικού Γυμνασίου* (υπό έκδοση), σσ. 160-161.

iii. Ελευθερώνει τους ανθρώπους από την τυπική τήρηση του Νόμου με την εντολή της αγάπης: Η θεραπεία του ανθρώπου με παράλυτο χέρι (Μκ 3, 1-6)

Ο Ιησούς μπήκε πάλι στη συναγωγή. Εκεί ήταν ένας άνθρωπος με παράλυτο χέρι, κι όλοι πρόσεχαν να δουν αν θα τον θεραπεύσει την ημέρα του Σαββάτου, για να τον κατηγορήσουν. Λέει τότε στον άνθρωπο με το παράλυτο χέρι: «Σήκω κι έλα εδώ στη μέση». «Επιτρέπει ο νόμος», τους ρωτάει, «να κάνει το Σάββατο κανείς καλό ή να κάνει κακό; Να σώσει μια ζωή ή να την αφήσει να χαθεί;». Αυτοί σιωπούσαν. Κι αφού έριξε σ' όλους μια ματιά με οργή, λυπημένος πολύ για την πώρωση της καρδιάς τους, λέει στον άνθρωπο:

«Τέντωσε το χέρι σου». Εκείνος το τέντωσε, κι έγινε καλά το χέρι του σαν το άλλο. Βγήκαν έξω οι Φαρισαίοι κι αμέσως συσκέφθηκαν με τους Ηρωδιανούς και πήραν απόφαση να τον εξοντώσουν.

Το ιερατείο των Ιουδαίων και ιδιαίτερα οι Φαρισαίοι, είχαν επιβάλει στον λαό της Γαλιλαίας ορισμένες διατάξεις, σύμφωνα με τις οποίες γινόταν ένας διαχωρισμός ανάμεσα σε καθαρά και ακάθαρτα πράγματα, καθαρές και ακάθαρτες πράξεις· και γενικότερα, ο κόσμος διακρίνονταν σε περιοχές που θεωρούνταν άγιες, και περιοχές που κρίνονταν ως αμαρτωλές και βέβηλες. Με τον τρόπο αυτό, αποσκοπούσαν στο να απομακρυνθούν οι κάτοικοι της Γαλιλαίας από το ελληνιστικό (ειδωλολατρικό) πολιτισμικό περιβάλλον. Ορισμένες από τις διατάξεις αυτές είχαν να κάνουν με το φαγητό, ενώ άλλες απέκλειαν από τη λατρεία στο Ναό τη γυναίκα όταν αυτή θεωρείται ακάθαρτη, τις πόρνες, τους τελώνες, αλλά και όσους είχαν κάποιο σοβαρό πρόβλημα υγείας, όπως οι τυφλοί, οι χωλοί κ.ά. Μία από τις διατάξεις αυτές αφορούσε και την αργία του Σαββάτου.

Ο Χριστός όμως, θαυματουργεί σε ανθρώπους που θεωρούνται μιαροί και ακάθαρτοι. Θεραπεύει τυφλούς, δαιμονισμένους, παραλύτους, άνδρες και γυναίκες· δείχνει συμπόνια και αγάπη στους πάντες ανεξαιρέτως, ακόμα και το Σάββατο. Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίον οι Φαρισαίοι αντιδρούν στις «δυνάμεις» Του.

Πηγή: Σωτήριος Δεσπότης / Νικόλαος Παύλου / Αθανάσιος Στογιαννίδης, *Θέματα από την Αγία Γραφή. Α΄ Εκκλησιαστικού Γυμνασίου* (υπό έκδοση), σσ. 162-163.

«Το Σάββατο ο Θεός ολοκλήρωσε τη διακόσμηση του Σύμπαντος που αναδύθηκε από το απειλητικό χάος και αναπαύθηκε. Την ίδια μέρα διέσχισε ο ισραηλίτης λαός την Ερυθρά θάλασσα και απέκτησε μετά από 400 χρόνια δουλείας πολιτική και θρησκευτική ελευθερία (Δτ. 5, 15). Στα μεταιχμαλωσιακά όμως χρόνια η εφαρμογή του Σαββάτου, όπως και οι άλλες λατρευτικές διατάξεις που όριζαν τι είναι καθαρό από το περιβάλλον και τι όχι, είχαν γίνει «σημεία», συστατικά στοιχεία της αυτοσυνειδησίας του Ιουδαϊσμού, ο οποίος έτσι προσπαθούσε να αυτοπεριχαρακωθεί μπροστά σε ένα περιβάλλον, το οποίο θεωρούσε ως μιαρό-ακάθαρτο, επικίνδυνο και απειλητικό για την ταυτότητά του. Έτσι οι Ιουδαίοι περηφανεύονταν ότι ήταν οι μόνοι στον κόσμο που τηρούσαν την «ημέρα του ιερού Βασιλείου».

Απόσπασμα από το βιβλίο: Σωτήριος Δεσπότης, *Ο Κώδικας των Ευαγγελίων. Εισαγωγή στα Συνοπτικά Ευαγγέλια και πρακτική μέθοδος ερμηνείας τους.* Αθήνα: ΑΘΩΣ, 2009.

Προτάσεις για εργασίες και δραστηριότητες στην τάξη

1. Συζητήστε με τον/την διπλανό/ή σας το παρακάτω ερώτημα:
- Ο Χριστός έκανε θαύματα ή σημεία;

Στη συνέχεια, ανακοινώστε στην τάξη τα συμπεράσματα της συζήτησής σας.

2. Ένας από τους μαθητές υποδύεται τον εκ γενετής τυφλό και διηγείται στην ολομέλεια της τάξης το θαυματουργικό γεγονός.

3. Συζητήστε στην ολομέλεια της τάξης τα παρακάτω ερωτήματα:
- Γιατί ο Χριστός θεραπεύει αρρώστους την ημέρα του Σαββάτου;
- Τι θέλει να δείξει με την πράξη Του αυτή;

15. Ο Χριστός προσφέρει τη ζωή Του… για να ζήσει ο άνθρωπος!

i. Ο Χριστός πλένει τα πόδια των μαθητών του (Ιω 13, 1-15)

Ο Νιπτήρας
(Giotto di Bondone, 14ος αι.).
Παρεκκλήσιο Σκροβένι, Πάδοβα.

«Τοῦ Δείπνου σου τοῦ μυστικοῦ
σήμερον, Υἱὲ Θεοῦ,
κοινωνόν με παράλαβε·
οὐ μὴ γὰρ τοῖς ἐχθροῖς σου
τὸ μυστήριον εἴπω·
οὐ φίλημά σοι δώσω,
καθάπερ ὁ Ἰούδας·
ἀλλ᾽ ὡς ὁ λῃστὴς ὁμολογῶ σοι·
Μνήσθητί μου, Κύριε,
ἐν τῇ βασιλείᾳ σου».

Τροπάριο από την Ακολουθία
της Θείας Μετάληψης

«Πριν από τη γιορτή του Πάσχα, ξέροντας ο Ιησούς πως ήρθε η καθορισμένη γι' αυτόν ώρα να φύγει από τούτον τον κόσμο και να πάει στον Πατέρα, έδειξε την αγάπη του ως το τέλος σ' αυτούς που μέσα σ' αυτόν τον κόσμο τού ανήκαν και τους αγαπούσε. […]. Σηκώνεται, λοιπόν, από το τραπέζι που δειπνούσαν, βγάζει το ιμάτιό του, παίρνει μια πετσέτα και τη ζώνεται· έπειτα βάζει νερό στη λεκάνη κι αρχίζει να πλένει τα πόδια των μαθητών και να τα σκουπίζει με την πετσέτα που είχε ζωστεί. […] "Σας έδωσα το παράδειγμα, για να κάνετε κι εσείς όπως έκανα εγώ"».

Ο Ιερός Νιπτήρας

Ο Ιησούς προσκαλεί τους μαθητές Του να γιορτάσουν μαζί το πασχάλιο δείπνο. Εκεί αναλαμβάνει το έργο ενός δούλου: πλένει τα πόδια των μαθητών Του. Ο Χριστός, ο Υιός του Θεού, ο Δημιουργός του κόσμου, πράττει κάτι ταπεινωτικό. Άλλωστε, όλη η ζωή Του ήταν μέχρι τότε μόνο διακονία, μόνο ταπείνωση, μόνο αγάπη. Και δείχνει την αγάπη Του! Υπογραμμίζει ότι η αγάπη αυτή είναι διακονία για χάρη του άλλου. **Η αγάπη είναι πράξη! Πλένοντας τα πόδια των μαθητών Του, ακόμη και του Ιούδα, λίγες ώρες πριν οδηγηθεί στον μαρτυρικό σταυρικό θάνατο, ο Χριστός υπενθυμίζει στους μαθητές Του ποιο είναι το έργο Του, και τους παροτρύνει να Τον μιμηθούν και αυτοί, δηλ. να γίνουν ταπεινοί διάκονοι για τους συνανθρώπους τους, αν θέλουν να είναι αληθινοί μαθητές Του**.

Πηγή: Σωτήριος Δεσπότης / Νικόλαος Παύλου / Αθανάσιος Στογιαννίδης, *Θέματα από την Αγία Γραφή. Α' Εκκλησιαστικού Γυμνασίου* (υπό έκδοση), σσ. 178-179

ii. Ο «πασχάλιος» Μυστικός Δείπνος (Μκ 14, 22-25)

Το τελευταίο δείπνο του Χριστού με τους μαθητές Του, στην παράδοση της Εκκλησίας επικράτησε να ονομάζεται «Μυστικός Δείπνος». Ξέρετε για ποιον λόγο; Πάντως, όχι γιατί έγινε κάπου «στα κρυφά», αλλά διότι ο Χριστός φανερώνει στους μαθητές Του ένα μεγάλο μυστήριο. Και ποιο είναι αυτό; Ας διαβάσουμε το παρακάτω κείμενο και εκεί μάλλον θα λύσουμε την απορία μας:

«Σώμα Χριστού μεταλάβετε»

«Κι ενώ έτρωγαν, πήρε ο Ιησούς το ψωμί, το ευλόγησε, το έκοψε κομμάτια και έδωσε τους μαθητές λέγοντας: "Λάβετε και φάγετε, αυτό είναι το σώμα μου". Ύστερα πήρε το ποτήρι, και αφού είπε ευχαριστήρια προσευχή, τους το έδωσε, και ήπιαν απ' αυτό όλοι. Και τους είπε: "Αυτό είναι το αίμα μου, που επισφραγίζει τη νέα διαθήκη και χύνεται για χάρη όλων. Σας βεβαιώνω πως δεν θα ξαναπιώ από τον καρπό του αμπελιού ως την ημέρα εκείνη που θα το πίνω καινούριο στη βασιλεία του Θεού"».

Ο Χριστός παραδίδει στους μαθητές Του το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας. Η Ανάμνηση για την οποίαν γίνεται λόγος εδώ, δεν είναι απλώς μία θύμηση από το παρελθόν, αλλά εμπειρία στο παρόν. Με άλλα λόγια, ο Χριστός καλεί κάθε άνθρωπο να βιώσει στο τώρα αυτό που πρόσφερε εκείνος τότε. Και τι χαρίζει ο Χριστός; Προσφέρει στην ανθρωπότητα το Σώμα και το Αίμα Του, δηλαδή τον ίδιο Του τον εαυτό, και όχι απλώς μια διδασκαλία που θα καλυτερεύσει τη συμπεριφορά μας.

Ο Μυστικός Δείπνος (Μιχαήλ Δαμασκηνός, 16ος αι. μ.Χ.)

Ουσιαστικά, αυτό που δωρίζει ο Χριστός στους ανθρώπους είναι η ίδια Εκκλησία. Η Εκκλησία είναι το Σώμα του Χριστού, ένας τρόπος ζωής, μια κοινωνία αγάπης που «τρέφεται» από το Σώμα και το Αίμα του Χριστού. Κάθε πιστός, όταν μεταλαμβάνει τη Θεία Κοινωνία, ενώνεται με τον Χριστό, αλλά και με τους άλλους πιστούς· έτσι, αποκτά εμπειρία αυτού του τρόπου ζωής, αυτής της κοινωνίας αγάπης, και γεύεται το τι είναι η Εκκλησία!

Πηγή: Σωτήριος Δεσπότης / Νικόλαος Παύλου / Αθανάσιος Στογιαννίδης,
Θέματα από την Αγία Γραφή. Α' Εκκλησιαστικού Γυμνασίου
(υπό έκδοση), σσ. 180-181.

Ο Νιπτήρας, ψηφιδωτό
Μονή Οσίου Λουκά: Καθολικό. Νάρθηκας.

iii. Η προδοσία του Ιούδα και η άρνηση του Πέτρου. Μεταμέλεια ή μετάνοια; (Μκ 14,10-11)· (Μκ, 14, 66-72)

Ένας από τους δώδεκα μαθητές, ο Ιούδας ο Ισκαριώτης, κάποια στιγμή εγκαταλείπει το πασχάλιο δείπνο που παραθέτει ο Ιησούς στους μαθητές Του και πηγαίνει στους αρχιερείς των Ιουδαίων, για να προδώσει τον διδάσκαλό Του. Γιατί άραγε το πράττει αυτό, αφού είδε και βίωσε από τον ίδιο τον Χριστό τόσα θαυμαστά γεγονότα; Μάλλον, περίμενε έναν διαφορετικό Μεσσία, έναν επίγειο βασιλιά, που θα ελευθέρωνε τον σκλαβωμένο ιουδαϊκό λαό από τους Ρωμαίους κατακτητές. Μετά την πράξη της προδοσίας, επειδή έχει γευτεί τόσες ουράνιες ευλογίες, αντιμετωπίζει μέσα του ενοχές. Νιώθει ένα ασήκωτο βάρος! Δεν έχει την τόλμη να ζητήσει συγχώρηση από τον Θεό. Τον διακατέχει η απελπισία και η απόγνωση. Και βάζει μόνος του τέλος στη ζωή του.

Ο διαμερισμός των ιματίων του Χριστού,
(Δομήνικος Θεοτοκόπουλος),
Τολέδο, Καθεδρικός Ναός

Η διαπραγμάτευση του Ιούδα με τους Αρχιερείς (Duccio di Buoninsegna)

Ανάμεσα στους δώδεκα μαθητές δεν ήταν μόνο ο Ιούδας, εκείνος που πρόδωσε τον Χριστό· κάτι παρόμοιο έκανε και ο Πέτρος, και μάλιστα τρεις φορές· τρεις φορές αρνείται τον Χριστό έξω στην αυλή του αρχιερέα Καϊάφα και «ομολογεί» ότι δεν Τον γνωρίζει! Δεν είναι και αυτό μια προδοσία; Ύστερα από την άρνησή του αυτή, αισθάνεται «διαλυμένος» ψυχικά. Κλαίει με σπαραχτικά δάκρυα. Ωστόσο, δεν αφήνει τις ενοχές και τη θλίψη να κυριαρχήσουν μέσα του. Αντιλαμβάνεται το λάθος του, ζητά συγχώρηση από το Θεό, μετανοεί! Και τελικά, αναδεικνύεται πρωτοκορυφαίος Απόστολος του Χριστού!

Η άρνηση του Πέτρου (Caravaggio, 1610).
Νέα Υόρκη, Μητροπολιτικό Μουσείο Τέχνης

Και ο Ιούδας και ο Πέτρος θλίβονται και πενθούν για την προδοσία που διαπράττουν. Ωστόσο, μπορούμε να συμπεράνουμε, μελετώντας προσεχτικά τις δύο προδοσίες, ότι υπάρχουν δύο είδη πένθους και θλίψης: μία που οδηγεί στην απόγνωση και την απελπισία, και μία άλλη, που οδηγεί στην ελπίδα, στη σωτηρία, στη χαρά και στην ειρήνη της ψυχής!

Πηγή: Σωτήριος Δεσπότης / Νικόλαος Παύλου / Αθανάσιος Στογιαννίδης, *Θέματα από την Αγία Γραφή. Α' Εκκλησιαστικού Γυμνασίου* (υπό έκδοση), σσ. 181-183.

Το φιλί του Ιούδα (Ιερά Μονή Βατοπαιδίου)

Η Σταύρωση

iv. Ο Ιησούς διαλέγεται με τον Πιλάτο περί της Αλήθειας (Ιω 18,36-38)

«Ο Ιησούς απάντησε: "Η δική μου βασιλεία δεν προέρχεται απ' αυτόν τον κόσμο·" [...]. "Εγώ γι' αυτό γεννήθηκα και γι' αυτό ήρθα στον κόσμο, για να φανερώσω την αλήθεια· όποιος αγαπάει την αλήθεια καταλαβαίνει τα λόγια μου". Του λέει ο Πιλάτος: "Και τι είναι αλήθεια;"»

Όταν ο Ιησούς οδηγείται στον Ρωμαίο ηγεμόνα, τον Πιλάτο, εκεί αναπτύσσεται ένας πολύ πρωτόγνωρος διάλογος. Ο Ιησούς εξηγεί στον Πιλάτο ότι όντως είναι βασιλιάς, ωστόσο το βασίλειό του δεν έχει καμία σχέση με τα επίγεια βασίλεια. Το βασικό γνώρισμα της Βασιλείας του Θεού είναι η αλήθεια. Και ποια αλήθεια, τελικά;

Στο ερώτημα αυτό, μπορούμε να απαντήσουμε, εάν φέρουμε στον νου μας κάτι που είχε πει ο ίδιος ο Χριστός κατά τη διάρκεια του πασχάλιου δείπνου: *«Εγώ είμαι η οδός, η αλήθεια και η ζωή» (Ιω 14,6*). Η αλήθεια είναι ο ίδιος ο Χριστός. Και ο Χριστός αποκαλύπτει ποιο είναι το αληθινό νόημα της ανθρώπινης ζωής.

Επομένως, **ο άνθρωπος γίνεται περισσότερο αληθινός, όσο πλησιάζει την Αλήθεια, που είναι ο Χριστός· ολοκληρώνεται περισσότερο ως προσωπικότητα, όταν ανακαλύπτει το αληθινό νόημα της ζωής του, το οποίο δεν βρίσκεται στα «θαύματα» της τεχνολογίας που προσφέρει ο σύγχρονος κόσμος, αλλά στον Χριστό, ο οποίος προσφέρει απλόχερα τον καινούριο κόσμο της Βασιλείας του Θεού!**

Πηγή: Σωτήριος Δεσπότης / Νικόλαος Παύλου / Αθανάσιος Στογιαννίδης, *Θέματα από την Αγία Γραφή. Α' Εκκλησιαστικού Γυμνασίου* (υπό έκδοση), σελ. 184.

Ecce Homo (Antonio Ciseri)

ν. Ο Σταυρός του Χριστού: Η δύναμη του Θεού!

Ο Απόστολος Παύλος, στην πρώτη Επιστολή του προς τους Χριστιανούς της Κορίνθου, αναφέρεται στον σταυρό του Χριστού και λέει τα εξής:

> *«Το κήρυγμα για το σταυρικό θάνατο του Χριστού είναι μωρία γι' αυτούς που πάνε προς το χαμό τους· για μας όμως που είμαστε στο δρόμο της σωτηρίας, είναι η δύναμη του Θεού» (Α' Κορ 1, 18).*

Πόσο μεγάλη είναι η αλήθεια που κρύβουν τα λόγια αυτά! Ο σταυρός ήταν ένα ταπεινωτικό, εξευτελιστικό και απίστευτα βασανιστικό όργανο θανάτωσης, που χρησιμοποιούσαν οι Ρωμαίοι. Κι όμως! Γίνεται πηγή δύναμης, ελπίδας και ζωής! Γιατί; Διότι με τον σταυρικό θάνατο ο Χριστός ολοκληρώνει το έργο Του, που ήταν να αγκαλιάσει την ανθρωπότητα με άπειρη αγάπη, δίχως όρια, να την λυτρώσει από κάθε τι σατανικό και να την ανυψώσει στον Θεό Πατέρα Του. Και με τον τρόπο αυτό, **ο Σταυρός του Χριστού μετατρέπεται στο κατεξοχήν σύμβολο της αγάπης και της νίκης ενάντια στις δαιμονικές δυνάμεις. Γι' αυτό και οι Χριστιανοί, κάνοντας το σημείο του Σταυρού, αντλούν δύναμη, ομολογώντας το σπουδαίο έργο που επιτέλεσε ο Χριστός για χάρη ολόκληρης της ανθρωπότητας. Ο Σταυρός είναι η δόξα και η ομορφιά της Εκκλησίας!**

Πηγή: Σωτήριος Δεσπότης / Νικόλαος Παύλου / Αθανάσιος Στογιαννίδης, *Θέματα από την Αγία Γραφή. Α' Εκκλησιαστικού Γυμνασίου* (υπό έκδοση), σελ. 185.

Σταυρός του Χριστού: Ο φύλακας της Οικουμένης!

Προτάσεις για εργασίες και δραστηριότητες στην τάξη

1. Συζητήστε στην τάξη το παρακάτω ερώτημα:
- Τι έρχεται στον νου σας όταν ακούτε την λέξη «Αλήθεια»;

2. Συζητήστε με τον/την διπλανό/ή σας το παρακάτω ερώτημα:
- Γιατί το τελευταίο δείπνο του Χριστού με τους μαθητές Του ονομάζεται «Μυστικός Δείπνος»;

Στη συνέχεια, ανακοινώστε στην τάξη τα συμπεράσματα της συζήτησής σας.

3. Συζητήστε με τον/την διπλανό/ή σας:
- Ποιες είναι οι σκέψεις και τα συναισθήματά σας, καθώς ακούτε τη φράση: «Όταν ένας άνθρωπος σηκώνει τον σταυρό του…».

Στη συνέχεια, ανακοινώστε στην τάξη τα συμπεράσματά σας και συζητήστε το ίδιο θέμα στην ολομέλεια της τάξης.

Ε’ ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

Ένας καινούριος κόσμος ξεπροβάλλει: Χριστός ανέστη!

Ο Σταυρός του Χριστού στην κορυφή του Άθωνα

Εισαγωγικά

Η χριστιανική πίστη θεμελιώνεται σ' ένα σπουδαίο γεγονός: την Ανάσταση του Χριστού! Αυτή άλλαξε την ιστορία όλου του κόσμου. Στη Θεματική Ενότητα θα μελετήσουμε τα γεγονότα του θείου Πάθους και της Ανάστασης της Χριστού, ενώ παράλληλα θα εστιάσουμε το ενδιαφέρον μας σε ορισμένα θεμελιώδη χαρακτηριστικά του καινούριου κόσμου που μας προσφέρει ο Χριστός με το απολυτρωτικό Του έργο.

Περιεχόμενα – Διδακτικές Ενότητες

16. Η ανάγκη να αλλάξει ο κόσμος

17. Μια νέα αρχή… από τον Τάφο τον κενό

18. Ο Θεάνθρωπος Ιησούς Χριστός: Η ελπίδα του κόσμου

16. Η ανάγκη να αλλάξει ο κόσμος

i. Η ελπίδα των ανθρώπων για μια ιδανική κοινωνία

«Η ιδέα της τέλειας και αρμονικής κατάστασης στη ζωή των ανθρώπων, έξω από τα πολιτικο-κοινωνικά προβλήματα, είναι πρώτα απ' όλα πρόβλημα ηθικό και πνευματικό και ως τέτοιο έχει σχέση με το ανθρώπινο πρόσωπο. Χωρίς πνευματικές μεταλλαγές του ανθρώπου, η αναμόρφωση των κοινωνιών παραμένει ουτοπική, γι' αυτό και απαιτείται μία νέα προσέγγιση της ανθρώπινης αξίας».

Ζορμπάς Κ., *Η ανθρώπινη αξία στις κοινωνικές ουτοπίες*

Το τραγικό αίτημα για μεταμόρφωση

«Είναι τραγική μορφή ο καρνάβαλος. Ζητεί να λυτρωθή από την υποκρισίαν υποκρινόμενος. Ζητεί να καταλύση όλες τις ποικίλες προσωπίδες, που φορεί κάθε μέρα με μία νέα, την πιο απίθανη. Ζητεί να εκκενώση ό,τι υπάρχει απωθημένο μέσα στο υποσυνείδητό του και να ελευθερωθή, αλλά ελευθερία δεν υπάρχει, η τραγωδία του καρνάβαλου παραμένει άλυτη. Το βαθύτατο αίτημά του είναι να μεταμορφωθή».

Μελίτων, Μητροπολίτης Χαλκηδόνος,
Ομιλία στην Κυριακή της Τυροφάγου

ii. Η σιωπηλή επανάσταση της τέχνης

Ελύτης Οδυσσέας, *Ρήμα το Σκοτεινόν*

[...] Φίλε συ που ακούς, ακούς της ευωδιάς των κίτρων
Τις μακρινές καμπάνες; Ξέρεις τις γωνιές του κήπου όπου
Εναποθέτει τα νεογνά του δειλινός ο αέρας; Ονειρεύτηκες
Ποτέ σου ένα καλοκαίρι απέραντο που να το τρέχεις
Μη γνωρίζοντας πια Ερινύες; Όχι. Να γιατί καταρκυθμεύω
Που οι βαριές υποχωρούν αμπάρες τρίζοντας κι οι μεγάλες θύρες ανοίγονται
Στο φως του Ήλιου του Κρυπτού μια στιγμούλα, η φύση μας η τρίτη να φανερωθεί
Έχει συνέχεια. Δε θα την πω. Κανείς δεν παίρνει τα δωρεάν
Στον κακόν αγέρα ή που χάνεσαι ή που επακολουθεί γαλήνη

Αυτά στη γλώσσα τη δική μου. Κι άλλοι άλλα σ' άλλες. Αλλ'
Η αλήθεια μόνον έναντι θανάτου δίδεται.

Ελύτης Οδ., *Τα Ελεγεία της Οξώπετρας*

Έναστρη νύχτα (van Gogh)

Ουρανέ, όχι δε θα πω το ναι
Ουρανέ, φίλε μακρινέ
πώς να δεχτώ άλλης αγκαλιάς τη στοργή
πώς να δεχτώ, μάνα μου είναι η γη
πώς ν' αρνηθώ της ζωής το φως το ξανθό
αχ ουρανέ πόνε μακρινέ

Γκάτσος Ν. - Χατζιδάκις Μ., *Η μπαλάντα του Ούρι*

Τη νύχτα αυτή τη λέτε εσείς
Φωτιά
Μα εγώ τη λέω δέντρο
Οι μέρες που λαχατάρησα θα 'ρθουν
Εγώ τη λέω δέντρο.

Σαββόπουλος Δ., *Το δέντρο*

Ράντγιαρντ Κίπλινγκ, *ΑΝ*

[...] Αν να ονειρεύεσαι μπορείς δίχως το όνειρο να κάνεις δάσκαλό σου,
Αν να στοχάζεσαι μπορείς δίχως να κάνεις το στοχασμό σκοπό σου,
Αν το μπορείς το Θρίαμβο και την Καταστροφή να αντικρίσεις
και σε αυτούς τους δυο αγύρτες όμοια να φερθείς,
Αν να ακούς αντέχεις την αλήθεια που εσύ είχες ειπωμένη
από πανούργους νοθευμένη ώστε παγίδα για τους άμυαλους να γίνει,
ή να θεωρείς όλα αυτά οπού 'χεις τη ζωή σου αφιερώσει, τσακισμένα,
και πάλι ν' αρχινάς να τα στυλώνεις με εργαλεία φαγωμένα, [...)
Άντρας σωστός τότε θε να 'σαι, γιε μου!

Κίπλινγκ Ράντγιαρντ, *ΑΝ*

«Κάποτε, κάποιος φίλος [...] μου είπε με αγανάχτηση πως θεολογία δεν γίνεται με τα τραγούδια· τον κοίταξα απορημένος, δεν απάντησα, πικράθηκα και έφυγα [...]. Θα 'ταν αρχές του 1992, όταν ο καθηγητής Ματσούκας μού χάρισε ένα μικρό βιβλιαράκι του, με τίτλο *Γλυκόπικρες ρίζες* και υπότιτλο *Μυθιστορηματική αυτοβιογραφία*. [...] Εκεί βρίσκεται και η απάντηση στο ερώτημα του φίλου μου. Η πραγματική, η σαρκωμένη θεολογία, πέρα από ηθικισμούς, αντικειμενοποιήσεις και οποιεσδήποτε φοβίες, κινείται στα όρια της δοξολογικής αβεβαιότητας, της μετατροπής της καθημερινότητας σε αμεσότητα, της πραγματικής, ασκητικής κοινωνίας με τα πράγματα: "Φρόντιζα οι σκέψεις μου", σημειώνει ο Ματσούκας, "να βγαίνουν από τα ίδια τα πράγματα κι από τα βιώματά μου – και να μην είμαι ονειροπαρμένος. [...] Πίστευα πως και οι στοχασμοί μπορούν –και μάλλον επιβάλλεται– να υποβληθούν σε ένα είδος πειραματικής επαλήθευσης, δοκιμαζόμενοι στο πλούσιο υλικό της ζωής. Ηθική, πολιτική, τέχνη και γνώση κρίνονται απ' αυτό το υλικό"».

Σταμούλης Χρ., *Τα τραγούδια στη θεολογία του Νίκου Ματσούκα*

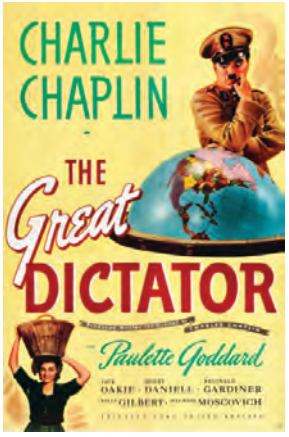

Αφίσα για την ταινία του Charlie Chaplin
"The Great Dictator" (= «ο Μεγάλος Δικτάτωρ»)

iii. Ελπίδα για αλλαγή: Έγνοια και ανάγκη όλων των ανθρώπων

Πιστεύω·
κι' αγαπώντας Θεό κι' ανθρώπους ελπίζω·
με βεβαιότητα και αταλάντευτα,
στην τελική νίκη του αγαθού
παντού·
και στην άξια δικαίωση
του κάθε φιλότιμου αγωνιστή
ανθρώπου!

π. Πυρουνάκης Γεώργιος, *Δίπτυχο*

Μες στην ερημιά του κόσμου
ένα χέρι γράφει εντός μου:
κάπου υπάρχει Θεός.
Φίλοι σκύλοι μου μην κλαίτε
μες στη συμφορά να λέτε:
κάπου υπάρχει Θεός.

Γκάτσος Ν.- Χατζιδάκις Μ.,
Ο χορός των σκύλων

«Πρέπει, λοιπόν, να μιλήσουμε, να πούμε αυτό που μας πνίγει, να μιλήσουμε για το φως. Το φως μπορεί να έλθει σε κάθε δύσκολη στιγμή της ζωής μας, σε κάθε πένθιμη στιγμή, σε κάθε ασθένεια και πόνο, στη μοναξιά και στη θλίψη, γιατί μπορείς να έχεις ελπίδα και με την ελπίδα να βγεις από το αδιέξοδο. Κι αυτό γιατί ο κάθε άνθρωπος, άνδρας ή γυναίκα, νέος ή γέρος έχει αναμμένη μία αόρατη δάδα η οποία είναι βαθιά μέσα στην καρδιά του. […] Τούτος ο ουρανός είναι επτά φορές γαλάζιος. Να μπορούσαμε να δούμε τι κρύβει μέσα του… Ας γίνουμε ποιητές της δικής μας ζωής. Ας προσπαθήσουμε να βάζουμε κάθε ημέρα γαλάζιο στο βλέμμα μας, να χαμογελάμε με μια ανανεωμένη τρυφερότητα στις πράξεις μας».

Ζορμπάς Κ., *Πόνος, Αγάπη, Ελπίδα*

Προτάσεις για εργασίες και δραστηριότητες στην τάξη

1. Μελετήστε το κείμενο «Η ιδέα της τέλειας…». Άραγε ποια «πολιτικοκοινωνικά προβλήματα» εννοεί ο συγγραφέας; Συγκεντρώστε στον πίνακα επιγραμματικά τις ιδέες σας. Συζητήστε σε ομάδες ποια από αυτά τα προβλήματα απαιτούν «πνευματικές μεταλλαγές» για να λυθούν.
2. Μπορούμε να ελπίζουμε σε μια «ιδανική κοινωνία»; Σκεφτείτε την απάντηση και το επιχείρημά σας. Εάν ορίσουμε στην αίθουσα μια νοητή γραμμή που αρχίζει από το «θετικό» και τελειώνει στο «αρνητικό», τοποθετηθείτε πάνω στη γραμμή ανάλογα με τη θέση σας. Συζητήστε τις διαφορετικές προσεγγίσεις.
3. Ο Μητροπολίτης Μελίτων υπαινίσσεται ότι ο άνθρωπος συχνά επιδιώκει να λύσει τα προβλήματά του με λάθος τρόπους. Έτσι, υποκρίνεται ότι τα λύνει. Εάν συμφωνείτε με αυτή τη θέση, σκεφτείτε ένα παράδειγμα που να τεκμηριώνει την άποψή σας και εκφράστε με μια δυναμική εικόνα.
4. Πώς καταλαβαίνετε τη φράση του Οδυσσέα Ελύτη «Η αλήθεια μόνον έναντι θανάτου δίδεται»; Σκεφτείτε πρώτα ατομικά και έπειτα συζητήστε στην ομάδα σας.
5. Μελετήστε τον πίνακα του van Gogh και τα δύο τραγούδια που ακολουθούν. Ποια κοινά σημεία αναγνωρίζετε; Σκεφτείτε ένα νέο τίτλο για τον πίνακα, που να είναι πιο κοντά στη σκέψη σας.
6. Πριν την τελευταία γραμμή του ποιήματος «Αν», προσθέστε μια δική σας φράση, που να ταιριάζει με το υπόλοιπο ποίημα, η οποία να αρχίζει με τη λέξη «Αν…».
7. Δείτε τον μονόλογο από την ταινία του Charlie Chaplin «Ο μεγάλος Δικτάτωρ». Ποια είναι τα προβλήματα στα οποία αναφέρεται ο πρωταγωνιστής και ποιες οι λύσεις τους;
8. Με έμπνευση από το κείμενο «Πρέπει, λοιπόν, να μιλήσουμε…», σκεφτείτε στην ομάδα σας μια δύσκολη στιγμή της ζωής και εκφράστε την με μια δυναμική εικόνα. Τα παιδιά θεατές αποφασίστε πώς να τοποθετηθείτε μέσα στην εικόνα ώστε να συμβάλετε με κάποια λύση.

17. Μια νέα αρχή…από τον Τάφο τον κενό!

i. «Τετέλεσται!» Η ταφή του Ιησού από τους «κρυφούς μαθητές» (Ιω 19,38 - 42)

«Αφού έγιναν αυτά, ο Ιωσήφ από την πόλη Αριμαθαία παρακάλεσε τον Πιλάτο να του επιτρέψει να πάρει από το σταυρό το σώμα του Ιησού. Ο Ιωσήφ ήταν μαθητής του Ιησού, κρυφός όμως, γιατί φοβόταν τους Ιουδαίους. Ο Πιλάτος έδωσε την άδεια. […] Ήρθε επίσης και ο Νικόδημος, αυτός που την πρώτη φορά είχε πάει νύχτα να συναντήσει τον Ιησού […]

Η Αποκαθήλωση (Rogier van der Weyden)

Στο μέρος όπου σταυρώθηκε ο Ιησούς ήταν ένας κήπος, και μέσα στον κήπο ένα καινούριο μνήμα, όπου κανένας δεν είχε ακόμη ταφεί. Επειδή λοιπόν ήταν παραμονή της γιορτής των Ιουδαίων και το μνήμα ήταν κοντά, ενταφίασαν τον Ιησού εκεί.»

«Όταν ο Ιωσήφ μαζί με τον Νικόδημο κατέβασε από το ξύλο εσένα, που φοράς σαν ιμάτιο το φως, και σε είδε νεκρό, γυμνό και άταφο, αναλαβών θρήνο γεμάτο συμπάθεια και κλαίοντας έλεγε: […]Πώς να σε κηδεύσω, Θεέ μου; Ή πώς να σε τυλίξω σε σεντόνια; Με ποια τραγούδια θα ψάλλω κατά την εκφορά σου, ευσπλαχνικέ Κύριε; Δοξολογώ τα πάθη σου, απευθύνω ύμνους στην ταφή σου μαζί με την Ανάστασή σου, κραυγάζοντας: Κύριε, δόξα σοι.»

Απόσπασμα από το Δοξαστικό του Εσπερινού της Μ. Παρασκευής
(Ερμηνευτική απόδοση στη Δημοτική: Ιερά Μητρόπολη Καισαριανής, Βύρωνος και Υμηττού)

Ο Χριστός, ως άνθρωπος, αφήνει την τελευταία Του πνοή πάνω στον σταυρό, λέγοντας «Τετέλεσται». Λίγο μετά, αναλαμβάνουν την ταφή Του ο Ιωσήφ από την Αριμαθαία και ο Νικόδημος. Πρόκειται για λόγιους, σεβαστές προσωπικότητες, και μάλιστα από τα υψηλά κοινωνικά στρώματα της ιουδαϊκής κοινωνίας. Είναι όμως συγχρόνως και μαθητές του Χριστού, οι οποίοι δεν παρουσιάζονταν μαζί Του κατά τη δημόσια δράση Του, διότι φοβούνταν τις αντιδράσεις των συμπατριωτών τους.

Η Αποκαθήλωση και η Ταφή του Κυρίου. Egbert-Codex (Reichenauer Schule, Γερμανία, 10ος αι.)

Η συγκινητική τους πράξη αποκαλύπτει το «άλλο» πρόσωπο του ιουδαϊκού λαού: **δεν είναι μόνον όσοι φώναζαν «ἆρον ἆρον, σταύρωσον αὐτόν» (Ιω 19,15)· υπάρχουν και κάποιοι άλλοι μεταξύ των Ιουδαίων, οι οποίοι, με καθαρή και ειλικρινή καρδιά, αποδέχονται το μήνυμα του Χριστού για τον ερχομό του καινούριου κόσμου της Βασιλείας του Θεού· κι έχοντας μάτια που μπορούν να «δουν» αληθινά, αναγνωρίζουν στο πρόσωπο του Ιησού τον αναμενόμενο Μεσσία.**

Πηγή: Σωτήριος Δεσπότης / Νικόλαος Παύλου / Αθανάσιος Στογιαννίδης, *Θέματα από την Αγία Γραφή. Α' Εκκλησιαστικού Γυμνασίου* (υπό έκδοση), σσ. 191-192.

Η Αποκαθήλωση
(Ιερός Ναός Αγίας Μαρίνας, Καλοπαναγιώτης, Κύπρος, 14ος αι.)

ii. «Η Μαρία από τα Μάγδαλα: Μαρτυρία της Ανάστασης στον κήπο – «μή μου ἅπτου» (Ιω 20, 11-18)

«Και αν ο Χριστός δεν έχει αναστηθεί, τότε το κήρυγμά μας είναι χωρίς νόημα, το ίδιο και η πίστη σας. […] Η αλήθεια όμως είναι πως ο Χριστός έχει αναστηθεί, κάνοντας την αρχή για την ανάσταση όλων των νεκρών».

(Α. Κορ 15, 14-21)

«μή μου ἅπτου»
Αγιογραφείο του Ιερού Μετοχίου Ορμύλιας

«Πριν καλοξημερώσει
η Μαριάμ με τις άλλες γυναίκες,
που είχαν πάει και είχαν βρει τον λίθο
μακριά από το Μνήμα
κυλισμένο,
άκουσαν από τον Άγγελο να τους λέει:
Εκείνον,
που προαιώνια είναι μέσα στο φως
τι ψάχνετε να τον βρείτε
ανάμεσα στους νεκρούς
σαν να 'ταν κανείς άνθρωπος;
Κοιτάξτε τα νεκρικά Του σάβανα·
τρέξτε κι ολόγυρα στον κόσμο
να κηρύξετε,
ότι αναστήθηκε ο Κύριος
και με το θάνατό Του
θανάτωσε οριστικά τον θάνατο·
γιατί Αυτός είναι ο Υιός του Θεού,
που σώζει το γένος των ανθρώπων».

Η Υπακοή, Ήχος δ'
Από τον Όρθρο της Αγίας και Μεγάλης Κυριακής του Πάσχα
(Ερμηνευτική απόδοση στη Δημοτική:
Ιερά Μητρόπολη Καισαριανής, Βύρωνος και Υμηττού)

«Η Μαρία όμως στεκόταν έξω κοντά στον τάφο κι έκλαιγε. Καθώς λοιπόν έκλαιγε, έσκυψε να δει μέσα στο μνήμα, και βλέπει δύο αγγέλους ντυμένους στα λευκά, να κάθονται εκεί που βρισκόταν πριν το σώμα του Ιησού [...] Της λένε τότε εκείνοι: "Γυναίκα, γιατί κλαις;". "Πήραν τον Κύριό μου", τους λέει αυτή, "και δεν ξέρω πού τον έβαλαν".

Ὁ Χριστός φανερούμενος ταῖς μυροφόροις

Και καθώς τα είπε αυτά, γύρισε προς τα πίσω και βλέπει τον Ιησού να στέκεται όρθιος [...] Της λέει εκείνος: "Γυναίκα, γιατί κλαις; Ποιον ζητάς;". Εκείνη νόμισε πως ήταν ο κηπουρός και του λέει: "Κύριε, αν τον σήκωσες εσύ, πες μου πού τον έβαλες, κι εγώ θα τον πάρω από 'κει". Της λέει ο Ιησούς: "Μαρία!" [...] "Μη μ' αγγίζεις", της λέει ο Ιησούς, "γιατί δεν ανέβηκα ακόμα στον Πατέρα"».

Ο Ευαγγελιστής Ιωάννης αναφέρει ότι ο τόπος, όπου ο Χριστός προδόθηκε, σταυρώθηκε και ενταφιάστηκε, ήταν ένας κήπος. Μήπως αυτό μας θυμίζει κάτι από τις πρώτες ενότητες του βιβλίου μας; Πού βρίσκονταν οι Πρωτόπλαστοι πριν το προπατορικό αμάρτημα; Στον κήπο της Εδέμ· εκεί η Εύα συναντά το φίδι, και η συνομιλία της αυτή γίνεται η αφορμή να φύγει απ' τον παράδεισο μαζί με τον Αδάμ και η ζωή τους να γεμίσει με πόνο και στενοχώρια.

Από την άλλη πλευρά, έχουμε μια «παρόμοια» ιστορία: μια γυναίκα, η Μαρία η Μαγδαληνή, συναντά τον αναστημένο Κύριο σ' ένα κήπο· και η συνομιλία μαζί Του γίνεται αιτία για ένα νέο ξεκίνημα, για να γεμίσει η ζωή όλων με χαρά, ειρήνη και ελπίδα: Χριστός ανέστη! Ο Χριστός νικά τον θάνατο. Η ανθρώπινη φύση Του είναι πλέον διαφορετική. Για να μπορέσει η Μαρία η Μαγδαληνή να το κατανοήσει αυτό, ο Χριστός τής λέει: «Μη μ' αγγίζεις». Ο Ιησούς μετά την Ανάσταση έχει ένα σώμα δοξασμένο!

Πηγή: Σωτήριος Δεσπότης / Νικόλαος Παύλου / Αθανάσιος Στογιαννίδης, *Θέματα από την Αγία Γραφή. Α' Εκκλησιαστικού Γυμνασίου* (υπό έκδοση), σελ. 193.

Η εμφάνιση του Ιησού στη Μαρία Μαγδαληνή μετά την Ανάσταση
(Alexander Andreyevich Ivanov)

iii. «Από το μνήμα το κενό στους δρόμους του κόσμου»: Το μήνυμα της Ανάστασης ως κέντρο της σωτηρίας (Μκ 16, 1-8)

«Όταν πέρασε το Σάββατο, η Μαρία η Μαγδαληνή και η Μαρία η μητέρα του Ιακώβου, και η Σαλώμη, αγόρασαν αρώματα, για να πάνε ν' αλείψουν το σώμα του Ιησού. Ήρθαν στο μνήμα πολύ πρωί την επομένη του Σαββάτου, μόλις ανέτειλε ο ήλιος.

Κι έλεγαν μεταξύ τους: "Ποιος θα μας κυλήσει την πέτρα από την είσοδο του μνήματος;" Γιατί ήταν πάρα πολύ μεγάλη. Μόλις όμως κοίταξαν προς τα 'κει, παρατήρησαν ότι η πέτρα είχε κυλήσει από τον τόπο της. Μόλις μπήκαν στο μνήμα, είδαν ένα νεαρό με λευκή στολή να κάθεται στα δεξιά, και τρόμαξαν.

Αυτός όμως τους είπε: "Μην τρομάζετε. Ψάχνετε για τον Ιησού από τη Ναζαρέτ, τον σταυρωμένο. Αναστήθηκε. Δεν είναι εδώ. Να και το μέρος όπου τον είχαν βάλει. Πηγαίνετε τώρα και πείτε στους μαθητές του και στον Πέτρο: "Πηγαίνει πριν από σας στην Γαλιλαία και σας περιμένει· εκεί θα τον δείτε, όπως σας το είπε". Οι γυναίκες βγήκαν κι έφυγαν από το μνήμα γεμάτες τρόμο και δέος· δεν είπαν όμως τίποτα σε κανέναν, γιατί ήταν φοβισμένες».

(Μκ 16, 1-8)

Η Ανάσταση του Χριστού (Μονή της Χώρας, Κωνσταντινούπολη, 14ος αι.)

«Ο Χριστός αναστήθηκε από τους νεκρούς και όλος ο κόσμος γέμισε από αγαλλίαση. Κατάργησε με τον ζωοποιό του θάνατο το θάνατο και όλοι όσοι βρίσκονταν στον Άδη ελευθερώθηκαν απ' τα δεσμά του. Άνοιξε τον Παράδεισο και τον έκανε προσιτό σε όλους. Πόσο, αλήθεια, μεγάλο βάθος, που δεν μπορεί να κατανοηθεί! Πόσο μεγάλο ύψος, που δεν μπορεί να μετρηθεί! Πόσο φρικτό μυστήριο, που υπερβαίνει τη δύναμη του νου! Υμνούν οι άγγελοι, επειδή ευφραίνονται για τη σωτηρία μας. Χαίρονται οι προφήτες βλέποντας να εκπληρώνονται οι προφητείες τους. Όλη η κτίση εορτάζει μαζί μας γιατί ξημέρωσε γι' αυτήν ημέρα σωτήρια, έλαμψε πάλι ο ήλιος της δικαιοσύνης».

Θεόδωρος Στουδίτης

«Άξαφνα, ο θάνατος παύει να αποτελεί μια "φυσιολογική" κατάσταση, και φαντάζει σαν κάτι αλλότριο, αφύσικο, διεστραμμένο κι αποτρόπαιο. Αναγνωρίζεται ως εχθρός: "Έσχατος εχθρός καταργείται ο θάνατος"».

Σμέμαν Αλ., *Έσχατος εχθρός καταργείται ο θάνατος*

«Ελάτε να πάρετε φως
από το φως
που δεν δύει ποτέ»

iv. Η εμφάνιση του Αναστάντος Χριστού στον δύσπιστο Θωμά και σε εφτά μαθητές (Ιω 20, 25 - 21,12)

«Έπειτα λέει στον Θωμά: "Φέρε εσύ το δάχτυλό σου εδώ και δες τα χέρια μου, και φέρε το χέρι σου και βάλ' το στην πλευρά μου. Και μην αμφιβάλλεις, αλλά πίστευε". Ο Θωμάς τού αποκρίθηκε: "Εσύ είσαι ο Κύριός μου και ο Θεός μου". [...] Αργότερα ο Ιησούς εμφανίσθηκε πάλι στους μαθητές στην όχθη της λίμνης Τιβεριάδας. [...] Τους λέει ο Ιησούς: "Φέρτε από τα ψάρια που πιάσατε τώρα". [...] Τους λέει ο Ιησούς: "Ελάτε να φάτε". Και κανείς από τους μαθητές δεν τολμούσε να τον ρωτήσει, "εσύ ποιος είσαι;" γιατί ήξεραν πως είναι ο Κύριος».

Η δυσπιστία του Αποστόλου Θωμά (Caravaggio)

Η εμφάνιση του αναστημένου Ιησού
στους μαθητές στη λίμνη της Τιβεριάδας

Ο αναστημένος Κύριος εμφανίζεται στους μαθητές Του. Και οι μαθητές τον αντικρίζουν με τα ίδια τους τα μάτια, ολοζώντανο. Και τούτο είναι απαραίτητο, γιατί αυτοί κατόπιν θα πρέπει να διακηρύξουν ότι η Ανάσταση του Χριστού δεν είναι ένα ψέμα, αλλά ένα αληθινό γεγονός! Δεν βλέπουν κάποιο φάντασμα, ούτε και είναι μια ψευδαίσθηση η συνάντηση μαζί Του· το σώμα Του είναι ανθρώπινο σώμα, αληθινό· είναι όμως ταυτόχρονα και κάτι διαφορετικό: σώμα αναστημένο και δοξασμένο, σώμα που δεν το φθείρει ο χρόνος, σώμα που δεν το δεσμεύει ο χώρος.

Ο Ιησούς προτρέπει τον δύσπιστο Θωμά να διαπιστώσει με τα ίδια του τα χέρια και να πειστεί ότι βρίσκεται μπροστά στον σταυρωμένο και αναστημένο Χριστό. Σε κάποια μεταγενέστερη εμφάνισή Του στους μαθητές, στη λίμνη Τιβεριάδα, ο Ιησούς τούς καλεί να φάνε όλοι μαζί από τα ψάρια που έχουν πιάσει. Βέβαια, υπάρχει και μία άλλη πλευρά: τον αναστημένο Ιησού δεν τον αντιλαμβάνονται όλοι· ακόμα και οι ίδιοι οι μαθητές Του αρχικά δεν Τον αναγνωρίζουν, ενώ στη συνέχεια αντιλαμβάνονται ποιος είναι.

Ο αναστημένος Χριστός αποκαλύπτεται στην ανθρωπότητα· είναι ολοζώντανος! Όμως, μπορούν να τον «δουν» όσοι πιστεύουν σ' αυτόν, όσοι έχουν μάτια και καρδιά «ανοιχτή» στον Θεό.

Πηγή: Σωτήριος Δεσπότης / Νικόλαος Παύλου / Αθανάσιος Στογιαννίδης, *Θέματα από την Αγία Γραφή. Α' Εκκλησιαστικού Γυμνασίου* (υπό έκδοση), σσ. 194-196.

Χριστός ανέστη!
Από τα χείλη μικρών παιδιών
(φωτογραφική συλλογή Α.Σ.)

Χριστός ανέστη! Αληθώς ανέστη!

ν. Η Ανάληψη του Χριστού (Λκ 24, 50-53)

Σαράντα ημέρες μετά την Ανάστασή Του, ο Χριστός ευλογεί τους μαθητές Του και ανεβαίνει στον ουρανό. Πρόκειται για το σπουδαίο γεγονός της Ανάληψης του Κυρίου. Θα διερωτηθούμε όμως: γιατί είναι σπουδαίο; Βλέπουμε ότι ο Χριστός αποχωρίζεται τους μαθητές Του. Οι μαθητές όμως πώς αντιδρούν; Ας διαβάσουμε το παρακάτω κείμενο και ας βγάλουμε ορισμένα συμπεράσματα:

«Κατόπιν τους οδήγησε έξω από την πόλη ως τη Βηθανία, σήκωσε τα χέρια του και τους ευλόγησε. Καθώς τους ευλογούσε, άρχισε ν' απομακρύνεται απ' αυτούς και ν' ανεβαίνει στον ουρανό. Αυτοί τότε, αφού τον προσκύνησαν, γύρισαν στην Ιερουσαλήμ με μεγάλη χαρά, και έμεναν συνεχώς στο ναό υμνολογώντας και δοξολογώντας τον Θεό. Αμήν».

«Ήμουν εγώ που σε μετέφερα στην αγκαλιά μου»

Μια νύχτα, κάποιος άνδρας, είδε ένα όνειρο.
Ονειρεύτηκε, ότι περπατούσε με το Χριστό σε μία όμορφη παραλία.

Μπροστά του, ψηλά στον ουρανό
σαν σε οθόνη κινηματογράφου, έβλεπε σκηνές από τη ζωή του
ενώ κοιτάζοντας πίσω στην αμμουδιά,
έβλεπε το ζευγάρι από τα ίχνη
που άφηναν οι πατημασιές τους στην υγρή άμμο.
Ωστόσο σε κάποια σημεία της άμμου
υπήρχαν μόνο οι δικές του πατημασιές.

Παρατήρησε μάλιστα ότι αυτό συνέβαινε
όταν στην οθόνη του ουρανού προβάλλονταν
οι πιο δύσκολες στιγμές της ζωής του...
Αυτό τον παραξένεψε ιδιαίτερα,
καθώς δεν μπορούσε να καταλάβει πώς ο Χριστός τον εγκατέλειπε
σε αυτές τις στιγμές της δοκιμασίας...

Ρώτησε τον Κύριο για αυτό λέγοντας...
Κύριε, υποσχέθηκες πως αν αφιέρωνα τη ζωή μου σ' Εσένα,
ποτέ δεν θα με εγκατέλειπες.

Πού ήσουν όταν σε χρειαζόμουν
περισσότερο, πάνω στο μονοπάτι της ζωής μου;

Και ο Κύριος απάντησε...
Παιδί μου, ποτέ δε σε εγκατέλειψα.
Όταν έβλεπες ένα ζεύγος πατημασιών στην άμμο,
ήμουν εγώ που σε μετέφερα στην αγκαλιά μου...

Βήματα στην άμμο...
μαζί με τον Χριστό

Το κείμενο με διαφορετικό τίτλο έχει αντληθεί από την παρακάτω πηγή:
http://users.sch.gr/aiasgr/Ihsous_Xristos/Istories_tou_Ihsou/Istories_tou_Ihsou_Xristou_01.htm

Η στιγμή του αποχωρισμού πάντοτε προκαλεί συναισθήματα θλίψης. Ωστόσο, οι μαθητές του Χριστού, την ημέρα της Ανάληψής Του, νιώθουν μεγάλη χαρά. Γιατί άραγε; Διότι ο Χριστός, στ' αλήθεια, δεν φεύγει από κοντά τους! Άλλωστε, ο ίδιος δηλώνει κατηγορηματικά: «εγώ θα είμαι μαζί σας πάντα» (Μτ 28.20).

Η Ανάληψη του Χριστού

Ο Χριστός εγκαινιάζει και προσφέρει έναν καινούριο τρόπο της παρουσίας Του ανάμεσα σε όλους τους ανθρώπους· ανεβαίνει στον ουρανό, για να ενώσει τον ουρανό με τη γη. «Ανεβάζει» στον ουρανό τον άνθρωπο και τη γη, έτσι ώστε να μην υπάρχει μεταξύ τους κανένα διαχωριστικό χάσμα· και για να είναι ο Θεός πάντοτε μαζί μας! Με την Ανάληψη του Χριστού όλος ο κόσμος και όλη η ανθρωπότητα αποκτούν τη δυνατότητα να ζήσουν μαζί με τον Θεό και να γευτουν τη χάρη Του.

Πηγή: Σωτήριος Δεσπότης / Νικόλαος Παύλου/ Αθανάσιος Στογιαννίδης, *Θέματα από την Αγία Γραφή. Α' Εκκλησιαστικού Γυμνασίου* (υπό έκδοση), σελ. 197.

Προτάσεις για εργασίες και δραστηριότητες στην τάξη

1. Μελετήστε το κείμενο Μκ 16, 1-8 για την Ανάσταση. Σκεφτείτε τα συναισθήματα των μαθητών που είδαν το κενό μνημείο και τον άγγελο. Μπείτε στη θέση τους για μια στιγμή και κάντε μια σκέψη (σε πρώτο πρόσωπο), όπως ενδεχομένως θα σκεφτόντουσαν.
2. Μελετήστε την εικόνα της Ανάστασης. Προσπαθήστε να ανακαλύψετε μέσα σε αυτή όσα αναφέρει το κείμενο του Θεόδωρου Στουδίτη, που παρατίθεται ακριβώς μετά την εικόνα αυτή.
3. Με αφετηρία την εικόνα της αφής του αγίου φωτός και το κείμενο που ακολουθεί, συζητήστε με τον/την διπλανό/ή σας και έπειτα στην ολομέλεια της τάξης το παρακάτω ερώτημα: -Για ποιους λόγους η Ανάσταση είναι αιτία χαράς για τους Χριστιανούς;
4. Ακούστε τον ύμνο «Αναστήτω ο Θεός» από το CD: Βασίλης Χατζηνικολάου, «Τα μπλουζ της ψυχής μου. Βυζαντινά ακούσματα στον 21ο αιώνα». Στη συνέχεια συντάξτε μια λίστα με 10 λέξεις ή φράσεις, οι οποίες εκφράζουν τις σκέψεις και τα συναισθήματά σας για τον ύμνο που ακούσατε. Κατόπιν, ακούστε για δεύτερη φορά τον ίδιο ύμνο. Έπειτα, συμπληρώστε και εμπλουτίστε τη λίστα που ήδη έχετε φτιάξει.

18. Ο Θεάνθρωπος Ιησούς Χριστός: Η ελπίδα του κόσμου

i. Το τραπέζι της Ευχαριστίας: Ενσωμάτωση με τον Χριστό και απελευθέρωση από το κακό

«Όποιος είναι ευσεβής και φιλόθεος, ας απολαύσει την ωραία και λαμπρή αυτή εορτή. [...] Η τράπεζα είναι γεμάτη, απολαύστε την όλοι. Ο μόσχος είναι άφθονος και ανεξάντλητος. Δεν επιτρέπεται λοιπόν να φύγει κάποιος πεινασμένος. Όλοι απολαύστε το συμπόσιο που παρατίθεται για τους πιστούς. Όλοι απολαύστε τα θεία δώρα που προσφέρει η Θεία αγαθοσύνη. Κανένας πια να μη θρηνεί τη φτώχεια του, γιατί τώρα έγινε φανερή η Βασιλεία του Θεού, εκείνη που προσφέρεται σ' όλους εξίσου. Κανένας να μην κλαίει πια τα πταίσματά του, γιατί συγχώρεσή μας είναι ο Αναστημένος. Κανένας ας μη φοβάται πια το θάνατο, γιατί ο θάνατος του Σωτήρα μας μας ελευθέρωσε από το θάνατο και τη φθορά. Γιατί αν κι ο Σωτήρας μας κρατήθηκε από το θάνατο, τελικά τον εξαφάνισε. [...] Αναστήθηκε ο Χριστός και χαίρονται οι Άγγελοι. Αναστήθηκε ο Χριστός και η ζωή παντού βασιλεύει. Αναστήθηκε ο Χριστός και δεν θα μείνει πια κανένας νεκρός στο μνήμα. Γιατί με την Ανάστασή Του ο Χριστός έγινε η αρχή της αναστάσεως όλων όσων έχουν κοιμηθεί».

Ιωάννης Χρυσόστομος, *Κατηχητικός Λόγος εις το Άγιον Πάσχα Α'*

«Κοινωνοί του ερχόμενου κόσμου»

«Η λειτουργία της Εκκλησίας είναι πάντα μια αναφορά, μια μεταρσίωση, ένα ανέβασμα. Η Εκκλησία βρίσκει την ουρανική αυτοπλήρωσή της στον καινό αιώνα που ο Χριστός εγκαινίασε με το θάνατο, την ανάσταση και την ανάληψη Του και που δόθηκε στην Εκκλησία την ημέρα της Πεντηκοστής, ως η ζωή της, ως το «τέλος» προς το οποίο βαδίζει. Στον κόσμο τούτο ο Χριστός είναι σταυρωμένος, το σώμα του κομματιασμένο, το αίμα του χυμένο καταγής. Και πρέπει να βγούμε από τον κόσμο τούτο, πρέπει με τον Χριστό να ανεβούμε στον ουρανό και να γίνουμε κοινωνοί του ερχόμενου κόσμου».

Σμέμαν Αλ., *Για να ζήσει ο κόσμος*

«Όλοι μαζί»

Η Θεία Ευχαριστία προσφέρεται για όλη την κτίση. Οι μετέχοντες σε αυτή συγκροτούν ένα σώμα με τον Χριστό, τη Θεοτόκο, τους αγίους και όλους τους πιστούς, ζωντανούς και κεκοιμημένους. Στη Θεία Ευχαριστία φανερώνεται η Εκκλησία.

ii. «Λειτουργία μετά τη Θεία Λειτουργία»: Η συνεχής προσπάθεια για μεταμόρφωση ολόκληρης της ζωής σε μια ζωή ευχαριστίας

«Χωρεί λοιπόν ένα είδος παραιτήσεως και επιβάλλεται να πεις, το εγώ μου είν' ένας άλλος. Άλλος ο Χριστός και η Αγία αυτού Εκκλησία, όπου συνεχίζει υπάρχων. Άλλος ο πλησίον μας άνθρωπος που εν Χριστώ, μέσα στην Εκκλησία, παντρευόμαστε. Άλλος! Εκείνη γυναίκα και αυτός άνδρας. Και όμως τον αγαπώ ως εαυτόν μου. Άλλος υπήρξε ο ανάδοχός μου που μ' έντυσε τη στολή της πίστεως, όταν βαπτίστηκα εν Χριστώ μωρό παιδί και δεν καταλάβαινα. Τόσοι άλλοι είμαι εγώ. Η Εκκλησία είναι το σώμα μου».

Πεντζίκης Ν. Γ., *Προς Εκκλησιασμόν*

«Ο όρος "λειτουργία μετά τη Λειτουργία", που χρησιμοποιείται πολύ συχνά στις διαχριστιανικές σχέσεις, είναι νέος. [...] Αποτελεί συνειδητή εκλογή, για να υπογραμμιστεί η σχέση που υπάρχει μεταξύ της ευχαριστιακής κοινωνίας και του κόσμου, ή αλλιώς για να τονιστεί η δυναμική εμπλοκή της ευχαριστιακής κοινωνίας στον κόσμο».

Τσομπανίδης Στ., *Λειτουργία μετά τη Λειτουργία*

Ο Ανανεωτής (Μ. Βαρλάμης)

«"Εν ειρήνη προέλθωμεν", λέει ο ιερουργός αφήνοντας το θυσιαστήριο, και αυτή είναι η τελευταία εντολή της λειτουργίας. Δεν πρέπει να απομείνουμε στο Όρος Θαβώρ, και ας ξέρουμε πώς είναι καλό για μας να βρισκόμαστε εκεί. Μας στέλνουνε πίσω. Τώρα όμως — "είδομεν το φως το αληθινόν, ελάβομεν πνεύμα επουράνιον". Και πρέπει να "ξεκινήσουμε" και να αρχίσουμε την ατέρμονη αποστολή της Εκκλησίας, ως μάρτυρες αυτού του Φωτός, ως μάρτυρες αυτού του Πνεύματος».

π. Αλεξάνδρου Σμέμαν,
Για να ζήσει ο κόσμος

«Στην πορεία της χριστιανικής ιστορίας υπάρχουν δύο διαφορετικές τάσεις για τη σχέση του χριστιανού με τον κόσμο. Η μία αναφέρεται σε εκείνη την ομάδα, η οποία ταυτίζει τον Χριστιανισμό με την επουράνια βασιλεία. Αυτή η αντίληψη δεν επιτρέπει να ασχολείται ο πιστός με τα γήινα, την πολιτική, την οικονομία, τα κοινωνικά προβλήματα. Είναι μια θέση πολλών χριστιανών, οι οποίοι αισθάνονται αδύνατοι να ασχοληθούν με καθετί το κοινό, δηλαδή το ανθρώπινο. Η δεύτερη ομάδα προσπαθεί να πράξει το ακριβώς αντίθετο. Μετατρέπει την Εκκλησία σε χώρο έντονου κοινωνικού προβληματισμού. […] Σε καμιά περίπτωση δεν μπορούμε να δεχθούμε την απομόνωση της Εκκλησίας και του χριστιανού από τα κοινωνικά προβλήματα και μάλιστα των σημερινών κοινωνικών προκλήσεων».

Ζορμπάς Κ., *Η ανθρώπινη αξία στις κοινωνικές ουτοπίες*

iii. Ο βιβλικός λόγος: Ελπίδα για όλο τον κόσμο

«Αλλά, όπως λέει η Γραφή, μάτι δεν τα είδε κι ούτε τ' άκουσε αυτί κι ούτε που τα 'βαλε ο λογισμός του ανθρώπου, όσα ετοίμασε ο Θεός για 'κείνους που τον αγαπούν».

(Α΄ Κορ 2, 9)

«Αυτά που τώρα υποφέρουμε, δεν ισοσταθμίζουν τη δόξα που μας επιφυλάσσει ο Θεός στο μέλλον. Γιατί όλη η κτίση προσμένει με λαχτάρα πότε θα φανερωθεί η δόξα των παιδιών του Θεού. Ξέρετε, βέβαια, πως η κτίση υποτάχθηκε κι αυτή στη φθορά, όχι γιατί το ήθελε, αλλά γιατί έτσι θέλησε αυτός που την υπέταξε. Έχει όμως πάντοτε την ελπίδα, κι αυτή ακόμα η κτίση, πως θ' απελευθερωθεί από την υποδούλωσή της στη φθορά και θα μετάσχει στην ελευθερία που θ' απολαμβάνουν τα δοξασμένα παιδιά του Θεού».

(Ρωμ 8, 18-21)

– Οι δικές μας καρδιές μπορούν να γίνουν ψωμί και νερό και φωλιές για περιστέρια; ρώτησαν [τα παιδιά] μ' ένα στόμα.
– Μπορούν! Πώς δεν μπορούν! Αρκεί να το θελήσετε! είπε ο αρχάγγελος και χαμογέλασε. Και πάλι έσταξαν μέλι και ζάχαρη κι αγγελολούλουδα τα χείλη του.
– Θέλουμε! […] φώναξαν όλα μαζί τα παιδιά. Αλλά πώς;
– Οι καρδιές σας θα βρούνε τον τρόπο, είπε πάλι ο αρχάγγελος.
Και τότε, ένας μαγικός αέρας φύσηξε. Πήρε τη λύπη απ' τις καρδιές μας. Τις γέμισε ελπίδα και χαρά. Κι απλώσαμε τα χέρια τα παιδιά. Κι απλώσανε τις φτερούγες τους οι άγγελοι και τ' αγγελάκια. Κι απλώσαν τα φτερά τους τα πουλιά. Κι αγκαλιαστήκαμε. Κι έτσι αγκαλιασμένοι, αρχίσαμε να χορεύουμε. Χορεύαμε και τραγουδούσαμε. Και λέγαμε ξανά και ξανά το τραγούδι της καρδιάς. Το τραγούδι της δικής μας καρδιάς! «Την καρδιά μου σπέρνω στο λιβάδι…».

Σορδαλά-Κακατσάκη Ε., *Με λένε Ελπίδα*

iv. «Καινοὺς οὐρανοὺς καὶ γῆν καινὴν προσδοκῶμεν»

«Εμείς όμως, σύμφωνα με την υπόσχεση του Θεού, προσμένουμε καινούριους ουρανούς και καινούρια γη, όπου θα βασιλεύει η δικαιοσύνη».

(Β΄ Πε 3, 13)

«Αν λοιπόν η Εκκλησία... είναι Σώμα Χριστού ή ο Χριστός παρατεινόμενος στους αιώνες, τούτο σημαίνει ότι ο Χριστός είναι παρών στην Ιστορία, έχει σάρκα. [...] Η Αλήθεια και Ζωή, ο Χριστός, η Εκκλησία Του, πρέπει να ενδύονται κάθε στιγμή την πολιτιστική σάρκα του κόσμου, τα ουσιώδη του κάθε λαού. Η φλόγα της Πεντηκοστής, που καταργεί γλωσσικά, εθνικά και πολιτιστικά σύνορα, συνεχίζει να καίει. Κάθε στιγμή, κάθε λεπτό είναι μια Πεντηκοστή. Είναι μια νέα παρουσία του Αγίου Πνεύματος, που δεν ανήκει αποκλειστικά και προνομιακά σ' ένα πολιτισμό, σ' ένα λαό και στους εκφραστές του. [...] Το ότι το Ευαγγέλιο ενδύεται τη σάρκα του κόσμου σημαίνει ότι όχι μόνο δεν απορρίπτει κανένα πολιτισμό εκ προοιμίου, αλλά μπολιάζεται στον υπάρχοντα με σκοπό τη μεταμόρφωση, τη Χριστοποίηση, την εκκλησιαστικοποίησή του. Γιατί ό,τι δεν προσλαμβάνεται, ό,τι δεν θεραπεύεται, δεν σώζεται. Ναι, υπάρχουν στοιχεία που δεν μπορούν να κρατηθούν, να αντέξουν το φως του Ευαγγελίου, γιατί περικλείουν θάνατο και εμείς μιλάμε για Ανάσταση, για Ζωή».

Αλέξανδρος, Μητροπολίτης Νιγηρίας, *Ιεραποστολή και Πολιτισμός*

Προτάσεις για εργασίες και δραστηριότητες στην τάξη

1. Ο Ιωάννης Χρυσόστομος ονομάζει τη Θεία Ευχαριστία «τραπέζι». Ας σκεφτούμε ότι για να γίνει οποιοδήποτε «τραπέζι» υπάρχουν ή χρειάζονται: Οικοδεσπότης, αιτία και σκοπός της πρόσκλησης, προσκεκλημένοι, παρέα, φαγητό, χαρά κ.λπ. Τηρουμένων των αναλογιών, σκεφτείτε τα ανάλογα στοιχεία για το «τραπέζι» της Θείας Ευχαριστίας.
2. Πώς αντιλαμβάνεστε τις φράσεις του Νίκου-Γαβριήλ Πεντζίκη «τόσοι άλλοι είμαι εγώ» και «η Εκκλησία είναι το σώμα μου»;
3. Μετά τη Λειτουργία οι χριστιανοί είναι «μάρτυρες του Φωτός» (Σμέμαν). Με αφετηρία όσα έχετε μάθει μέχρι τώρα, σημειώστε σε ένα πόστερ επιγραμματικές φράσεις που εκφράζουν τέτοιες «μαρτυρίες» ή προεκτάσεις αυτού του γεγονότος.
4. Χωριστείτε σε δύο ομάδες και προετοιμάστε αντίστοιχα επιχειρήματα υπέρ της μίας ή της άλλης τάσης που αναφέρει το κείμενο «Στην πορεία...». Συζητήστε μεταξύ σας, εκθέτοντας διαδοχικά τα επιχειρήματά σας.

ΣΤ’ ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

Η Εκκλησία μεταμορφώνει τον κόσμο

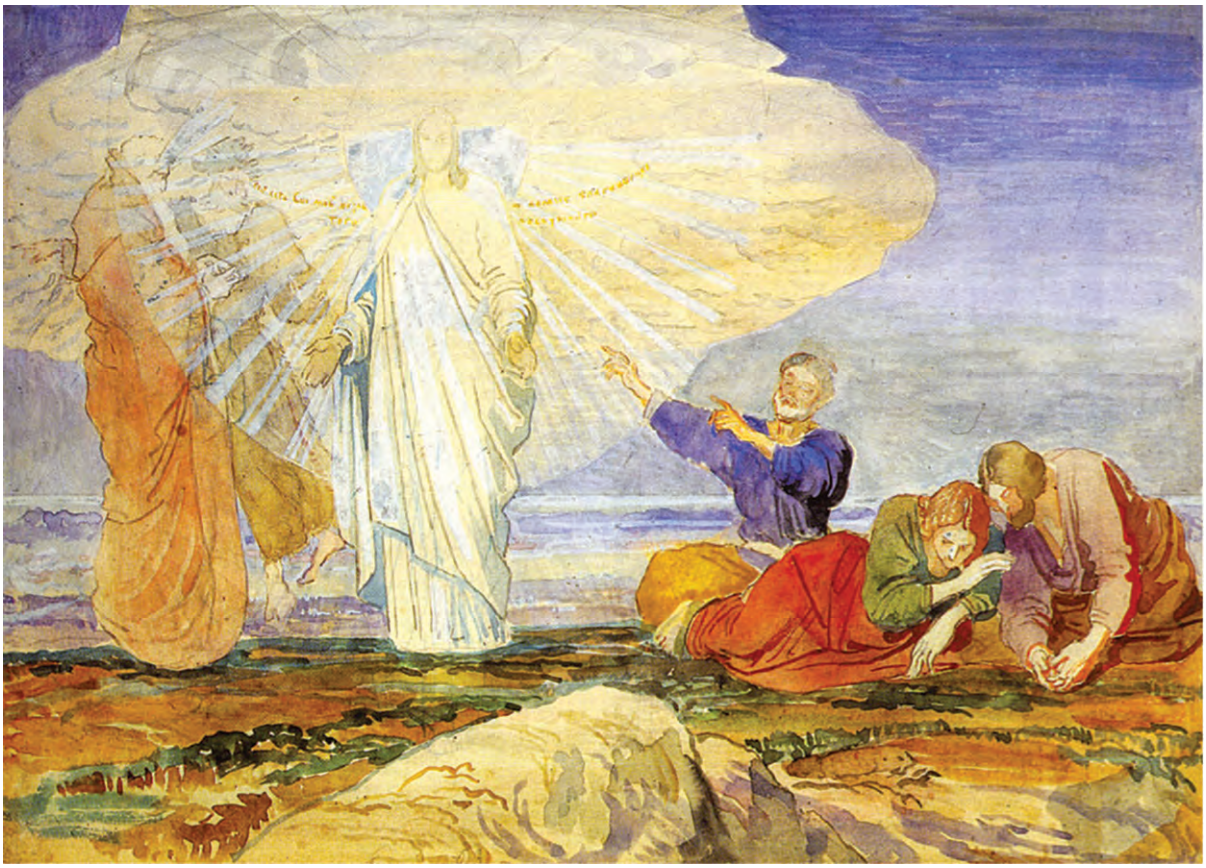

Μεταμόρφωση του Χριστού
(Alexander Andreyevich Ivanov)

Εισαγωγικά

Όπως είδαμε στην προηγούμενη Θεματική Ενότητα, η Εκκλησία μέσα στο Μυστήριο των Μυστηρίων, τη Θεία Ευχαριστία, βιώνει την Ανάσταση του Χριστού. Αυτή η αναστάσιμη εμπειρία δίνει ζωή και έμπνευση στα μέλη της Εκκλησίας, ώστε να διαμορφώσουν έναν άλλο τρόπο ζωής. Και η ζωή αυτή χαρίζεται απλόχερα… σ' όλον τον κόσμο! Για τι είδους ζωή μιλούμε; Αυτό θα είναι το κεντρικό θέμα που θα συζητήσουμε παρακάτω.

Περιεχόμενα – Διδακτικές Ενότητες

19. Δράση και αγώνας για τη μεταμόρφωση της ζωής και του κόσμου

20. Η Βασιλεία του Θεού. Τί είναι τελικά;

19. Δράση και αγώνας
για τη μεταμόρφωση της ζωής και του κόσμου

i. «Υπέρ της του κόσμου ζωής» ή αλλιώς «Για να ζήσει ο κόσμος»: Προσωπική ευθύνη και κοινή επιδίωξη

«Η επανάσταση των συνειδήσεων»

«Εποχές και καταστάσεις, που χαρακτηρίζονται σαν κρίση και αδιέξοδο πολιτισμού, δεν θεραπεύονται μόνο με οικονομικές και κοινωνικές επαναστάσεις πρόσκαιρες και εφήμερες, τυραννικές και αντιφατικές, αλλά υπερνικούνται με μεγάλες αναγεννητικές δημιουργίες που ξεκινούνε από τα βάθη του ανθρώπου, από τη Συνείδησή του, συλλογικοποιούνται σε ομαδική παγκόσμια συνείδηση και οδηγούν σε νέους καλύτερους ανασχηματισμούς, πάνω στις σχέσεις του ανθρώπου με το συνάνθρωπό του, πάνω σε κοινωνικές δομές ανωτέρου επιπέδου. Αυτό ονομάζομε ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΕΙΔΗΣΕΩΝ κι αυτοκηρύσσομε σήμερα στην εορτή της Πεντηκοστής, που ’ναι ημέρα πνευματικής ανακαίνισης και αναδημιουργίας του ανθρώπου και του κόσμου. Αυτό ονομάζομε ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΕΙΔΗΣΕΩΝ και καλούμε άτομα και λαούς σε μια πνευματική αφύπνιση, σε μια διαρκή εγρήγορση και δραστική αντίσταση στις παντοειδείς αλλοτριώσεις του ανθρώπινου προσώπου που επιβάλλουν οι κοινωνικές, οικονομικές και πολιτιστικές δομές των καιρών μας. […] Μετρούμε την αγωνία του κόσμου και την ευθύνη μας για το μέλλον της ανθρωπότητας κι αποφασίζομε να καταγγείλωμε τις παράλογες δαιμονικές δυνάμεις, που κυβερνούνε τη ζωή της, να αντιδράσωμε στον σφαλερό προσανατολισμό που ακολουθούμε και να χαράξωμε νέους ίσιους δρόμους στη ζωή του κόσμου. Μετρούμε την αγωνία του κόσμου και την ευθύνη μας για το μέλλον και αποφασίζομε την έκρηξη της ατομικής βόμβας στον ηθικό κόσμο: Κηρύσσομε την ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΕΙΔΗΣΕΩΝ […]».

Ειρηναίος Γαλανάκης, Μητροπολίτης Κισάμου,
Η επανάσταση των συνειδήσεων

Ποιητής και Μούσα (Νίκος Εγγονόπουλος 1938)

«Η αγάπη του Θεού είναι το θεμέλιο του κόσμου. Στον Χριστό εμείς θυμόμαστε. Γινόμαστε και πάλι όντα ανοιχτά στην αγάπη και θυμόμαστε. Η Εκκλησία στο χωρισμό της από τον "κόσμο τούτον", στο ταξίδι της στον Ουρανό, θυμάται τον κόσμο, θυμάται όλους τους ανθρώπους, θυμάται σύνολη την πλάση και την προσκομίζει με αγάπη στον Θεό. Η Ευχαριστία είναι το μυστήριο της κοσμικής ανάμνησης: είναι αληθινά μια αποκατάσταση της αγάπης ως της ίδιας της ζωής του κόσμου».

π. Αλέξανδρος Σμέμαν, *Για να ζήσει ο κόσμος*

Αλλά κάτεχε ότι
μονάχα 'κείνος που παλεύει το σκοτάδι μέσα του
θα 'χει μεθαύριο μερτικό δικό του στον ήλιο.

Οδυσσέας Ελύτης, *Άξιον Εστί*

* * *

Μα εγώ μ' ένα άγριο περήφανο χορό,
σαν αετός πάνω απ' τις λύπες θα πετάξω.
Σιγά μην κλάψω, σιγά μη φοβηθώ.
Θα πάω να χτίσω μια φωλιά στον ουρανό,
θα κατεβαίνω μόνο αν θέλω να γελάσω.
Σιγά μην κλάψω, σιγά μη φοβηθώ.

Γιάννης Αγγελάκας, Σιγά μην κλάψω

ii. Η ζωή μέσα στην Εκκλησία αξιολογείται διαφορετικά: Οι Μακαρισμοί (Μτ 5, 3-12)

«Μακάριοι όσοι νιώθουν τον εαυτό τους φτωχό μπροστά στον Θεό,
γιατί δική τους είναι η βασιλεία του Θεού.
Μακάριοι όσοι θλίβονται για τις αμαρτίες τους και το κακό που κυριαρχεί στον κόσμο,
γιατί αυτοί θα παρηγορηθούν από τον Θεό.
Μακάριοι όσοι φέρονται με πραότητα στους άλλους,
γιατί αυτοί θα κληρονομήσουν τη γη της επαγγελίας.
Μακάριοι όσοι πεινούν και διψούν για την επικράτηση του θελήματος του Θεού,
γιατί ο Θεός θα ικανοποιήσει την επιθυμία τους.
Μακάριοι όσοι δείχνουν έλεος στους άλλους,
γιατί σ' αυτούς θα δείξει ο Θεός το έλεός του.
Μακάριοι όσοι έχουν καθαρή καρδιά,
γιατί αυτοί θα δουν το πρόσωπο του Θεού.
Μακάριοι όσοι φέρνουν την ειρήνη στους ανθρώπους,
γιατί αυτοί θα ονομαστούν παιδιά του Θεού.
Μακάριοι όσοι διώκονται για την επικράτηση του θελήματος του Θεού,
γιατί σ' αυτούς ανήκει η βασιλεία του Θεού.
Μακάριοι είστε όταν σας χλευάσουν και σας καταδιώξουν και σας κακολογήσουν
με κάθε ψεύτικη κατηγορία εξαιτίας μου.
Να αισθάνεστε χαρά και αγαλλίαση, γιατί θ' ανταμειφθείτε με το παραπάνω στους ουρανούς. Έτσι καταδίωξαν και τους προφήτες πριν από σας».

(Μτ 5, 3-12)

«Στρατευόμενη Εκκλησία, δηλ. μια Εκκλησία που στρατεύεται και αγωνίζεται. Μια Εκκλησία που ξεκινά από το Σταυρό, περνά από τις Κατακόμβες, ζορίζεται, φυλακίζεται, ρίχνεται στα θηρία και τα γιουχαΐσματα των αμφιθεάτρων και τα Συναξάρια της, σε κάθε εποχή, είναι γεμάτα από Μάρτυρες και Ομολογητές. […] Στρατευόμενη Εκκλησία: Μια Εκκλησία που μάχεται μέσα στον Κόσμο και πληγώνεται μέσα στον Κόσμο και λερώνεται μέσα στον Κόσμο κι όμως φωτίζει τον Κόσμο και τον αγιάζει και τον παρηγορεί και μένει στον αιώνα ελπίδα και σωτηρία του Κόσμου».

Γαλανάκης Ειρηναίος, Μητροπολίτης Κισάμου, *Στρατευόμενη Εκκλησία*

Ο Χριστός πάνω στο σταυρό
(Δομήνικος Θεοτοκόπουλος)

Με τόσα φύλλα σού γνέφει ο ήλιος καλημέρα
με τόσα φλάμπουρα λάμπει, λάμπει ο ουρανός
και τούτοι μέσ' στα σίδερα και κείνοι μεσ' στο χώμα.
Σώπα όπου να 'ναι θα σημάνουν οι καμπάνες.
Αυτό το χώμα είναι δικό τους και δικό μας.

Ρίτσος Γ. - Θεοδωράκης Μ., *Θα σημάνουν οι καμπάνες*

«Η ιστορία καλεί ήδη τον Χριστιανισμό στο τιμόνι του κόσμου. Τον καλεί στις δύο επαναστάσεις, της αδικίας και του μίσους, να δώσει τη δική του επανάσταση: Την επανάσταση της Αγάπης. Την επανάσταση που θα δώσει την κοινωνική δικαιοσύνη χωρίς να καταστρέψει τον άνθρωπο».

Ψαρουδάκης Ν., *Η επανάσταση της αγάπης. Η χριστιανική λύση του κοινωνικού προβλήματος*

iii. «Μη μεριμνάτε»: Καταναλωτισμός δίχως όρια ή σεβασμός απέναντι στη δημιουργία και τη ζωή; (Μτ 6, 25-34)

«Γι' αυτό, λοιπόν, σας λέω: Μη μεριμνάτε για τη ζωή σας, τι θα φάτε και τι θα πιείτε ούτε για το σώμα σας, τι θα ντυθείτε. Η ζωή δεν είναι σπουδαιότερη από την τροφή; Και το σώμα δεν είναι σπουδαιότερο από το ντύσιμο; Κοιτάξτε τα πουλιά που δε σπέρνουν ούτε θερίζουν ούτε συνάζουν αγαθά σε αποθήκες, κι όμως ο ουράνιος Πατέρας σας τα τρέφει· εσείς δεν αξίζετε πολύ περισσότερο απ' αυτά; Κι έπειτα, ποιος από σας μπορεί με το άγχος του να προσθέσει έναν πήχυ στο ανάστημά του; Και γιατί τόσο άγχος για το ντύσιμό σας; Ας σας διδάξουν τα αγριόκρινα πώς μεγαλώνουν· δεν κοπιάζουν ούτε γνέθουν· κι όμως σας βεβαιώνω πως ούτε ο Σολομών σ' όλη του τη μεγαλοπρέπεια δεν ντυνόταν όπως ένα από αυτά. Αν όμως ο Θεός ντύνει έτσι το αγριόχορτο, που σήμερα υπάρχει κι αύριο θα το ρίξουν στη φωτιά, δε θα φροντίσει πολύ περισσότερο για σας, ολιγόπιστοι; Μην έχετε, λοιπόν, άγχος και μην αρχίσετε

να λέτε: "τι θα φάμε;" ή "τι θα πιούμε;" ή "τι θα ντυθούμε;", γιατί για όλα αυτά αγωνιούν όσοι δεν εμπιστεύονται τον Θεό· ο ουράνιος όμως Πατέρας σας ξέρει καλά ότι έχετε ανάγκη απ' όλα αυτά. Γι' αυτό πρώτα απ' όλα να επιζητείτε τη βασιλεία του Θεού και την επικράτηση του θελήματός του, κι όλα αυτά θα ακολουθήσουν. Μην αγωνιάτε, λοιπόν, για το αύριο, γιατί η αυριανή μέρα θα έχει τις δικές της φροντίδες. Φτάνουν οι έγνοιες της κάθε μέρας».

(Μτ 6, 25-34)

Πολλά δε θέλει ο άνθρωπος
να 'ν' ήμερος να 'ναι άκακος
λίγο φαΐ λίγο κρασί
Χριστούγεννα κι Ανάσταση

Οδυσσέας Ελύτης,
Ο Ηλιος ο Ηλιάτορας

iv. Αδιαφορία και σκληρότητα απέναντι στον συνάνθρωπο ή άπειρο έλεος και συγχώρεση; (Μτ 18, 21-22)

«Τότε πήγε ο Πέτρος και του είπε: "Κύριε, πόσες φορές θα σφάλει σ' εμένα ο αδερφός μου και θα τον συγχωρήσω; Ως εφτά φορές;". Του λέει ο Ιησούς: "Δε σου λέω ως εφτά, αλλά ως εβδομήντα φορές εφτά"».

(Μτ 18, 21-22)

«Η μεγαλύτερη αίρεση, η μητέρα των αιρέσεων, ο εγωκεντρισμός. Προσωπικός, ομαδικός, φυλετικός, τοπικιστικός, εκκλησιαστικός κ.λπ., που δηλητηριάζει τις ανθρώπινες σχέσεις και κάθε μορφή αρμονικής και δημιουργικής συνύπαρξης. Και σε άλλες ευκαιρίες και Συνέδρια για την παγκόσμια ειρήνη, έχουμε διατυπώσει την πεποίθηση ότι "το αντίθετο της ειρήνης δεν είναι ο πόλεμος αλλά ο εγωκεντρισμός· ατόμων, κρατών, διαφόρων συνόλων". Και σε αυτή τη διχαστική νόσο το μόνο αντίδοτο παραμένει η ανιδιοτελής αγάπη, όπως την έχει καθορίσει και την έχει σαρκώσει ο Χριστός και όσοι πιστά Τον ακολουθούν. Γι' αυτό και η συμβολή της Εκκλησίας παραμένει διαχρονικά πολύτιμη και αναντικατάστατη».

Αναστάσιος Αρχιεπίσκοπος Τιράνων, *Εναρκτήρια συνεδρίαση της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου*

«Για να γίνει κανείς χριστιανός, πρέπει να έχει ποιητική ψυχή, πρέπει να γίνει ποιητής. "Χοντρές" ψυχές κοντά Του ο Χριστός δεν θέλει. Ο χριστιανός, έστω και μόνο όταν αγαπάει, είναι ποιητής, είναι μες στην ποίηση. Την αγάπη ποιητικές καρδιές την ενστερνίζονται, τη βάζουν μέσα στην καρδιά τους, την αγκαλιάζουν, τη νιώθουν βαθιά».

Πορφυρίου Καυσοκαλυβίτου, *Βίος και Λόγοι*

Συγχώρηση (Γεώργιος Κόρδης)

v. «Να υπάρχει σε όλους ισότητα»: Από την αδικία στον αγώνα για την επικράτηση της δικαιοσύνης και της ισότητας (Ησ 26, 9 και Β΄ Κορ 8, 13)

«Τη νύχτα η ψυχή μου σε ποθεί· από τα βάθη μου σ' αποζητάω. Όταν οι κρίσεις σου εφαρμόζονται στη γη, μαθαίνει τη δικαιοσύνη η οικουμένη».

(Ησ 26, 9)

«Σκοπός βέβαια δεν είναι να στερηθείτε εσείς για να ανακουφίσετε τους άλλους, αλλά να υπάρχει σε όλους ισότητα».

(Β΄ Κορ 8, 13)

«Οι εκρήξεις φονταμενταλισμού που παρατηρούνται στους κόλπους διαφόρων θρησκειών αποτελούν έκφραση νοσηρής θρησκευτικότητος. Ο νηφάλιος διαθρησκειακός διάλογος συμβάλλει σημαντικά στην προώθηση της αμοιβαίας εμπιστοσύνης, της ειρήνης και της καταλλαγής. Το λάδι του θρησκευτικού βιώματος πρέπει να χρησιμοποιείται για να επουλώνει πληγές και όχι για να αναζωπυρώνει τη φωτιά των πολεμικών συρράξεων. Η Ορθόδοξος Εκκλησία καταδικάζει απεριφράστως την επέκταση της πολεμικής βίας, τους διωγμούς, την εκδίωξη και δολοφονία μελών θρησκευτικών κοινοτήτων, τον εξαναγκασμό για την αλλαγή της θρησκευτικής πίστεως, την εμπορία προσφύγων, τις απαγωγές, τα βασανιστήρια, τις ειδεχθείς εκτελέσεις. Καταγγέλλει την καταστροφή ναών, θρησκευτικών συμβόλων και μνημείων πολιτισμού... Όλως ιδιαιτέρως απευθύνουμε έκκληση στους ισχυρούς

της γης για την επικράτηση της ειρήνης και της δικαιοσύνης στις χώρες προελεύσεως των προσφύγων. Προτρέπουμε τις πολιτικές αρχές, τούς πολίτες και τους Ορθοδόξους Χριστιανούς στις χώρες που καταφεύγουν οι εξουθενωμένοι πρόσφυγες, να συνεχίσουν να προσφέρουν από το περίσσευμα και από το υστέρημα των δυνατοτήτων τους».

Μήνυμα της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου της Ορθοδόξου Εκκλησίας, Κρήτη, 2016

Ο Ιωάννης Χρυσόστομος για την κοινωνική αδικία

«Δε φρίττεις, άνθρωπε, δεν κοκκινίζεις από ντροπή, όταν χαρακτηρίζεις επιτιθέμενο αυτόν που παλεύει για το ψωμί του; Αυτός, αν και φέρεται επιθετικά, ωστόσο δικαιούται τη συμπάθειά μας, γιατί τόσο πολύ πιέζεται από την πείνα, ώστε αναγκάζεται να φορέσει το προσωπείο της επιθετικότητας. [...] Και πρέπει να σου πω ακόμα πως αυτός που επιτίθεται στην πραγματικότητα είσαι συ, γιατί αν και έρχεσαι τακτικά στην Εκκλησία και ακούς τα κηρύγματά μου, στην αγορά εντούτοις προτιμάς και το χρυσάφι και τις επιθυμίες και τις ανθρώπινες φιλίες σου, παρά τις δικές μου προτροπές».

Ιωάννης Χρυσόστομος, *Ερμηνεία στην προς Ρωμαίους Επιστολή*

vi. «ἐὰν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώπων λαλῶ»: Από την εχθρότητα και τη βία στην ειρήνη και την χωρίς όρια αγάπη (Α΄ Κορ 13 και Λκ 6, 27-40)

Ο Ύμνος της Αγάπης

«Αν μπορώ να λαλώ όλες τις γλώσσες των ανθρώπων, ακόμα και των αγγέλων, αλλά δεν έχω αγάπη για τους άλλους, οι λόγοι μου ακούγονται σαν ήχος χάλκινης καμπάνας ή σαν κυμβάλου αλαλαγμός. Κι αν έχω της προφητείας το χάρισμα κι όλα κατέχω τα μυστήρια κι όλη τη γνώση, κι αν έχω ακόμα όλη την πίστη, έτσι που να μετακινώ βουνά, αλλά δεν έχω αγάπη, είμαι ένα τίποτα. Κι αν ακόμα μοιράσω στους φτωχούς όλα μου τα υπάρχοντα, κι αν παραδώσω στη φωτιά το σώμα μου για να καεί, αλλά δεν έχω αγάπη, σε τίποτα δε μ' ωφελεί. Εκείνος που αγαπάει έχει μακροθυμία, έχει και καλοσύνη· εκείνος που αγαπάει δε ζηλοφθονεί· εκείνος που αγαπάει δεν κομπάζει ούτε περηφανεύεται· είναι ευπρεπής, δεν είναι εγωιστής ούτε ευερέθιστος· ξεχνάει το κακό που του έχουν κάνει. Δε χαίρεται για το στραβό που γίνεται, αλλά μετέχει στη χαρά για το σωστό. Εκείνος που αγαπάει, όλα τα ανέχεται· σε όλα εμπιστεύεται, για όλα ελπίζει, όλα τα υπομένει. Ποτέ η αγάπη δε θα πάψει να υπάρχει».

(Α΄ Κορ 13, 1-8)

Ο σπλαχνικός πατέρας (λεπτομέρεια, Bartolomé Esteban Murillo, 1667-1670)

Αγάπη προς όλους

«Σ’ εσάς όμως που μ’ ακούτε λέω: Αγαπάτε τους εχθρούς σας, ευεργετείτε όσους σας μισούν· δίνετε ευχές σ’ όσους σας δίνουν κατάρες, προσεύχεστε γι’ αυτούς που σας κακομεταχειρίζονται.

Σ’ όποιον σε χαστουκίζει στο ένα μάγουλο, γύριζε και το άλλο· κι αν κάποιος σου πάρει το πανωφόρι, μην τον εμποδίσεις να πάρει και το πουκάμισο. Σ’ όποιον σου ζητάει κάτι δίνε το, κι αν κάποιος σου πάρει αυτό που σου ανήκει, μη ζητάς να σου το επιστρέψει. Όπως θέλετε να σας συμπεριφέρονται οι άνθρωποι, έτσι ακριβώς να συμπεριφέρεστε κι εσείς σ’ αυτούς. Γιατί, αν αγαπάτε αυτούς που σας αγαπούν, ποια εύνοια περιμένετε από τον Θεό; Αφού και οι αμαρτωλοί αγαπούν αυτούς που τους αγαπούν. Κι αν κάνετε καλό σ’ αυτούς που σας κάνουν καλό, ποια εύνοια περιμένετε από τον Θεό; Και οι αμαρτωλοί το ίδιο κάνουν. Αν δανείζετε σ’ όσους ελπίζετε να σας τα επιστρέψουν, ποια εύνοια περιμένετε από τον Θεό; Και οι αμαρτωλοί δανείζουν στους ομοίους τους για να τα πάρουν πίσω.

Αντίθετα, εσείς ν’ αγαπάτε τους εχθρούς σας, να κάνετε το καλό και να δανείζετε, χωρίς να περιμένετε να πάρετε πίσω τίποτα. Έτσι, ο Θεός, που είναι καλός ακόμα και με τους αχάριστους και τους κακούς, θα σας ανταμείψει με το παραπάνω και θα σας κάνει παιδιά του. Να είστε λοιπόν σπλαχνικοί, όπως σπλαχνικός είναι κι ο Θεός Πατέρας σας».

(Λκ 6, 27-40)

Η Σταύρωση
(Δομήνικος Θεοτοκόπουλος)

«Τι είναι η αγάπη, αδερφοί μου; μας έλεγε κι ανοιγοκλειούσε τα χέρια του σα να ’θελε να μας αγκαλιάσει· τι ’ναι η αγάπη, αδερφοί μου; δεν είναι μονάχα συμπόνια μήτε καλοσύνη· στη συμπόνια είναι δυο, αυτός που πονάει κι αυτός που συμπονάει· στην καλοσύνη είναι δυο, αυτός που δίνει κι αυτός που δέχεται· μα στην αγάπη είναι ένας, σμίγουν οι δυο και γίνουνται ένα, δεν ξεχωρίζουν· το εγώ κι εσύ αφανίζουνται· αγαπώ θα πει χάνουμαι».

Καζαντζάκης Ν.,
Ο φτωχούλης του Θεού

vii. Να έχουμε μόνο αυτή τη σκέψη: να σωθούν οι πάντες»: Το χρέος της Ορθόδοξης Εκκλησίας για τη σωτηρία όλου του κόσμου (από τους λόγους του Αγίου Σιλουανού του Αθωνίτη)

«Κύριε, σκόρπισε τη χάρη Σου στη γη»

«Το Πνεύμα του Χριστού, που μου έδωσε ο Κύριος, θέλει να σωθούν όλοι, να γνωρίσουν όλοι τον Θεό. Ο Κύριος έδωσε στον ληστή τον παράδεισο· έτσι θα δώσει τον παράδεισο και σε κάθε αμαρτωλό. [...] Κύριε, όλοι οι λαοί είναι έργο των χειρών Σου. Απομάκρυνέ τους από την έχθρα και το μίσος και δώσε τους μετάνοια, για να γνωρίσουν όλοι την αγάπη Σου. [...] Κύριε, σκόρπισε τη χάρη Σου στη γη. Δώσε σ’ όλους τους λαούς της γης να γευθούν την αγάπη Σου, να μάθουν πως Συ μας αγαπάς σαν μητέρα κι ακόμη περισσότερο. Γιατί μπορεί κι η μητέρα να ξεχάσει το παιδί της, αλλά Συ ποτέ, γιατί αγαπάς απείρως το πλάσμα Σου και η αγάπη δεν μπορεί να λησμονήσει [...]».

Αρχιμανδρίτου Σωφρονίου Σαχάρωφ, *Ο Άγιος Σιλουανός ο Αθωνίτης*

«Στην παγκοσμιότητα δεν αντιτίθεται ο τόπος· αντιστρόφως, αποτελεί το ζωτικό έδαφός της. Η παγκοσμιότητα δεν σχετίζεται με την αδιαφορία, η οποία δεν αμφισβητεί το τοπικό, διότι απλούστατα δεν την ενδιαφέρει. Κριτήριο είναι κατά πόσον η «τοπικότητα» εκφράζει αυθεντικά την κοινή ανθρώπινη φύση. Ένας χριστιανός ασκητής μπορεί να είναι περισσότερο παγκόσμιος από έναν ανέστιο ταξιδιώτη της εποχής μας, ο οποίος ταξιδεύει για να

δραπετεύσει από τις συγκεκριμένες συνθήκες της ζωής του και ο οποίος αισθάνεται παντού ξένος. Ο πρώτος, όταν είναι γεμάτος αγάπη για τον κόσμο, είναι πράγματι παγκόσμιος, βρίσκεται οργανικά τοποθετημένος μέσα στην παγκόσμια κοινωνία. Ανυψώνει σιωπηρά το κοινό ανθρώπινο φύραμα με την αδιάκοπη υπέρβαση του εγώ του, με την προσευχή, με την υπαρξιακή μετοχή στην ενυπόστατη Αγάπη… Οι χριστιανοί, και μάλιστα οι Ορθόδοξοι, δεν αισθανόμαστε αμηχανία ούτε αιφνιδιαζόμαστε από τη διαδικασία της παγκοσμιοποιήσεως. Η οικουμενικότητα υπήρξε ο αυτονόητος πνευματικός μας χώρος. Η διάσταση της παγκοσμιότητος αποτελεί βασικό συστατικό της Ορθοδοξίας».

Αναστάσιος, Αρχιεπίσκοπος Τιράνων, *Παγκοσμιότητα και Ορθοδοξία*

«Κανείς δεν πρέπει να θέλει να σωθεί μόνος του, χωρίς να σωθούν και οι άλλοι. Είναι λάθος να προσεύχεται κανείς για τον εαυτό του, για να σωθεί ο ίδιος. Τους άλλους πρέπει ν' αγαπάμε και να προσευχόμαστε να μη χαθεί κανείς· να μπουν όλοι στην Εκκλησία. Αυτό έχει αξία».

Αρχιμανδρίτου Σωφρονίου Σαχάρωφ, *Ο Άγιος Σιλουανός ο Αθωνίτης*

viii. «Πάσα η κτίσις συστενάζει και συνωδίνει άχρι του νυν»: Από τον εφιάλτη της οικολογικής καταστροφής στη διάσωση της ζωής (Ρωμ 8, 18-23)

«Αυτά που τώρα υποφέρουμε, δεν ισοσταθμίζουν τη δόξα που μας επιφυλάσσει ο Θεός στο μέλλον. Γιατί όλη η κτίση προσμένει με λαχτάρα πότε θα φανερωθεί η δόξα των παιδιών του Θεού. Ξέρετε, βέβαια, πως η κτίση υποτάχθηκε κι αυτή στη φθορά, όχι γιατί το ήθελε, αλλά γιατί έτσι θέλησε αυτός που την υπέταξε. Έχει όμως πάντοτε την ελπίδα, κι αυτή ακόμα η κτίση, πως θ' απελευθερωθεί από την υποδούλωσή της στη φθορά, και θα μετάσχει στην ελευθερία που θ' απολαμβάνουν τα δοξασμένα παιδιά του Θεού. Ξέρουμε καλά ότι ως τώρα όλη η κτίση στενάζει και κραυγάζει από πόνο, σαν την ετοιμόγεννη γυναίκα. Κι όχι μόνο η κτίση. Το ίδιο κάνουμε κι εμείς: Έχουμε ως αρραβώνα του νέου κόσμου το Άγιο Πνεύμα, εσωτερικά όμως στενάζουμε κι εμείς, γιατί λαχταρούμε να γίνουμε για πάντα παιδιά του Θεού και να γλιτώσει το σώμα μας από τη φθορά».

(Ρωμ 8, 18-23)

«Η σημερινή οικολογική κρίση είναι προφανές ότι οφείλεται σε πνευματικά και ηθικά αίτια. Οι ρίζες της συνδέονται με την πλεονεξία, την απληστία και τον εγωισμό, που οδηγούν στην αλόγιστη χρήση των φυσικών πόρων, την επιβάρυνση της ατμόσφαιρας με ζημιογόνους ρύπους και την κλιματική αλλαγή. Η χριστιανική αντιμετώπιση του προβλήματος απαιτεί μετάνοια για τις καταχρήσεις, εγκράτεια και ασκητικό ήθος, που αποτελούν αντί-

Ένας ποιητής (Γεώργιος Κόρδης)

δοτο στην υπερκατανάλωση, συγχρόνως δε, καλλιέργεια στον άνθρωπο της συνειδήσεως ότι είναι "οικονόμος", και όχι κάτοχος της δημιουργίας. Δεν παύει να τονίζει ότι και οι μελλοντικές γενεές έχουν δικαίωμα πάνω στα φυσικά αγαθά, που μας εμπιστεύθηκε ο Δημιουργός. Για αυτό το λόγο και η Ορθόδοξος Εκκλησία συμμετέχει ενεργώς στις διάφορες διεθνείς οικολογικές προσπάθειες. Όρισε δε την 1η Σεπτεμβρίου ως ημέρα προσευχής για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος».

Μήνυμα της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου
της Ορθοδόξου Εκκλησίας, Κρήτη, 2016

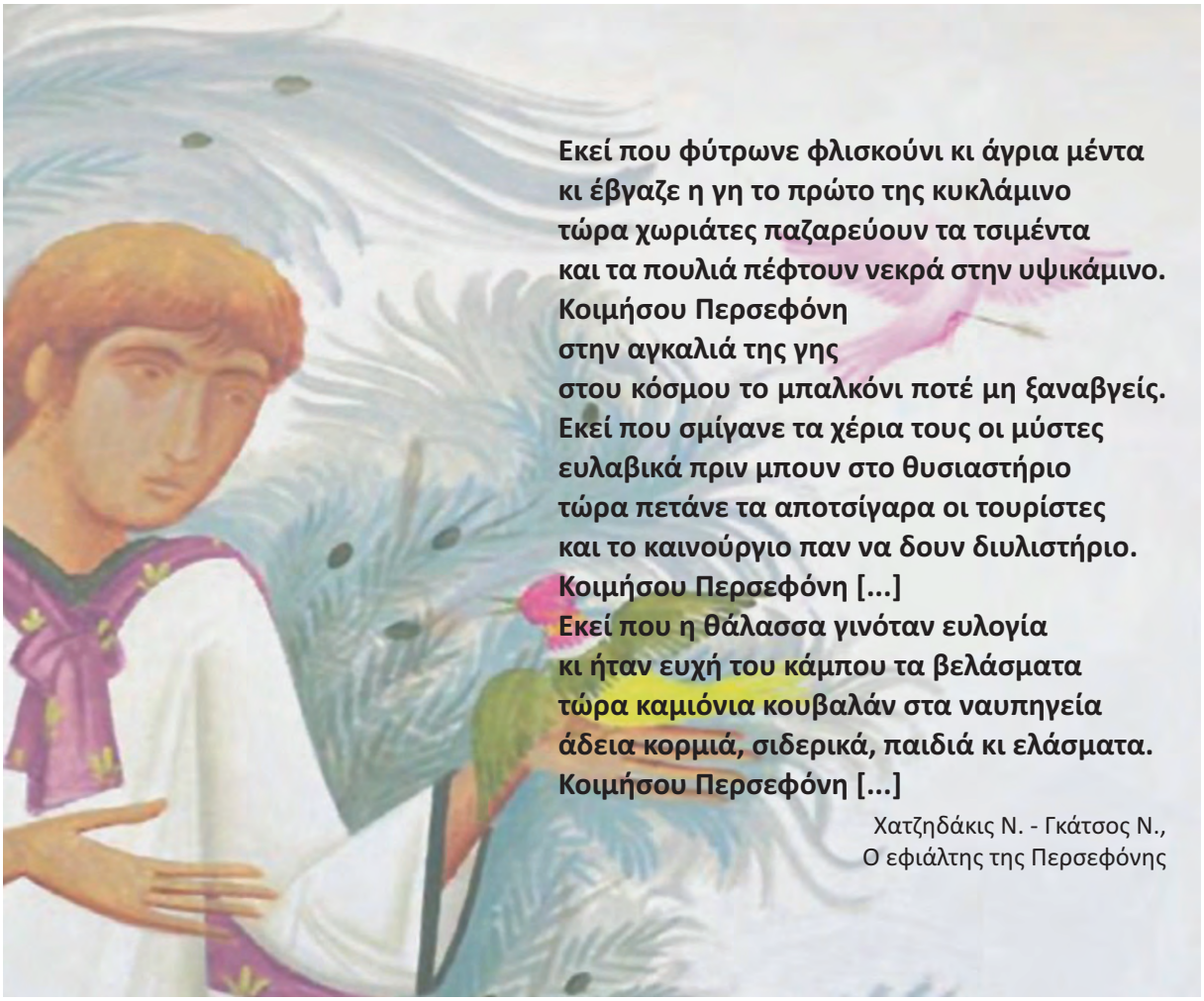

Πίνακας: Ο Κελεός (Αντώνιος Φίκος, 2012)

Προτάσεις για εργασίες και δραστηριότητες στην τάξη

1. Συζητήστε στην τάξη τα παρακάτω ερωτήματα: -Τι γοητεύει τον σύγχρονο άνθρωπο; -Τι είναι αυτό που επιθυμεί περισσότερο να κατακτήσει;
2. Αφού διαβάσετε το κείμενο «Η επανάσταση των συνειδήσεων», μελετήστε τον πίνακα του Εγγονόπουλου. Χωριστείτε σε ομάδες και δώστε, κάθε ομάδα ξεχωριστά, μια δική σας ερμηνεία στον πίνακα. Στη συνέχεια ανακοινώστε στην ολομέλεια της τάξης τα συμπεράσματα της συζήτησής σας, τεκμηριώνοντας με επιχειρήματα.
3. Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα κείμενα της ενότητας, κατά τη γνώμη σας, ποιος από τους Μακαρισμούς είναι αρκετά επαναστατικός και ανατρεπτικός για την εποχή μας;
4. Μόλις διαβάσετε το κείμενο Μτ 25-34 σημειώστε αυθόρμητα δέκα λέξεις που να εκφράζουν τις εντυπώσεις σας. Στη συνέχεια μελετήστε προσεκτικά το κείμενο του Οδ. Ελύτη. Με ωριμότερη σκέψη, γράψτε ξανά δέκα λέξεις γύρω από το κείμενο. Υπάρχει διαφορά μεταξύ της αρχικής και της τελευταίας προσέγγισης;
5. Αναζητήστε στο λεξικό την ετυμολογία και σημασίες της λέξης «συγχώρηση». Συζητήστε στην ομάδα σας για ποιον λόγο ο «εγωκεντρισμός» που αναφέρει ο Αρχιεπίσκοπος Αναστάσιος είναι εμπόδιο για τη συγχώρηση.
6. Διαβάστε τον Ύμνο της Αγάπης. Στη συνέχεια προσπαθήστε να ολοκληρώσετε, ατομικά και με λίγες λέξεις, τη φράση «Αγάπη είναι…» ή τη φράση «Αγάπη δεν είναι…». Συνενώστε όλες τις φράσεις της τάξης. Απαγγείλετε τη δημιουργία σας στην τάξη.
7. Ξαναγράψτε και αναδομήστε το κείμενο του Αγίου Σιλουανού, βάζοντας δικές σας ιδέες, ξεκινώντας με τη φράση: «Κύριε, σκόρπισε τη χάρη Σου στη γη…».
8. Χωριστείτε σε ομάδες. Διαβάστε την περικοπή Ρωμ 8, 18-23. Στη συνέχεια, γράψτε σε μια κόλλα χαρτί όλες τις λέξεις και φράσεις (από το κείμενο που διαβάσατε), οι οποίες συνδέονται με την έννοια «κτίση». Κατόπιν, εξηγήστε στην ολομέλεια της τάξης τον τρόπο με τον οποίον συνδέονται με την έννοια «κτίση» όλες οι λέξεις και οι φράσεις που εντοπίσατε στο κείμενο.
9. Με έμπνευση από το κείμενο του Μηνύματος της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου σχεδιάστε μια δράση με θέμα την προστασία του περιβάλλοντος. Αν θέλετε, επικεντρωθείτε στα ειδικότερα προβλήματα που αναφέρει το τραγούδι των Μ. Χατζηδάκι - Ν. Γκάτσου.

20. Η Βασιλεία του Θεού. Τι είναι τελικά;

i. Ζωή γεμάτη χαρά και δημιουργία

«Λοιπόν, αδελφοί μου, να χαίρεστε, να προοδεύετε, να συμπαραστέκεστε ο ένας στον άλλο· να μην έχετε διαφωνίες, να έχετε ειρήνη, κι ο Θεός που χαρίζει την αγάπη και την ειρήνη θα είναι μαζί σας».

(Β΄ Κορ 13, 11)

«Η βασιλεία του Θεού δεν είναι φαγητό και ποτά, αλλά δικαιοσύνη, ειρήνη και χαρά, που δίνει το Άγιο Πνεύμα».

(Ρωμ 14, 18)

Δώδεκα παιδιά στους δρόμους, δώδεκα παιδιά,
πήραν τη βροχή στους ώμους, δώδεκα παιδιά,
κράτησαν ψηλά τον ήλιο, κάνανε το κρύο φίλο,
πήγαν πιο μακριά κι απ' τα πουλιά.
Βρήκαν στην κορφή, την παλιά πληγή,
το χρυσό μαχαίρι του ληστή...
Δώδεκα παιδιά στους δρόμους, δώδεκα σπαθιά,
πήραν το Χριστό στους ώμους δώδεκα παιδιά,
χάραξαν στη γη τους νόμους, άνοιξαν στη νύχτα δρόμους
κι έγινε η αγάπη πιο βαθιά.
Γράψαν μιαν ευχή, να μη ξεχαστεί,
κάτω από το χώμα η γιορτή [...]

Χριστοδούλου Δ., Λοΐζος Μ.

Ανώνυμο (Γιώργος Σικελιώτης)

Αγωνιστές (Α. Τάσος, 1973-75)

Ο άγιος Χριστοφόρος βαστάζει στους ώμους τον Χριστό

Ο Ευαγγελισμός (λεπτομέρεια, Η συμφωνία των αγγέλων), Δομήνικος Θεοτοκόπουλος

ii. Ο Θεός προσκαλεί όλους τους ανθρώπους στη βασιλεία Του (Λκ 14, 16-24)

Η παραβολή του μεγάλου δείπνου

«Κάποιος από ’κείνους που έτρωγαν μαζί με τον Ιησού, του είπε: “Μακάριος όποιος πάρει μέρος στο τραπέζι της βασιλείας του Θεού”. Κι ο Ιησούς τού είπε: “Ένας άνθρωπος ετοίμασε μεγάλο δείπνο και κάλεσε πολλούς. Όταν ήρθε η ώρα του δείπνου, έστειλε το δούλο του να πει στους καλεσμένους: *Ελάτε, όλα είναι πια έτοιμα*. Τότε άρχισαν, ο ένας μετά τον άλλο, να βρίσκουν δικαιολογίες: Ο πρώτος τού είπε: “Έχω αγοράσει ένα χωράφι και πρέπει να πάω να το δω· σε παρακαλώ, θεώρησέ με δικαιολογημένο”. Άλλος τού είπε: “Έχω αγοράσει πέντε ζευγάρια βόδια και πάω να τα δοκιμάσω· σε παρακαλώ, δικαιολόγησέ με”. Κι ένας άλλος τού είπε: “Είμαι νιόπαντρος και γι’ αυτό δεν μπορώ να έρθω”. Γύρισε ο δούλος εκείνος και τα είπε αυτά στον κύριό του. Τότε ο οικοδεσπότης οργισμένος είπε στο δούλο του: “Πήγαινε γρήγορα στις πλατείες και στους δρόμους της πόλης και φέρε μέσα τους φτωχούς, τους ανάπηρους, τους κουτσούς και τους τυφλούς”. Όταν γύρισε ο δούλος τού είπε: “Κύριε, αυτό που πρόσταξες έγινε και υπάρχει ακόμη χώρος”. Είπε πάλι ο κύριος στο δούλο: “Πήγαινε έξω από την πόλη στους δρόμους και στα μονοπάτια κι ανάγκασέ τους να έρθουν, για να γεμίσει το σπίτι μου· γιατί σας βεβαιώνω πως κανένας από ’κείνους που κάλεσα δε θα γευτεί το δείπνο μου”».

(Λκ 14, 16-24)

iii. «Η βασιλεία του Θεού εντός ημών εστίν» (Λκ, 17, 21)

Η Βασιλεία του Θεού είναι ήδη παρούσα, «ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἐντὸς ἡμῶν ἐστιν»

Η ετοιμασία του Θρόνου
(Μητρόπολη Μυστρά, 13ος αι.)

«Όταν ρωτήθηκε από τους Φαρισαίους ο Ιησούς πότε έρχεται η βασιλεία του Θεού, τούς απάντησε: "Η βασιλεία του Θεού δεν έρχεται με τρόπο φανερό σε όλους. Δε θα πούνε *να, εδώ είναι* ή *εκεί*, γιατί η βασιλεία του Θεού είναι κιόλας ανάμεσά σας"».

(Λκ, 17, 21)

iv. Η Βασιλεία του Θεού όχι μόνο ως όραμα, αλλά και ως πρόγευση μέσα στην ιστορία

Για να προσεγγίσουμε καλύτερα το νόημα της φράσης «Βασιλεία του Θεού», αξίζει τον κόπο να ρίξουμε μια ματιά στη βιβλική διήγηση, η οποία περιγράφει το γεγονός της Μεταμόρφωσης του Χριστού.

Το γεγονός της Μεταμόρφωσης του Χριστού έχει ιδιαίτερη σημασία και σπουδαιότητα: προσφέρει μία ξεκάθαρη απάντηση στο ερώτημα *«Κι εσείς ποιος λέτε ότι είμαι;»* (Μκ 8, 29), το οποίο ο ίδιος λίγο πριν έθεσε στους μαθητές Του.

«Ύστερα από έξι μέρες, παίρνει ο Ιησούς ιδιαιτέρως μόνο τον Πέτρο, τον Ιάκωβο και τον Ιωάννη, και τους ανεβάζει σ' ένα ψηλό βουνό. Εκεί μεταμορφώθηκε μπροστά τους, τα ρούχα του έγιναν αστραφτερά, κατάλευκα σαν το χιόνι [...]. Εμφανίστηκε σ' αυτούς ο Ηλίας μαζί με τον Μωυσή, και συζητούσαν με τον Ιησού.

(Μκ 9, 2-4)

«Λέει τότε ο Πέτρος στον Ιησού: "Διδάσκαλε, είναι ωραία να μείνουμε εδώ! [...]". Δεν ήξερε τι να πει, γιατί είχαν κυριευτεί από τρόμο. Ήρθε τότε ένα σύννεφο και τους σκέπασε, και μια φωνή ακούστηκε μέσα από το σύννεφο: "Αυτός είναι ο αγαπημένος μου Υιός· αυτόν ν' ακούτε". Και ξαφνικά, όταν έστρεψαν τριγύρω τα βλέμματά τους, δεν είδαν κανέναν, παρά τον Ιησού μόνον μαζί τους».

(Μκ 9, 2-8)

Ο Ιησούς οδηγεί τους μαθητές Του Πέτρο, Ιάκωβο και Ιωάννη σ' ένα βουνό. Εκεί μεταμορφώνεται, δηλαδή αποκτά μία διαφορετική μορφή από εκείνην με την οποίαν όλοι γύρω Τον γνώριζαν. Το χρώμα των ρούχων Του αλλάζει, γίνεται αστραφτερό και λευκό σαν το χιόνι. Στη συνέχεια εμφανίζεται ο προφήτης Ηλίας και ο Μωυσής, οι οποίοι και συνομιλούν μαζί Του. Χαρακτηριστικό στοιχείο της Μεταμόρφωσης είναι η παρουσία του Φωτός του Τριαδικού Θεού, αυτού που η Εκκλησία μας ονομάζει Άκτιστο Φως.

Καθώς ακούγεται η φωνή του Θεού Πατέρα «Αυτός είναι ο αγαπημένος μου Υιός», φανερώνεται ότι ο Ιησούς είναι ο Χριστός, το δεύτερο πρόσωπο της Αγίας Τριάδος, ο αναμενόμενος Μεσσίας.

Η Μεταμόρφωση (Ιερά Μονή Αγίας Αικατερίνης, Όρος Σινά, 12ος αι.)

Η θέα του φωτός και της δόξας του μεταμορφωμένου Ιησού, όπως επίσης και το άκουσμα της φωνής του Πατέρα, είναι μία εμπειρία που γεύονται ο Πέτρος, ο Ιάκωβος και ο Ιωάννης. Στην εμπειρία αυτή αποτυπώνονται τέσσερα βασικά χαρακτηριστικά της Βασιλείας του Θεού.

α. Στη Βασιλεία του Θεού κυριαρχεί το φως και η δόξα του Τριαδικού Θεού.
β. Προϋπόθεση για να εισέλθει κάποιος σ' αυτήν, δεν είναι η εφαρμογή των διατάξεων του Μωσαϊκού Νόμου. Η Βασιλεία του Θεού είναι δωρεά και όχι αποτέλεσμα ανθρώπινων προσπαθειών.
γ. Δεν είναι μία εγκόσμια εξουσία, όπως αυτή των Ρωμαίων αυτοκρατόρων, αλλά μία εμπειρία ζωής και κοινωνίας με τον Θεό Πατέρα.
δ. Δεν αποτελεί όνειρο για ένα απώτερο μέλλον· η βίωσή της ξεκινά ήδη από αυτήν την επίγεια ζωή.

Πηγή: Σωτήριος Δεσπότης / Νικόλαος Παύλου / Αθανάσιος Στογιαννίδης, *Θέματα από την Αγία Γραφή. Α' Εκκλησιαστικού Γυμνασίου* (υπό έκδοση), σελ. 169.

Η Μεταμόρφωση (Raffaello Sanzio da Urbino)
(Στο κάτω μέρος του πίνακα, δεξιά,
διακρίνεται ο πατέρας του δαιμονισμένου νέου
φορώντας πράσινο χιτώνα)

Μετά το συγκλονιστικό γεγονός της Μεταμόρφωσης, ο Ιησούς πραγματοποιεί ένα ακόμη θαυμαστό γεγονός: θεραπεύει έναν δαιμονισμένο νέο, πραγματικά παραμορφωμένο λόγω του δαιμονικού πνεύματος που είχε μέσα του. Έτσι, φανερώνεται: πρώτον, ότι ο Ιησούς είναι ο Μεσσίας, ο Υιός του Θεού, ο Δημιουργός και Κύριος του σύμπαντος· δεύτερον, ότι η αποστολή Του είναι να ελευθερώσει τον άνθρωπο από την εξουσία και την κυριαρχία του διαβόλου, θεμελιώνοντας τον καινούριο κόσμο της Βασιλείας του Θεού.

Στο Κατά Μάρκον Ευαγγέλιο, η θεραπεία του παραμορφωμένου νέου τοποθετείται ακριβώς μετά τη Μεταμόρφωση του Χριστού και πριν τη σταυρική Του θυσία. Γιατί άραγε; Η πορεία αυτή του Ιησού έχει ένα ιδιαίτερο νόημα: Ο μεταμορφωμένος Ιησούς δεν παραμένει σε πελάγη ησυχίας, όπως Του προτείνει ο Απόστολος Πέτρος (Μκ 9,5). Απεναντίας, σπεύδει να συναντήσει τον κόσμο που αυτοκαστρέφεται από το βάρος της αμαρτίας και της απιστίας του.

Αυτήν ακριβώς την πορεία καλείται να ακολουθήσει και κάθε μαθητής του Ιησού, που θέλει να γευτεί τη Βασιλεία του Θεού. Άλλωστε, η αληθινή μεταμόρφωση του ανθρώπου δεν επιτυγχάνεται με την απομάκρυνση από τον κόσμο, αλλά μέσω της συνάντησης μαζί του. Μεταμόρφωση σημαίνει εν Χριστώ εξαγιασμός όλου του κόσμου!

Πηγή: Σωτήριος Δεσπότης / Νικόλαος Παύλου / Αθανάσιος Στογιαννίδης,
Θέματα από την Αγία Γραφή. Α' Εκκλησιαστικού Γυμνασίου (υπό έκδοση), σελ. 170.

«Σας βεβαιώνω πως υπάρχουν μερικοί ανάμεσα σ' αυτούς που βρίσκονται εδώ, οι οποίοι δε θα γευτούν το θάνατο, πριν δουν να έρχεται δυναμικά η βασιλεία του Θεού».

(Μκ 9, 1)

Ο κρυμμένος θησαυρός

«Η βασιλεία των ουρανών μοιάζει επίσης με θησαυρό κρυμμένο στο χωράφι, που τον βρήκε ένας άνθρωπος και τον έκρυψε, κι όλος χαρά πάει και πουλάει όλα όσα έχει κι αγοράζει εκείνο το χωράφι».

(Μτ 13, 44)

«Η βασιλεία των ουρανών πάλι μοιάζει μ' έναν έμπορο, που ζητούσε να βρει όμορφα μαργαριτάρια. Κι όταν βρήκε ένα πανάκριβο μαργαριτάρι, πήγε και πούλησε όλα όσα είχε και το αγόρασε».

(Μτ 13, 45)

«Μιλώντας για Βασιλεία του Θεού εννοούμε την καινούρια ανθρωπότητα που άρχισε με τον ερχομό και το έργο του Χριστού. Αυτή προσφέρει έναν νέο τρόπο ζωής, όπου κυριαρχούν: α) Η πίστη στον φιλάνθρωπο και αληθινό Θεό. β) Οι αλλιώτικες σχέσεις προς τον Θεό, τον συνάνθρωπο και τον κόσμο. Δηλαδή σχέσεις αγάπης, αδελφοσύνης, ελπίδας, ειρήνης και δικαιοσύνης. Αυτή η νέα πραγματικότητα ζωής προχωρά αθόρυβα και ασταμάτητα. Το πλήρωμά της θα φανερωθεί στο τέλος του κόσμου, μετά τη Δευτέρα Παρουσία του Χριστού».

Πηγή: Γιώργος Τσανανάς / Απόστολος Μπάρλος, *Θρησκευτικά Β΄ Γυμνασίου. Καινή Διαθήκη. Ο Ιησούς Χριστός και το έργο του*, σελ. 56.

Προτάσεις για εργασίες και δραστηριότητες στην τάξη

1. Η παραβολή του δείπνου περιέχει πολλές συμβολικές εικόνες. Στην ομάδα σας συζητήστε και σχολιάστε ένα στιγμιότυπο από την παραβολή. Στην ολομέλεια της τάξης αναζητήστε το κρυμμένο νόημα των εικόνων.

2. Διαβάστε τα βιβλικά κείμενα της διδακτικής αυτής ενότητας. Λαμβάνοντας υπόψη ότι οι αναφορές στον «θησαυρό» και το «μαργαριτάρι» έχουν συμβολικό νόημα, οργανώστε ένα κατάλογο... υπενθυμίσεων, όπου σε δύο στήλες να σημειώσετε ιδέες από την πραγματική ζωή: «1η στήλη: Αξίζει να... "πουλήσω"», «2η στήλη: Αξίζει να... "αγοράσω"». Στη συνέχεια συζητήστε στην ολομέλεια της τάξης για τον τρόπο με τον οποίον οι δύο στήλες που συντάξατε, συνδέονται, ή όχι, με τα βιβλικά κείμενα της διδακτικής αυτής ενότητας.

Ζ’ ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

Η Εκκλησία ως κιβωτός σ’ ένα ταξίδι χωρίς τέλος

Η κιβωτός του Νώε στο όρος Αραράτ
(Simon de Myle - Sotheby's Paris, 23 Juni 2011, Lot 30)

Εισαγωγικά

Από τις πρώτες σελίδες του βιβλίου αυτού έγινε λόγος για τη συνάντηση Θεού και ανθρώπου. Μάλιστα, χαρακτηρίσαμε τη συνάντηση αυτή ως ένα ταξίδι, οι περιπέτειες του οποίου καταγράφονται στα κείμενα της Αγίας Γραφής. Στην τελευταία Θεματική Ενότητα, θα δούμε ότι το ταξίδι αυτό... δεν τελειώνει ποτέ! Είναι μία κοινή πορεία Θεού και ανθρώπου μέσα στην Εκκλησία, μια πορεία προς τα Έσχατα. Τι σημαίνει αυτό; Θα το δούμε στις σελίδες που ακολουθούν.

Περιεχόμενα – Διδακτικές Ενότητες

21. Η συνάντηση Θεού και ανθρώπου συνεχίζεται... Η Αποκάλυψη του Ιωάννη

22. Η πορεία προς τα έσχατα μέσα από εικόνες και παραβολές

23. Η ζωή μαζί με τον Χριστό: μια πορεία γεμάτη εκπλήξεις

21. Η συνάντηση Θεού και ανθρώπου συνεχίζεται… Η Αποκάλυψη του Ιωάννη

i. Η έννοια της Προφητείας και του Αποκαλυπτισμού: Παρηγοριά σε περιόδους ατομικής και συλλογικής κρίσης

Στην παρακάτω εικόνα βλέπουμε μία σκηνή από το τελευταίο βιβλίο της Αγίας Γραφής, που έχει τον τίτλο **«Αποκάλυψις Ιωάννου»**. Έχουμε ακούσει ξανά τη λέξη αυτή; Τι μπορεί να σημαίνει; Το βιβλίο της Αποκάλυψης συγγράφεται τον 1ο αιώνα μ.Χ., σε μια εποχή κατά την οποίαν ο αυτοκράτορας της Ρώμης προβάλλεται ως Κύριος και Θεός.

Εικονογράφηση του κεφαλαίου 1 της Αποκάλυψης
Άθως, Μονή Καρακάλλου.
(Τοιχογραφία στον εξωνάρθηκα του καθολικού, 1767)

Στους πρώτους στίχους του βιβλίου αυτού, διαβάζουμε τα ακόλουθα:

> *«Μακάριος ο αναγνώστης κι όσοι ακούνε τα λόγια τούτης της προφητείας και τηρούν όσα λέει αυτό το βιβλίο· γιατί πλησιάζει ο καιρός».*
>
> (Απ 1,3).

Άγιος Ιωάννης ο Θεολόγος και ο Άγιος Πρόχορος στο σπήλαιο της Αποκάλυψης

Εικονογραφημένο χειρόγραφο της Αποκάλυψης του Ιωάννη. (Cloisters Apocalypse, 14ος αι., Νέα Υόρκη)

Η Αποκάλυψη χαρακτηρίζεται ως ***προφητεία***. Γιατί άραγε; Διότι το κείμενο αυτό ήταν προορισμένο να αναγνωσθεί στη Θεία Λατρεία των πρώτων Χριστιανών. Και τι περιέχει το βιβλίο αυτό; Είναι γεμάτο από ορισμένα πρωτόγνωρα «οράματα», δηλαδή περιγραφές για πράγματα και καταστάσεις με εικόνες και παρομοιώσεις που δεν προέρχονται από την καθημερινότητά μας. Αυτό σημαίνει ότι η γλώσσα του κειμένου της Αποκάλυψης είναι συμβολική, δηλαδή έχει ένα νόημα που είναι «κρυμμένο» πίσω από τις λέξεις. **Στην Αποκάλυψη του Ιωάννη υπάρχουν κάποιες σπουδαίες αλήθειες για το παρόν αλλά και για το μέλλον του ανθρώπου! Μας μεταφέρει ορισμένα σημαντικά μηνύματα για το τέλος της ανθρώπινης ιστορίας και για την αρχή μιας καινούριας σελίδας στην ανθρωπότητα, η οποία θ' αρχίσει με τη Δευτέρα Παρουσία του Χριστού και την ανάσταση των νεκρών**.

Ο Ιωάννης στην Πάτμο ατενίζει τα οράματα της Αποκάλυψης (Hans Memling, 15ος αι.)

Πηγή: Σωτήριος Δεσπότης / Νικόλαος Παύλου / Αθανάσιος Στογιαννίδης, *Θέματα από την Αγία Γραφή. Α' Εκκλησιαστικού Γυμνασίου* (υπό έκδοση), σσ. 213-214

ii. Ο Ιωάννης εξόριστος στην Πάτμο σε μια εποχή… «διαδικτυακή»

Μονή Ξηροποτάμου Εξωνάρθηκας 1783
Έργο των ζωγράφων Κωνσταντίνου, Αθανασίου και Ναούμ από την Κορυτσά

«Αυτό το βιβλίο περιέχει την αποκάλυψη που έδωσε ο Θεός στον Ιησού Χριστό, για να φανερώσει στους δούλους Του αυτά που είναι καθορισμένα να γίνουν πολύ σύντομα. Ο Ιησούς έστειλε τον άγγελό Του και τα αποκάλυψε στο δούλο Του τον Ιωάννη, ο οποίος έδωσε μαρτυρία για το λόγο του Θεού και για τον Ιησού Χριστό· γράφει όσα είδε»

(Απ 1, 1)

Διαβάζοντας τον τίτλο του βιβλίου της Αποκάλυψης τι συμπεραίνουμε για τον συγγραφέα του;

Το όνομά του είναι «Ιωάννης». Η Αποκάλυψη που αυτός συγγράφει, είναι ένα κείμενο το οποίο απευθύνεται στους Χριστιανούς 7 Εκκλησιών της Μικράς Ασίας.

Οι τέσσερις καβαλάρηδες της Αποκάλυψης
(Viktor Mikhaylovich Vasnetsov, 1887)

Ιερά Μονή Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου
στην Πάτμο

Βέβαια, τα μηνύματά του είναι πάντοτε επίκαιρα για τους χριστιανούς όλων των εποχών. Άρα «μιλάει» και σ' εμάς σήμερα.

Το σπήλαιο της Αποκάλυψης

Όταν ο Ιωάννης γράφει το βιβλίο της Αποκάλυψης, αυτοκράτορας της Ρώμης είναι ο Δομιτιανός· επιθυμία του είναι να ενώσει τους κατοίκους της αυτοκρατορίας κάτω από τη «σκέπη» μιας κοινής θρησκείας: της λατρείας του αυτοκράτορα. Έτσι, λοιπόν, σε όλες τις πόλεις κατασκευάζονται αγάλματά του, και δίδεται η εντολή σε όλους τους υπηκόους να λατρεύουν τον αυτοκράτορα ως θεό. Όποιος δεν υπακούει στη διαταγή αυτή, έχει κυρώσεις και ποινές. Ο Ιωάννης ζει στην Έφεσο, μια πόλη της Μ. Ασίας· αρνείται να λατρεύσει τον Δομιτιανό ως θεό, και εξαιτίας αυτής της άρνησης εξορίζεται σ' ένα άγονο νησί των Δωδεκανήσων, στην **Πάτμο**.

Πηγή: Σωτήριος Δεσπότης / Νικόλαος Παύλου / Αθανάσιος Στογιαννίδης,
Θέματα από την Αγία Γραφή. Α' Εκκλησιαστικού Γυμνασίου (υπό έκδοση), σελ. 216.

iii. Ο Χριστός, ο αληθινός Μεσσίας της ανθρωπότητας: Το εσφαγμένο Αρνίο ανοίγει το Βιβλίο της Ιστορίας (Απ 1)· (Απ 5)

Και ενώ κατά τον 1ο αι. μ.Χ. προβάλλεται ο αυτοκράτορας ως θεός και ευεργέτης των ανθρώπων, η Αποκάλυψη κάνει λόγο για τον αληθινό Θεό και προτείνει σε κάθε χριστιανό να Τον αγαπήσει με όλη την καρδιά του και να απομακρυνθεί από κάθε είδωλο και από κάθε ψεύτικο θεό. Πώς όμως εμφανίζεται ο αληθινός Θεός και Κύριος του κόσμου και της ιστορίας;

Ο Αμνός με το επτασφράγιστο βιβλίο
(Bamberger Apokalypse, Insel Reichenau, Γερμανία, α' μισό 11ου αι.)

Είναι κάποιος παντοδύναμος βασιλιάς με μυριάδες στρατιώτες γύρω του; Όχι! Είναι ένα άκακο Αρνί, που όμως έχει δόξα και δύναμη! Ας προβληματιστούμε λιγάκι στο σημείο αυτό: τι μπορεί να συμβολίζει αυτή η εικόνα; Γιατί ο αληθινός Θεός, ο Μεσσίας, παρουσιάζεται ως Αρνίο σε αντίθεση προς το Θηρίο; Μπορούμε να σκεφτούμε ποια είναι τα χαρακτηριστικά του;

Πηγή: Σωτήριος Δεσπότης / Νικόλαος Παύλου / Αθανάσιος Στογιαννίδης, *Θέματα από την Αγία Γραφή. Α' Εκκλησιαστικού Γυμνασίου* (υπό έκδοση), σελ. 217.

iv. «Καὶ εἶδον οὐρανὸν καινὸν καὶ γῆν καινήν· […] ναί, ἔρχομαι ταχύ. ἀμήν, ναὶ ἔρχου, Κύριε Ἰησοῦ»: Το αισιόδοξο μήνυμα της Αποκάλυψης (Απ 21-22)

Στο πρώτο κεφάλαιο του βιβλίου της Αποκάλυψης διαβάζουμε τα εξής λόγια: «"Εγώ είμαι το Άλφα και το Ωμέγα", λέει ο Θεός, ο Παντοκράτορας Κύριος, αυτός που αληθινά υπάρχει και υπήρχε και θα ᾽ρθεί». (Απ 1,8). Αυτό σημαίνει ότι ο Θεός δεν θα εμφανιστεί ξαφνικά στο τέλος της ανθρώπινης ιστορίας, αλλά είναι συνεχώς δίπλα μας, κοντά μας.

Η Αποκάλυψη του Ιωάννη (Φορητή εικόνα η οποία αποδίδεται στον ζωγράφο Μιχαήλ Πρέβελη, περίπου 1750)

Ίσως θεωρούμε ότι η Αποκάλυψη περιγράφει σκηνές πολύ τρομακτικές, που προκαλούν φόβο. Το βιβλίο αυτό όμως δεν γράφτηκε γι' αυτό τον σκοπό· δεν θέλει να προκαλέσει φόβο, ούτε αγωνία, ούτε στενοχώρια.

Το μήνυμα του βιβλίου είναι μήνυμα αισιοδοξίας, χαράς και ελπίδας. Μας λέει με απλά λόγια ότι μπορεί στη ζωή μας να συναντήσουμε δυσκολίες· μπορεί στον κόσμο αυτόν να κυβερνά τις περισσότερες φορές η αδικία. Ωστόσο, όλα αυτά έχουν «ημερομηνία λήξεως». Όλα κάποτε θα τελειώσουν, διότι καθώς θα έρθει για δεύτερη φορά ο Χριστός (Δευτέρα Παρουσία), τότε όλος ο κόσμος θα γίνει καινούριος και θα βασιλεύει μόνον η αγάπη και φιλανθρωπία του Τριαδικού Θεού! Τότε θα φανερωθεί πλήρως ο καινούριος κόσμος της Βασιλείας Του.

Πηγή: Σωτήριος Δεσπότης / Νικόλαος Παύλου / Αθανάσιος Στογιαννίδης, *Θέματα από την Αγία Γραφή. Α' Εκκλησιαστικού Γυμνασίου* (υπό έκδοση), σελ. 218.

ν. Η πραγματική συμμετοχή στη λατρεία, τη διακονία και τη μαρτυρία της Εκκλησίας ως Αποκάλυψη της Αποκάλυψης

Στη θεία Λειτουργία, και συγκεκριμένα στο «Πάτερ ἡμῶν», συναντούμε μία πολύ όμορφη φράση: «ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου»· και λίγο μετά από την ανάγνωση της προσευχής αυτής, ακολουθεί η Θεία Μετάληψη, δηλαδή οι πιστοί κοινωνούν το Σώμα και το Αίμα του Χριστού.

Οι χριστιανοί ποθούν και προσδοκούν τη Βασιλεία του Θεού. Και τι σημαίνει αυτό; Δείχνει ότι οι χριστιανοί έχουν έναν μεγάλο πόθο: να ενωθούν τα ουράνια με τα επίγεια· η χάρη και η παρουσία του Θεού να απλωθεί σ' όλη τη γη· και ο κόσμος ν' αλλάξει. Να γίνει καινούριος! Να γεμίσει από την παρουσία του Θεού! Η Εκκλησία εκφράζει την προσδοκία της: **«ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου»**, και ο Χριστός απαντά στην προσδοκία αυτή προσφέροντας το Σώμα και το Αίμα Του.

Έναν τέτοιο παρόμοιο διάλογο διαβάζουμε στο τέλος του βιβλίου της Αποκάλυψης: **«Ναι, έρχομαι σύντομα», διακηρύσσει ο Χριστός· και η Εκκλησία απαντά «Αμήν· ναι, έλα Κύριε Ιησού»**.

Είναι ολοφάνερο ότι το βιβλίο της Αποκάλυψης χρησιμοποιούνταν στη Θεία Λειτουργία των πρώτων Χριστιανών. Και μετά από την ανάγνωση αυτού του διαλόγου, μάλλον ακολουθούσε η Θεία Κοινωνία.

Με τον τρόπο αυτό, οι πρώτοι Χριστιανοί προγεύονταν τη Δευτέρα Παρουσία του Χριστού και έτσι βίωναν με ζωντάνια όλες τις σπουδαίες αλήθειες της Αποκάλυψης, δηλαδή είχαν εμπειρία αυτού του «ταξιδιού» που, όπως είδαμε στη 2η ενότητα, ξεκίνησε με τη Δημιουργία του κόσμου και θα συνεχιστεί μετά το τέλος της ιστορίας με την Δεύτερη Έλευση του Χριστού στον κόσμο και την Ανάσταση των νεκρών!

Πηγή: Σωτήριος Δεσπότης / Νικόλαος Παύλου / Αθανάσιος Στογιαννίδης, *Θέματα από την Αγία Γραφή. Α' Εκκλησιαστικού Γυμνασίου* (υπό έκδοση), σσ. 218-219

Η νέα Ιερουσαλήμ (Bamberger Apokalypse, Insel Reichenau, Γερμανία, 11ος αι.)

«Λάβετε φάγετε τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου· πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου»

Προτάσεις για εργασίες και δραστηριότητες στην τάξη

1. Συζητήστε στην τάξη το παρακάτω ερώτημα: Τι έρχεται στον νου σας, όταν ακούτε τη λέξη «Αποκάλυψη»;

2. Συζητήστε με τον/την διπλανό/ή σας το παρακάτω ερώτημα:
- Ποια ιστορικά στοιχεία γνωρίζετε για τον Ιωάννη, τον συγγραφέας της Αποκάλυψης;
Στη συνέχεια ανακοινώστε στην ολομέλεια της τάξης τα συμπεράσματα της συζήτησής σας.

3. Αναζητήστε φωτογραφίες που απεικονίζουν τα τεχνολογικά επιτεύγματα της παγκοσμιοποίησης. Κατόπιν, γράψτε για κάθε φωτογραφία μία λεζάντα ξεκινώντας με τις λέξεις «Ζούμε στην εποχή της παγκοσμιοποίησης. Αυτό σημαίνει ότι οι άνθρωποι σήμερα…»

4. Αναζητήστε έναν χάρτη της Μικράς Ασίας και πάνω σ’ αυτόν σημειώστε τις Εκκλησίες της Αποκάλυψης.

5. Μεταφερθείτε στη θέση ενός χριστιανού της Μικράς Ασίας, ο οποίος ζει την εποχή του Ιωάννη, και διαβάζει την Αποκάλυψη. Περιγράψτε τις σκέψεις και τα συναισθήματά του.

6. Συζητήστε με τον/την διπλανό/ή σας το παρακάτω ερώτημα:
- Ποια επίδραση μπορεί να έχει στον σημερινό άνθρωπο η Αποκάλυψη του Ιωάννη;
Στη συνέχεια ανακοινώστε στην ολομέλεια της τάξης τα συμπεράσματα της συζήτησής σας.

22. Η πορεία προς τα έσχατα μέσα από εικόνες και παραβολές

i. Ο κόσμος και η ιστορία οδεύει προς ένα τέλος (Έσχατα)

«Η ανθρωπότητα είναι καταδικασμένη και πρέπει να βρει ένα άλλο μέρος να ζει εκτός του πλανήτη Γη, αν θέλει να επιβιώσει μέσα στα επόμενα 1.000 χρόνια.

Όπως υποστηρίζει ο θεωρητικός φυσικός Στίβεν Χόκινγκ, η καλύτερη πιθανότητα για να επιβιώσουμε ως είδος είναι να φύγουμε από τον πλανήτη που μας φιλοξενεί και να δημιουργήσουμε αποικίες σε άλλους.

Μιλώντας στο Oxford University Union, ο Χόκινγκ τόνισε πως η ανθρωπότητα δεν θα επιβιώσει πάνω από 1.000 χρόνια στη Γη, εξαιτίας των φυσικών καταστροφών, της κλιματικής αλλαγής, των πυρηνικών και άλλων καταστροφικών παραγόντων».

Πηγή: Ειδησεογραφία από τον δικτυακό τόπο του «CNN»

«Η νέα πρόβλεψη για το τέλος του κόσμου μας δεν μας έρχεται ούτε από κάποιο σενάριο του Χόλιγουντ, ούτε πρόκειται για αρχαία "προφητεία" ή παράλογη πεποίθηση φανατικών πιστών. Είναι οι επιστήμονες που το λένε, οι οποίοι μπορεί να μην μιλάνε για την καταστροφή του πλανήτη, αλλά σίγουρα προεξοφλούν το τέλος του πολιτισμού όπως τον γνωρίζουμε σήμερα. Η μελέτη που χρηματοδοτήθηκε από το Κέντρο Διαστημικών Πτήσεων Γκοντάρ της NASA προβλέπει ότι σύσσωμος ο ανεπτυγμένος κόσμος οδεύει προς την καταστροφή, αφού ο βιομηχανικός πολιτισμός θα καταρρεύσει μέσα στις επόμενες δεκαετίες...

Διερευνώντας την ανθρώπινη και φυσική δυναμική όλων των ιστορικών παραδειγμάτων, οι επιστήμονες εντόπισαν τους κυριότερους παράγοντες, που όταν βρίσκονται σε κρίση, οδηγούν στην παρακμή των πολιτισμών και οι οποίοι φαίνονται να απειλούν και τον δικό μας. Αυτοί είναι: ο πληθυσμός, το κλίμα, το νερό, η γεωργία και η ενέργεια. Όπως εξηγούν, οι παράγοντες αυτοί μπορούν να οδηγήσουν στην κατάρρευση, όταν συσχετίζονται με τρόπο ο οποίος δημιουργεί δύο καίρια κοινωνικά χαρακτηριστικά: "την υπερεκμετάλλευση των πόρων" και τη "διαστρωμάτωση της κοινωνίας στις ελίτ (πλούσιοι) και στις μάζες (φτωχοί)"».

Πηγή: Ειδησεογραφία από τον δικτυακό τόπο «TRIBUNE»

«Καθώς ο κόσμος παρακολουθεί έκπληκτος τα δραματικά γεγονότα των τελευταίων ετών στην Ανατολική Ευρώπη –την κατάρρευση του κομμουνισμού και την αποσύνθεση της Σοβιετικής Ένωσης– ο Φράνσις Φουκουγιάμα προτείνει να στρέψουμε μαζί του την προσοχή μας σε ένα ερώτημα που είχαν θέσει οι μεγάλοι φιλόσοφοι των περασμένων αιώνων: Υπάρχει κάποια κατεύθυνση στην εξελικτική πορεία της ιστορίας της ανθρωπότητας; Και αν η Ιστορία έχει κάποια κατεύθυνση, τότε ποιο είναι το τέλος αυτής της πορείας; Και σε ποιο σημείο αυτής της πορείας, σε σχέση με το τέλος της, βρισκόμαστε τώρα;»

Από την παρουσίαση του βιβλίου: Francis Fukuyama, *Το τέλος της Ιστορίας και ο τελευταίος άνθρωπος*

Δημιουργία και Μέλλουσα Κρίση: το τέλος του κόσμου

ii. Η προσδοκία της Δευτέρας Παρουσίας

«Ο χαιρετισμός αυτός γράφεται από μένα τον Παύλο με το ίδιο μου το χέρι. Όποιος δεν αγαπάει τον Κύριο Ιησού Χριστό ας είναι χωρισμένος από το σώμα της εκκλησίας. Μαράν αθά – ο Κύριος έρχεται!».

(Α΄ Κορ 16, 21-22)

«Αυτός που τα επιβεβαιώνει όλα αυτά λέει: "Ναι, έρχομαι σύντομα". "Αμήν· ναι, έλα, Κύριε Ιησού"».

(Απ 22, 20)

«Καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς».

Από το Σύμβολο της Πίστης

iii. Ανάσταση των νεκρών: «Ἔσχατος ἐχθρὸς καταργεῖται ὁ θάνατος». «Ποῦ σου ᾅδη τὸ κέντρον;»

«Γιατί ο ίδιος ο Χριστός πρέπει να βασιλεύει ωσότου ο Θεός υποτάξει σ’ αυτόν όλους τους εχθρούς. Ο τελευταίος εχθρός που θα συντριφθεί είναι ο θάνατος».

(Α΄ Κορ 15, 25-26)

«Πού είναι λοιπόν θάνατε το δηλητηριώδες κεντρί σου; Πού είναι άδη η νίκη σου; Αναστήθηκε ο Χριστός κι εσύ κατανικήθηκες! Αναστήθηκε ο Χριστός και οι δαίμονες έχουν κατακρημνισθεί! Αναστήθηκε ο Χριστός και οι άγγελοι χαίρονται! Αναστήθηκε ο Χριστός και η ζωή κυριαρχεί! Αναστήθηκε ο Χριστός και κανείς νεκρός δεν θα παραμείνει πλέον στο μνήμα!».

Ιωάννης Χρυσόστομος, *Κατηχητικός Λόγος*

Η Ανάστασις (Μονή Οσίου Λουκά, 11ος αι.)

Από τον Κανόνα του Μ. Σαββάτου

Βασιλεύει μεν ο άδης πάνω στο γένος των ανθρώπων· όμως δεν βασιλεύει αιώνια· διότι, όταν εσύ, κραταιέ, τέθηκες στον τάφο, με τη ζωαρχική παλάμη σου συνέτριψες τις κλειδαριές του θανάτου και κήρυξες λύτρωση αληθινή σ' αυτούς που από παλιά κοιμόντουσαν εκεί, Σωτήρα, με το να γίνεις ο πρώτος που αναστήθηκε εκ των νεκρών.

Ωδή στ΄

Ας νιώσει αγαλλίαση η κτίση, ας ευφρανθούν όλοι οι άνθρωποι επί της γης· διότι ο εχθρός άδης έχει ηττηθεί κατά κράτος και απογυμνωθεί από τη δύναμή του. Ας ετοιμάσουν οι ευσεβείς γυναίκες τα μύρα τους και ας έλθουν στον τάφο να με προϋπαντήσουν. Τον Αδάμ και την Εύα, μαζί με το καταγόμενο από αυτούς γένος, λυτρώνω και την τρίτη ημέρα θ' αναστηθώ από τους νεκρούς.

Ωδή θ΄

iv. Τελική κρίση: Η παραβολή της κρίσης (Μτ 25, 31-46). «Και είδα έναν άσπρο θρόνο» (Απ 20, 11-14)

«Όταν θα έρθει ο Υιός του Ανθρώπου με όλη του τη μεγαλοπρέπεια και θα τον συνοδεύουν όλοι οι άγιοι άγγελοι, θα καθίσει στον βασιλικό θρόνο του. Τότε θα συναχθούν μπροστά του όλα τα έθνη, και θα τους ξεχωρίσει όπως ξεχωρίζει ο βοσκός τα πρόβατα από τα κατσίκια».

(Μτ 25, 31-46)

Η Μέλλουσα Κρίση (Giotto, 1305) (λεπτομέρεια)

«Κι είδα ένα λευκό θρόνο κι εκείνον που καθόταν σ' αυτόν. Η γη κι ο ουρανός έφυγαν από μπροστά του κι εξαφανίστηκαν. Και είδα τους νεκρούς, μεγάλους και μικρούς, να στέκονται μπροστά στο θρόνο. Ανοίχτηκαν βιβλία, κι ύστερα ανοίχτηκε ένα άλλο βιβλίο, το βιβλίο της ζωής. Και κρίθηκαν οι νεκροί ανάλογα με τα έργα τους, που ήταν γραμμένα στα βιβλία».

(Απ 20, 11-14)

«Είδα αυτό το όνειρο. Ένας άνθρωπος παρουσιαζόταν στο κριτήριο του Κυρίου:
– "Κοίταξε, Θεέ μου", του έλεγε· "τήρησα τον νόμο σου", δεν έκανα τίποτε αισχρό, κακό ή αντίθρησκο. Κύριε, τα χέρια μου είναι καθαρά".
– "Ασφαλώς, ασφαλώς", του απαντούσε ο καλός Θεός... "αλλά είναι άδεια"».

Φολλερώ Ρ., Γάλλος ανθρωπιστής και ιεραπόστολος

v. Ο Παράδεισος και η κόλαση: όχι θεϊκή αμοιβή ή τιμωρία, αλλά ατελείωτη ζωή μέσα στην αγκαλιά του Θεού ή απόλυτη άρνηση της μετοχής στη ζωή Του

Στην παραβολή του πλουσίου και του πτωχού Λαζάρου (Λκ 16, 19-31), ο Χριστός ονόμασε συμβολικά τη βασιλεία του Θεού «κόλπο Αβραάμ», δηλαδή αγκαλιά του Αβραάμ. Η φράση είναι συμβολική και σημαίνει: «κοντά στον Αβραάμ, κοντά στον Θεό».

Η πέμπτη σφραγίδα της Αποκάλυψης (Δομήνικος Θεοτοκόπουλος)

«Διηγήθηκε ο αββάς Μακάριος ότι, περπατώντας κάποτε στην έρημο, βρήκε πεσμένο στο χώμα το κρανίο ενός νεκρού και, καθώς το σκούντησε με το φοινικένιο ραβδί του, άκουσε φωνή απ' αυτό. Το ρώτησε: – Ποιος είσαι συ;

– Εγώ, αποκρίθηκε το κρανίο, ήμουν αρχιερέας των ειδώλων και των ειδωλολατρών που έμεναν σ' αυτόν τον τόπο. Κι εσύ είσαι ο πνευματοφόρος Μακάριος. Μάθε λοιπόν ότι οποιαδήποτε ώρα σπλαχνιστείς όσους βρίσκονται στην κόλαση και προσευχηθείς γι' αυτούς, παρηγορούνται λίγο.

– Ποια είναι η παρηγοριά και ποια η κόλαση; ρώτησε ο γέροντας.

– Όσο απέχει ο ουρανός από τη γη, απάντησε το κρανίο, τόσο είναι το βάθος της φωτιάς πού βρίσκεται από κάτω μας· σ' αυτή τη φωτιά είμαστε χωμένοι από τα πόδια μέχρι το κεφάλι μας. Και δεν μπορεί κανείς με το πρόσωπό του ν' αντικρίσει το πρόσωπο του άλλου, γιατί οι ράχες μας είναι κολλημένες μεταξύ τους. Όταν λοιπόν προσεύχεσαι για μας, βλέπει λιγάκι ο ένας το πρόσωπο του άλλου. Αυτή είναι η παρηγοριά.

Μόλις άκουσε αυτά ο γέροντας, αναστέναξε βαθιά και είπε: Αλίμονο στη μέρα που γεννήθηκε ο άνθρωπος ο αμαρτωλός. Καλύτερα θα ήταν να μην είχε γεννηθεί, όπως είπε και για τον Ιούδα ο Κύριος (Μτ 26, 24) [...]».

Από το *Γεροντικό*

«Και τούτο οφείλουμε να ξέρουμε, ότι ο Θεός δεν τιμωρεί κανέναν στο μέλλον, αλλά ο καθένας κάνει τον εαυτό του δεκτικό στη μετοχή του Θεού. Όμως η μετοχή του Θεού είναι τρυφή, ενώ η αμεθεξία Του, κόλαση [...]

Γιατί τι είναι κόλαση παρά η στέρηση εκείνου που σφοδρά επιθυμεί κανείς; Κατά την αναλογία λοιπόν του πόθου, όσοι ποθούν τον Θεό ευφραίνονται και όσοι ποθούν την αμαρτία κολάζονται. [...]

Και στην αιωνιότητα ο Θεός παρέχει σ' όλους τα αγαθά, γιατί είναι πηγή των αγαθών αναβλύζοντας σ' όλους την αγαθότητα, ενώ ο καθένας, καταπώς έκανε δεκτικό τον εαυτό του, μετέχει στο αγαθό [...]».

Ιω. Δαμασκηνού, *Κατά Μανιχαίων*

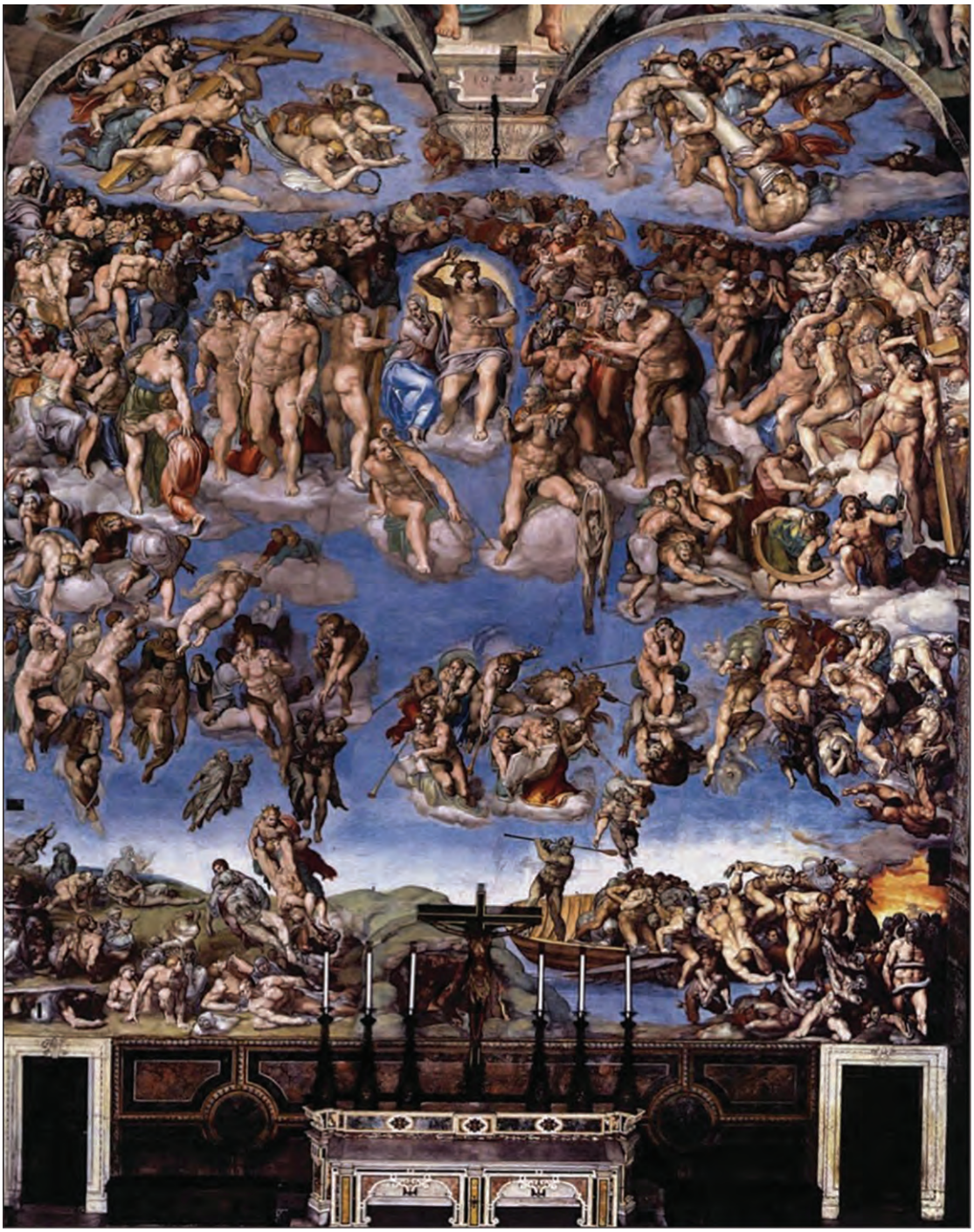

Η τελική κρίση (Μιχαήλ Άγγελος, 16ος αι.)

«Αν κάποιος σας πει "να εδώ είναι ο Μεσσίας" ή "να εκεί είναι", μην τον πιστέψετε. Γιατί θα εμφανιστούν μεσσίες και ψευδοπροφήτες, που θα κάνουν μεγάλα και φοβερά θαύματα, για να σας παραπλανήσουν. […] Γιατί ο Υιός του ανθρώπου θα έλθει τόσο φανερά, όπως η αστραπή που βγαίνει στην ανατολή και φαίνεται ως τη δύση».

(Μτ 24, 22 και 27)

Η ταφή του κόμητα Οργκάθ (λεπτομέρεια, Η ουράνια δόξα), Δομήνικος Θεοτοκόπουλος

Προτάσεις για εργασίες και δραστηριότητες στην τάξη

1. Διαβάστε το βιβλικό κείμενο Απ 20, 11-14 και στην συνέχεια το κείμενο του Ρ. Φολλερώ. Σημειώστε τις ιδέες σας γύρω από το ερώτημα: Άραγε πώς θα μπορούσαν να γεμίσουν τα «άδεια χέρια» του Ρ. Φολλερώ; Στη συνέχεια, ακούστε το τραγούδι «Άδεια μου αγκαλιά» (Δ. Σαββόπουλος). Πείτε μια σκέψη που κάνατε μετά την ακρόαση του τραγουδιού.

2. Συζητήστε με τον/την διπλανό/ή σας τα παρακάτω ερωτήματα: -Ποιο είναι το κύριο χαρακτηριστικό της κόλασης σύμφωνα με τη διήγηση του *Γεροντικού*; Και ποιο νομίζετε ότι είναι το κύριο χαρακτηριστικό του παραδείσου; Στη συνέχεια ανακοινώστε στην ολομέλεια της τάξης τα συμπεράσματα της συζήτησής σας.

3. Αναζητήστε ομοιότητες και διαφορές στις εικόνες του Μιχαήλ Αγγέλου και του Δομήνικου Θεοτοκόπουλου. Στην ομάδα σας, αποφασίστε νέους τίτλους γι' αυτές. Ανακοινώστε τα αποτελέσματα της συζήτησής σας στην ολομέλεια της τάξης, τεκμηριώνοντας την άποψή σας με επιχειρήματα.

23. Η ζωή μαζί με τον Χριστό: μια πορεία γεμάτη εκπλήξεις

i. «Αὐτῶν δὲ διηνοίχθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ ἐπέγνωσαν αὐτόν»: Στην πορεία προς Εμμαούς (Λκ 24, 13-35)

Δείπνο στους Εμμαούς (Caravaggio, 1606)

«Δύο από τους μαθητές του Ιησού πήγαιναν σ' ένα χωριό που απέχει εξήντα στάδια από την Ιερουσαλήμ και λέγεται Εμμαούς. Αυτοί μιλούσαν μεταξύ τους για όλα όσα είχαν συμβεί.

Καθώς μιλούσαν και συζητούσαν, τους πλησίασε ο ίδιος ο Ιησούς και βάδιζε μαζί τους. Τα μάτια τους όμως εμποδίζονταν, έτσι που να μην Τον αναγνωρίζουν. Ο Ιησούς τους ρώτησε: "Για ποιο ζήτημα μιλάτε μεταξύ σας τόσο έντονα, έτσι που περπατάτε σκυθρωποί;" Ο ένας, που ονομαζόταν Κλεόπας, του αποκρίθηκε: "Μονάχος ζεις εσύ στην Ιερουσαλήμ και δεν έμαθες τα όσα έγιναν εκεί αυτές τις μέρες;" "Ποια;", τους ρώτησε. "Αυτά", του λένε, "με τον Ιησού από τη Ναζαρέτ, που ήταν προφήτης δυνατός σε έργα και σε λόγια ενώπιον του Θεού και ολόκληρου του λαού. Πώς τον παρέδωσαν οι αρχιερείς και οι άρχοντές μας να καταδικαστεί σε θάνατο και τον σταύρωσαν. Εμείς ελπίζαμε ότι αυτός είναι εκείνος που έμελλε να ελευθερώσει το λαό του Ισραήλ. Αντίθετα, είναι η τρίτη μέρα σήμερα από τότε που έγιναν αυτά και δεν έχει συμβεί τίποτα. Επιπλέον, μας αναστάτωσαν και μερικές γυναίκες από τον κύκλο μας. Πήγαν πρωί πρωί στον τάφο και δε βρήκαν το σώμα του. Ήρθαν λοιπόν και μας έλεγαν ότι είδαν οπτασία αγγέλων, οι οποίοι τους είπαν ότι αυτός ζει. Τότε μερικοί από τους δικούς μας πήγαν στο μνήμα και διαπίστωσαν τα ίδια που έλεγαν και οι γυναίκες, αυτόν όμως δεν τον είδαν". Τότε ο Ιησούς τούς είπε: "Ανόητοι, που η καρδιά σας αργεί να πιστέψει όλα όσα είπαν οι προ-

φήτες. Αυτά δεν έπρεπε να πάθει ο Μεσσίας και να δοξαστεί;". Και αρχίζοντας από τα βιβλία του Μωυσή και όλων των προφητών, τους εξήγησε όσα αναφέρονταν στις Γραφές για τον εαυτό Του.

Όταν πλησίασαν στο χωριό που πήγαιναν, αυτός προσποιήθηκε πως πηγαίνει πιο μακριά. Εκείνοι όμως τον πίεζαν και του έλεγαν: "Μείνε μαζί μας, γιατί πλησιάζει το βράδυ και η μέρα ήδη τελειώνει". Μπήκε λοιπόν στο χωριό για να μείνει μαζί τους. Την ώρα που κάθισε μαζί τους για φαγητό, πήρε το ψωμί, το ευλόγησε και, αφού το έκοψε σε κομμάτια, τους έδωσε. Τότε ανοίχτηκαν τα μάτια τους και κατάλαβαν ποιος είναι. Εκείνος όμως έγινε άφαντος».

(Λκ 24, 13-35)

ii. Στο κοινό τραπέζι της Θείας Λειτουργίας

«Ο άνθρωπος, λοιπόν, βιώνει τα έσχατα, τη Βασιλεία του Θεού, στη Θεία Ευχαριστία... Εκεί, πλέον, βιώνομε τη Βασιλεία του Θεού μέσα στη Θεία Λειτουργία σαν μια αποκάλυψη της μελλοντικής καταστάσεως των πραγμάτων... Γι' αυτό εμείς οι Ορθόδοξοι βιώνουμε την Εκκλησία με τρόπους που πολλές φορές σκανδαλίζουν τους ετεροδόξους. Έχει, παραδείγματος χάριν, η Εκκλησία μας και η Θεία Ευχαριστία μια ιδιαίτερη λαμπρότητα: πολύ φώς, λαμπρά άμφια, ωραία ψαλμωδία, ωραίες εικόνες, ωραία χρώματα. Όλα αυτά αποβλέπουν σε έναν σκοπό: στο να απεικονίσουν την Βασιλεία του Θεού σε μας και να μας κάνουν να την προγευθούμε. [...] Βιώνοντας, λοιπόν, τη Θεία Ευχαριστία ως Χριστοκεντρική Σύναξη και ως εικόνα της Βασιλείας του Θεού, της συνάξεως δηλαδή όλων γύρω από το πρόσωπο του Χριστού, αποκτά ο Ορθόδοξος πιστός μια ιδιαίτερη εκτίμηση, ευλάβεια και σεβασμό προς τους λειτουργούς της Εκκλησίας, προς αυτούς που εικονίζουν τα έσχατα, και ιδιαιτέρως προς αυτούς που εικονίζουν το πρόσωπο του Χριστού, όπως είναι ο επίσκοπος, που είναι ο κατ' εξοχήν προεστώς της ευχαριστιακής συνάξεως... Και είναι κάτι που πρέπει να το διδάσκουμε στα παιδιά, και σε όλα τα μέλη της Εκκλησίας ως ουσιαστικό στοιχείο της πίστεώς μας».

Ιωάννης, Μητροπολίτης Περγάμου, *Η βίωση του μυστηρίου της Εκκλησίας*

iii. «Τότε πρόσωπο με πρόσωπο θα δούμε τον Θεό»

«Μικρό παιδί όταν ήμουν, σαν μικρό παιδί μιλούσα, αισθανόμουν και σκεφτόμουν. Άντρας πια όταν έγινα, κατήργησα τους τρόπους του μικρού παιδιού. Αλήθεια, τώρα με τα πράγματα θαμπά, σαν μέσα από μεταλλικό καθρέφτη· τότε όμως πρόσωπο με πρόσωπο θα δούμε τον Θεό. Τώρα γνωρίζω μόνο ένα μέρος, τότε όμως θα γνωρίσω με πληρότητα, όπως και ο Θεός μ' έχει γνωρίσει».

(Α' Κορ 13, 11-12)

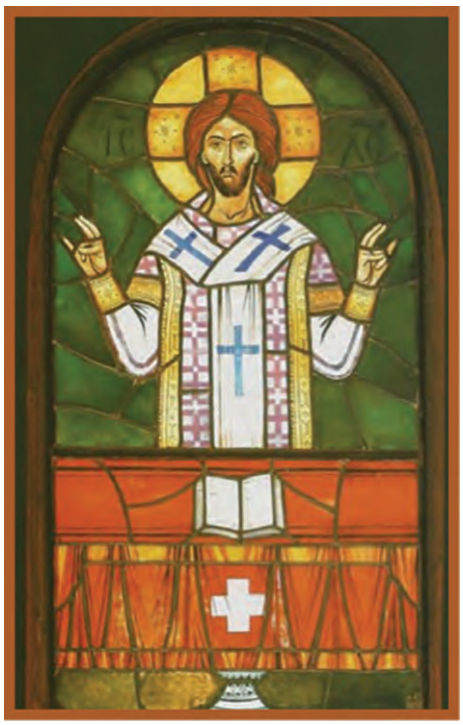

Ουράνια Θεία Λειτουργία και Ο Μέγας Αρχιερεύς
(τοιχογραφία και βιτρώ, Ναός Αγ. Τίτου Ηρακλείου Κρήτης).

Προτάσεις για εργασίες και δραστηριότητες στην τάξη

1. Διαβάστε το κείμενο για την πορεία προς Εμμαούς και μελετήστε τη σχετική εικόνα. Μέσα από ένα ρόλο της επιλογής σας (λ.χ. άλλος μαθητής του Χριστού, τυχαίος διαβάτης, Ρωμαίος στρατιώτης κ.ά.), φανταστείτε τον εαυτό σας ότι είστε παρόντες στο γεγονός. Προετοιμάστε μερικές φράσεις/προτάσεις με τις οποίες συμμετέχετε κι εσείς στη συζήτηση. Εκφράστε τις σκέψεις σας με ένα δρώμενο. Για τον σκοπό αυτό, εάν χρειάζεται, μπορείτε να ορίσετε αφηγητή, να αξιοποιήσετε το ποίημα του Έλιοτ, καθώς επίσης δύο από εσάς να αναλάβουν τον ρόλο των δύο μαθητών.

2. Στα βιβλικά κείμενα, η βασιλεία του Θεού συχνά συμβολίζεται με ένα δείπνο ή ένα τραπέζι. Σύμφωνα με το κείμενο του Μητροπολίτη Περγάμου, η Θεία Ευχαριστία είναι «εικόνα της βασιλείας του Θεού». Επεξεργαστείτε στην ομάδα σας απαντήσεις για τα παρακάτω ερωτήματα: - Πώς συνδέονται αυτές οι δύο προσεγγίσεις; - Ποιες είναι οι προεκτάσεις αυτής της σχέσης στη ζωή των πιστών;

ΠΗΓΕΣ ΕΠΟΠΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

Εικόνες εσωφύλλου:

- Η Ανάσταση, τοιχογραφία στη Μονή της Χώρας. http://selides-istorias.webnode.gr/%CE%BC%CE%BF%CE%BD%CE%B7-%CF%84%CE%B7%CF%83-%CF%87%CF%89%CF%81%CE%B1%CF%83/
- Η Βίβλος του Γουτεμβέργιου. https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=9914015 (ψηφιακή επεξεργασία από τον επιμελητή του παρόντος βιβλίου)

Α΄ Θεματική Ενότητα

Εισαγωγική Εικόνα Θεματικής Ενότητας:
Η Βίβλος του Γουτεμβέργιου
https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=9914015

1η Διδακτική Ενότητα

- Αννα Φρανκ. https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=64781454
- Συλλαβίζοντας… το αλφαβητάρι της Εκκλησίας. Καλό ξεκίνημα! https://1.bp.blogspot.com/-4KewYTF4d08/XXgExiTlWdI/AAAAAAAD1U4/sGFx6rQUpPY55YsjJ1SFgY5tbwa3pRhIACLcBGAs/s1600/mathites.jpg
- Η γιορτή, Μπ. Πυλαρινός http://pilarinos.blogspot.gr/2008/10/blog-post_19.html

2η Διδακτική Ενότητα

- Η Αγία Γραφή είναι ένα σύνολο 76 βιβλίων που καταγράφουν την εμπειρία της συμπόρευσης με τον Θεό των Πατέρων. https://artic.gr/logotexnika-biblia-2016
- Το ταξίδι του Αβραάμ από την Ουρ προς την Χαναάν (József Molnár). https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=2684048
- Σελίδα από Wiener Genesis (Κώδικας που περιέχει απόσπασμα από το βιβλίο της Γένεσης σε μετάφραση των Εβδομήκοντα): Ο πειρασμός του Ιωσήφ. https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=322007
- Η πρώτη σελίδα από το Κατά Ματθαίον Ευαγγέλιο
  Από Gerardos - Codex Harleianus 5784, numbered by 447 on the list Gregory-Aland, Κοινό Κτήμα, https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=8723828
- Πάπυρος 46, ένας από του παλαιότερους παπύρους της Καινής Διαθήκης, Β΄ Κορ 11:33 - 12:09 https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=612499
- Ο διάλογος με τη Σαμαρείτισσα: https://www.pemptousia.gr/2014/05/i-sinantisi-tou-christou-me-ti-samarit/
- Κύριε σώσον με. http://anastasiosds.blogspot.com/2012/11/blog-post_14.html

3η Διδακτική Ενότητα

- Τα βιβλία της Αγίας Γραφής. Ο κόσμος της Θρησκείας. Ανακαλύπτουμε κείμενα, μνημεία, τόπους και γεγονότα. Φάκελος Μαθήματος Θρησκευτικά. ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ» ΑΘΗΝΑ 2017.
- Ο Χριστός το Φως του κόσμου! https://agiosnikanoras.gr/%CF%84%CE%B9-%CF%83%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CE%AF%CE%BD%CE%B5%CE%B9-%CE%AC%CE%B3%CE%B9%CE%BF%CF%82/
- Η ανάγνωση της Αγίας Γραφής συνδέεται με την προσευχή ενός Ορθόδοξου χριστιανού http://www.orthodoxoiorizontes.mysch.gr/Paterika_keimena/Eurethrio/Gerwn_Gabrihl_o_Agioreiths_Keimena.htm
- Η Βίβλος «φωτίζει τα αδιέξοδα του ανθρώπου». https://www.ekklisiaonline.gr/wp-content/uploads/2016/10/321009bb9b07f070ca02a31b2e064690.jpg
- Ο Θεός δημιουργεί τον άνθρωπο κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσή Του (Ψηφιδωτό, Cappella Palatina, Παλέρμο της Σικελίας). https://i.pinimg.com/originals/fb/1b/27/fb1b27c76a60af90af6b31500f20d409.jpg
- Το ιερό Ευαγγέλιο τοποθετημένο στον Επιτάφιο του Χριστού τη Μ. Παρασκευή το βράδυ https://www.ekklisiaonline.gr/wp-content/uploads/2018/10/eothinon-eyaggelio.jpg

Β΄ Θεματική Ενότητα

Εισαγωγική Εικόνα Θεματικής Ενότητας:
«Κύριε Σώσον με»
https://www.ekklisiaonline.gr/wp-content/uploads/2018/07/o-iisous-pertata-sto-nero.jpg

4η Διδακτική Ενότητα
- Ο άνθρωπος του Βιτρούβιου, Λεονάρντο Ντα Βίντσι, 1490, Πινακοθήκη Ακαδημίας Βενετία
- Ο Μπάτμαν του Βιτρουβίου, κόμιξ
- The Vitruvian mouse, κόμιξ
- Όσιος Πορφύριος ο Καυσοκαλυβίτης
  https://salpismata.blogspot.com/2019/06/blog-post_52.html
- Τι αναζητά τελικά κάθε άνθρωπος; http://www.imlemesou.org/images/psifides-pisteos-icons/koinonia/9.jpg
- Η πατρική αγκαλιά: https://antexoume.files.wordpress.com/2014/02/patangalia.png

5η Διδακτική Ενότητα

- Ο Θεός δημιουργεί τον άνθρωπο κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσή Του (Ψηφιδωτό, Cappella Palatina, Παλέρμο της Σικελίας). https://i.pinimg.com/originals/fb/1b/27/fb1b27c76a60af90af6b31500f20d409.jpg
- Η Δημιουργία της Εύας, Bible of Souvigny, 12ος αιώνας
- Έγώ είμι ή ἄμπελος ή ἀληθινή (Elena Cherkasova)
- Η δημιουργία του Αδάμ (Μιχαήλ Άγγελος) https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=71427942
- Ο Νιπτήρας (Elena Cherkasova)
  https://i.pinimg.com/originals/5f/a0/dd/5fa0ddec7cfe8d21d149921921d8cc03.jpg
- Ο Νιπτήρας. http://www.diakonima.gr/wp-content/uploads/2015/03/Ieros-Niptiras-2.jpg
- Καταυλισμός προσφύγων, Τανζανία, Σεμπαστιάο Σαλγάδο, 1994

6η Διδακτική Ενότητα
- Η ονοματοδοσία των ζώων από τον Αδάμ, μονή Αναπαυσά, Μετέωρα, 16ος αιώνας
- Bible de Moutier-Grandval Abbaye Saint-Martin de Tours.
  https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=10693146
- Ο Λυτρωτής (Hildegard von Bingen, Scivias 2.1,12ος αιώνας).
  https://arthistoryproject.com/artists/hildegard-von-bingen/scivias-2.1-the-redeemer/

7η Διδακτική Ενότητα
- Άγιος Λουκάς Αρχιεπίσκοπος Συμφερουπόλεως και Κριμαίας
- Η Αγία Φιλοθέη. https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=16302165
- Η Αγία Φιλοθέη διδασκάλισσα των Ελληνίδων.
  http://ikivotos.gr/post/303/agia-filotheh-h-agia-poy-afhse-th-sfragida-ths-sthn-athhna
- μορφή, π. Σταμάτης Σκλήρης

Γ΄ Θεματική Ενότητα

Εισαγωγική Εικόνα Θεματικής Ενότητας:
Η Κραυγή (Edvard Munch).
https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=42383347

8η Διδακτική Ενότητα
- Το πρόβλημα του κακού στον σημερινό κόσμο:

- http://www.newsbomb.com.cy/kypros/lemesos/story/663843/o-kakos-xamos-sto-nosokomeio-lemesoy-asthenis-ithele-na-taspasei-ola-synelifthi-apo-tin-astynomia
- http://apokalipsistora.blogspot.gr/2011/03/3.html
  http://www.vimaorthodoxias.gr/tags/tag/%CE%B5%CE%BB%CE%B5%CE%B7%CE%BC%CE%BF%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%B7-2
- http://howafrica.com/10-poorest-countries-in-the-world-all-in-africa/
- http://www.clickatlife.gr/your-life/story/22501/pausipona-6-muthoi-pou-dustuxos-pisteuoume-akoma
- http://www.creteplus.gr/news/bombardismos-maieutiriou-sti-suria-178623.html
- http://blog.stigalaria.org/18821/metanastes_mesogeios
- http://www.forzajuve.gr/2016/01/1_79.html
- http://news.in.gr/world/article/?aid=422247
- Αναζήτηση των αναγκαίων για τη ζωή. http://www.topontiki.gr/article/154763/ekatommyria-anthropoi-akomi-tha-apeilithoyn-apo-tin-peina-2016

9η Διδακτική Ενότητα

- Henryk Górecki.
  https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c3/Henryk_Miko%C5%82aj_G%C3%B3recki_Polish_composer.jpg
- Η λευκή σταύρωση, Marc Chagall, 1938. Στο http://annagelopoulou.blogspot.gr/2014/04/marc-chagall.html
- Πιετά, Μιχαήλ Άγγελος, 1498-1499. Στο
  https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CE%B9%CE%B5%CF%84%CE%AC_%CF%84%CE%BF%CF%85_%CE%9C%CE%B9%CF%87%CE%B1%CE%AE%CE%BB_%CE%86%CE%B3%CE%B3%CE%B5%CE%BB%CE%BF%CF%85
- Η καταστροφή, Α. Τάσσος (ιδιωτική φωτογράφηση αντίτυπου). *Έντυπο Υλικό στα Θρησκευτικά Γ΄ Γυμνασίου. Η Θρησκεία στη ζωή, στην ιστορία και στον πολιτισμό. Από το τοπικό στο οικουμενικό*, Αθήνα 2017, σελ. 77.
- Αφίσα για την ταινία "The Grapes of Wrath" (= «Τα σταφύλια της οργής»). Copyright by Twentieth CenturyFoxFilm Corp. MCMXXXX. Scan via Heritage Auctions. Cropped from original image, Public Domain. https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=86209378

10η Διδακτική Ενότητα

- Η κατεξοχήν Πτώση: Το «Κρυφτό» με τον Θεό Πατέρα. Αγία Γραφή. Ένα βιβλίο θησαυρός. Κατηχητικό βοήθημα για παιδιά των τριών πρώτων τάξεων του Δημοτικού(2018). Βόλος: Ιδιόμελον
- Ο πύργος της Βαβέλ (Pieter Bruegel the Elder).
  https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=22178101
- Γιατί; Οι σατιρικοί πίνακες του Pawel Kuczynski. https://grevenamedia.gr/19-%CF%83%CE%B1%CF%84%CF%85%CF%81%CE%B9%CE%BA%CE%AC-%CF%83%CE%BA%CE%AF%CF%84%CF%83%CE%B1-%CF%80%CE%BF%CF%85-%CE%B8%CE%B1-%CF%83%CE%B1%CF%82-%CE%B2%CE%AC%CE%BB%CE%BF%CF%85%CE%BD-%CF%83%CE%B5-%CF%83/#gallery/4/
- Ζωή με τον Θεό Πατέρα. https://www.peoplegreece.com/nea/papa-stratis-i-zoi-tou-agiou-ton-prosfigon-mesa-apo-ta-matia-tou-giou-tou/
- https://www.churchofcyprus.org.cy/pictures/14587.jpg

Δ΄ Θεματική Ενότητα

Εισαγωγική Εικόνα Θεματικής Ενότητας:
Ο Χριστός φέρων τον Σταυρόν (Δομήνικος Θεοτοκόπουλος)
https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=4830763

11η Διδακτική Ενότητα

- Ο Χριστός ενώπιον του Πιλάτου, Duccio di Buoninsegna (1308-1311), Museo dell'Opera del Duomo, Σιένα, Ιταλία. https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=150328
- Brighton Pier Snub23 Orticanoodles, 2007

12η Διδακτική Ενότητα

- Ο Ζαχαρίας και η Ελισάβετ με τον μικρό Ιωάννη & Ευαγγελισμός του Ζαχαρία. http://www.saint.gr/2352/saint.aspx
- Ευαγγελισμός της Θεοτόκου, έργο του Αντρέι Ρουμπλιώφ. https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%95%CF%85%CE%B1%CE%B3%CE%B3%CE%B5%CE%BB%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C%CF%82_%CF%84%CE%B7%CF%82_%CE%98%CE%B5%CE%BF%CF%84%CF%8C%CE%BA%CE%BF%CF%85
- Ο αυτοκράτορας της Ρώμης Οκταβιανός Αύγουστος. https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9F%CE%BA%CF%84%CE%B1%CE%B2%CE%B9%CE%B1%CE%BD%CF%8C%CF%82_%CE%91%CF%8D%CE%B3%CE%BF%CF%85%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%82
- Η γέννηση του Χριστού (Herrad von Landsberg - Hortus Deliciarum). https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=31441189
- Η περιτομή του Χριστού, Απεικόνιση στο *Μηνολόγιο* του Βασιλείου Β΄ (Βατικανό). https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%A0%CE%B5%CF%81%CE%B9%CF%84%CE%BF%CE%BC%CE%AE_%CF%84%CE%BF%CF%85_%CE%99%CE%B7%CF%83%CE%BF%CF%8D
- Η Υπαπαντή του Χριστού. https://www.pemptousia.gr/wp-content/uploads/2016/01/2_Feb_2_Ypapanti.jpg
- Εσωτερική άποψη από τον Ναό της Γεννήσεως στη Βηθλεέμ. Εδώ απεικονίζεται το μέρος όπου, σύμφωνα με την παράδοση, γεννήθηκε ο Χριστός. https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=1508454
- Ο Συμεών ο Θεόδοχος βαστάζει τον Χριστό στην αγκαλιά του. https://www.ekklisiaonline.gr/wp-content/uploads/2020/01/%CE%97-%CE%A5%CE%A0%CE%91%CE%A0%CE%91%CE%9D%CE%A4%CE%97.jpg
- Η προσκύνηση των Μάγων. Χριστιανικό και Βυζαντινό Μουσείο Αθηνών. http://www.byzantinemuseum.gr/el/search/?bxm=13158
- Ο Ιησούς μετανάστης στην Αίγυπτο. Στο Θερμός Δ. - Παναγάκης Αντ. - Βούκανου Μ. - Μαστρομιχαλάκη Αγγ. (2012). Θρησκευτικά Δ΄ Δημοτικού. Η πορεία μας στη ζωή. Αθήνα: ΟΕΔΒ
- Η προσκύνηση των μάγων (Pietro Perugino) https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=3828495
- Ο Χριστός αποχωρίζεται τους μαθητές του, Ντούτσιο ντι Μπουονινσένια, 1308-1311, Museo dell'Opera del Duomo, Σιένα, Ιταλία
- Επί του Όρους Ομιλία (Matthäus-Kirche, Kopenhagen). https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sankt_Matthaeus_Kirke_Copenhagen_altarpiece_detail1.jpg
- Ιησούς Χριστός, Αντώνιος Φίκος, 2016
- Εμβλέψατε εις τα πετεινά του ουρανού, Αντώνιος Φίκος, 2010

13η Διδακτική Ενότητα

- Ο σπλαχνικός πατέρας, Μαρκ Σαγκάλ, 1975-1976
- Ο Χριστός και η Σαμαρείτισσα, Margherita Pavesi Mazzoni
- Ο Ιησούς και ο Ζακχαίος (Elena Cherkasova)
- Η εκδίωξη των εμπόρων από τον Ναό (Δομήνικος Θεοτοκόπουλος). https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=3373066

14η Διδακτική Ενότητα

- Ο Ιησούς θεραπεύει τον τυφλό (Duccio di Buoninsegna, 1311), Εθνική Πινακοθήκη του Λονδίνου. https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=15495011
- Η θεραπεία του εκ γενετής τυφλού (Δομήνικος Θεοτοκόπουλος). https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=3677585

15η Διδακτική Ενότητα

- Ο Νιπτήρας (Giotto di Bondone, 14ος αι.). Παρεκκλήσιο Σκροβένι, Πάδοβα. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Washing_of_the_Feet_-_Capella_dei_Scrovegni_-_Padua_2016.jpg
- Ο Ιερός Νιπτήρας. https://xfd.gr/keimena/%CE%B5%CE%BF%CF%81%CF%84%CE%BF%CE%BB%CF%8C%CE%B3%CE%B9%CE%BF/epikaira-eortologika/%CE%BF-%CE%B9%CE%B5%CF%81%CF%8C%CF%82-%CE%BD%CE%B9%CF%80%CF%84%CE%AE%CF%81/
- «Σώμα Χριστού μεταλάβετε». (Ο τίτλος δόθηκε από τον επιμελητή του παρόντος βιβλίου). https://poimin.gr/somakeemachristouenasigklonistikosigchronothavmastintevan/

– Ο Νιπτήρας, ψηφιδωτό (Μονή Οσίου Λουκά: Καθολικό. Νάρθηκας). http://www.apostoliki-diakonia.gr/gr_main/catehism/theologia_zoi/art/Boiotia/images/Xristianiki_Boiotia_7.jpg
– Ο Μυστικός Δείπνος (Μιχαήλ Δαμασκηνός, 16ος αι. μ.Χ.). https://commons.wikimedia.org/wiki/File:%CE%9C%CE%B9%CF%87%CE%B1%CE%AE%CE%BB_%CE%94%CE%B1%CE%BC%CE%B1%CF%83%CE%BA%CE%B7%CE%BD%CF%8C%CF%82_-_%CE%9C%CF%85%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82_%CE%94%CE%B5%CE%AF%CF%80%
– Η διαπραγμάτευση του Ιούδα με τους αρχιερείς (Duccio di Buoninsegna). https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Duccio_di_Buoninsegna_-_Pact_of_Judas_-_WGA06789.jpg
– Ο διαμερισμός των ιματίων του Χριστού (Δομήνικος Θεοτοκόπουλος), Τολέδο, Καθεδρικός Ναός. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:El_Expolio,_por_El_Greco.jpg
– Το φιλί του Ιούδα (Ιερά Μονή Βατοπαιδίου). http://www.diakonima.gr/2015/04/09/%CE%BC%CE%B5%CE%B3%CE%AC%CE%BB%CE%B7-%CF%80%CE%AD%CE%BC%CF%80%CF%84%CE%B7-%CE%BF-%CE%BC%CF%85%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82-%CE%B4%CE%B5%CE%AF%CF%80%CE%BD%CE%BF%CF%82-3/
– Η άρνηση του Πέτρου (Caravaggio, 1610). Νέα Υόρκη, Μητροπολιτικό Μουσείο Τέχνης. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:The_Denial_of_Saint_Peter-Caravaggio_(1610).jpg
– Ecce Homo (Antonio Ciseri). https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Eccehomo1.jpg
– Σταυρός: ο φύλακας της οικουμένης. https://poimin.gr/wp-content/uploads/2014/08/stauros-2.jpg

Ε΄ Θεματική Ενότητα

Εισαγωγική Εικόνα Θεματικής Ενότητας:
Ο Σταυρός του Χριστού στην κορυφή του Άθωνα.
https://poimin.gr/opou-stavros-eki-to-fos/

16η Διδακτική Ενότητα
– Η ελπίδα των ανθρώπων για μια ιδανική κοινωνία. http://eleftheriahtipota.blogspot.gr/2010/05/blog-post_25.html
– Έναστρη νύχτα (van Gogh). https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=9860
– Αφίσα για την ταινία του Charlie Chaplin “The Great Dictator” (= «ο Μεγάλος Δικτάτωρ)». By United Artists Heritage Auctions. Cropped from the original, lightly retouched. https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=85407881

17η Διδακτική Ενότητα
– Η Αποκαθήλωση και η Ταφή του Κυρίου (Egbert-Codex, Reichenauer Schule, Γερμανία, 10ος αι.). https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Codex_Egberti_fol._85v.jpg
– Η Αποκαθήλωση (Rogier van der Weyden, 15ος αι.). https://commons.wikimedia.org/wiki/File:El_Descendimiento,_by_Rogier_van_der_Weyden,_from_Prado_in_Google_Earth.jpg
– Η Αποκαθήλωση (Ιερός Ναός Αγίας Μαρίνας, Καλοπαναγιώτης, Κύπρος, 14ος αι.). http://kypros.org/Byzantine/010.htm
– «μή μου ἅπτου». Φορητή εικόνα του 1985. Αγιογραφείο του Ιερού Μετοχίου Ορμύλιας. http://www.diakonima.gr/2010/04/18/%CE%B3%CE%B9%CE%B1%CF%84%CE%AF-%CE%BF-%CE%BA%CF%8D%CF%81%CE%B9%CE%BF%CF%82-%CE%B1%CF%80%CE%B1%CE%B3%CE%BF%CF%81%CE%B5%CF%8D%CE%B5%CE%B9-%CF%83%CF%84%CE%B7-%CE%BC%CE%B1%CF%81%CE%AF%CE%B1-%CE%BD%CE%B1/
– Ὁ Χριστὸς φανερούμενος ταῖς μυροφόροις. https://www.ekklisiaonline.gr/wp-content/uploads/2017/04/moirofores-emfanisi-ihsou-1200x807.jpg
– Η εμφάνιση του Ιησού στη Μαρία Μαγδαληνή μετά την Ανάσταση (Alexander Andreyevich Ivanov, 1806-1858). https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Alexander_Ivanov_-_Christ%27s_Appearance_to_Mary_Magdalene_after_the_Resurrection_-_Google_Art_Project.jpg
– Η δυσπιστία του Θωμά (Caravaggio). https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Le_Caravage_-_L%27incr%C3%A9dulit%C3%A9_de_Saint_Thomas.jpg

– Η εμφάνιση του αναστημένου Ιησού στους μαθητές στη λίμνη της Τιβεριάδας (Ο τίτλος δόθηκε από τον επιμελητή του παρόντος βιβλίου).
https://www.pemptousia.gr/wp-content/uploads/2016/04/Tiberiada_mesa.jpg
– Η Ανάσταση, τοιχογραφία στη Μονή της Χώρας. http://selides-istorias.webnode.gr/%CE%BC%CE%BF%CE%BD%CE%B7-%CF%84%CE%B7%CF%83-%CF%87%CF%89%CF%81%CE%B1%CF%83/
– «Ελάτε να πάρετε φως από το φως που δεν δύει ποτέ». Στο http://www.newsbeast.gr/tag/patriarxis-ierosolumwn-theofilos
– Χριστός ανέστη! https://www.dogma.gr/diafora/giati-tsougkrizoume-kokkina-avga-to-pascha/25567/
– Χριστός ανέστη, από τα χείλη μικρών παιδιών! Φωτογραφική συλλογή Α.Σ.
– Ήμουν εγώ που σε μετέφερα στην αγκαλιά μου». (Ο τίτλος δόθηκε από τον επιμελητή του παρόντος βιβλίου). Το κείμενο με διαφορετικό τίτλο έχει αντληθεί από την παρακάτω πηγή: http://users.sch.gr/aiasgr/Ihsous_Xristos/Istories_tou_Ihsou/Istories_tou_Ihsou_Xristou_01.htm
– Η Ανάληψη του Χριστού. https://www.goarch.org/ascension
– «Βήματα στην άμμο… μαζί με τον Χριστό» (Ο τίτλος δόθηκε από τον επιμελητή του παρόντος βιβλίου). http://www.imartis.gr/%CF%80%CE%BD%CE%B5%CF%85%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%AF%CE%B4%CE%B1/item/%CE%BF%CE%B9-%CF%80%CE%B1%CF%84%CE%B7%CE%BC%CE%B1%CF%83%CE%B9%CE%AD%CF%82.html

18η Διδακτική Ενότητα
– Ο Ανανεωτής (Μ. Βαρλάμης). Στο: Βαρλάμης Ευθύμιος, Ο Χριστός σήμερα στην Κρήτη, Έκθεση, Αύγουστος Σεπτέμβριος 2014, Ηράκλειο, Βασιλική Αγ. Μάρκου, έκδ. Πειραματικό Εργαστήριο Βεργίνας, The Art Museum, 2014.

ΣΤ΄ Θεματική Ενότητα

Εισαγωγική Εικόνα Θεματικής Ενότητας:
Η μεταμόρφωση του Χριστού
(Alexander Andreyevich Ivanov)
https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=9086637

19η Διδακτική Ενότητα
– Ποιητής και Μούσα (Νίκος Εγγονόπουλος, 1938). http://www.lifo.gr/team/book/53484
– Ο Χριστός πάνω στον σταυρό (Δομήνικος Θεοτοκόπουλος). https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=21897220
– Μη μεριμνάτε. http://coyoteprime-runningcauseicantfly.blogspot.gr/2016/11/free-download-viktor-frankl-mans-search.html
– Συγχώρηση, Γ. Κόρδης. http://www.eikonografies.com/tag/georgios-kordis
– Ο σπλαχνικός πατέρας (λεπτομέρεια, Bartolomé Esteban Murillo, 1667-1670). https://www.wikiart.org/en/bartolome-esteban-murillo/return-of-the-prodigal-son-1670
– Η Σταύρωση (Δομήνικος Θεοτοκόπουλος). https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=15461907
– «Κύριε, σκόρπισε τη χάρη Σου στη γη» http://fanarion.blogspot.gr/2014_10_01_archive.html
– Ένας ποιητής, Γ. Κόρδης, 2015. http://kordis.gallery/2016/04/25/homeric
– Ο Κελεός, Φίκος, 2012 (λεπτομέρεια). Στο http://www.lifo.gr/team/u41183/50093

20η Διδακτική Ενότητα
– Σικελιώτης Γ. (ανώνυμο). http://www.invaluable.co.uk/auction-lot/georgios-sikeliotis-greek,-1917-1984-111-c-qgxyg1kjui
– Αγωνιστές, Α. Τάσος, 1973-75. http://annagelopoulou.blogspot.gr/2012/11/blog-post_13.html
– Ο άγιος Χριστοφόρος βαστάζει στους ώμους τον Χριστό. https://www.enallaxnews.gr/2015/05/12/to-thauma-tou-agiouxristoforou-stin-oreini-trixwnida
– Ο Ευαγγελισμός (λεπτομέρεια, Η συμφωνία των αγγέλων), Δομήνικος Θεοτοκόπουλος, 1596-1600. http://listenclassicalmusiccs.blogspot.gr/2015/03/el-greco.html

– Η ετοιμασία του Θρόνου, Μητρόπολη Μυστρά, 13ος αι. http://www.pemptousia.gr/2016/06/pos-apikonizete-to-agio-pnevma-stin-orthodoxi-ikonografia
– Η Μεταμόρφωση (Ιερά Μονή Αγίας Αικατερίνης, Όρος Σινά, 12ος αι.). https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Transfiguration_of_Christ_Icon_Sinai_12th_century.jpg
– Η Μεταμόρφωση. Ραφαήλ. https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=379381

Ζ΄ Θεματική Ενότητα

Εισαγωγική Εικόνα Θεματικής Ενότητας:
Η κιβωτός του Νώε στο όρος Αραράτ.
Simon de Myle - Sotheby's Paris, 23 Juni 2011 Lot 30.
https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=15322581

21η Διδακτική Ενότητα
– Άγιος Ιωάννης ο Θεολόγος και άγιος Πρόχορος. https://www.romfea.gr/pneumatika/28998-o-agios-ioannis-o-theologos-apostolos-kai-euaggelistis
– Εικονογραφημένο χειρόγραφο της Αποκάλυψης του Ιωάννη. Cloisters Apocalypse, 14ος αι.). https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Cloisters_Apocalypse_-_Met_68.174_f3r_(John_on_the_Island_of_Patmos).jpg
– Άθως, Μονή Καρακάλλου. Εικονογράφηση του κεφαλαίου 1 της Αποκάλυψης. Τοιχογραφία στον εξωνάρθηκα του καθολικού. 1767. Η εν λόγω φωτογραφία και η λεζάντα της βρίσκονται στην παρακάτω δημοσίευση: Γεώργιος Τσιμπούκης, Η εικόνα της Αποκάλυψης του Ιωάννη από τη μονή Πρέβελη Ρεθύμνου και τα εικονογραφικά της πρότυπα. Στο: *Πεπραγμένα. 12 Διεθνές Κρητολογικό Συνέδριο*. Ηράκλειο, 21-25.09.2016. https://12iccs.proceedings.gr/uploads/033_%CE%92_%CE%A4%CF%83%CE%B9%CE%BC%CF%80%CE%BF%CF%8D%CE%BA%CE%B7%CF%82-%CE%93%CE%B5%CF%8E%CF%81%CE%B3%CE%B9%CE%BF%CF%82_%CF%84.pdf
– Ο Ιωάννης στην Πάτμο ατενίζει τα οράματα της Αποκάλυψης (Hans Memling, 15ος αι.). https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hans_Memling_068.jpg
– Μονή Ξηροποτάμου, Εξωνάρθηκας, 1783. Έργο των ζωγράφων Κωνσταντίνου, Αθανασίου και Ναούμ από την Κορυτσά. Στο πάνω μέρος αναγράφεται: ΕΓΩ ΕΙΜΙ [Τ]Ο Α ΚΑΙ ΤΟ Ω, ΑΡΧΗ ΚΑΙ ΤΕΛΟΣ (Αποκ. κα΄, 6). Η παράσταση επιζωγραφίστηκε το έτος 1896 από τον ιερομόναχο Γρηγόριο. Η εικόνα και η σχετική λεζάντα προέρχονται από την παρακάτω πηγή: https://www.pemptousia.gr/2013/04/athonikes-parastasis-tis-apokalipsis/
– Το σπήλαιο της Αποκάλυψης. http://www.patmos.gr/%CF%84%CE%BF-%CF%83%CF%80%CE%AE%CE%BB%CE%B1%CE%B9%CE%BF-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CE%B1%CF%80%CE%BF%CE%BA%CE%AC%CE%BB%CF%85%CF%88%CE%B7%CF%82/
– Οι τέσσερις καβαλάρηδες της Αποκάλυψης (Viktor Mikhaylovich Vasnetsov, 1887)**.** https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Apocalypse_vasnetsov.jpg
– Μονή Αγίου Ιωάννου του Θεολόγου στην Πάτμο. https://www.gtp.gr/TDirectoryDetails.asp?ID=14816&lng=1. Φωτο: © Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου
– Ο Αμνός με το επτασφράγιστο βιβλίο (Bamberger Apokalypse, Insel Reichenau, Γερμανία, 11ος αι.)**.** http://www.johannesoffenbarung.ch/bilderzyklen/Bamberger/5.6-14_bamb_lamm.tif_g.jpg
– Η Αποκάλυψη του Ιωάννη. Φορητή εικόνα αποδιδόμενη στον ζωγράφο Μιχαήλ Πρέβελη. Περίπου 1750. [Προέλευση: Εφορεία Αρχαιοτήτων Ρεθύμνου.] Η εν λόγω φωτογραφία και η λεζάντα της βρίσκονται στην παρακάτω δημοσίευση: Γεώργιος Τσιμπούκης, Η εικόνα της Αποκάλυψης του Ιωάννη από τη μονή Πρέβελη Ρεθύμνου και τα εικονογραφικά της πρότυπα. Στο: *Πεπραγμένα. 12ο Διεθνές Κρητολογικό Συνέδριο*. Ηράκλειο, 21-25.09.2016. https://12iccs.proceedings.gr/uploads/033_%CE%92_%CE%A4%CF%83%CE%B9%CE%BC%CF%80%CE%BF%CF%8D%CE%BA%CE%B7%CF%82-%CE%93%CE%B5%CF%8E%CF%81%CE%B3%CE%B9%CE%BF%CF%82_%CF%84.pdf
– Η νέα Ιερουσαλήμ (Bamberger Apokalypse, Insel Reichenau, Γερμανία, 11ος αι.)**.** http://www.johannesoffenbarung.ch/bilderzyklen/Bamberger/21.1-27_bam_jerus_g.jpg

– «Λάβετε φάγετε τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου· πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες τοῦτο ἐστι τὸ αἷμά μου». https://inpp.com.gr/2016/02/08/%CE%B8%CE%B5%CE%AF%CE%B1-%CE%B5%CF%85%CF%87%CE%B1%CF%81%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%AF%CE%B1/

22η Διδακτική Ενότητα

– Δημιουργία και Μέλλουσα Κρίση: Από την αρχή μέχρι το τέλος του κόσμου. http://users.sch.gr/aiasgr/Eikonografia/Palaia_Diathikh/H_dhmiourgia_tou_kosmou.htm και https://www.pinterest.com/malamisxristos/%CE%B1%CF%80%CE%BF%CE%BA%CE%AC%CE%BB%CF%85%CF%88%CE%B7-%CE%B4%CE%B5%CF%85%CF%84%CE%AD%CF%81%CE%B1-%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%AF%CE%B1/
– Η Ανάστασις, Μονή Οσίου Λουκά, 11ος αι. http://peritexnisologos.blogspot.gr/2016/02/h-11.html Η Μέλλουσα Κρίση, Giotto, 1305 (λεπτομέρεια). http://fr.academic.ru/dic.nsf/frwiki/1032863
– Η πέμπτη σφραγίδα της Αποκάλυψης, Δομ. Θεοτοκόπουλος, 1608. https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%94%CE%BF%CE%BC%CE%AE%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%82_%CE%98%CE%B5%CE%BF%CF%84%CE%BF%CE%BA%CF%8C%CF%80%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%BF%CF%82
– Η τελική κρίση, Μιχαήλ Άγγελος, 16ος αι. Στο http://iep.edu.gr/thriskeftika
– Η ταφή του κόμητα Οργκάθ (λεπτομέρεια, Η ουράνια δόξα), Δομ. Θεοτοκόπουλος, 1586-88. https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%94%CE%BF%CE%BC%CE%AE%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%82_%CE%98%CE%B5%CE%BF%CF%84%CE%BF%CE%BA%CF%8C%CF%80%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%BF%CF%82

23η Διδακτική Ενότητα

– Δείπνο στους Εμμαούς, Καραβάτζιο, 1606. http://allons.pblogs.gr/2013/03/hwris-elpida-hwris-fobo.html
– Ο Μυστικός Δείπνος, σύγχρονη Κοπτική εικόνα. http://www.pravmir.com/coptic-icons
– Ουράνια Θεία Λειτουργία και ο Μέγας Αρχιερεύς (τοιχογραφία και βιτρώ, Ναός Αγ. Τίτου Ηρακλείου Κρήτης). Στο: Τσερεβελάκης Ιω., Ερμηνεία της Θείας Λειτουργίας, έκδ. Ενορίας Αγ. Τίτου Ιεράς Αρχιεπισκοπής Κρήτης, Ηράκλειο Κρήτης, 2003.

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.

Κωδικός Βιβλίου: 0-21-0201
ISBN 978-960-06-6131-6

ΙΤΥΕ
"ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ"
ινστιτουτο
τεχνολογιας
υπολογιστων & εκδοσεων

(01) 000000 0 21 0201 6